# کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی

بەرگی حەوتەم

# کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی

## بەرگی حەوتەم

محەمەد عەلی قەرەداغی
ئەندامی کارای ئەکادیمیای کوردی

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس

هەولێر – هەرێمی کوردستانی عێراق

هەموو مافێك هاتووەتە پاراستن ©
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
شەقامی گوڵان – هەولێر
هەرێمی کوردستانی عێراق
هەگبەی ئەلیکترۆنی aras@araspress.com
وارگەی ئینتەرنێت www.araspress.com
تەلەفۆن: 35 49 224 66 (0) 00964
دەزگای ئاراس لە ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووەتە دامەزران

محەمەد عەلی قەرەداغی
کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی – بەرگی حەوتەم
کتێبی ئاراس ژمارە: ١١٧٤
چاپی یەکەم ٢٠١١
تیرێژ: ٦٠٠ دانە
چاپخانەی ئاراس – هەولێر
ژمارەی سپاردن لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ١٠١٢ – ٢٠١١
نەخشاندنی ناوەوە: ڕۆشنا ڕەشاد
رازاندنەوەی بەرگ: ئاراس ئەکرەم
پیت لێدان: ڕۆشنا ڕەشاد
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل. تریسکە ئەحمەد

پێشکەشە

بەگیانی پاکی ئەو سەربازە نەناسراوەی مەیدانی کۆکردنەوەی سامانی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، کە بەبێ هەرا و هوریا ژیا و، بەبێدەنگی ماڵئاواییی لە جیهان و گەلی کورد – ئەو گەلەی کە قەرزاری ئەم سەربازە و وێنەکانیەتی– کرد و، لەوانە بوو سامانەکەیشی وەك خۆی بەبێدەنگی و بێ خەمخۆر سەربنێتەوە:

مام ڕەشید هەمەوەندی

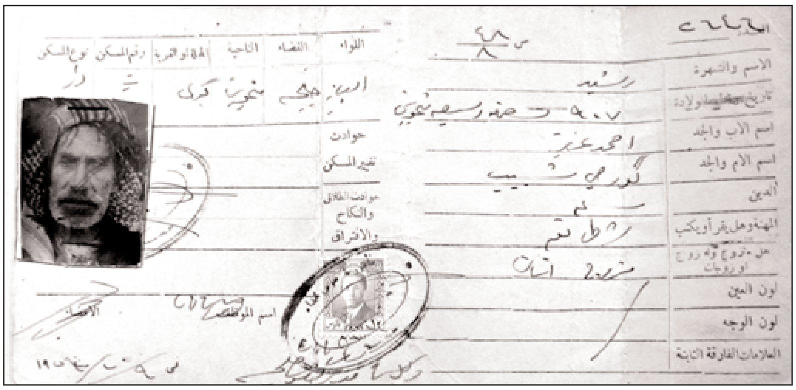

| | |
|---|---|
| الاسم والشهرة | رشيد |
| تاريخ ومحل الولادة | |
| اسم الاب والجد | |
| اسم الام والجد | |
| الدين | |
| المهنة وهل يقرأ أو يكتب | |
| هل متزوج وكم زوج او زوجات | |
| لون العين | |
| لون الوجه | |
| العلامات الفارقة الثابتة | |

| اللواء | القضاء | الناحية | المحلة او القرية | رقم المسكن | نوع المسكن |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | | | |

حوادث تغيير المسكن

حوادث الطلاق والنكاح والافتراق

اسم الموظف

وێنەی دەفتەر نفووسی ڕەشید هەمەوەند

# وێنەی دەستخەتەکان

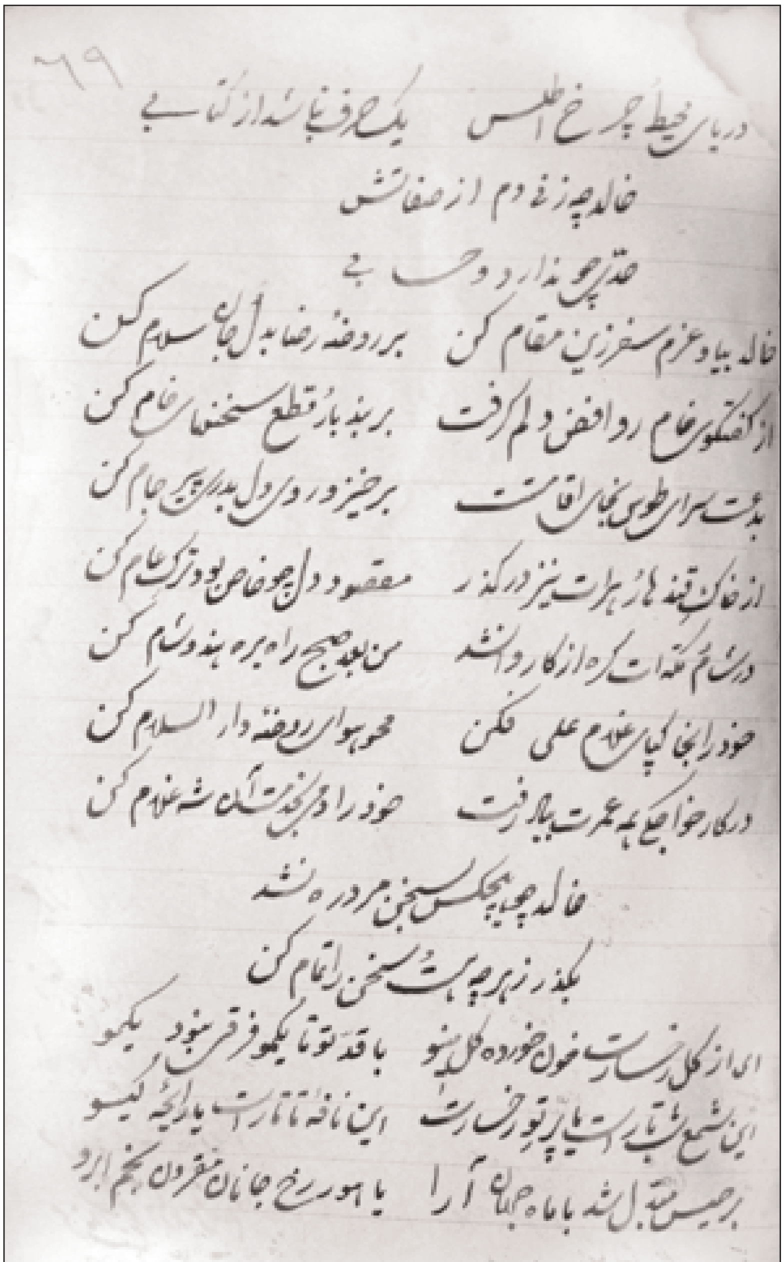

٦٩

دریای محیط چرخ اطلس — یک حرف نباشد از کتابی

خالد چه زند دم از صفاتش

حقا که چو بنده زار و دحی بی

خالد بیا و عزم سفر زین مقام کن — بر روضهٔ رضا به لب جان سلام کن

از گفتگوی عام روافض دلم گرفت — بر بند بار قطع سخنهای خام کن

بدعت سرای طوس نه جای اقامت است — برخیز و روی دل به دیار جام کن

از خاک قندهار و هرات تیز درگذر — مقصود دل چو خاص بود ترک عام کن

در شام گفته‌اند که از کار روا شد — کن ... صبح راه بره بند و شام کن

خود را به جای پای غلام علی فکن — محو هوای روضهٔ دار السلام کن

در کار خواجه حیف به عمرت به بار رفت — خود را به دین ... آن شه غلام کن

خالد چو هیچکس به سخن مرد ره نشد

بگذر ز هر چه هست سخن را تمام کن

ای از گل رخسارت خون خورده گل ... — با قد تو تا یک مو فرقی نبود یک مو

این شمع شب تار است یا پرتو رخسارت — این نافهٔ تاتار است یا دانهٔ گیسو

برجیس مقابل شد با ماه جهان آرا — یا هو سر رخ جانان مقرون به خم ابرو

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ١

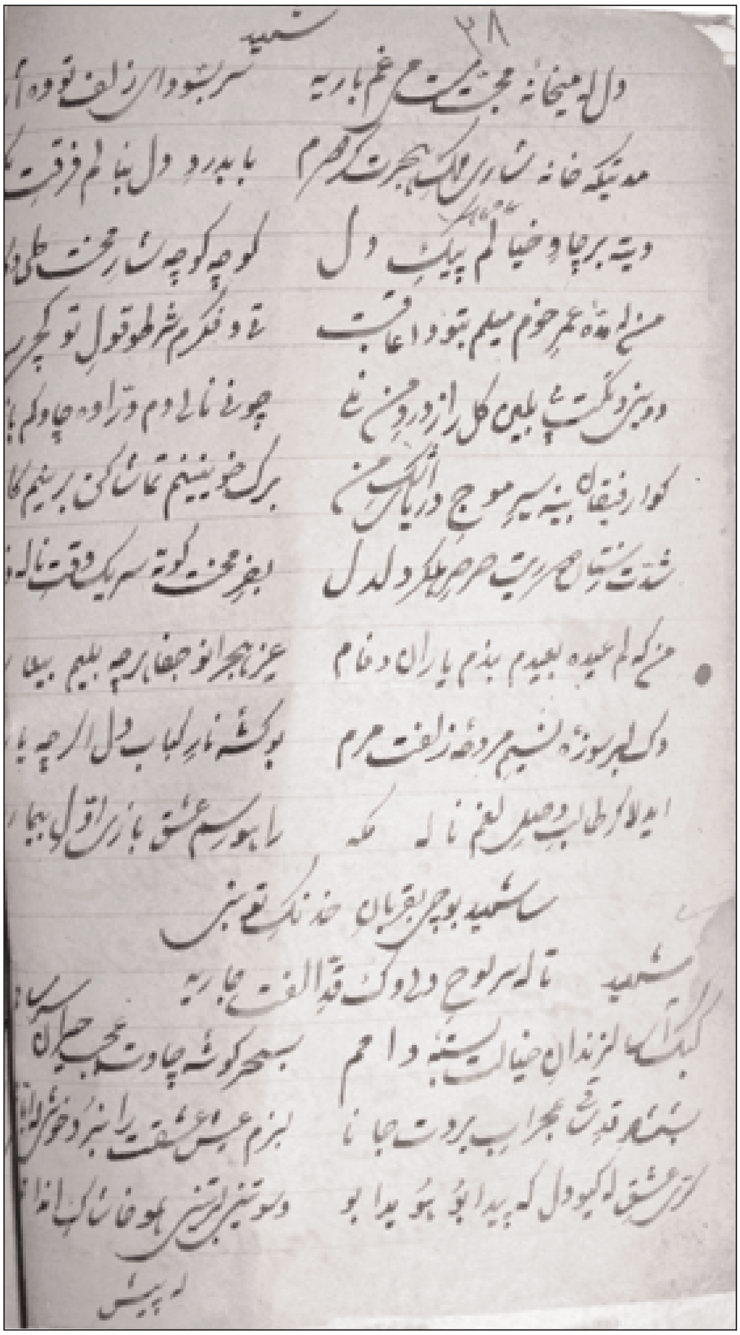

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ١

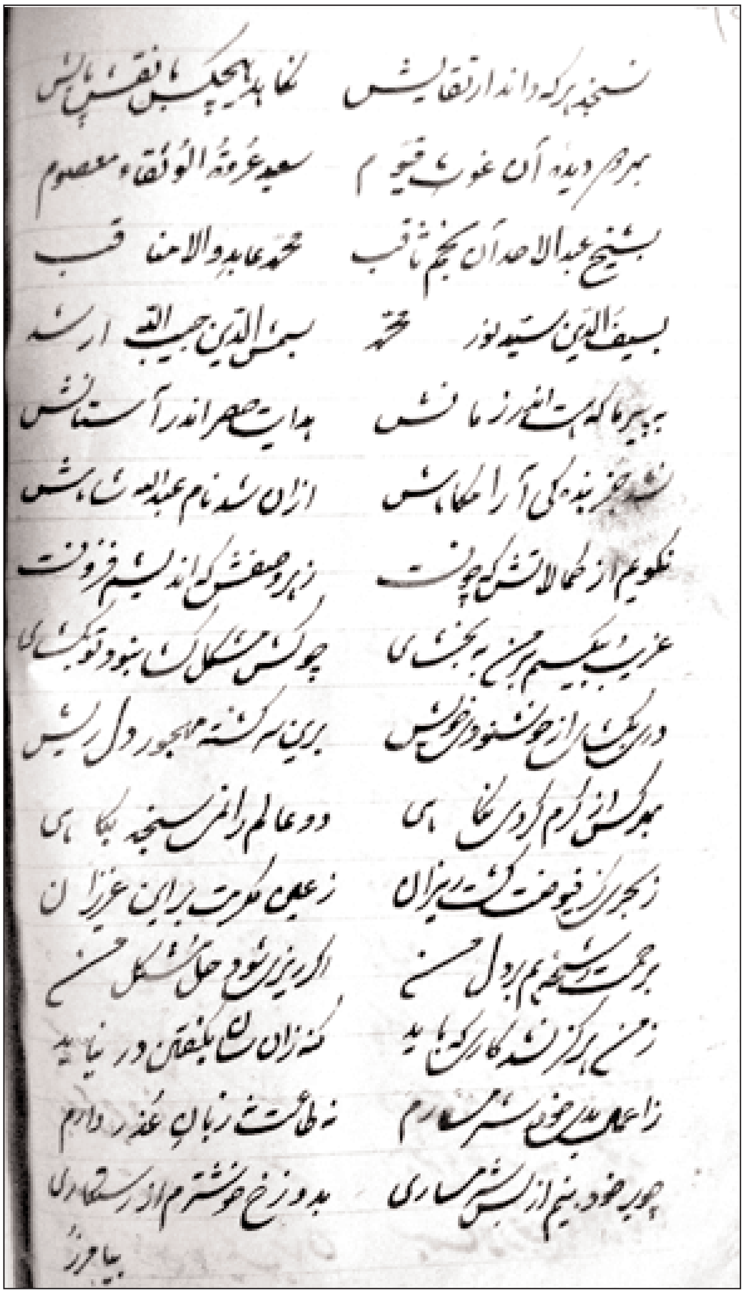

به راه دیده آن غوث قیوم سعید عروة الوثقی معصوم

بشیخ عبدالاحد آن نجم ثاقب محمد عابد والا مناقب

بسیف الدین سید نور محمد بشمس الدین حبیب الله ارشد

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ١

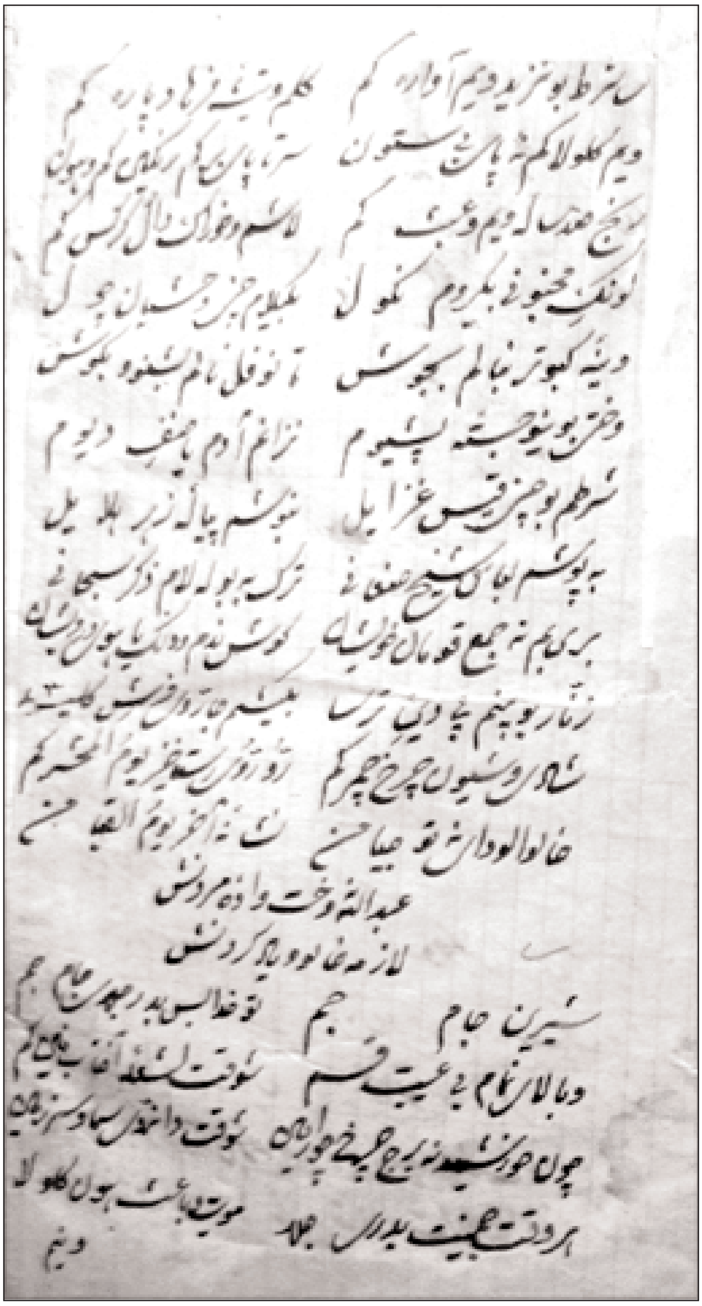

کۆتایی دەستخەتی ژمارە ١

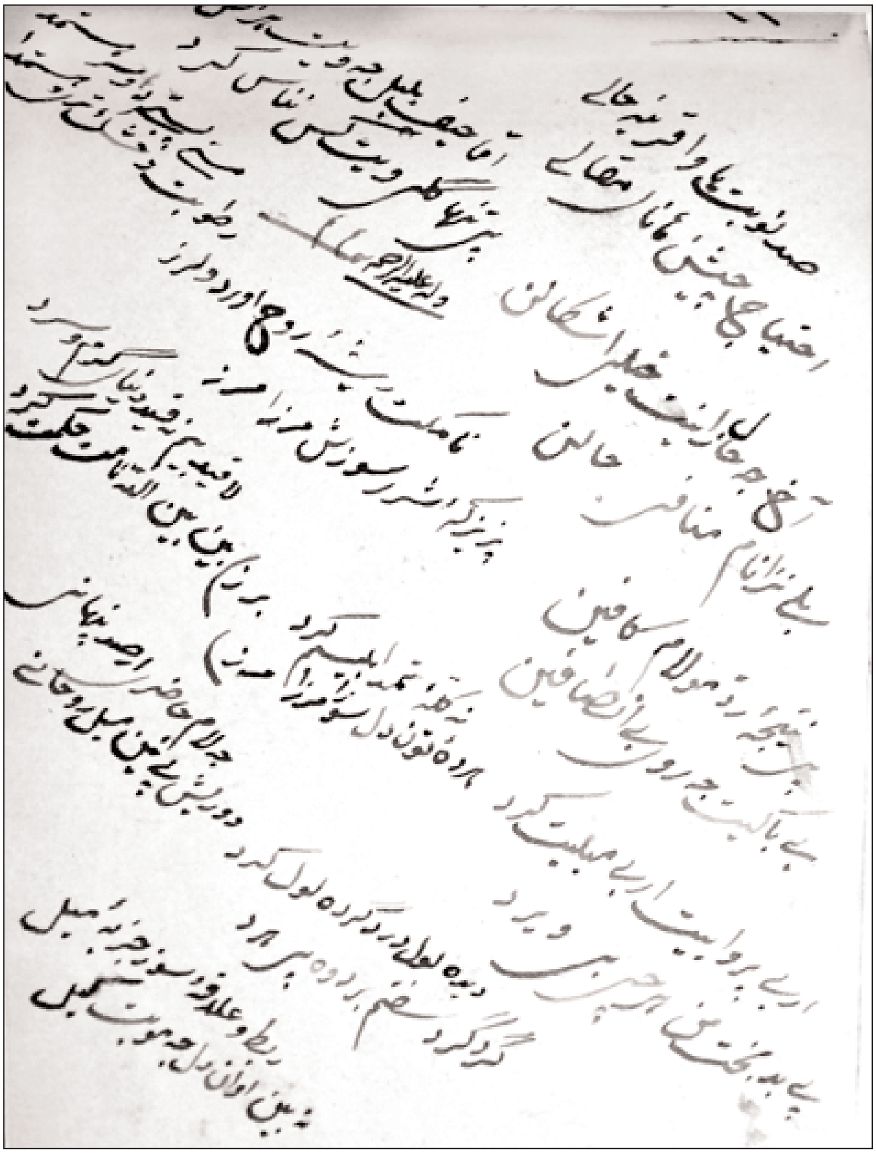

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ٢

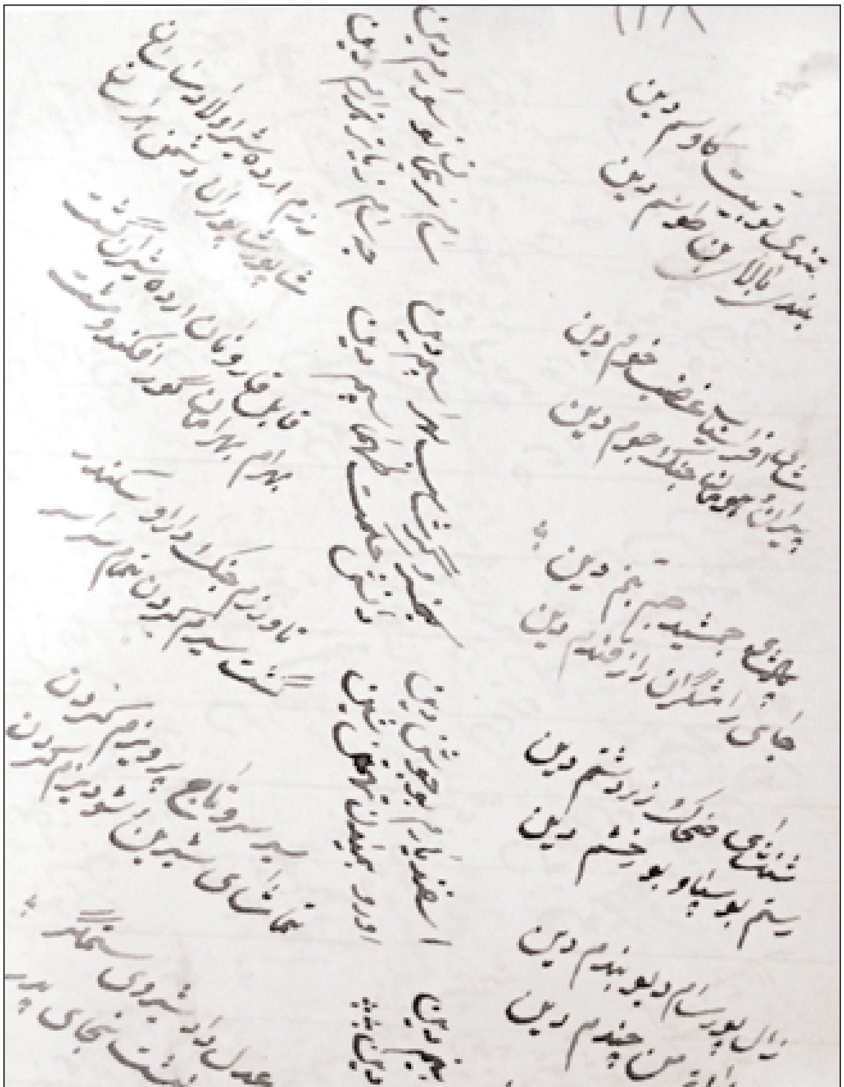

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ٢

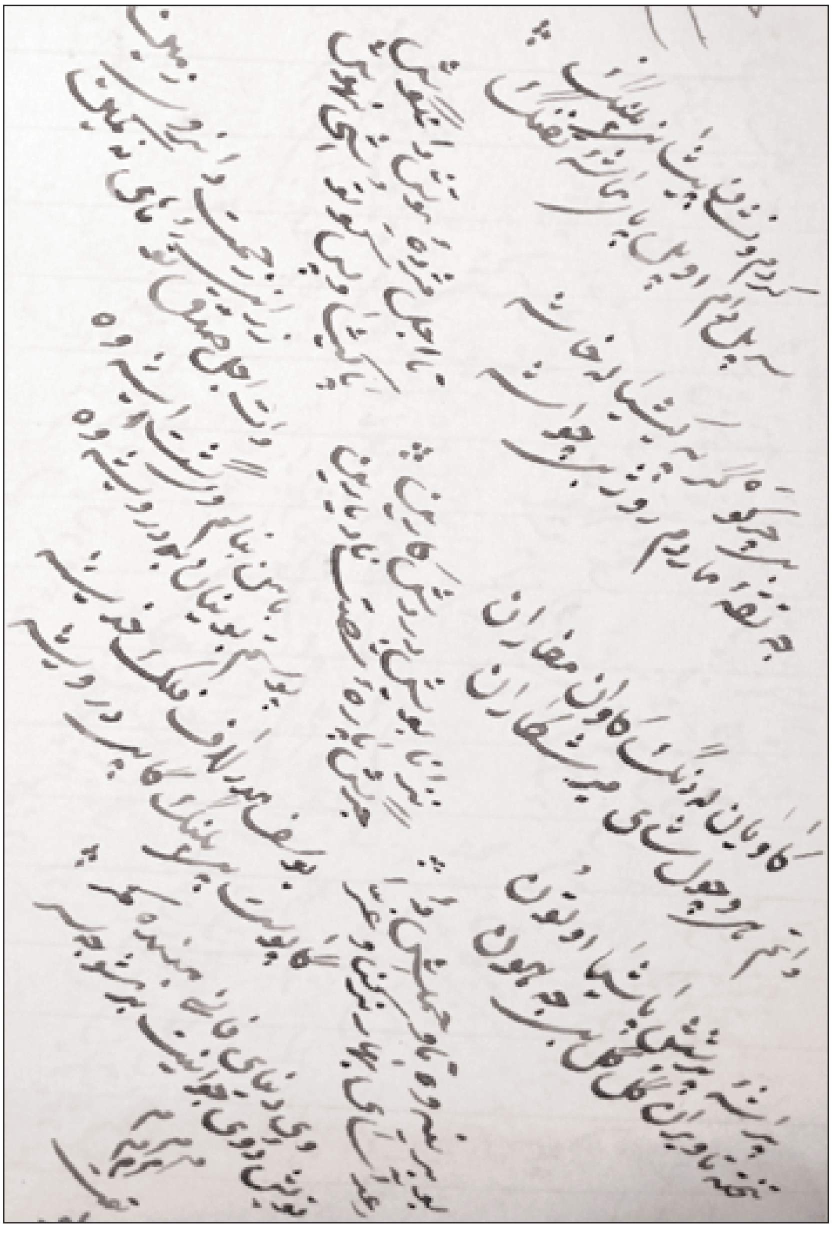

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ٢

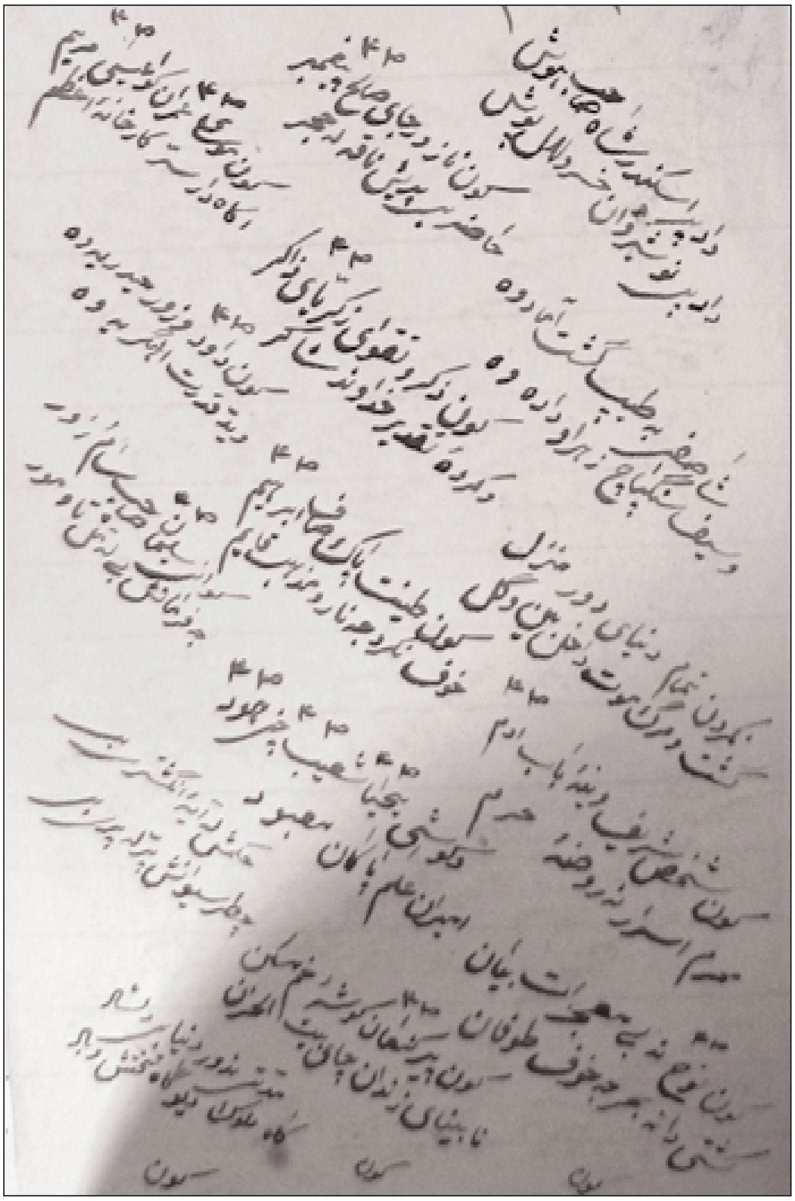

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ٣

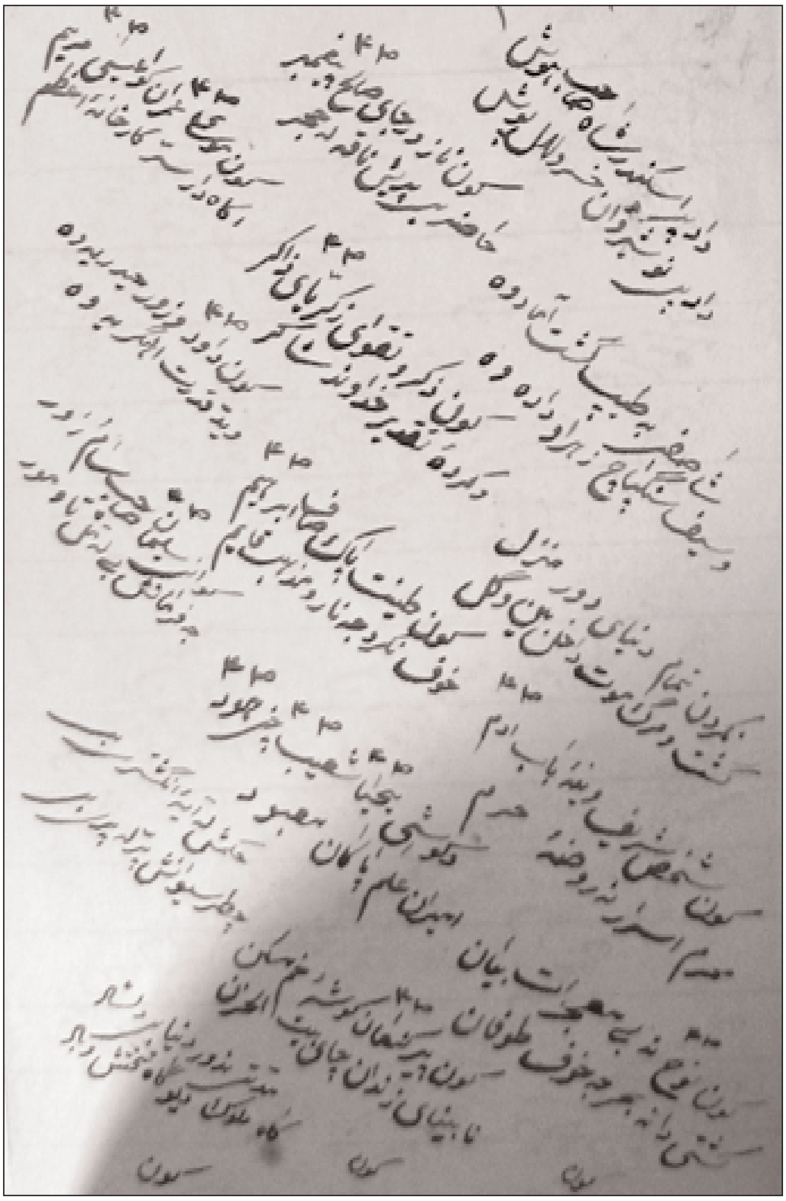

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ٣

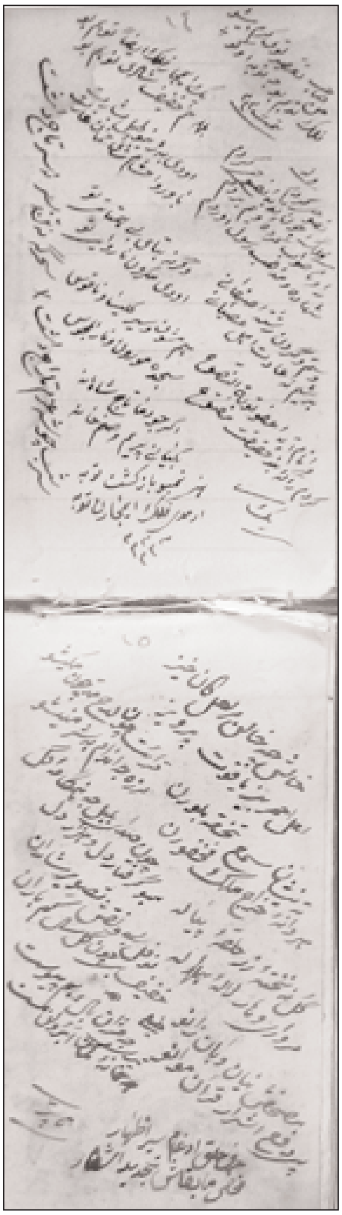

نموونه له ده‌ستخه‌تی ژماره ٥

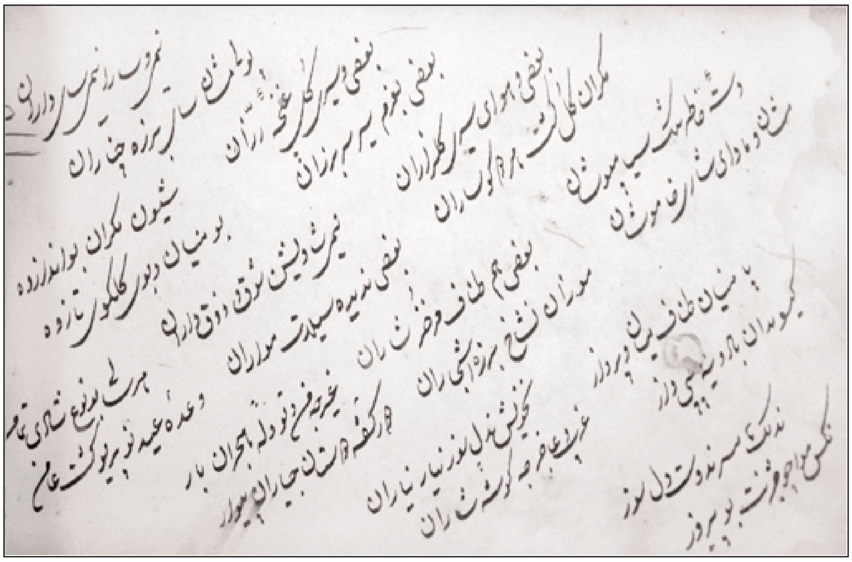

نموونه له كه‌شكۆڵی عه‌بدولكه‌ریم ژماره ٥

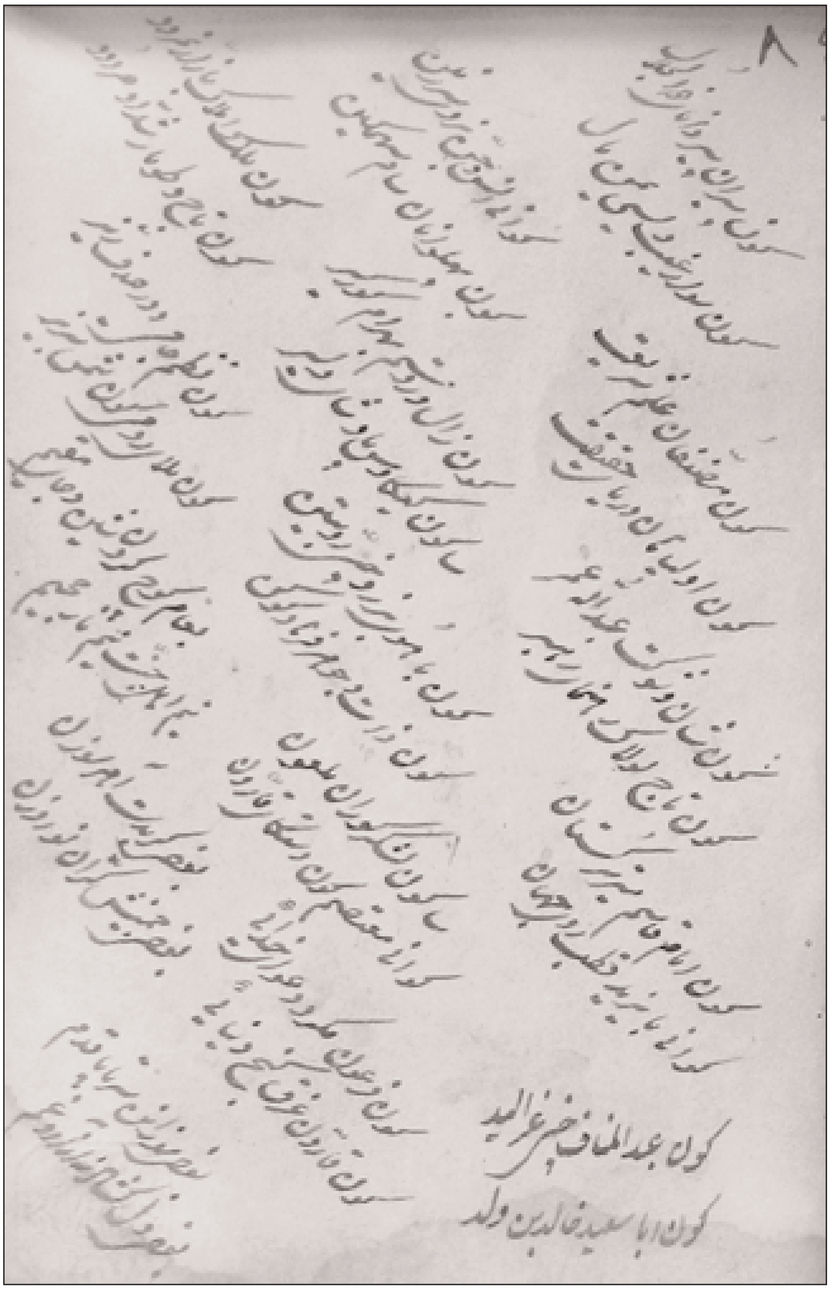

نموونە لە دەستخەتی ژمارە ٥

کەشکۆڵی عەبدولکەریم

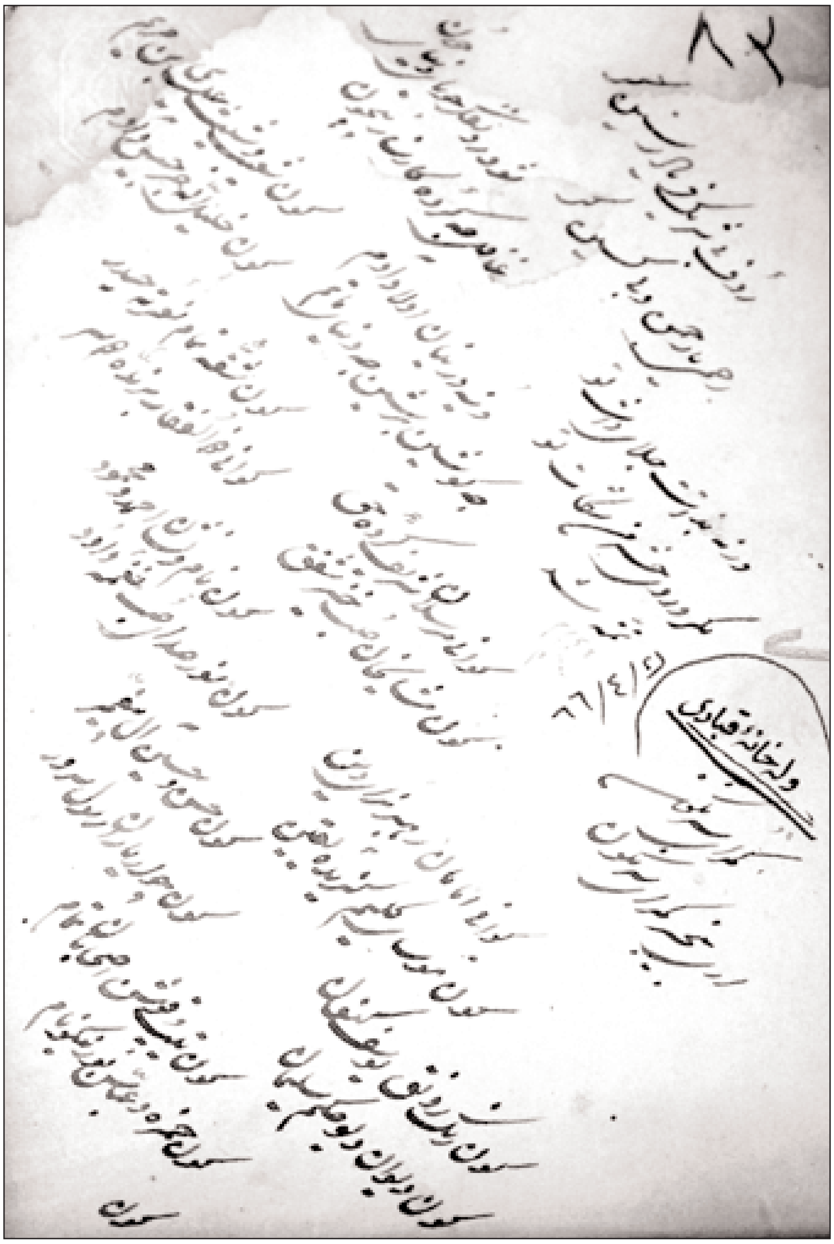

نموونە لە کەشکۆڵی عەبدولکەریم ژمارە ٥

نموونە لە دەستخەتی دیوانی رەنجووری

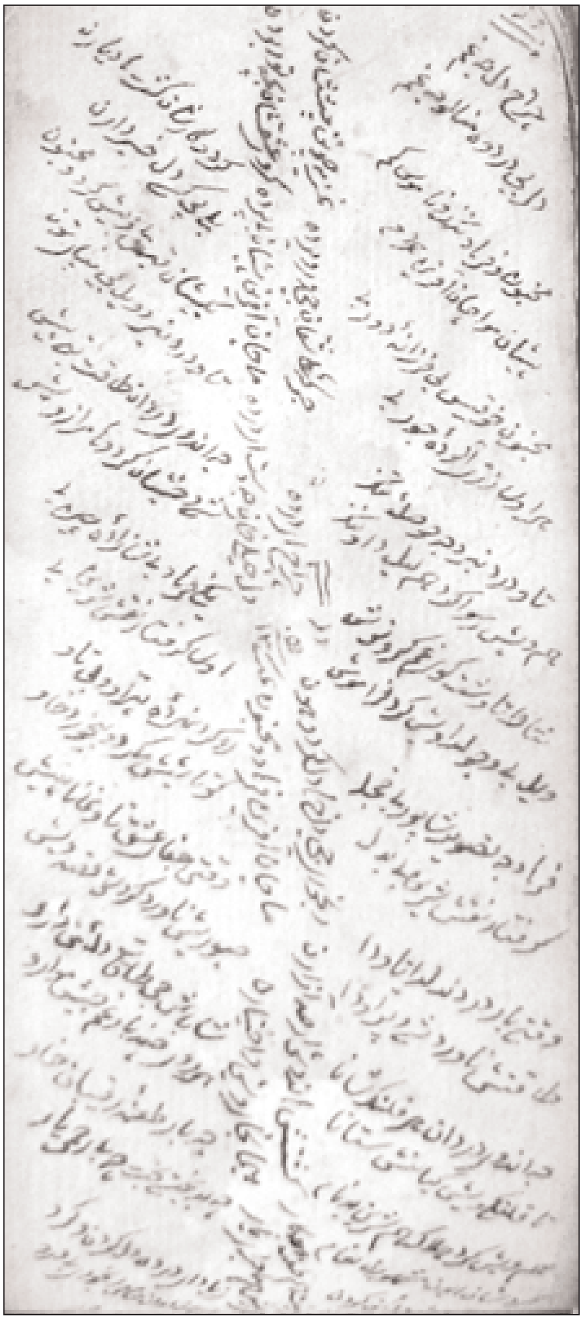

نموونەی لە دەستخەتی دیوانی رەنجووری

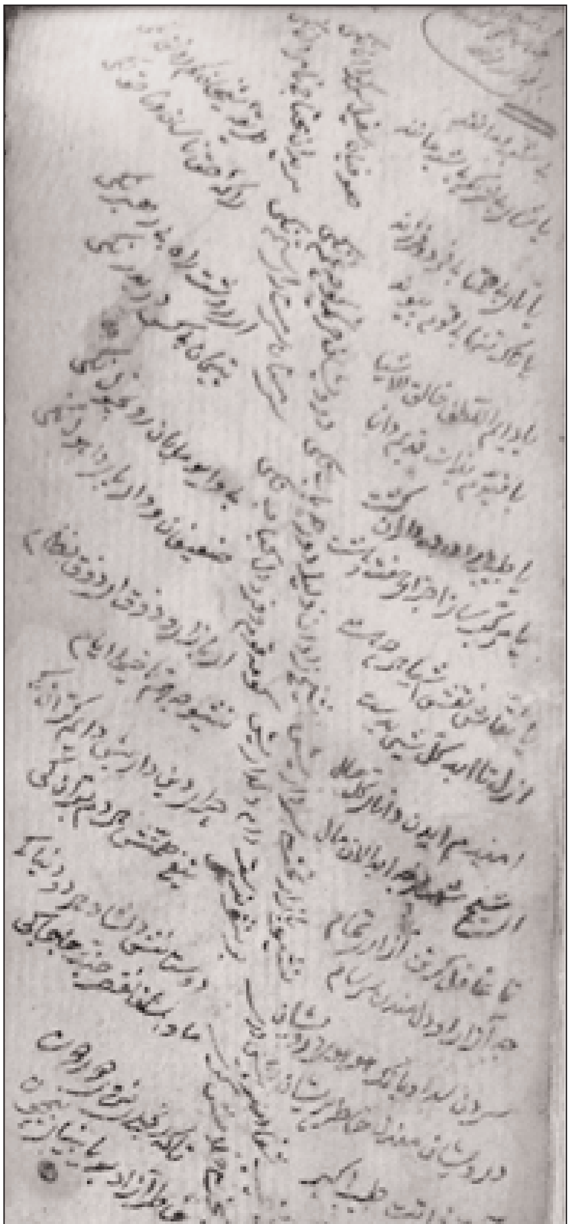

نموونەی دەستخەتی دیوانی ڕەنجووری

نموونە لە دەستخەتی دیوانی رەنجووری

# سەرەتایەك

لە ساڵەکانی ١٩٨٠ی سەدەی ڕابوردوودا ڕێگەم کەوتە کتێبخانەی خوالێخۆشبوو مامۆستا مەلا سەعیدی زمناکۆیی (ئەو کاتە کتێبخانەکەی لە شەقامی کاوەدا بوو) دوای دانیشتن و کەمێ قسەکردن چاوم گێڕا لەسەر ڕەفەیەك سێ دەستخەتم بینی کە تەماشایانم کرد بینیم کوردین. لەسەر نرخێك ڕێکەکەوتین و هەرسێکیانم لە تەك خۆمدا برد. دوای ماوەیەك لە کۆواری (نووسەری کورد)دا وتارێکم لەسەر نووسین[١]. ئیتر لەو کاتەوە دامناون.

لەم ماوەدا بۆنەیەك هاتە پێشەوە پێویست بەوە بوو بگەڕێمەوە[٢] بۆ لای ئەو دەستخەتانە. ئەمجارە زیاتر بەشێنەیی سەرنجیانم دا و لە ناوەرۆکیان کۆڵیمەوە و هەڵم سەنگاندن و پێویست بوو زیاتر لە نووسەرەوە و کات و شوێنی نووسینەوەیان و شتگەلی دی لەبارەیانەوە شارەزا ببم. یەکێك لەو لایەنانەی دەبوو شتێکی لێ بزانم نووسەرەوەی دەستخەتەکان بوو، کە لە کۆتاییانەوە نووسرابوو (ڕەشید هەمەوەند) نووسیونییەوە.

بەڵێ کەوتمە پرسیار و گەڕان بەشوێنی مێژووی ژیانی ئەم پیاوەدا، ئەنجام گەیشتمە ئەوە ئەم پیاوەیش سەربازێك و تێکۆشەرێکی سەر ڕێگەی کاروانی ڕۆشنبیریی کوردی و، ناو ونبوویەکی بواری کۆکردنەوەی سامانی کەلەپووری کوردییە و، نەجمەدین مەلایەك بووە بۆ خۆی، بەلام بەهۆی گەڕان و دێبەدێیو ئەملا و لای زۆریەوە و، بەبۆنەی ئەوەوە لە شوێنێکدا نیشتەجێ نەبووە، بەرهەمەکانی نەناسراون و ڕێگەی ناو کۆوار و ڕۆژنامە و چاپخانەیان نەدیوە.

وام بەباش زانی ئەم سەربازە گومناوەی کەلەپووری کوردی بە مێژووی زانایان و ناودارانی کورد بناسێنم.

---

(١) بڕوانە: ژمارە (٣)ی کۆواری نووسەری کورد، ساڵی ١٩٨٥، (سەربازێکی نەناسراو و سێ دەسنووس).

(٢) کە بانگهێشت کرام بۆ (یەکەمین کۆڕی نێونەتەوەیی وێژەی کوردی) لە شاری سنە داوایان لێ کردم لەسەر دەستخەتی کوردی شتێك بنووسم. دوای سەرنجدانی چەند دانەیەك لە دەستخەتەکانی کتێبخانەکەی خۆم، ئەوەم لەلا گەڵاڵە بوو کە بەشی بابەتێکم لەسەر شانامەی کوردی لە کتێبخانەکەمدا دەستخەتی کوردی هەیە. بۆیە ناونیشانی بابەتەکەم نا (دەستخەتەکانی شانامەی کوردی لە کتێبخانەکەمدا). بەشێکی ئەو دەستخەتانەیش ڕەنجی مام ڕەشید هەمەوەند بوون کە دەمەوێ لێرەدا لایەکی لێ بکەمەوە.

## ڕەشید هەمەوەند کێیە؟

کە ساڵی ١٣٢٠ک. ١٨٨٧ز. بڕیاری ئاوارەکردن و دابەشکردنی هەمەوەندەکان بەسەر ناوچە دوورەکانی ئەفریقیا و شوێنانی تردا دەدرێت و بەشێکیان بۆ (بن غازی و تەرابلوس) دوور دەخرێنەوە،[١] یەکێك لەو دوورخراوانە ئەحمەدی باوکی ڕەشید هەمەوەند دەبێت کە بەخێزانەوە لە تەك هەمەوەندەکانی تردا بەر لیبیا کەوتوون. ڕەشید هەمەوەند لە لیبیا لەدایك دەبێ[٢].

لێرەدا دەبێ ئەوە بڵێم دوای گەڕانی زۆر بە سەرچاوەکاندا تەنیا ئەوەندەم دی لەسەر ژیانی نووسرابێت کە مامۆستا مەلا عەبدولکەریم لە پەراوێزێکی کورتی بچووکدا لە پەراوێزەکانی پێشەکیی دیوانی فەقێ قادری هەمەوەند لەسەری نووسیوە.[٣] ئەوەیش بۆ ژیانی پیاوێکی وەها شتێك نییە جێگەی باس بێت.

بۆیە باشترین سەرچاوە بۆ ژیانی ئەم پیاوە پاشماوەی شوێنەوارەکانی بوو کە کاك جیهانگیری [٤] کوڕی عەزیزی کوڕی مام ڕەشید بۆی هێنام.

### ساڵی لەدایکبوونی:

بۆ ساڵی لەدایکبوونی مام ڕەشید دوو دەفتەری نفووسی لە ناو شوێنەوارەکانیدا ماون:

یەکەمیان: مێژووی ساڵی ١٩٤٣ی پێوەیە و ناڵێ دەفتەری نفووسی چ ساڵێکە، لەم دەفتەر نفووسەدا ساڵی ١٨٩٨بۆ لەدایکبوونی دانراوە. مێژووی دەرهێنانی دەفتەرەکە ١٩٤٣/٣/١٤ـە.

دووەمیان: دەفتەر نفووسی سەرژمێریی گشتیی ساڵی (١٩٤٧)ە، لەمەیاندا ساڵی ١٩٠٧بۆ مێژووی لەدایکبوونی دیاری کراوە. مێژووی دەرهێنانی ئەم دەفتەرەیان ١٩٥٦/١٠/٩ـە.

بەپێی دەفتەری نفووسی یەکەم لە گوندێك لە گوندەکانی ناحیەی عەربەتی سەر بەقەزای هەڵەبجەی پارێزگای سلێمانی بووە. بەپێی دەفتەری دووەمیش لە ناحیەی پێنجوێنی سەر بەقەزای هەڵەبجە بووە.

---

(١) بڕوانە: چەند لاپەڕەیەکی شاراوە لە مێژووی کەریم بەگی فەتاح بەگی هەمەوەند. نووسینی سەروەر ئەحمەد کەریم. چاپی یەکەم، تەمووزی ١٩٩٨، چاپخانە و ئۆفسێتی تیشك. ل:١٩

(٢) بەپێی دوو دەفتەر نفووسی جیاوازی مام ڕەشید کە لە دەستمدان دوو مێژووی جیاواز بۆ لەدایکبوونی مام ڕەشید دانراون، لەمەولا دەیاننووسم.

(٣) بڕوانە: کۆمەڵەی شیعری فەقێ قادری هەمەوەند، مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و فاتیح عەبدولکەریم کۆیان کردووەتەوە و ڕاستیان کردووەتەوە و فەرهەنگۆکیان بۆ ئامادە کردووە. چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق، بەغدا، ١٩٨٠ ل: ٤

(٤) لەمەولا بەدرێژی لەسەر ئەم شوێنەوارانە دەنووسم.

## بەسەرهاتی ژیانی:

مام رەشید خۆی بەسەرهاتی ژیانی خۆی نەنووسیوە، ئەگەر نووسیبێتیشی دەست من نەکەوتووە، لەبەر ئەوە دەبێ لە مێژووی نووسینەوەی شوێنەوارەکانیەوە هەندێ شت هەڵگۆزم.

بەڵام پێش ئەوانە ئەوەی دەماودەم دەگێڕرێتەوە ئەوەیە: مام رەشید هەر کات و ساڵێك لەوانەی کە نووسیمن یا ساڵ و کاتێکی تری کە تیایدا لەدایك بووبێت باسی ئەوە هەیە کە لە لیبیا لەدایك بووە. دوای ئەوەیش کە لەوێوە بە قاچاخی ویستوویانە بەرەو وڵات بگەڕێنەوە لە تورکیا جارێکی تر گیراونەتەوە و بەدەسبەسەری نێرراون بۆ دوورگەی (ڕۆ دۆز) و مام رەشید لەوێ خراوەتە قوتابخانە و تا شەشی سەرەتاییی لەوێ خوێندووە.

مام رەشید – وەك لە دەفتەری نفووسەکانیشیەوە دەرکەوت – بەشێکی زۆری ژیانی لە گوندەکانی پێنجوێن و بەرزنجە و ئەو ناوانەدا بەسەربردووە، لە کۆتایی دەستخەتی (هەفت لەشکر)ەوە کە بە ژمارە (٤٤/٨٠) لە کتێبخانەی خۆمدا پارێزراوە مام رەشید نووسیویە:

«هەژاری بێچارە رەشید هەمەوەندی پۆلیسی ناعیلاجی ساڵی ١٩٢٧ لە گوندی (نۆدێ) نووسیویەتییەوە».

هەروەها لە دەستخەتی ژمارە ٤٤/١٤یشدا کە داستانی (مەنیجە و بێژەن)ە مام رەشید هەمەوەند ساڵی ١٩٣٨لە گوندی (نۆدێ) نووسیویەتییەوە. هەروەها داستانی (فرامەرز و برزوو)یش لە ١٩٣٨/٢/١دا لە گوندی نۆدێ نووسراوەتەوە.

مام رەشید مێژووی لەدایکبوونی عەزیزی کوڕی نووسیوە کە ڕێکەوتی ڕۆژی ٢١ /١٩٤١/٣(ڕۆژی نەورۆز) هەینی بووە، لەو کاتەدا لە مەخفەری (وڵیاوا) بووە. (دەفتەری دووەم/١١٥).

دوای ئەمە لە دەستخەتەکانیدا شتێکی ئەوتۆم نەبینی باسی گەڕان و شوێنەکانی کە بە پۆلیسی تیایاندا بووە بکات تا ساڵی ١٩٥٠. لە دەستخەتەکەی لای مامۆستا عەبدوڕەقیب یوسفدا نووسیویە:

ئیخراجبوونم تەئریخی ٩٥٠/٤/٨. ڕەنگە مەبەستی لە (ئیخراجبوون) خانەنشینبوون بێت.

هەر لە پاڵ ئەمەدا نووسیویە: دوخوولی ماڵمان بۆ عەربەت تەئریخی ٩٥٠/١١/٧.

دوای ئەمە لە دەستخەتەکانیدا مێژووم نەدۆزیوەتەوە تا ساڵی ١٩٧٠کە مام رەشید نووسیویە لە دوای یەکێك لە نووسینەکانیەوە: نووسینەوەکە تەواو بوو لە ماڵی حاجی عەبدوڵلای زڕگوێزیدا لە گەڕەکی شێخ محێدین لە سلێمانی ساڵی ١٣٩٠ك ١٩٧٠ز.

**شوێنەوارەکانی مام ڕەشید هەمەوەند:**

مام ڕەشید پیاوێك بووە – ئەگەر نەڵێم هەموو ژیانی – بەشی زۆری ژیانی بۆ کۆکردنەوە و نووسینەوەی کەلەپووری کوردی و بەرهەم و شوێنەواری شاعیرانی کورد تەرخان کردووە. نەك هەر ئەمە بەڵکو پەنای بۆ لای کەسانی تریش بردووە تا لەو ڕێگەدا کە بۆ خۆی هەڵیبژاردووە کۆمەکی بکەن. نموونەی ئەمە لەم باسەدا دەبینی.(١)

من کە باسی شوێنەوارەکانی مام ڕەشید هەمەوەند دەکەم مەبەستم ئەوەیە هەوڵ بدەم بزانم ئەم پیاوە لە ژیانیدا چ ڕەنجێکی داوە و چ کۆششێکی کردووە بۆ کۆکردنەوە و پاراستنی سامانی کەلەپووری کوردی، لەبەرئەوەی بەرهەمەکانی ئەم پیاوە مەزنە پەرتەوازە بوون گومانم لەوەدا نییە ناگەمە ئەنجامی دۆزینەوەی هەموو شوێنەوارەکانی، بەڵام هەوڵ دەدەم بگەم بەو ئەنجامە کە ئەم پیاوە بە بیر و پشووی قووڵ و کۆششی بەردەوامی گەییوەتە پلەیەك کەم لە ڕۆشنبیرانی هاوچەرخی ئەو ئەوەیان – ئەگەر بۆ کرابێ – بۆ کراوە.

پیاوێك بە ژیانی پۆلیسی و ئاوارەیی و دێبەدێیی توانیبێتی ئەو ڕەنجە بدات و، تەنگوچەڵەمە و سەغڵەتیی ژیان ورەی پێ بەرنەدات و، لەو هەموو گەڕان و دێ بە دێ و کۆڵ بە کۆڵەدا بەرهەمەکانی بپارێزێت و، نەهێڵێت ئەو ڕەنجەی بسووتێ یان لەناو بچێت و تا گیانی لە لەشیدا بێت بیانپارێزێ، بەڕاستی جێگەی ڕێزە و، شیاوی ئەوەیە ناوی زیندوو ڕابگیرێت و بەرهەمەکانی وەك شوێنەواری پیاوێکی بەئەمەکی دڵسۆزی خەمخۆری کەلەپووری میللەتەکەی لە جێگەی شیاودا دابنرێن و، ببنە سەرچاوەیەك لە سەرچاوەکانی کەلەپووری کوردی و، ئەوانەیان چاپ نەکراون چاپ بکرێن و شوێنی خۆیان لە کتێبخانەی کوردیدا بگرن.

گەلێ بەشوێن بەرهەمەکانی ئەم پیاوەدا گەڕام و زۆرم هەوڵ دا بزانم چی هەبووە و چی ماوە.

**ئەنجامی ئەو سۆراخ و گەڕانەم گەیشتمە ئەوە:**

١– شوێنەوارەکانی پەرتەوازەبوون و دەستاودەستیان کردووە و، ئەندازێکیان کە نازانم زۆرە یان کەمە لەناو چووە.

٢– بەشێك لە بەرهەمەکانی لەلای کەریم بەگی هەمەوەند بوون و، کەریم بەگ پێشکەشی کردوون بە مامۆستا عەبدوڕەقیب یوسف. دواتر مامۆستا عوسمان هەورامی بەشێ لەو بەرهەمانەی لە مامۆستا عەبدوڕەقیب یوسف –بە ئەمانەت– وەرگرتووە، دوایی وەك مامۆستا عوسمان خۆی دەڵێت: لە ڕاپەڕینەکەدا ماڵەکەی تالان کراوە و ئەو بەرهەمانەی مام ڕەشیدیش تێدا چوون.(٢)

---

(١) دووان لەو کەسانەی دەستخەتیان بۆ ڕەشید هەمەوەند نووسیوەتەوە و ناوی خۆیان نووسیوە:

١– عەبدولمەجیدی حەسەنی باینچۆیی کە دەستخەتی ژمارە (٢)ی مام ڕەشیدی ساڵی ١٣٥٤ك. نووسیوەتەوە.

٢– مەهدی حەسەنی ساڵی ١٣٥٦دەستخەتی (نادرنامە)ی بۆ مام ڕەشید نووسیوەتەوە.

(٢) نەمبیستووە مامۆستا عوسمان شتێکی بۆ ئەو دەستخەتانە کردبێت، یان شتێکی لەسەر نووسیبن.

٣- بەشێکی تری لە بەرهەمەکانی مام ڕەشید لەلای کاک عەزیزی کوڕی بوون، دووبارە مامۆستا عوسمان هەورامی بەشێکی تری لە بەرهەمەکانی مام ڕەشید - کە نازانرێت چەند بوون- وەرگرتووە بەلای کەمییەوە یەکێکیانی گێڕاوەتەوە بۆ کاک عەزیز.(١)

٤- لەم دواییەدا کە من بەشوێن بەرهەمەکانی مام ڕەشیددا گەڕام لە ڕێگەی برای بەنرخم مامۆستا سەرکاری سالار ئاغای هەمەوەندەوە کاک جیهانگیری کوڕی کاک عەزیزم ناسی و، داوای بەرهەمەکانی باپیریم لێ کرد، ماڵی ئاوابێت، بەشێکی باشی لە بەرهەمەکانی مام ڕەشیدی باپیری بۆ هێنام کە بوون بەسەرچاوەی سەرەکیی ئەم بەرگەی کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی.

لەو بەرهەمانەی مام ڕەشید کە کاک جیهانگیر بۆی هێنام (٧)یان بوون بەسەرچاوەی ئەم بەرگەی کەشکۆڵ - وەك وتم - منیش بۆ ڕێزنان لە کۆششی ئەو پیاوە مەزنە و بۆ ئەوەی بەرهەمەکانی لەمە زیاتر پێوار و نادیار نەبن وام بەباش زانی لەم هەلەدا ناوەرۆکەکانیان تۆمار بکەم و بە مێژووی ئەدەبی کوردییان بناسێنم.

هەروەها بە کۆششی خۆم - وەك لە سەرەتای ئەم نووسینەمەوە نووسیم - چەند بەرهەمێکی مام ڕەشیدم بەدەست هێناوە و لەم بەرگەدا سوودم لێ وەرنەگرتوون، لە تەك ئەو دەستخەتەدا کە لەلای مامۆستا عەبدوڕەقیب ماوە لە ڕووی ناوەرۆکەوە یەکیان دەخەم و، فیهرەستیان بۆ دەکەم و فیهرەستەکانیان لە دوای ئەم دەستخەتانەوە دەنووسم، مەبەستیشم ئەوەیە ئەوەی بە من دەکرێت بیکەم بۆ ناساندنی پاشماوەی بەرهەمی مام ڕەشید.

مامۆستا عەبدوڕەقیب یوسف کە دەستخەتەکانی مام ڕەشید هەمەوەندی دەست کەوتووە هەوڵی ئەوەی داوە شتێك لەسەر ژیانی بنووسێ، بۆ ئەم مەبەستە پرسیاری لەم و لەو کردووە و هەندێ شتی بەدەست هێناوە، کە زانی من خەریکی ئەم باسەم - ماڵی ئاوابێت - کۆپیی ئەو بابەتەی کە کۆی کردبووەوە دا پێم، منیش لێرەدا لە تەك سوپاسی زۆرمدا بۆ مامۆستا عەبدوڕەقیب باسەکەم بەو زانیارییانەی ئەو دەوڵەمەند دەکەم.

---

(١) مامۆستا عوسمان هەورامی لە کۆتاییی دەفتەری -کەشکۆڵی- سێیەمی مام ڕەشیدەوە نووسیویە:

سوپاسی زۆر و زەبەندەم بۆ کاک عەزیزی کوڕی مام ڕەشید، خوا پاداشتی بێ پایانی بداتەوە و، گەلێ سۆز و میهرەبانیی یەزدانی گەورەش بۆ گۆڕی ڕۆشنی مام ڕەشید هەمەوەندی باوکی، هەزاران ڕەحمەت بۆ ڕەوانی شادی لە بەهەشتی بەرینا.

بەڕاستی بەم کەشکۆڵانەی مام ڕەشید وەکو سەربازێکی نادیار خزمەتێکی گەورەی ئەدەبی کلاسیکی کوردی کردووە، سەرچاوەیەکی ڕەسەن و باوەڕپێکراوی پاراستووە و بۆی بەجێ هێشتووین، بۆیە هەمیشە و هەردەم ئەبێ لە کانگای بە سۆزەوە ڕەحمەتی فراوانی بۆ ڕەوانە بکەین. من بەخۆم زۆر کەڵکم لەم سەرچاوەیە وەرگرتووە. دووبارە زۆر زۆر سوپاس لەگەڵ ڕێزمدا.

عوسمان هەورامی

١٩٨٣/٤/٣٠

هەندێك لەو زانیارییانەی مامۆستا عەبدورەقیب هەر ئەو زانیارییانەن كە منیش بە دەمی بیستوومە كە هەمەوەندەكان دەماودەم دەیانگێڕنەوە، لەوانە باوكی مام ڕەشید لە دوورگەی (رودوس) كۆچی دوایی كردووە و گۆڕی لەوێیە.

هەروەها لەوانە: ئیمام یەحیای یەمەن لە (رودوس) دوورخراوە و دەستبەسەر بووە. لە تەك هەمەوەندەكان پێوەندی و هاتوچۆی هەبووە، تەنانەت وا بووە كیسەڵی بە دیاری ناردووە بۆ هەمەوەندەكان ئەمان بێزیان نەهاتووەتەوە بیخۆن، بەڵام یەمەنییەكان بە زیندوویی خستوویانەتە تەنوورەوە لە تەنوورەكەدا تەقیوە و سوور بووەتەوە و خواردوویانە.

یەكێك لەو زانیارییانەی مامۆستا عەبدورەقیب بەكۆششی خۆی كۆی كردووەتەوە و جێگەی بایەخە ئەوەیە كە نووسیویە:

ڕۆژی ١٩٨٧/٧/٢٧ كاك شێخ ڕەشید عەبدورەحمان خورماڵیم لە مەحكەمەی سلێمانی دی، وتی: ساڵانی (١٩٤٨-١٩٥٠) من عەریفی پۆلیس بووم لە پێنجوێن، مام ڕەشیدیش پۆلیسی سوارە بوو لە مەخفەری (گۆڵێ) برادەری و دۆستایەتیمان خۆش بوو، جارێك لە نامەیەكیدا ئەم دێڕە شیعرەی بۆ ناردبووم:

ئەگەر حەپەی سەگی كوردان بمانهێڵێ

خۆش ڕائەبوێرین ئەم ساڵ لە گۆڵێ (١)

شێخ ڕەشید وتی: لەم دێڕە شیعرەوە هەستم كرد كە هەندێ كەس هەوڵ دەدەن مام ڕەشید نەقڵ بكەن. وەڵامم بۆ نارد كە بێت بۆ پێنجوێن. كە هات وتم: پێم بڵێ من باش لە شیعرەكەت نەگەیشتم وادیارە هەندێ كەس هەوڵ دەدەن نەقڵت كەن؟ وتی: بەڵێ. وتم: دڵنیابە من ناهێڵم نەقڵت بكەن. دوایی نەقڵ نەكرا و لە جێگەی خۆی مایەوە. پاش ئەوە هاتە لام وتی: (٢٠) قەلەموونم هەیە دەبێ من و تۆ بەیەكەوە بیانخۆین.

شێخ ڕەشید دەڵێ: مام ڕەشید ڕۆشنبیرێكی باش بوو، كەس وەك ئەو لە خوێندنی داستاندا شارەزا و لێهاتوو نەبوو. مام ڕەشید لەو بوارەدا بێ هاوتا بوو. كە شانامەی فیردەوسی و داستانەكانی ڕۆستەم و زۆرابی... دەخوێندەوە وات دەزانی لە مەیدانی جەنگدایە، دۆستان و برادەرانی لێی كۆ دەبوونەوە بەدەنگێكی خۆش و ئاوازی شیاو بەشوێن و مەقام داستانەكانی بۆ دەخوێندنەوە.

مام ڕەشید فارسی و عەرەبی و توركیی باش دەزانی. مرۆڤێكی خۆشەویست بوو، زۆربەی شانامەی فیردەوسیی لەبەر بوو. دەیوت: فیردەوسی لە شانامەدا لە كوردستان و خۆراسان دەرنەچووە.(٢)

---

(١) ئەمە لە بەیتێكی مەولەوی دەچێت كە بۆ خالۆی كۆماسی نووسیوە و ئەمە بەیتەكەیە:

ئەر گفەی گەماڵ كوردەماڵ بێڵێ

ئای لەزەت ئەوەی خالۆ لە دیڵێ

بڕوانە: محەمەد عەلی قەرەداغی، دەوری زانینی موناسەبە لە ڕاستكردنەوەی مەعنای شیعری كلاسیكیدا، بەیان، ژمارە ١٩٧٦/٣٣

(٢) لە ڕووی داڕشتنەوەوە كەمێك دەسكاریی نووسینەكەی مامۆستا عەبدورەقیبم كردووە.

### دیوانی ڕەنجووری:

مام ڕەشید وەك خۆی بەڕەنجی خۆی هەوڵی داوە ئەو هەموو دەستخەتە نایابە بنووسێتەوە و ئەو هەموو شیعری شاعیرانی کۆنە کۆ بکاتەوە، هەوڵی داوە دەستخەتی کەسانی تریش لەلای خۆی بپارێزێت. یەکێك لەو دەستخەتە نایابانەی لەلای مام ڕەشید پارێزراون و ئێستە لەلای منە، دەستخەتی (دیوانی ڕەنجووری)یە کە گومانی زۆرم بۆ ئەوە دەچێت دەستخەتی خودی ڕەنجووری بێت.

ئەم دەستخەتە کاتی خۆی مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس بەئەمانەت لە مام ڕەشیدی وەرگرتووە و بەخەتی خۆی نووسیویەتییەوە، کاتێ لە بەغدا من بیرۆکەی کۆکردنەوەی دیوانی ڕەنجووری کەوتە مێشکم و دەستم دا ئەنجامدانی ئەو پرۆژە، چەند پارچە شیعرێکیم پێشانی مامۆستا دا و، داوای کۆمەکم لێ کرد لە خوێندنەوە و ساغکردنەوەیاندا، مامۆستا فەرمووی: ئەوە خەریکی چیت؟ عەرزم کرد: خەریکی کۆکردنەوەی دیوانی ڕەنجووریم. مامۆستا فەرمووی: ڕۆڵە من دەستخەتی دیوانەکەیم لەلایە. عەرزم کرد: جا چی ئەفەرمووی؟ فەرمووی ئەتدەمێ بۆ خۆت بڵاوی بکەرەوە.

ئەوە بوو لە تەك سوپاسی زۆری ئەو کاتەم و ، دوعای خێری ئێستەمدا، دیوانەکەم لێ وەرگرت و لە تەك ڕێکخستن و لێکۆڵینەوە و پێشەکیدا بڵاوم کردەوە.(١)

ئەو کاتە و ئێستەیش کە خۆم بەمنەتباری مامۆستا دەزانی بۆ ئەو دیارییە گەورە کە پێشکەشی کردم، ئێستەیش خۆم و مێژووی ئەدەبی کوردی بە قەرزار و منەتباری مام ڕەشید هەمەوەندی دەزانم کە ئەو شاکارە بەنرخەی پاراستبوو هەروەها دواتریش بە پارێزراوی لەلای مابووەوە.

### کۆتایی ژیانی مام ڕەشید و لە خواترسی:

هەرچەندە گەڕام و پرسیم کەسانێکی وەهام دەست نەکەوت لە نزیکەوە لە دوادواییی ژیانی مام ڕەشید ئاگادار بن و بزانن چۆن ژیانی کۆتاییی هاتووە و چووەتەوە بەربارەگای خوا. خۆشبەختانە لەو پەڕە پەڕە و دەفتەرە بچکۆلانەدا کە خۆی نووسیونییەوە هەندێ شتم دەست کەوت کە تروسکاییەکی پڕ بایەخ بە دوا قۆناغەکانی ژیانی مام ڕەشید دەدەن. لەوانە:

### وەسیەتنامە:

دیارە مام ڕەشید ماڵ و سامانێکی زۆری نەبووە کە کۆڵیان پێوە هەڵبگرێت و خەمیان لێ بخوات و، بەشی ئەم و ئەوی لێ جیا بکاتەوە. تەنیا شتێك خەمی بۆ خواردووە لای خوا بووە و، وەك پیاوێکی موسڵمانی خاوەن باوەڕی پتەو ویستوویەتی بە جۆریك بگەڕێتەوە بۆ لای خوا قەرزاری خوا و بەندەی خوا نەبێت. لەم ڕووەوە دوو سێ پارچە وەسیەتنامەی ماوە وەك خۆیان بڵاویان دەکەمەوە، لە تەك دوعا

(١) بڕوانە: دیوانی ڕەنجووری مەلا عومەری زەنگەنە، لێکۆڵینەوەی محەمەد عەلی قەرەداغی، چاپی یەکەم، چاپخانەی (آفاق عربية) بەغدا، ١٤٠٣ك ١٩٨٣ز، ل: ٣٨.

ئێستەیش دەستخەتەکەی مامۆستام وەك یەکێك لە یادگارە پیرۆز و بە نرخەکانی مامۆستا پاراستووە.

و نزای ئەوەدا خوای پەروەردگار بەو دڵە پاکەی خۆی لەگەڵ کردبێت و بە بەهەشتی بەرینی خۆی شادی کردبێت.

**وەسیەتی مام رەشید بۆ عەزیز و محەمەد:**

«عەزیز! محەمەد! کورِم دنیا وەفای بۆ پێغەمبەری خۆمان نەبوو (کل نفس ذائقة الموت) ئەبێ گشت کەسێ ئەم رِۆژە بدینێ. وە من لە رِۆژی ١٩٧٢/١١/٢٨ نوێژم بۆ نەکرا قەرزاری زۆرم، ئێوەیش ئەگەر غیرەت شك ئەبەن دوای کۆچی ئاخریم چاوتان بەحاجی مەلا رەحیم بکەوێ. ئەو رِێگەی قەرزاری نوێژ زۆر چاك ئەزانێ، دراوسێی ماڵی زەینەبە بەرابەری مەکتەبە گەورەکە (وسلیم!) زەینەب ماڵیان ئەزانێ، ئێوەیش براتان نییە و سەروەتتان نییە کەس بەبراتان نازانێ، زەمانە وەهایە! وەکو پیاو هەردوولا تەمەع لە بەینتانا نەبێ، بۆ خۆتان بژین لەگەڵ قەومی خۆتان وەکو عەبدوڵلا رەحیم کورِانی مەجید و کورِەکانی عەبدوڵلا هەتا گەورە ئەبن دەستبەرداری ئەم کورانە مەبن، ئیتاعەتی عەبدوڵلا بکەن، پێتان عەیب نییە، هەر قەوم لە بێگانە چاکترە، وە نووری زەحمەت بێتەوە ئەم ولاتە، حەیف بۆ ژنێ دەستی لە عەشرەت هەڵگرت!

ئیتر بە عوموومی لە طەرەفی منەوە ئازاد بن ئیللا ئەو دوو شەخسە نەبێ بوون بە سەبەبی ئەم طائیفەیە کە ناحەزیان کەوتە بەین، هەموویان ئامۆزان. ئیتر با بەس بێ (والسلام)»

مام رەشید ١٩٧٣/٣/٢٤

**وەصیەتنامەیەکی دی:**

«کورِم عەزیز ئەمە وەسیەتنامەیە:

دنیا وەفای بۆ کەس نییە حەتتا پێغەمبەران، ئەبێ هەموو کەسێ خۆی بە مردوو بزانێ، تۆیش حەتتا مومکینت ئەبێ لەگەڵ قەوم و قیلە باش بە، چاکە چاکە، خراپە ئاخر هیچە. زۆر قەرزاری نوێژم، لە تەئریخی ١٩٧٣/١١/١ هەتا ١٩٧٤/٥/١٠ تەواوم کرد.

ئەوا دووبارە لەم تەئریخەوە ٧/٢ / ١٩٧٤کەوتمە قەرزدانەوە هەتا کۆچی ئاخر. ئاگەداری خوشکەکانت بکە باوکت مام رِەشید. ١٩٧٥

١٩٧٥/٢٢

**پیاو ئەبێ بەغیرەت بێ هەر چاکە بکە. ئەڵماس خانی شاعیر:**

یە پەند گوفتار میرزا ئەڵمـــاسەن

خراپی خراو هەر خاسیی خاسەن

لە پارچە کاغەزێکی دیدا هەر لە بارەی قەرزاریی نوێژەوە نووسیویە:

«لە تەئریخی رِۆژی جومعەوە ١٩٧٥/٤/٢٥ نوێژم نەکردووە» مام رەشید بەمانگێك و چەند رِۆژێ دوای ئەمە، لە رِۆژی ١٩٧٥/٥/٢٩دا کۆچی دوایی کردووە.

## وەسیەتنامەیەکی تر:

«**بۆ کوڕی خۆم عەزیز وەسیەتنامەیە:**

کوڕم لە تەئریخی ١ /١٩٧٣/١١وە قەرزاری نوێژم و لە خۆت و خوشکەکانت زیاتر، ئیللا خوا نەبێ، کەس شك نابەم، ئەبێ ئەو ڕۆژە کە مردم چەنێ قەرزاری نوێژ ئەبم حیسابی بکەی و تەقسیمی بکەی، لە خۆتەوە حەتا خوشکەکانت و محەمەد، هەر یەکی چەند ڕۆژیان ئەکەوێ نوێژم بۆ بکەن حەتا تەواوی ئەکەن، گەردنیان ئازاد بێ، لە پاش ئەمانە قەرزاری خۆم و کەفالەتی عەبدوڵلای ئامۆزام.

(٣) دینار حەمەساڵح بە کەفالەتی من ئەشیای بە عەبدوڵلا داوە بۆ شایی مەلیح دایکی (سعەد!) دووکانی حەمەساڵح برای مەلا فەرەج لای دوکانی حاجی عەلی مامی ئاوایە لە گوزەری سەوزیفرۆشەکان.

(٣) دینار قەرزاری سەید عەلی بەزازم خۆی نەماوە کوڕی هەیە و مالیان لە گەڕەکی قەزازەکانە، لای ماڵی حاجی ئیبراهیم ئاغایە.

وە تەقاعودی من بەهەر کەس بڕا قەرزارم بێ ئەم قەرزانەم بۆ جێیەجێ بکا، ئەگینە قەرزاری قیامەت بێ (والسلام).

١٩٧٢/١٢/٢٧»

### دەبێ مام رەشید دانراوی بوویێت؟

لەناو ئەو دەستخەتانەی مام رەشید هەمەوەنددا دەستم کەوتوون، دەستخەتێکی بچکۆلەی تێدایە بەخەتی مام رەشید و باسی غەزەواتی بەدروحونەین دەکات و وادیارە رەشید ناوێك دایناوە، بەڵام باسی ئەوەی نەنووسیوە هەمەوەندە یان نا. لێرەدا سەرەتاکەی دەخەمە ڕوو:

ئەوەڵ ئیبتیدا بە نام یەزدان
هەر ئەوەن قادر حەیی لامەکان
قادر قودرەت قەهھار قەدیم
(سمیع بصیر علیم حکیم)

دوای حەوت بەیت دەڵێت:

چونکە هەم غەریب هەم کەفتەکارەن
جە دەرگای بێچوون زۆر شەرمەسارەن
بەنا بە خاتر هەزار و یەکنام
عەفو کەرگونای (رەشید) نەفام

(ڕەشیـد) کـۆتــاکــەر زایــەڵــە و زاریــی

بـــوانـــە غـــەزای بـــەدر دیـــاریـــی

ئەم دەستخەتە هەشت لاپەڕەیە و ناتەواوە و نازانرێت ڕەشید خۆی تەواوی نەکردووە، یان تەواوی کردووە و لەوە بەدواوەی تێدا چووە. کۆتایی ئەوەی لە دەستدایە بەم شێوەیە:

هـۆرێزا دەردەم مـیـقـداد ئـەسوەد

ئـامـا وەخـزمـەت نـوور مـحـەمـەد

فەرماوەش: ئامای نەوەی نێکزاد؟

بـیـنـای بـان سەر بـە تـۆ دا موراد

ئەم دەستخەتە وەك وتم (٨) لاپەڕەیە، لاپەڕەی (١٥) دێڕی تێدایە. پێوانەکەی (٢١×١٧)یە، لە خەتی مام ڕەشید دەچێت، ناو و مێژووی نووسینەوەی پێوە نییە.

**سەرچاوەکانی ئەم پێشەکییە:**


١- کەریم بەگی فەتاح بەگی هەمەوەند، بەشێك لە مێژووی ڕزگاریخوازی گەلی کورد، دارا ئەحمەد کەریم بەگ، چاپی یەکەم، ٢٠٠١ چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە هەولێر.

٢- مێژووی شاراوەی هەمەوەند، نووسەر نووری حەیدەر هەمەوەندی، ٢٠٠٢ز. ١٤٢٣ك.، چاپخانەی قەشەنگ سلێمانی، چاپی یەکەم.

٣- چەند لاپەڕەیەکی شاراوە لە مێژووی کەریم بەگی فەتاح بەگی هەمەوەند، نووسینی سەروەر ئەحمەد کەریم، چاپی یەکەم، تەمووزی ١٩٩٨، چاپخانە و ئۆفسێتی تیش

## له دامێنی ئەم بەرگەدا

١

ئەو دەیان شاعیرە کوردەی لە کەشکۆڵ و بەیاضی شاعیرانی کورددا –زۆر تا کەم– ناویان هاتووە، مەگەر بە دەگمەن ئەگینا هەموویان –لە سەردەمی خۆیاندا– خاوەنی دیوانی شیعری خۆیان بوون و، دیوانەکانیان بەجگەرگۆشەی خۆیان زانیوە و بەباشترین شێوە و لە پارێزراوترین شوێندا هەڵیان گرتوون و چاودێرییان کردوون، بەڵام بە زۆریی دوای خۆیان خەمخۆریان نەبووە و کەسی وایان لێ بەجێ نەماوە بەو چاوەی ئەمان بۆیان بڕوانن و ئەو بایەخەی لای ئەوان بوویانە ئەمان نەیانبووە بۆیان، بۆیە هەر زوو بەڵاگەلی ڕۆژگاری چەپگەرد لێیان کەوتوونەتە کار و پەڕەپەڕە و پەرتەوازە و بێ سەروشوێنیان کردوون.

بەختەوەرترینیان ئەوانەیان بووە لە سەردەمی شاعیر خۆیدا ناسراوە و کەوتووەتە دەم قەڵەمی ئەوانەی بەیاض و کەشکۆڵی شاعیرانیان نووسیوەتەوە و شیعرەکانی دەستاودەستیان کردووە و کەم تا زۆر لە دوو توێی ئەو کەشکۆڵ و بەیاضانەدا لێیان لە لەناوچوون قوتار بووە.

دەکرێ بیشگوترێ: هەموو دیوانی شاعیران یەکسەر بەمردنی شاعیرەکە لەناو نەچوون و ماوەیەك لای نەوەی شاعیر یان کەسانی بایەخدەر بە ئەدەب پارێزراون و لەو ماوەدا شیعریان چووەتە ناو کەشکۆڵ و بەیاضەکان.

بەهەرحاڵ –وەك چەند جار نووسیومە– تا ئێستە لە بەرهەمی شاعیرانی کۆنمان – بە ناودار و کەم ناسراویانەوە – دیوانی تەواوی یەك شاعیرمان بە خەتی خۆی دەست نەکەوتووە.

کە –وەك وتم–بیشزانین هەموویان دیوانی شیعری خۆیان هەبووە و بەرهەمەکانیان سامانی کەلەپووری ئەدەبی گەلی کوردن چار چییە بۆ دۆزینەوە و کۆکردنەوەی –ئەوەی کە ماوە لە– دیوانەکانیان؟ ئەوەی من پەییم پێ بردووە و بە بەڵگە بۆم ڕوون بووەتەوە ئەوەیە ئەوەی کە ماوە لە کەشکۆڵ و بەیاضی شاعیرانمان باشترین سەرچاوەیە بۆ ئەم کارە و بە دۆزینەوە و ناساندنی هەر کەشکۆڵێك ئاسۆیەك دەکرێتەوە و، بەرهەمی شاعیرگەلێك دەدۆزرێنەوە کە لەمەوپێش باسیان نەبووە، یان بەرهەمی نەزانراو و نەبیستراوی شاعیرانێك دەدۆزرێتەوە کە پێشتر ناوی خۆیان و بەرهەمیان لەملاو لا هەبووە بەڵام ئەمانەی تازە دەدۆزرێنەوە تازەن و دەبنە مایەی دەوڵەمەندکردنی بەرهەمی ئەو شاعیرانە.

لەم بەرگەی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)دا نموونەی هەردووکیان دەبینی. بەڵکو لەم بەرگەدا ختووکەی ئەوە دەکەوێتە دڵی دڵسۆزانی کەلەپووری کوردی کە بیر لە کۆکردنەوەی دیوانی خنجیلانەی چەند لەو شاعیرانە بکەنەوە کە تا ئێستە تاك و تەرا لەملاو لەولا پارچە پارچە شیعریان بینراوە بۆ نموونە: ئەحمەد بەگی کۆماسی و، میرزا شەفیع و، خانای قوبادی و، عەبدوڵڵا حەسەن و،

مەفتوون و، جنوونی و، حەماغای دەربەند فەقەرە و، شێخ شەهاب و، حاجی و[1] میرزا وەڵەدخان... لەوانەن کە ئەگەر بایەخی زیاتریان پێ بدرێت و، هەوڵی باشیان بۆ بدرێت دەکرێ هەر یەکێکیان ببێ بە خاوەنی دیوانی خۆی.[2]

## ٢

ئێمەی کورد کە تا ئێستەیش خاوەنی فەرهەنگی گەورە و گشتگیری کوردی نین و، نووسینی فەرهەنگێکی وەها ئاواتی هەموو دڵسۆزانی زمانی کوردییە و، ئەو کەسەیش سەر و دەروویەك لەم بابەتە بکات دەزانێ تا ئەمڕۆیش زمانی کوردی لە فەرهەنگی کوردی دەوڵەمەندترە و، هەموو وشە و زاراوە و ئیدیۆمەکانی کورد تۆمار نەکراون و لە چوارچێوەی فەرهەنگدا نەساچێنراون. هێنانەدی ئەم ئاواتە زۆری دەوێت و دەبێ هەوڵی هەمەلایەنەی بۆ بخرێتە کار تا ئەو وشە و زاراوانە.. کۆ بکرێنەوە و یەك بخرێن و بابەتبەندی بکرێن و لە جێگەی شیاوی خۆیاندا دابنرێن.

یەکێك لەو سەرچاوە ڕەسەنانەی ئەم بوارە کە هەگبە و گەنجینەی پڕ لە وشە و زاراوەی نەوازەی وەهایە دەیان و سەدان ساڵ لەمەوبەر لە بیر و قەڵەمی شاعیرانی کۆنمانەوە چوونەتە سەر کاغەز و هەروا بەڕەسەنی و بێ گۆڕان ماون و چاوەڕوانی ئەوەن کەسانی شارەزا بژاریان بکەن و بیاندۆزنەوە و بیانخەنە شوێنی شیاوی خۆیان. دیوانی شاعیرانی کوردە.

بەچاوگێڕانێك بەم بەرگەی کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیدا بە ڕوونی دەردەکەوێ بەرهەمی ئەم شاعیرانە کە بەزۆری بە زاراوەی گۆرانیە و، بەرهەمی شاعیرگەلی ناوچە جیاجیاکانی کوردستانە کە ئەمەیش – لە تەك ئەو مەبەستانەی تردا کە خزمەتیان پێ دەکات– هەوڵێکی دیار و بە بایەخە لەسەر ڕێگەی کۆکردنەوەی وشە و زاراوەی ڕەسەنی کوردیدا.

## ٣

لە سەرەتای ئەم پرۆژەوە ڕێباز و بەرنامەیەکم پەیرەو کردووە کە ئێستەیش هەر لەسەری دەڕۆم، لەوانەیە وەڵامی هەموو پرسیار و گلەیی و گازندەیەکی تێدا بێت کە کەسانێك ڕووبەڕوویانم بکەنەوە.

ڕەنگە کەسانێك بڵێن: هەندێ شیعر و بابەتی وەها هەیە بۆ بڵاوکردنەوە ناشێن و ڕەنگە هەستی کەسانێك بڕووشێنن. جگە لەوەی کە لە بەرگەکانی دوو و سێی ئەم پرۆژەدا وەڵامی گەلێ لەو پرسیارانەم

---

(١) بەپێی نووسینی بابا مەردۆخی ڕۆحانی (حاجی) و (میرزا شەفیعی کەنوڵەیی دینەوەریی) هەر یەك کەسن، بەم پێیە دەکرێ دیوانێکی شیعری ئەم شاعیرە کۆ بکرێتەوە. (مشاهیر کرد) بەرگی یەکەم، ل: ٣٥٨.

(٢) خۆزگە مامۆستاکانی زانکۆکانی کوردستان، بەتایبەتی بەشەکانی ئەدەب و زمان، لایان لەم لایەنە دەکردەوە و قوتابییەکانیان، بەشی زانکۆکان بۆ باسی دەرچوون (بحث التخرج) و، قوتابیانی خوێندنی باڵایش بۆ بڕوانامەی ماجستێر و دوکتۆرا.. هان دەدا بۆ کۆکردنەوە و لێکۆڵینەوە لەسەر ژیان و دیوان و بەرهەمی ئەم شاعیرانە و شاعیرانی دیکەیش، بەمەیش خزمەتێکی شیاو و شایستەیان بە ئەدەب و زمانی کوردی دەکرد.

داوەتەوە ئەمجارەیش دەڵێم: من زۆر مەبەستمە بەرهەمی شاعیرانی کۆنمان هەرچییان هەبووە و لە هەر بوارێکدا بووە و، بۆ هەر بۆنەیەك وتوویانن، وەك خۆیان بێ دەسکاریکردن و لێکدانەوە و لەسەر نووسین بەگوێرەی بۆچوون و دەستەڵات و توانای خۆم بیانهێنمەوە سەر ڕێنووسی باوی کوردی و بیانخەمە سەر خەرمانی کەلەپووری کوردی، دوایی کەسانی شارەزا و لێهاتوو – هەر کەس بۆ مەبەستی خۆی و لە بواری خۆیدا– سوودیان لێ وەربگرن و کاری خۆیانیان پێ بەرێوەبەرن.

وا دەزانم خوێنەری ئازیزم لە تەکدا دەبێت کە بڵێم: ئادەمیزاد وەك یەك نین و، هەر کەس بیر و بۆچوونی جیاوازی لەوانی تر هەیە و، بەرهەمی بیر و هۆشی شاعیر و ڕۆشنبیرانیشمان بەو شێوەیە زادەی ئەو جیاوازی و لەیەکنەچوونەیە و، ڕەوا نییە هەر کامیان وەك ئێمە بیری نەکردەوە، یان شیعر و ئەدەب و بەرهەمەکەی بەدڵی ئەم و ئەو نەبوو ئیتر ڕێگەی بڵاوبوونەوەی لێ بگیرێت و بەرەو هەڵدێری لەناوچوون ببرێت.

٤

وەك گوتم لە سەرەتای ئەم پرۆژەوە لەسەر ڕێبازێك ڕۆیشتووم و تا پێم کرابێت دەمەوێ دەسبەرداری نەبم و لێی لانەدەم، یەکێك لەو خالانەی –بەڵکو خاڵی سەرەکی– ڕێبازەکەم ئەوەیە بە شوێن بەرهەمی بڵاونەکراوە و نزیکە بەلا و لەناوچووندا دەگەڕێم و، نەمویستووە کاوێژکردن و جوینەوەی ڕەنجی کەسانی تر لەم کارەمدا هەبێت.

بەڵام هەر کەسێ لەم بوارەدا کار بکات یان بەوردی لە کاری کەسانی تر وردبێتەوە دەزانێ چەند ئاڵۆزی و تەمومژ و گرێکوێرە دێتە ڕێگەی ڕێبوارانی سەر ئەم ڕێگەیە.

لەلایەکەوە بۆ پارچەیەك شیعر دەبێ دەیان سەرچاوە بپشکنی تا بزانی بڵاو بووەتەوە یان نا، جاری وایش هەیە دوای ماندووبوونی زۆریش ناگەیتە ئەو سەرچاوەی مەبەستە.

وەك جاری وا هەیە پارچە شیعرێك بێ ناوی کەس نووسراوەتەوە، یان بەهەڵە دراوەتە پاڵ کەسێکی تر، یان کەوتووەتە ناو دیوانی شاعیری وەها گومانت بۆ ئەوە ناچێت شیعری جێگەی مەبەستی تۆ لەو شوێنەدا هەبێت.

من لەم حاڵەتانەدا دوای ئەوەی کە گەلێ گەڕاوم و ئەوەندە شەکەت بووم لە پەلوپۆ کەوتووم، پارچە شیعرەکەم بە بڵاونەکراوە داناوە و لەم کەشکۆڵەدا بڵاوم کردووەتەوە. جا ئەگەر وانەبێت و لە شوێنێکی تر بڵاو کرابێتەوە ئەوە من مەبەستم نەپێکاوە و داوای لێبووردن لە خوێنەری ئازیز دەکەم و، ئەوەیش لە بیر ناکەین کە ئەم پارچە من بڵاوی دەکەمەوە دەبێ بە پشتگیر و کۆمەك و نوسخەی زیادەی لێکۆڵینەوە بۆ ئەو کەسانەی بەتەنگ لێکۆڵینەوەی دەقی کۆنەوەن و دەیانەوێ بەگوێرەی توانا بەرهەمی پوخت و دروست و شیاو بڵاو بکەنەوە.

مام ڕەشید خۆی بە خەمخۆری ڕاستەقینەی بەرهەمی شاعیرانی پێشوومان زانیوە – هەر وەهایش بووە – و، هەوڵی ئەوەی داوە چی لە بەرهەمی شاعیرانی کۆن دەست کەوتبێت –با یەك تاکە بەیتیش بووبێت– جێگەیەکی بۆ بکاتەوە و لە لەناوچوون ڕزگاری بکات، هەر لەبەر ئەمەیشە چەند جار ناونیشانی جۆرەوجۆری بۆ ئەو بابەتە داناوە وەك: (شیعری موتەفەریقەی شاعیرانی کۆن) لە شوێنێکی تردا نووسیویە: لەمانەوە ئەشعاری فەوتاویان دەزانرێت [١]

ئەنجامی ئەم خەمخۆرییەی ئەم هەموو شیعری شاعیرانەیە کە من لە کەشکۆڵ و بەیاضی نووسەرەوەکانی تردا نەمدیون.

لەناو ئەمانیشدا –وەك دەبینرێت– مام ڕەشید لەناو شاعیرانی کورددا لە هەموویان زیاتر شەیدای شیعری مەولەوی بووە و شیعرەکانی کۆ کردووەتەوە و، لە بۆنەگەلی جیاوازدا وەك پەند و بەڵگە شیعرەکانی مەولەوی وێردی سەرقەڵەم و زبانی بووە.

ئەوەی – وەك خۆزگەیەك نەك گلەیی لە مام ڕەشید – ئاواتم بوو وا نەبێ ئەوەیە مام ڕەشید هەوڵی بدایە قەسیدە و غەزەلەکانی دووبارە و چەند بارە نەکردایەتەوە، بە تەماشاکردنی ئەم فیهرەستانەی لێرە بەدواوە دەیانبینی دەزانی ئەگەر ئەو دووپاتبوونەوانە نە بووایە لەوانە بوو گەلێ لەمەی ئێستە لەدەستدایە مام ڕەشید شیعری زیاتری بۆ کەلەپووری ئەدەبی کوردی کۆ بکردایەتەوە.

خۆزگەیەکی تریشم لێرەدا ئەوەیە: خۆزگە مام ڕەشید ناوی ئەو بەیاض و کەشکۆڵانەی بهێنایە کە شیعری لەبەر نووسیونەتەوە و سوودی لێ وەرگرتوون، بەمەیش باشتر قەوارەی ئەو زیانانەمان دەزانی کە لە سامانی کەلەپووری ئەدەبی کوردی کەوتوون.

ئەوەیش جێگەی دەستخۆشییە بۆ مام ڕەشید کە زۆر کەم خۆی بەشیعری فارسییەوە خەریك کردووە و خەمخۆری ڕاستەقینەی شاعیرانی کورد و بەرهەمی کوردی بووە.

یەکێك لەو پرسیارانەی لەسەر ژیانی ئەم مامۆستا بەڕێزە و بەرهەمەکانی لەلام دروست بووە و

(١) هەر بۆ نموونە یەکێك لەو بەیتە موتەفەریقانە کە مام ڕەشید نووسیویە، بەیتێکە تیایدا دەڵێت:

کەس لـــە چنگ مـــــەرگ نمەبۆ خەلاس
شینی (شەفیع)ەن پەی میرزا (ئەڵماس)

لەمەوە دەردەکەوێت دوو شاعیری گەورەی کورد هاوچەرخ بوون و دۆستایەتیی گەرم لە نێوانیاندا بووە و میرزا ئەڵماس پێش میرزا شەفیع کۆچی دوایی کردووە و، میرزا شەفیع شیوەنی بۆ میرزا ئەڵماس کردووە، جا دەبێ ئەو شینە چ شینێك بووبێت؟ گومان لەوەدا نییە شاکارێك بووە کە گەلێ لایەنی ژیانی کۆچکردووی تێدا باس کردووە و، لەوانەیە مێژووی کۆچکردنەکەی دیاری کردبێت کە تا ئێستە لە سەرچاوەکاندا باسی نییە و نازانین کەی بووە.

بابا مەردۆخی ڕۆحانی لە (مشاهیر کرد)ەکەیدا باسی ئەم دوو شاعیرە و پێوەندییان و، تەنانەت باسی ئەو شیوەنەیشی کردووە، بەڵام بەداخەوە هیچی لەو پارچە شیعرە بڵاو نەکراوەتەوە.

(بڕوانە: سەرچاوەی ناوبراو، بەرگی یەکەم، (٢٣٢ و ٢٥٨ ).

هەقی خۆیشیەتی لای کەسانی تریش دروست ببێ ئەوەیە: رەشید هەمەوەند هاوچەرخی نەجمەدین مەلا بووە و لە یەك سەردەمدا لە سلێمانیدا ژیاون، دەبێ نەجمەدین مەلا ناوی ئەم پیاوەی نەبیستبێ؟ دەبێ بەرهەمەکانی نەدیبێ؟ بۆچی هاوکاری لە نێوانی ئەم دوو خەمخۆرەی کەلەپووری کوردیدا نەبووە؟

٦

هەوڵ و ڕەنجدانی مام رەشید زۆر هەڵدەگرن و دەکرێ زۆر لەمە زیاتریان لەسەر بنووسرێت کە من نووسیومە و ئەینووسم، بەڵام من لەم دەرفەتەدا هەر بەمەدا دەگەم و، ئێرەیش لەمە زیاتر هەڵناگرێت، ئەوەندە هەیە بۆ ئەوەی کارەکەم بۆ مام رەشید هەر قسەی ڕووت و پیاهەڵدان نەبێت، وام بەباش زانی فیهرەستی یەکە یەکەی ئەو دەستخەتانە بخەمە ڕوو کە لەلای منن یان من لە بەرهەمی مام رەشید، دیومن بەمە سووچێکی قەوارەی کاری مام رەشید دەخەمە بەرچاوی خوێنەری کورد، وەك ئەمە دەکرێ وەك ببلیۆگرافیای ئەو شیعر و بابەتانەی مام رەشید کۆی کردوونەتەوە تەماشا بکرێن و، کەسێك لەمەولا پارچە شیعرێك یان بابەتێکی لەسەر ئەو شاعیرانە بەرچاو بکەوێت کە بەرهەمیان لەم کەشکۆڵانەدا هەیە، بگەڕێتەوە بۆ ئەم سەرچاوەیە و بتوانێ لە ڕووی ناوەرۆکی ئەم فیهرەستانەوە هەنگاو بەرەو لێکۆڵینەوەی زیاتر بنێت و بابەتەکەی دەوڵەمەندتر و بەمتمانەتر بکات.

هەر بۆ کار ئاسانکردن بۆ ئەو کەسانە لە دوای بەرهەمی چەند شاعیرێك لەو شاعیرانەوە لێرەدا ناویان هاتووە، گەڕاوم لە ئەرشیڤی خۆمدا لە کوێ ناویان هاتبێت و من دیبێتم و ناویانم تۆمار کردبێت ئەو زانیارییانەم لە دوای بابەتەکانەوە بە نیشانەی (*) ئەستێرەیەك جیا کردووەتەوە و لێکۆڵەرەوە دەتوانێ لە ڕێگایانەوە زیاتر بەمەبەستی خۆی بگات.

٧

لە بەرگەکانی پێشووی ئەم کتێبەدا – بە گشتی و لەم بەرگەدا بە تایبەتی – دەیان بابەتی فۆلکلۆری، سەدان زاراوەی جۆراوجۆری: شایی و شیوەن و، راووشکار و، خشڵ و جلوبەرگ و، کەرەستەی جەنگی و شێوازی ژیانی کۆن و، ڕێورەسمی هەڵسوکەوت و رەفتاری گەورە و بچووکان و، دیمەنی بەهار و زستان و وەرزەکان و.. شتگەلی زۆری تر هەن، هەر یەکێکیان بۆ خۆی سەرچاوەیەکی دەوڵەمەندی فەرهەنگ و کولتوور و ئەدەبی کوردییە و کار بۆ کردنیان و... لێرەدا هەڵناسوورێت و، وەك نووسیومە من ماددە و کەرەستە خاوەکە دەخەمە بەردەستی پسپۆڕان و دڵسۆزان و نەوەی داهاتوو.

لە گەڵێ جێگەی نووسینەکانی مام رەشیددا گومانم لە دروستیی نووسینەوەی دەقەکەدا بۆ پەیدا بووە، بەڵام بەهۆی ئەوەوە یەك نوسخە لە دەستدایە نەکرا یەکلایان بکەمەوە و هەندێکیانم بە گومانەوە نووسیوە و، بۆ هەندێکشیان جگە لەوەی وەك دەخوێنرێتەوە نووسیومە شتێکی دیکەم نەکردووە.

## فیهرەستی بەرهەمەکانی مام رەشید

خ

### کەشکۆڵی ژمارە یەك ١

ئەم کەشکۆڵە لەسەر لاپەڕەی یەکەمی نووسراوە (الاول) واتە: یەکەم. لە لاپەڕەی ئەودیویشی نووسراوە (الدفتر الرابع) واتە: دەفتەری چوارەم. من لەسەر ژمارەی یەکەم ڕۆیشتم و بە کەشکۆڵی ژمارە یەکم دانا و لەسەر هەر پارچە شیعرێك نووسیبێتم: ت/١ ڕەشید – مەبەستم پێ ئەم کەشکۆڵەیە. مام رەشید هەمەوەند ساڵی ١٣٢٦ك نووسیویەتییەوە.

ئەم کەشکۆڵە لە بنەڕەتدا (٩٥) لاپەڕە بووە. بەڵام لە سەرەتایەوە (٢٦) لاپەڕە دیار نییە و بە لاپەڕە (٢٧) دەست پێ دەکات.

کاغەزەکانی ڕەنگ کراون بەڕەنگی زەرد و پرتەقاڵی و شینی کاڵ. کاغەزەکەی تەنکە. هەندێ شوێنی دڕاوە، قەراخی تێ گیراوە. پێوانەکەی (٢٠×١٣)یە ناوەرۆکەکەی بەم شێوەیە:


١– ؟: ئەی هەموو چەند سەرچەنگ چەرخ چەپ وەردم
چەرخ چەند چەرخیاو من مام نەمەردم

٢– شێخ ڕەزا: مسیح برفلك شاه انبیا بتراب
دلم ز آتش این غصه بسکه بود کباب ٢٧

٣– مەولەوی: دڵە ڕاگەکە خەیلێ تاریکەن
پردەکەی سەختەن یەکجار باریکەن ٢٨

٤– مەولەوی: بینایی دیدەم تۆ وە سەلامەت
دیدەنی دیدار کەوت ئەو قیامەت ٢٩

٥– مەولەوی: موقەدیمەی خەم تاڵیش مەزاقەن
دەك وە خەیر نەبێ وادەی فیراقەن ٣٠

٦– مەولەوی: مامۆسای سەرئێڵ شیرین کەلامان
تەشریف خەیرت باوەر وە لامان ٣١

٧- مەلکەی جوانڕۆیی: تیرێ کە ڕۆستەم هەوادا نە شەست
داش نە ڕۆبیتەن رای نەجاتش بەست ٣١
٨- مەلکەی جوانڕۆیی: هەنی نەواچان وە فەرهاد رەندەن
نەقش شیرنیش نە رووی سەنگ کەندەن ٣١
٩- عریضەء میرزا فتاح بحضرت اتابگ اعظم:
کمان ابرو گمان بردی که من سام نریمانم ٣٢
١٠- زێوەر: ئەی دڵ وەرە تۆ خادمی دەربازی عەلی بە
هەر عاشقی لەعلی لەبی خەندانی عەلی بە ٣٣
١١- زێوەر: قوربان لە تەمی ئاهی دڵی خەستە حەذەر کە
عیسا نەفەسی هەست بەلای ئێمە گوزەرکە ٣٣
١٢- وەفایی: چاوی پر خوێنم دەگەڕێ قیبلەکەم پەیدا نییە
نوری چاوم ڕۆییووە دیدەکەم بینا نییە ٣٤
١٣- طاهیر بەگ: صەد کە پاشای خەریکی هەر نەوع موجازاتم دەکەی
من قسەی حەق هەر دەکەم ساچۆن موکافاتم دەکەی؟ ٣٥
١٤- زێوەر: عیشقی صەنەمێ شۆڕشی خستۆتە دڵ و جان
لەنجە ئەشکێنێ قەدەمی کەبکی خەرامان ٣٥
١٥- زێوەر: شەو مامەوە تەنها لە وەسەطی حوجرەی خاڵیی
کەس موونیس و دەرووم نییە ئیللا خەط و خاڵی ٣٦
١٦- وەفایی: ئەی جەننەتی عەیشی ئەبەدم ڕێگوزەری تۆ
وەی بۆ نەظەرم تاجی سەرم خاکی دەری تۆ ٣٦
١٧- شێخ ئەمین: گرچە در ظاهر بمحضر نیست حاضر خودامین
لیك در باطن زلطف تست کشته دل نشین ٣٧
١٨- شەهید: دڵ لە مەیخانەی مەحەببەت مەستی مەی غەمبارییە
سەر بە سەودای زولفی تۆوە ئارەزووی عەططارییە ٣٨
١٩- شەهید: کەبك ئاسا لە زیندانی خەیاڵت بەستەیی دامم
بەسیحری گۆشەی چاوت عەجەب حەیران و سەرسامم ٣٨
٢٠- شەهید: قەسەم بەو پەرچەمی پەخشان و خاوی
- نەکا بەقسەی رەقیب - نەمبردووە ناوی! ٣٩

٢١– شێخ ڕەزا: خاكی كۆیە كە لەبالەب لە لەبت نۆشی لەبە
گەر فەلەك لێی بگەڕێ مەنبەعی عەیش و طەرەبە ٤٠
٢٢– ؟: فەرامۆشم بۆ...
قیبلەم مەیلەكەت فەرامۆشم بۆ ٤٠
٢٣– شەمسەدین: ئازیز دوور وڵات نوور چەمانم
رۆشنیی بیساط رۆح رەوانم ٤١
٢٤– شەمسەدین: های شەماڵ چەند جار ئامانی جە دوور؟
چەند طەی كەردەنی سارای شارەزوور؟ ٤٢
٢٥– شەمسەدین: هەی شەماڵ ئامان دڵم سۆزیان
قەدەم رەنجان كەر شۆ وە گەرمیان ٤٣
٢٦– شەمسەدین: رەفیق شەفیق مەحرەم تۆی راز
مەرهەم تۆتۆی زام مارانگاز ٤٤
٢٧– شەمسەدین: یار بێ وەفای بێ بەقا و بەینەت!
فەرامۆشكەردەی مەیل و مەحەببەت! ٤٥
٢٨–شەمسەدین: ئازیز ئەر وە مەیل مەپەرسی حاڵم
جە دووریی باڵات تەن كۆی زووخاڵم ٤٦
٢٩– شەمسەدین: نەتیجەی پاكان سەیید سەروەر
ئەولاد رەسوول شەفاخوای مەحشەر ٤٧
٣٠– شەمسەدین: ئازیزم قوربان بینایی چەمان!
رۆشنیی بیساط! رۆحەكەی رەوان! ٤٨
٣١– شەمسەدین: نەتیجەی شاهان شەهزادەی بێگەرد!
ئەصل و نەسەب خاس نێكزاد نێكمەرد! ٤٩
٣٢– شەمسەدین: هەور نۆ ئامان دەسم وە دامان
وەس كەڕ یەنگەزە شۆ وە گەرمیان ٥٠
٣٣– مەعدووم: زستانەن وەی رەنگ جە نۆ ئاماوە
تۆف زەمهەریر جەنۆ خێزاوە ٥٠
٣٤– ؟ ڕەنگە مەولەوی بێ: سیم غەمگینم جە دەس خەجڵەتەن
خەجڵەتم جە دەس سەختی غەفڵەتەن ٥٢

٣٥- سەید صادق: هەورامان بەندەن...

چەرخ چەم سیای هەورامان بەندەن ٥٣

٣٦- شێخ عەبدوڕەحمان: چراخم وە کۆ

ئەوەند کۆی خەمان جە لام بەستەن کۆ ٥٤

٣٧- شێخ عەبدوڕەحمان: ئیشارە مەکە...

سەوزە ناز وەقین ئیشارە مەکە ٥٥

٣٨- شێخ عەبدوڕەحمان: وێنەی پەشێوحاڵ نەقش رووی دیوار

وە سیاسثەنگ بای هانا هەی هاوار ٥٥

٣٩- شێخ عەبدوڕەحمان: قیبلەم خاڵ تۆن...

دڵ سەرعیی سەرسام سەودای خاڵ تۆن ٥٦

٤٠- شێخ عەبدوڕەحمان: شیرین سوپاتەن...

ئاڕۆ بەزثمئارای تیپ سوپاتەن ٥٦

٤١- شێخ عەبدوڕەحمان: رەنج وەباد نەبۆ...

هیچکەس وێنەی من رەنج وە باد نەبۆ ٥٧

٤٢- مەولانا خالید: میرزام وەفاتەن...

قەدەم رثەنجەکەر وادەی وەفاتەن ٥٨

٤٣- مەولانا خالید: قیبلەم فیراقت...

ئارامم سەندەن سەودای فیراقت

٤٤- مەولانا خالید: خداوندا بحق اسم أعظم

بنور سید اولاد آدم

٤٥- مەولانا خالید: هامسەران نەسەب...

مەحبووبێم هەن شای عالی نەسەب ٦٣

٤٦- مەولانا خالید: موسم عیداست مانومید از دیدار یار

عالم در عیش و نوش ما دو چشم اشکبار ٦٤

٤٧- مەولانا خالید: نبی صدیق سلمان قاسمست و جعفر و طیفور

که بعد از ابوالحسن شد بو علی یوسفش گنجور ٦٤

٤٨- مەولانا خالید: یارب بحق تربت سلطان بایزید

یارب بحق طینت برهان بایزید ٦٥

٤٩– مەولانا خالید: برد کل رشك از روی محمد
خویش چون کشته از خوی محمد ٦٥
٥٠– مەولانا خالید: سایەء این خرگه نیلی کرا مأمن بود
یا درین دنیا کجا آسایش یك تن بود ٦٦
٥١– مەولانا خالید: گوش باید کرد ازین سرکشتەء اندویکین
شمه از صنعت خلاق گیتی آفرین ٦٦
٥٢– مەولانا خالید: ای بقد سرو بعارض در
کرده زلفت آفتابی رانهان برشی ب ٦٨
٥٣– مەولانا خالید: ای زلف تو ماه را نقابی
واللیل ز موی تست تابی ٦٨
٥٤– مەولانا خالید: خالد بیاو عزم سفر زین مقام کن
بر روضه رضا بدل جان سلام کن ٦٩
٥٥– مەولانا خالید: ای ازگل رخسارت خون خورده گل مینو
باقد تو تا یکمو فرقی نبود یکمو ٦٩
٥٦– مەولانا خالید: از غمزەء خونریزت دلریش بودن جاهم
چون نرگس مستانت کی دیدکسی جادو؟ ٧٠
٥٧– مەولانا خالید: عزیزا گر ز روی غمکساری
خیال دوستان را خاطر آری ٧٠
٥٨– مەولانا خالید: چه دولت بود یارب دوش من در خواب میدیدم
بتاریکی شب سرچشمه آن آب میدیدم ٧١
٥٩– مەولانا خالید: السلام ای چهرەات شمع شبستان وجود
السلام ای قامتت سرو بهارستان جود ٧١
٦٠– مەولانا خالید: ای پناه عاصیان سویت پناه آوردەام
کردەام بیحد خطا و التجا آوردەام ٧٢
٦١– مەولانا خالید: امامان کزیشان زیب دین است
بترتیب اسمشان میدان چنین است ٧٢
٦٢– مەولانا خالید: جان باستقبال جان می رود
تشنه سوی آب حیوان می رود ٧٣

٦٣- سوگند بخالی ز رخت کشته پدید
سوگند بخطی که بکردش بدمید   ٧٣
٦٤- مردم زهجر روی تو ای نازنین فریادرس
خون شد دلم از خوی تو ای نازنین فریادرس   ٧٤
٦٥- چەند تاك و روباعی مەولانا خالید   ٧٤
٦٦- مەولانا خالید: ای کشته چو مجنونم در عشق افسانه
از بهر خدا لطفی با این دل دیوانه   ٧٥
٦٧- مەولانا خالید: هردم بگوشم آید از سوز دل صدای
گویا ز در دمندان خالی نمانده جای   ٧٥
٦٨- مەولانا خالید: ای مەخورشید از رخشنده رخسارت خجل
لعل یاقوت از لب لعل شکربارت خجل   ٧٦
٦٩- مەولانا خالید: نسیما گرفت ره بر دری آن سرو دلجویت
بگو ای زمرهء شیر افگنان نخچیر آهویت   ٧٦
٧٠- مەولانا خالید: ای که مهر روی تو بر محل تابان صدشرف
شیر باران خیال غمزه ات جان ار هدف   ٧٧
٧١- قادر: دڵم تار بیەن
ئەی موسڵمانان دڵم تار بیەن
٧٢-قادر رەمەزان: ئازیزم تاکەی
زووخاوی دەروون نۆشانم تاکەی؟   ٧٧
٧٣- مەولانا خالید: گرچه اسباب طرب پیش من اکنون نەکم است
شادیم بی گل روی تو همه درد غم است   ٧٨
٧٤- ضیاء الدین: کلاوی صیحەتم ناوی که عیللەت تاجی ذیللەتمە
کەوای عیززەت ئەبەر ناکەم که قیللەت بەرگی رەحمەتمە   ٧٨
٧٥- پارچەیەکی فارسی خاوەن نەزانراو
٧٦- گۆرانی: شاهم شادیەن
بەزم نەوهاڵان هەم ئازادیەن   ٧٩
٧٧-مەعدوومی: تۆپڵاخەی دووکەڵ هیجران دڵبەر
جەمی بەستەکه نه رووی سەقف سەر   ٨٣
٧٨- سوئالی عولەمای خۆراسانی، جەوابی عولەمای (ماوراء النهر)   ٨٣

٧٩– مەولەوی: ئیمساڵ نەوبەهار چون خەزان سەرد

بەرگ وەرد باغ مەعدووم بەرد وە هەرد ٨٤

٨٠– ؟ : ریاضەت کێشان...

مەیدان خاصان ریاضەت کێشان ٨٥

٨١– عەبدوڵڵا حەسەن: دەلیل لەیل نەدیت؟

فەصلێ تۆ ئامای تو خودا لەیل نەدیت؟ ٨٧

٨٢– عەبدوڵڵا حەسەن: ها وە ئێشەوە...

دڵ پەی تۆ خاڵۆ ها وە ئێشەوە ٨٨

٨٣– عەبدوڵڵا حەسەن: دەروون نە خەم کەیل

خاڵۆی خاطر خار دەروون نەخەم کەیل ٨٩

٨٤– عەبدوڵڵا حەسەن میرزام حۆرێ دیم

ئارۆ نە جایێ عەجەب حۆرێ دیم ٩٠

٨٥– عەبدوڵڵا حەسەن: وێش کەردەن ظوهوور

شەخصێ نەو سەرا وێش کەردەن ظوهوور ٩١

٨٦– عەبدوڵڵا حەسەن: خاڵۆ دەپرسی ئەحواڵ دەردم

شاهۆ تۆف دەکا لە ئاە سەردم ٩٣

٨٧– عەبدوڵڵا حەسەن: شیرین جام جەم...

تو خودا بەس بدەر جەلای جام جەم ٩٤

## ٢ خ

# کەشکۆڵی ژمارە دووی ڕەشید هەمەوەند

ئەم کەشکۆڵە لە شێوەی (بەیاض)دا نووسراوەتەوە، ٢١٢ لاپەڕەیە، پێوانەکەی (١٧×١٠)یە. لاپەڕەی (١٢) بەیت و زیاتر و کەمتری تێدایە. بەخەتی دووسێ کەس نووسراوەتەوە، ئەوەی کە زانرابێ و دیاربێ عەبدولمەجیدی باینچۆیییە کە ساڵی ١٣٥٤ کاری تێدا کردووە.

بەشێکیشی وا دیارە بەخەتی ڕەشید هەمەوەندییە.

ئەم کەشکۆڵە گەنجینەیەکی کەموێنەی شیعری کوردییە، ئەو پیاوە خەمخۆرە دڵسۆزەی کەلەپووری کوردی وەستایانە کۆی کردووەتەوە. لەم کەشکۆڵەدا بایەخێکی تایبەتی بە شیعری مەولەوی داوە، دوای ئەمە بەرهەمی چەند شاعیرێکی کۆ کردووەتەوە کە لە کەشکۆڵەکانی دیدا ناویان نەهاتووە، هەروەها شیعری چەند شاعیری تری کۆ کردووەتەوە کە لە کەشکۆڵەکانی دیدا ناویان هەیە، بەڵام بەرهەمیان کەمە.

**ناوی چەند شاعیری دەڤەری گەرمیانی تێدایە.**

١– ؟: بەرز بێ تەناف...

یا حەی یا قەییوم بەرز بێ تەناف

٢– غولام ڕەزاخان: ئیعجازت کامەن

یا موعجیز نما ئیعجازت کامەن؟ ١

٣– شوقی: دوش چون بانگ الست گلش جان درگرفت

بلبلان را نغمه قال بلی در سرگرفت ٢

٤– نالی: دەروونم پڕ کەباب و دەردە بێ تۆ

دڵم گەرمە هەناسەم سەردە بێ تۆ ١١

٥– نالی: زوڵفت بەقەدتدا کە پەرێشان و بڵاوە ١١

٦–نالی: ڕەفیقان بێن بکەن شینم کە وەقتی زارییە

قەت مەکەن تەقصیر لە گریان شیوەنم یەکجارییە ١٢

٧– هیجری: ئەو سەرە سەرپووچە دایم پڕ لە عیشقی یار نەبێ

ئەو دڵە دڵ پووچە دایم عاجز و غەمخوار نەبێ ١٣

٨– نالی: مەکە ئیخلافی ئەو وەعدە کە فەرمووت

دەخیلت بم کە خانەی صەبرەکەم سووت ١٣

٩– کوردی: دەروون زامدار و دڵ غەمگینە بێ تۆ

سەرم ژان و تەنم بێ تینە بێ تۆ ١٤

١٠– صالح: خوداوەند چە واقیع بوو کە جانان و نیگارم چوو

لەسەر عەقڵ و، لە تەن تاقەت، لە دڵ صەبر و قەرارم چوو ١٥

١١– مەعدوومی: فەلەك داخ وە دڵ جەستەمدا بەردی

ژار دووریی ئێش ئازیز پێم وەردی ١٦

١٢– مەعدوومی: ئیمشەو هەر خەمەن ها نە کەمیندا

هەر دەردەن مەدۆم وە رووی زەمیندا ١٧

١٣– مەعدوومی: شیفای ئێش و نۆش مەینەتان سەخت

ضیای دیدە و دڵ مەعدوومی بەدبەخت ١٨

١٤– مەعدوومی: چۆن بێ گیان نەیووم نەشووم وە مەردەن؟

نامەکەش ئامان گلەییش کەردەن؟ ١٨

١٥– مەعدوومی: هەر ئەو دەورەن چەرخ تا ئاوەرد و بەرد

دەس ئەو دەس نگین تا خاتەم ئاوەرد ٢٠

١٦– ؟: ای بملك خوبرویان کامران چون شماه

برسر تاج شهانی ك و هـ ر ٢٠

١٧– ؟: ای دلا گر عاقلی غافل مشو لیل و نهار

بنگر از سر الهی دانهء عقبی بکار ٢١

١٨– مەفتوون: هامسەران چارەی هیچکەس شووم نەبۆ

هیچکەس گیرۆدەی رای عەدووم نەبوو ٢٢

١٩– مەفتوون: مە سیمای شیرین عەرعەرین قامەت

لەفظ دەوای مەعجوون شیفای گشت زامەت ٢٤

٢٠– مەفتوون: میرزام سفید سۆڵ

زوڵف دەستەی کلاف باڵا سفید سۆڵ ٢٦

٢١– مەفتوون: شاباز شەشدانگ نە جەمع خاسان

رەوێڵەی رەمکێش شای مودبیر ماسان ٢٧

٢٢– میرزام ئازارەن

میرزام دڵ جە دەست دەوران ئازارەن ٢٨

٢٣- مەفتوون: چۆڵ نشینە خۆم...

چون قەیس بێ بەرگ چۆڵ نشینەم خۆم ٢٩

٢٤- مەفتوون: یا شا هەزار ساڵ...

یا شا ئەی درەخت تا بە هەزار ساڵ ٣١

٢٥- مەفتوون: ئالوودەی دەردەن...

یە جەستەی منەن ئالوودەی دەردەن ٣٢

٢٦- مەفتوون: عەلیم دانا...

کەریم کارساز عەلیم دانا ٣٣

٢٧- مەفتوون: یاران ئاخرەن...

یاران نیشانەی دنیا ئاخرەن ٣٦

٢٨- هیجرانی، حاجی: دنیای مەکارە

دنیای حیلەباز فیتنەی مەکارە ٤٦

٢٩ - میرزا شەفیع: ئەلا لا مەکان...

(الا لاشریك) یەکتای لامەکان... ٥٣

٣٠- مەولانا خالید: یافەرد ئەعظەم...

یا حەی یا قەییووم یا فەرد ئەعظەم ٦١

٣١- تمت شد از دست فقیر عبدالمجید الحسنی با این چویی سنه ١٣٥٤. ٦٨

٣٢-؟: بە تۆبەکاران جە گشت ویەردە

بەبێ وەفایی دنیای بێ پەردە ٦٩

تمت شد از دست فقیر عبدالمجید الحسنی بااین چویی مبارك باد سنه ١٣٥٤.

٣٣- مەولەوی: دڵە راگەکە خەیلێ تاریکەن

پردەکە سەختەن یەکجار باریکەن ٧٠

٣٤- مەولەوی: بینایی دیدەم تۆ وە سەلامەت

دیدەنی دیدار کەوت ئەو قیامەت ٧١

٣٥- مەولەوی: موقەدیمەی خەم تاڵیش مەزاقەن

دەك وە خەیر نەبەی وادەی فیراقەن ٧٣

٣٦- مەولەوی: مامۆسای سەرئێل شیرین کەلامان

تەشریف خەیرت باوەر وە لامان ٧٣

٣٧– مەولەوی: زستانەن وەی ڕەنگ جە نەو ئاماوە
تۆف زەمهەریر جە نەو خێزاوە ٧٤
٣٨– مەولەوی: سیم غەمگینم جە دەس خەجڵەتەن
خەجڵەتم جە دەس سەخت غەفڵەتەن ٧٥
٣٩– مەولەوی: صەدای هەی هیلال ڕۆزە دارانەن
مانگ دڵتەنگیی بادە خوارانەن ٧٦
٤٠– مەولەوی: تۆپڵاخەی دووکەڵ هیجران دولبەر
جەمی بەستگەی نە رووی سەقف سەر ٧٦
٤١– مەولەوی: های چەندێ سەرچەنگ چەرخ چەپ وەردم
چەند چەرخ چەرخیا من مام نەمەردم ٧٦
٤٢– مەولەوی: ئەی گرد مەوجوود جە تۆ گرت مایە
پەیدا هەر تۆنی ماسیوا سایە ٧٧
٤٣– مەولەوی: ئیمساڵ نەوبەهار چۆن خەزان سەرد
بەرگ وەردباغ مەعدووم بەرد وە هەرد ٧٧
٤٤– مەولەوی: ریاضەت کێشان...
مەیدان خاصان ریاضەت کێشان ٧٨
٤٥– مەولەوی: نامەی رۆح ئەفزای شیرینت ئاما
دڵ وە مەردومەك دوو دیدەش ساوا ٧٨
٤٦– خۆ هوونیت نەویم چەواشەی چەپگەرد
خاڵۆت جیاکەرد، یەکار بی تۆ کەرد؟ ٧٩
٤٧– مەولەوی: لە چریکەی صورنا لە پریکەی خەندە
پەشێویی زوڵفان ریشەی دڵ کەندە ٨٠
٤٨– مەولەوی: سەردار زومرەی موصیبەت کێشان
فەرمان فەرمای حوکم مولك (پرایشان!) ٨٠
٤٩– مەولەوی: بڵێسەی کوورەی هیجران باڵاش
گەرمیی مەحروومیی تۆزەکەی پاڵاش ٨٢
٥٠– مەولەوی: نازك تەدارەك فەصل وەهارەن
زەریف ئارایش هەردە و کۆسارەن ٨٣

٥١– مەولەوی: هامسەران ئامان ئەرمەندەن هۆشم
ئارۆ صەدای وەش مەیۆ وە گۆشم ٨٣
٥٢– مەولەوی: نامەی نەفتینت یەکرۆ باد ئاوەرد
کڵپەی بڵێسەی کوورەم تازە کەرد ٨٥
٥٣– مەولەوی: ها تەن ئەلوەدای زیندەگانیش کەرد
قەدەم رەنجە کەر هامفەردەکەی فەرد ٨٥
٥٤–مەولەوی: نەمەندەن تاقەت فەردان کەردەنم
فەرد بیەن وە تەوق شی وە گەردەنم ٨٥
٥٥– مەولەوی: پای شادیم دیسان ماران گەستەوە
نە پیاڵەی چەم ژار تۆژ بەستەوە ٨٦
٥٦ – مەولەوی: جۆراب چون تۆ زامان نەسرەفتە
وە سەرپەنجەی پای ئیستیغنا کەفتە ٨٧
٥٧– مەولەوی: هەناسەی سەردم نە دڵ خێزاوە
خێڵخانەی کەیفم هەوای بێزاوە ٨٧
٥٨– مەولەوی: پەشێو وێنەی وێم نیشتەبیم خجڵ
دیم شادیم دەستدا نە دەروازەی دڵ ٨٧
٥٩– مەولەوی: ها شەماڵ چەند جار را طەی کەردەنی
چەند تەشریف وەلای ئازیز بەردەنی؟ ٨٩
٦٠– هەر جە ناکاوێ دەروونم تەم بی
سیا هەور دوود نە کەللەم تەم بی ٩٠
٦١– مەولەوی: نامەکەت پەی چێش؟ پەرێ دەوای دەرد
یاواو خاس وانام موطالەعەم کەرد ٩١
٦٢– مەولەوی: دەرمان زامان دەردەکەی کاریم
هامڕاز ناڵەی شەوان بێداریم ٩٢
٦٣– مەولەوی: رای جەعفەر ئاباد سارای گەرمی مەیل
مەنزڵ شیرازشار سەودای عیشق لەیل ٩٢
٦٤– مەولەوی: زستان وەی رەنگ وە گەردوون یاوان
گێجا و گێج لوول کلیلەی کاوان ٩٣

٦٥- مەولەوی: رەمەزان طولووع صوبع شادیشەن
شەوال شام شووم نامورادیشەن ٩٤
٦٦- مەولەوی: ئەیاز هامڕاز ناڵە و ئاخ و دوود
عەرزش هەن وەخاك ئاستانەی مەحموود ٩٤
٦٥- مەولەوی: وەهارەن صوب دەم سەوزە دیاران
نم كەوت ئەو دیدەش چون شەو بێداران ٩٥
٦٦- مەولەوی: ئایینەی كامڵ ئازیزەكەی فەرد
فیدای ئامات بام صەفاییت ئاوەرد ٩٥
٦٧- مەولەوی: نەهات و نەهات دڵ ماتەن ئیمشەو
ئەڵبەت شنۆی شەو بەراتەن ئیمشەو ٩٦
٦٨- مەعدوومی: جیلوەی جەلای جام دڵەی پڕ جە دەرد!
فەرما بیت تەسبیح، ها ڕەوانە كەرد ٩٧
٦٩- مەعدوومی: دیدەم! نەونەمام! نەوتووڵ ساوا!
نامەت پەی خەبەر ماها نەماوا ٩٧
٧٠- مەعدوومی: وەش ئامای وە خەیر ئەی بەرگوزیدەم
بۆ نە جای مەردم جاگیر نە دیدەم ٩٧
٧١- مەعدوومی: ئەمرت موطاعەن (اطعنا) وەندم
دۆعای چەشم زەخم جە پیران سەندم ٩٨
٧٢- مەعدووم: پێشانیم هەوەس زانووش جازمەن
تەعظیم جەناب پیریی لازمەن ٩٨
٧٣- مەعدوومی: شێخ مەولەوی بە شێخ عثمان نویشتە -قدس سرە- سوئال:
ئیرشاد پەناهێ، ئیرشاد پەناهێ
یا شێخ مورشید ئیرشاد پەناهێ ٩٩
٧٤- جواب شێخ عثمان -قدس سرە-:
مەولانام واتەن، مەولانام واتەن
فەرد پڕ مەعنای مەربووتت واتەن ٩٩
٧٥- مەعدوومی: شەماڵ داخان...
شەماڵ یاگەی گرد گردیاگەء داخان ١٠١

٧٦- مەعدوومی: سەد پەرێم دایم خەم بەستەن کەڵەك
ئاخ داخ تۆ چەن سەوزەن فەڵەك؟ ١٠١
٧٧- مەعدوومی: وەهارەن، سەوزەن، ئاوەن، سەرکاوەن
هاژەی وەفراوان، شاخەی شەتاوەن ١٠٢
٧٨- مەعدوومی: ئازیز وە مەرگت دڵ نە خورۆشەن
ئارەزووی خەدەنگ پەنجەکەی تۆشەن ١٠٢
٧٩- مەعدوومی: هەر ئەو دەورەن چەرخ تا ئاوەرد و بەرد
دەس ئەو دەس نگین تا خاتەم ئاوەرد ١٠٣
٨٠- مەعدوومی- بەزم هامدەردان یار مۆبەت کێش
یەك ئەمشەوەن دەف دەروێش های دەروێش! ١٠٣
٨١- مەعدوومی: نامەکەت یاوا کۆسم کەوتەوە
دڵەی ئاهریم دای وە نەوتەوە ١٠٤
٨٢- مەعدوومی: بنچینەی شادیت جە بێخ بەر ئاوەرد
جەرای... دوور هەرچێوت کەرد ١٠٤
٨٣- مەعدوومی: من بەڵا وە رووی زامان ئاوەردەن
نە چەشمەی حەیات ئاومان وەردەن ١٠٥
٨٤- مەعدوومی: دیدەم جەوساوە دیدەی تۆش دیەن
ساتێ مەیل تۆم فەرامۆش نیەن ١٠٥
٨٥- مەعدوومی: فەصڵ نەو پایز تازەکەردەن مەیل
شەماڵ ئەرزان کەرد رشتەی نەوسوەیل ١٠٦
٨٦- مەعدوومی: دڵە چەند مەینەت جەم بی وەسەردا
چەند کار ئارۆت وست نە ڕووی فەردا؟ ١٠٧
٨٧- مەعدوومی: دڵەی دێوانەم هیمەتش واستەن
ئامان ها ئامان تەن وە جا هاستەن ١٠٧
٨٨- مەعدوومی: نامەی رۆح ئەفزای شیرینت یاوا
دڵ وە مەردوومەك دوو دیدەش ساوا ١٠٨
٨٩- مەعدوومی: هەی هوو های چەندە نامان خەبەرێ
تای تامڵ بڕیان نەسیم سەفەرێ ١٠٩

٩٠- فەهمی: وادەی سفیدی شكۆفەی پیرین
شكۆفەی باغچەی پیریی دڵگیرین ١١٢
٩١- شێخ عەبدورەحمان جانەوەرە: ئازیز ئەر پەرسی چۆنەن ئێلاخان
داخان داخانەن زاخان نە داخان ١١٣
٩٢- مەلا نەوشاد: هامسەران وەختێ، هامسەران وەختێ
جە رووان رۆیێ جە وەختان وەختێ ١١٦
٩٣- ئەحمەد بەگی كۆماسی: دڵە جوانیت ویەرد پیرییەن
شێتە شادی شی ها زویریەن ١٢٠
٩٤- خانەی قوبادی: دڵ جە خەم خەستەم
یارەسووڵڵا دڵ جە خەم خەستەم ١٢١
٩٥- میرزا وەڵەدخان: غەمناكیی نە دڵ...
دەردێ جە دەردان جاگەرتەن نە دڵ ١٢٢
٩٦- مەلا پیرە: بەو شەفاف نوور شوعلەی شەمەوە
جەمین بەو جەلای جام جەمەوە ١٢٣
٩٧- وەلی دێوانە: هامسەران نامم
من نامم وەلی دێوانەن نامم ١٢٣
٩٨- مەلا گەرمیانی قوولەیی: دڵبەر بەحاڵم، دڵبەر بەحاڵم
وەسەن ئەی عیتاب دەروون زوخاڵم ١٢٤
٩٩- مەلا نەوشادی ناودەربەندی: میرزام وەی وەستان میرزام وەی وەستان
ئارۆشیم وەسەیر پاطاق وەستان ١٢٦
١٠٠- مەعدوومی: بەڵام چی باچین بەڵام هامڕازەن
فەلەك كەڵەكچین چەنیم كەچبازەن ١٣٣
١٠٠- فەقێ قادری هەمەوەند: (بیت الاحزانم...)
هەر من موقەصیر (بیت الاحزانم) ١٣٣
١٠١- فەقێ قادری هەمەوەند: هامسەران سیام
من ناڵە زەبوون ستار سیام ١٣٤
١٠٢- یوسف بەگ: میرزام كەردەوە، میرزام كەردەوە
روێ دڵ هەوای گڵكۆ كەردەوە ١٣٥

١٠٣- سولەیمان گەرمیانی: میرزا وادەی راو

رویێ هۆڕێزام من جە وادەی راو ١٣٨

١٠٤- رەنجووری: میرزام وەردە بیم

یەك رۆ جورعەی جام مەجنوون وەردەبیم ١٣٩

١٠٥- شێخ عەبدورەحمان جانەوەرە: دیسان سەرهەردان جە نەو گرتەن تەم

سوپای گولالان ریزیا وە هەم ١٤١

١٠٦- میرزا شەفیع: لە سێ رەنگ نەبۆ

زولفێ سەودایی لە سێ رەنگ نەبۆ ١٤٣

١٠٧- شێخ یوسف: هەی هەی نە پرووز گرکۆی هەناسەم

نە شیدەت شۆر شەرای تاسەم ١٤٤

١٠٨- ئەحمەد بەگی کۆماسی: گڵکۆی تازەی لەیل

ئارۆ شیم وە سەیر گڵکۆی تازەی لەیل ١٤٦

١٠٩- مەعدوومی: ماتەمیی وەهار بێ شەوقیی نەوگوڵ

مەلوولیی گوڵزار بێ زەوقیی بوڵبوڵ ١٥٢

١١٠- شەفیع: شەفیع دنیای دوون...

وەس بشۆ نەفیکر دام دنیای دوون ١٥٣

١١١- جنوونی: چراخم سیا چراخم سیاه

کوشتەی شەخصێکم پێش ماچان سیاه ١٥٦

١١٢- طالیعی: قیبلەم سفیدەن، قیبلەم سفیدەن

کوشتەی شەخصێکم شۆخەن سفیدەن ١٥٧

١١٣- مەعدوومی: رویێ فکر بەخت سیای وێم مەکەرد

پەی چی هەر پەستیی پەرێ من ئاوەرد ١٥٩

١١٤- مەعدوومی: نەتیجەی پاکدین شێخ سازانی

چۆن وەتەن نە دڵ مەعدووم سازانی؟ ١٦١

١١٥- میرزا شەفیع: میرزا جەختشەن میرزا جەختشەن

ئارۆ نەوسوەیل جەهد و جەختشەن ١٦٢

١١٦- بایز: آن شنیدی بایز با وفا

حالتی پیدا بشد ازوی باصفا ١٦٩

١١٧- مەحاك: هامسەران مەردم...
ئەگەر تەقدیر بی جە ناكام مەردم ١٧١
١١٨- مەلا فەتاح: باد لەیلاخان، باد لەیلاخان
باد عەنبەر باد بورج لەیلاخان ١٧٤
١١٩- مەعدوومی: رەقیب كاریی بۆ
یاخوا رەقیب دەردت كاریی بۆ ١٧٥
١٢٠- مام بەكر خومانە: پیری بێزارم، پیری بێزارم
پیری من جە كەردەت بێزارم ١٧٥
١٢١- عەبدوڵلا حەسەن: یاران نەخەمەن ، یاران نەخەمەن
قەومان گشت نە فكر پەژارە و خەمەن ١٧٨
١٢٢- عەبدوڵلا حەسەن: ایها الحمار! ایها الحمار!
ئیخلاص بارەگای باوە یادگار ١٨٣
١٢٣- عەبدوڵلا حەسەن: پیر قەڵخانی، پیر قەڵخانی
نەجیس ناپاك پیر قەڵخانی ١٨٥
١٢٤- عەبدوڵلا حەسەن: خواجای خوگ پەرس خواجای خوگ پەرس
قەشەی هاواری خواجای خوگ پەرس ١٨٦
١٢٥- مەلا فەتاحی جەباری: سەیید دین خاص...
میرزای پاك مەذهەب سەیید دین خاص ١٨٩
١٢٦- عەبدوڵلا حەسەن: وام زانا ئاغا هەوای باغیە
نەزانام هەوای سیكە چاغیە ١٩١
١٢٧- مام بەكر خومانە: پیری بێزارم، پیری بێزارم
پیری من جەكار كەردەت بێزارم ١٩١/أ
١٢٨- شێخ نعمة اللە ولی: تابخوابی غفلت از تو گزشتە روزگار
نمیدانی عمر رفت باز نایت سال پار ١٩٢
١٢٩- حەمە ئاغای دەربەند فەقەرە: میرزا تەوارێ...
شیروانی بازی تەرلان تەوارێ ١٩٧
١٣٠- فەقێ قادری هەمەوەند: چراغم قورئان...
سەوگەندم بە ذات سی جزم قورئان ١٩٩

١٣١– فەقێ قادری هەمەوەند: ئازیز سەیرانگای بەهاران وەشەن

سەر رای گوزەر نازداران وەشەن ٢٠٠

١٣٢– جنوونی: زوڵفی... لوول نەبۆ

زوڵفێ کە بەوێش خاو و لوول نەبۆ... ٢٠١

١٣٣– مەلا نەوشاد: صەڕافان دەور

میرزام جەی وەرتەر صەڕافان دەور ٢٠٣

١٣٤– حەماغای دەربەند فەقەرە: گۆشوارەی یار، گۆشوارەی یار

یاوا وە دەستم گۆشوارەی یار ٢٠٦

١٣٥– خانای قوبادی: ئەر هەی بڵند ماڵ

ئەر هەی یانە بەرز بینای بڵند ماڵ ٢٠٧

١٣٦– بەهجەد خانم حەرەم والیی کوردستان بۆ مەولەویی نووسیوە: هەر کاتێ زانای چەم دا وە هەمدا

باڵەخانەی چەم دا وەرووی چەمدا ٢١٠

١٣٧– جەوابی مەولەوی: خاصت فەرماوان ئەربابەکەی خەم

ساکن نەگۆشەی باڵەخانەی چەم ٢١٠

١٣٨–؟: کۆرپەکناچان چەم وە کلەوە

وێنەی بارە کەو خاڵ وە ملەوە ٢١١

١٣٩– عێل بەگی: دایکە ئەڕۆم بۆ داڵەهۆ

(قرن!) دەیەم وای بابەڕۆ! ٢١٤

١٤٠– فەقێ قادر: های دەروێش کەردی خەیلێ حیکایەت

لادێ جە پیری بکەر شکایەت ٢٢٠

١٤١– فەقێ قادر: ئافەرین دنیا چەنی کردارت

چەنی زەمزەمەی بەزم بازاڕت

١٤٢– فەقێ قادر: دەروێش بەیان کەر موددەی خەلافەت

هەریەکێ چەند ساڵ کەردەن ئیمامەت ٢٢٢

١٤٣– فەقێ قادر: سەوزەی سیماڵ...

شای شیرین شێوە سەوزەی سیماڵ ٢٢٣

١٤٤– شیعری موتەفەڕیقەی شاعیرانی کۆن بە عەمەل نوقصانی بەعزێ لە غەزەلی شاعیران کە ون بووە لەم شیعرانەوە ئەدۆزرێتەوە:

خشتێ لە ئەزەل فەلەك كەچ نیا

كەچ ئەندەر كەچەن تا دنیا بنیا

١٤٥- مەعدووم: میحنەت چەنێمان قەدیم نەدیمەن

دوشمنی فەلەك پەیمان قەدیمەن؟

١٤٦- مەعدووم: كاتێ وە دەرگای گەردوون مەلاڵام

ئەوجا كاڵای غەم بڕی وە باڵام؟

١٤٧- ؟: چراخم دڵ رێش چراخم دڵ رێش؟

من چێشم كەردەن دڵت بیەن رێش؟

١٤٨- ؟: دڵێ مەلوول سەودا كار نەبێ ؟

دایم پڕ لە عیشق جەفای یار نەبێ؟

١٤٩- ؟: چۆن شاه شەطرەنج زگارم مەلوول؟

خەریكم نە تۆی زنجیرخانەی كوول؟

١٥٠- ؟: دەرد بێ دەرمان كەس نەزانامە

نە راگەی گورێز نە جای هانامە

١٥١- ؟: پیر و ئیختیار قامەت چەمیدەم

چون عابید نە كونج غار ئارەمیدەم؟

١٥٢- ؟: لە عومر كەسیف هەشت نۆ دەورم دی

هەر دەورێ نەوعێ سزای قەورم دی؟

ئەم دەستخەتە لێرەدا تەواو دەبێ، لە كۆتاییيەوە چوار لاپەڕە دانراوە و لەو چوار لاپەڕەدا شیعری (متفرقە) و خاوەن نەزانراوی تێدایە، منیش هەریەكەیان نموونەیەكم لێ نووسین.

## کەشکۆڵی ژمارە ٣

ئـەم کـەشکـۆڵـەیش لـە شێوەی بـەیـاضدایـە و لـە کـاغـەزی بـێ خـەتـدا بـە مـەرەکـەبـی ڕەش و سوور نووسراوەتەوە. ١٣٤ پەڕە = ٢٦٨ لاپەڕەیە. لاپەڕەی (١٧) بەیت و زیاتر و کەمتری تێدایە. باش هەڵگیراوە، بەرگێکی پێستی سووری تۆخی هەیە. بەزۆری بەخەتی مام ڕەشید هەمەوەندە.

### ناوەڕۆکی کەشکۆڵی ژمارە (٣)


١- لەیلێ و مەجنوون ١-٨

٢- کلام بایزید -رحمة اللّه علیه- ٨

٣- غەمناکی: غەمناکی نەدڵ... دەردێ جە دەردان جاگرتەن ٩

٤- وەلی دێوانە: هامسەران نامم، من نامم وەلی دێوانە نامم ١٠

٥- فنوونی: بەو شەفاف نوور شوعلەی شەمەوە ١٠

لێرەدا وەك ناتەواویی هەبێ وایە

٦- فەقێ گەرمیانی: دلبەر بەحاڵم... وەسەن ئەی عیتاب بەدبەخت ظاڵم ١١

٧- میرزا شەفیع: دەروێشیمانەن، میرزا ئەساسەی دەروێشیمانەن ١٢

٨- مەحاك: هامسەران مەردم، ئەگەر تەقدیر بی جە ناکا مەردم ١٣

٩- وەلی دێوانە: خەسرەو خەیاڵێ... ئای پەی خان خاص خەسرەو خەیاڵێ ١٥

١٠- جنونی: چراغم جارێ... شەوێ فرصەت دیم من جە لەیل جارێ ١٦

١١- غولام ڕەزا: یاران کەردەمەن... فەلەك زوڵم سەخت نە بەخت کەردەمەن ١٧

١٢- مەلا پیرە: شیرین سەرزەمین... خێزا پەی سەیران ساراو سەرزەمین ١٧

١٣- فەقێ قادر: بیت الاحزانم.... هەر من موقەصیر (بیت الاحزام)م ١٧

١٤- یوسف: میرزام کەردەوە... یەك ڕۆ دڵ هەوای گڵکۆ کەردەوە ١٨

١٥- سلێمان صاڵح: میرزام وادەی راو... ڕوێ هۆرێزام من جە وادەی راو ١٩

١٦- ڕەنجووری: میرزا وەردەبیم... یەك ڕۆ جورعەی جام مەجنوون وەردەبیم ٢٠

١٧- شێخ عەبدوڕەحمان: دیسان سەرهەردان جە نۆ گەرتەن تەم، سوپای گوڵاڵان ڕێزیا ٢١

١٨- میرزا شەفیع: لە سێ ڕەنگ نەبۆ... زوڵفێ سەودایی لە سێ ڕەنگ نەبۆ ٢١

١٩- ڕەنجووری: هامسەران دوجەیل... ڕۆژێ چون مەجنوون وێڵ نەپای دوجەیل ٢٢

٢٠- شێخ یوسف سازان: هەی هەی نەپرۆوز گرکۆی هەناسەم... نەشیدەت شۆر ٢٣

٢١- ئەحمەد بەگی کۆماسی: موطریب بۆ وەلای دڵگیریمەوە... پیری ها ئاما وە پیریمەوە ٢٤

٢٢– ئەحمەد بەگی کۆماسی: قیبلەم سپەردم... ها جە بێ مەیلیت ئەرواح سپەردم ٢٦
٢٣– ئەحمەد بەگی کۆماسی: چراخ زاریمەن... زگاریم جە تۆ پەی تۆ زاریمەن ٢٧
٢٤– مەعدوومی: دەرمان زامان بێ قەرارەکەم... تەسکین دڵەی پڕ جەخارەکەم ٢٧
٢٥– مەعدوومی: نە چریکەی سورنا لە پریکەی خەندە... پەشێویی زوڵفان ریشەی دڵ کەندە ٢٨
٢٦– ؟: وڵاتان گێڵام
٢٧– ئەحمەد بەگی کۆماسی: وەهار نمانا... وەهار رەنگ سەوز گڵگوون نمانا ٢٩
٢٨– بێسارانی: شەریف زوڵف لوول... فیدای زوڵفت بام گا کرژەن گا لوول ٣٠
٢٩– میرزا شەفیع: یەك رۆ بیمار بیم یەك رۆ تەن زایف زار و بیمار بیم ٣٠
٣٠– میرزا شەفیع: یاران بی پارە، یاران دڵ جە تیر شەخسێ بی پارە ٣٢
٣١– میرزا شەفیع: شیرین شۆخ و شەنگ، ئامان دیدە باز شەیدای شۆخ و شەنگ ٣٢
٣٢– میرزا شەفیع: میرزام زام حەی... کەس نیەن چون من زەدەی زام حەی ٣٢
٣٣– شێخ شەهابەدین: نەوبەهارا دولبەرا وەشبو (ان!) دولبەری
فەصڵی گوڵگەشت و چەمەنها سەیری صەحرای ئەخضەری ٣٣
٣٤– بێسارانی: چراخ بەیانەن....
جە مەشریقەوە وادەی بەیانەن ٣٥
٣٥– بێسارانی: چراخم شەهید
فەصڵێ وە نیگات مەکەریم شەهید ٣٥
٣٦– بێسارانی: چراخ قوربانەن...
ئینە جەژن نەو عید قوربانەن ٣٥
٣٧– بێسارانی: شیرین زوڵف لوول
فیدای زوڵفت... گا کرژەن گا لوول ٣٥
٣٨– بێسارانی: چراخم وازەن...
من جە خوداوەن تۆم ئاوات وازەن ٣٦
٣٩– بێسارانی: چراخم یانی چێش؟
ئەی چەم ئێشانە بە تۆ یانی چێش ٣٦
٤٠– بێسارانی: چراخم نەووەهار...
هەنی هیچ نەبۆ ئیمساڵ نەووەهار ٣٦
٤١– وەلی دێوانە: رسوای زەمانەم...
قەیس قەدیمی رسوای زەمانەم

٤٢– وەلی دێوانە: خوسرەو خەیاڵێ ... (دووبارەیە)  ٣٧
٤٣– جنوونی: زلێخام چون حوور...
سەرتاپای باڵاش خاس رەشەن چون حوور  ٣٧
٤٤– زەلیلی: فەرامۆشم بۆ، فەرامۆشم بۆ
قیبلەم ئەر مەیلت فەرامۆشم بۆ  ٣٩
٤٥– زەلیلی: گریانەن بێ تۆ...
دیدەم! دوو دیدەم گریانە بێ تۆ  ٣٩
٤٦– زەلیلی: قیبلەم من جەیاد...
بەدان کەردی دۆست منت شی جە یاد  ٣٩
٤٧– شێخ یوسف داڵان: میرزام جەختشەن...
ئارۆ نەو سوهەیل جەهد و جەختشەن  ٤٠
٤٨– مەعدوومی: سەردار زومرەی موصیبەت کێشان
فەرمان فەرمای حوکم موڵك پڕ ئێشان  ٤١
٤٩– مەعدوومی: هەناسەی سەردیم نە دڵ خێزاوە
خێڵخانەی کەیفم هەوار بێزاوە  ٤٢
٥٠– مەعدوومی: خۆهۆنیت نەویم چەواشەی چەپگەرد
خالۆت جیا کەرد، یەکار بی تۆ کەرد؟  ٤٣
٥١– مەلا نەوشاد: هامسەران وەختێ...
جە رۆوان ڕۆژێ جە وەختان وەختێ  ٤٣
٥٢– مەلا ئەحمەدی قسرت: کەرە رەشم رۆ...
باوکی گشت کەران کەرە رەشم رۆ  ٤٦
٥٣– عەبدوڵڵا هەڵەبجەیی (عەبدوڵڵا حەسەن): هامسەران حەرفێ
مالووم یەهوودی مەواچۆ حەرفێ  ٥٠
٥٤– وەلی دێوانە: چراخم لەسەر...
هەر من نیم سەودای عیشق تۆ لەسەر  ٥١
٥٥– وەلی دێوانە: شیرین بەستەوە...
شیرین ئەساسەی سەروین وەستەوە  ٥٢
٥٦– حەماغای دەربەند فەقەرە: شەماڵ شەبگەردیت پەی من بکەر کار
مەنزڵ بە مەنزڵ تا مەنزڵگەی یار  ٥٣

٥٧- بـايزيد بسطامی: ان شنيدی بـايزيد بـاوفا
حالتی پيدا شد از روی صفا ٥٣
٥٨- جنونی: چراخم سيان...
كوشتەی شەخصێكم پێش مـاچان سيان ٥٤
٥٩- بێسارانی: قيبلـەم بـەردەنم، قيبلـەم بـەردەنم
سوجدەی بتخانـەی تـەرسا بـەردەنم ٥٥
٦٠- حەمـاغـای دەرەبـەند فـەقـەرە: بـاڵا تووڵ تـەڕ
بـاڵای نەونەمـام ساوای تووڵ تـەڕ ٥٥
٦١- مـەولـەوی: بڵێسەی كوورەی هيجران بـاڵاش
گەرمی مەحروومی تۆزەكەی پـاڵاش ٥٦
٦٢- مـەولـەوی: نـازك تـەدارەك فـەصل وەهـارەن
زەريف ئـارايش هـەردە و كۆسارەن ٥٧
٦٣- مـەولـەوی: هـامسەران ئـامان ئـەر مـەندەن هۆشم
ئـارۆ صـەدای وەش مـەيۆ نـە گۆشم ٥٧
٦٤- مـەولـەوی: چون چيهرەی خـەيـاڵ روخسارەكـەی وێش
نـە پـەردەی دڵەی مـەعدوومی دڵرێش ٥٨
٦٥- مـەولـەوی: شـەمـاڵ وارانـەن...
زەردی وەرد رەنگ وەڵگ دارانـەن ٥٩
٦٦- مـەولـەوی: هـا تـەن ئـەلوەدای زيندەگانيش كـەرد
قـەدەم رەنجـەكـەر هـامفـەردەكـەی فـەرد ٥٩
٦٧- مـەولـەوی: نـەمـەندەن تـاقـەت فـەردان كـەردەنم
فـەرد بيـەن وە تـەوق شی نـەگـەردەنم ٥٩
٦٨- مـەولـەوی: پـای شـاديم ديسان مـاران گـەستـەوە
نـە پيـاڵـەی چـەم ژار تۆش بـەستـەوە ٦٠
٦٩- مـەولـەوی: جۆراب چون تۆ زەمـان نـەسرەفتە
وەسـەر پـەنجـەی پـای ئيستيغنـا كـەفتـە ٦٠
٧٠- مـەلا مـەحمـوود: كۆرپـە حـەيتـاران توك تـاوس كـار
سـەوزەی كلاّفـان چون رشتـەی زوننـار ٦٠

٧١- مەعدوومی: خۆ هۆنیت نەبیم چەواشەی چەپگەرد
خالّۆت جیاکەرد.. (دووبارە) ٦١
٧٢- مەولەوی: هەر ئەو دەورەن چەرخ ناموەر ویەرد
دەس ئەو دەس نگین تا خاتەم ئاوەرد ٦٢
٧٣- مەعدوومی: تەئثیر خەیاڵ کەردەی من سەردا
مەستی شەرمەندەن سەروەست وە وەردا ٦٢
٧٤- مەعدوومی: لوای بینایی دیدەی دەروێشان
ئاسان کەرد جە لام موصیبەت کێشان ٦٣
٧٥- مەعدوومی: پەشێو وێنەی وێم نیشتەبیم خجڵ
دیم شثادیم دەسدا نە دەروازەی دڵ ٦٣
٧٦- مەعدوومی: های شەماڵ چەند جار را طەی کەردەنی
چەند تەشریف وەلای ئازیز بەردەنی؟ ٦٤
٧٧- مەعدوومی: هەر چەنێ ناکاو دەروونم تەم بی
سیا هەور دوود نە کەللەم جەم بی ٦٥
٧٨- مەعدوومی: نامەکەت پەی چێش پەرێ دەوای دەرد
یاواو خاص وانام موطالەعەم کەرد ٦٥
٧٩- مەعدوومی: دەرمان زامان دەردەکەی کاریم
هامڕاز ناڵەی شەوان بێداریم ٦٥
٨٠- مەعدوومی: رای جەعفەر ئاباد سارای گەرمیی مەیل
مەنزڵ شیراز شار سەودای عیشق لەیل ٦٦
٨١- مەعدوومی: زوستانەن وەی رەنگ وەگەردوون یاوان
گیچیای گێجەلوول کلیلەی کاوان ٦٦
٨٢- مەعدوومی: ئارەزووی ئازیز وە نەم سەرداوە
نەهەردەی دەروون ئاهیر وەرداوە ٦٦
٨٣- مەعدوومی: ئیحیا چۆن نەبۆ نەشۆن مەردەن؟
نامەکەت یاوان گلەییت کەردەن ٦٧
٨٤- مەعدوومی: ئازیز ئامای ئای بێ قەراریم
ئای ئای چەمەڕای ئای ئینتیظاریم ٦٧

٨٥- مەعدووم: رەمەزان طولووع صوبح شادیشەن
شەوال شام شووم نامورادیشەن ٦٨
٨٦- مەعدووم: ئەیاز هامڕاز ناڵە و ئاخ و دوود
عەرزش هەن وە خاك ئاستانەی مەحموود ٦٨
٨٧- مەعدووم: ئاینەی كامڵ ئازیزەكەی فەرد
فیدای ئامات بام صەفاییت ئاوەرد ٦٨
٨٨- مەعدووم: وەهارەن صوبدەم سەوزە دیاران
نم كەفت ئەو دیدەش چون شەو بێداران ٦٨
٨٩- مەعدووم: نەهات و نەهات دڵ ماتەن ئیمشەو
ئەڵبەت شنۆی شەو بەراتەن ئیمشەو ٦٩
٩٠- مەعدووم: جیلوەی جەلای جام دڵەی پڕ جە دەرد!
فەرمابیت تەسبیح، ها رەوانەم كەرد ٧٠
٩١- مەعدووم: دیدەم نەونەمام نەوتووڵ ساوا!
نامەت پەی خەبەر ماها نماوا ٧٠
٩٢- مەعدووم: دڵە یەند مەینەت جەم بی نە سەردا
چەند كار ئارۆت وست وە رۆی فەردا ٧٠
٩٣- مەعدووم: وەش ئامای وە خەیر ئەی بەرگوزیدەم
بۆ نەجای مەردم جاگر نەدیدەم ٧١
٩٤- مەعدووم: ئەمرت موطاعەن ئەطەعنا وەندم
دۆعای چەشم زەخم جە پیران سەندم ٧١
٩٥- مەعدووم: پێشانیم هەوەس زانووش جازمەن
تەعظیم جەناب پیری لازمەن ٧١
٩٦- مەعدووم: ئیمشەو هەر خەمەن ها نە كەمیندا
هەر دەردەن مەدۆم وە رووی زەمیندا ٧٢
٩٧- مەعدووم: بەزم هامدەردان یار مۆبەت كێش
یەك ئیمشەو دەف دەروێش هەای دەروێش ٧٢
٩٨- مەعدووم چۆن وەڵگ شادی من پەی دووریی لەیل
وەیشووم بەرد سەر هەرد رشتەی نەو سوەیل ٧٢

٩٩– مەولەوی: خەرامان ئاما نە تۆی پەردەوە
نیقاب نە صەفحەی جەمین کەردەوە ٧٣
١٠٠–مەولەوی: دڵ یەند وە ئاهیر دووریی تۆ تاوان
ساڕاستەن کزەش وەلات نەیاوان ٧٣
١٠١– مەولەوی: دیدەم چون میقراض بێ شەرتیت تێژ کەرد
دات نە تانەی وەصڵ جەو پەڕش ویەرد ٧٣
١٠٢– مەولەوی: کام تیر بی فەلەك نەدات نە دەروون
جە کام ئازارت شکایەت کەروون؟ ٧٤
١٠٣– مەولەوی: تۆ سەروەش بەو سەیر صەفای بەختەوە
من وێڵ وێڵ وەی زۆخ زام سەختەوە ٧٤
١٠٤– مەولەوی: دەلیل وادەی هەر سەراوەکەم
بینایی دیدەی شەو بێ خاوەکەم ٧٤
١٠٥– مەولەوی: قیبلەم گیان یەکجار نە ئەلوەداتەن
دڵ وە تەمامی شێت و شەیداتەن ٧٥
١٠٦– مەولەوی: قیبلەم! بینابیم! دیدە راسەکەم
بینای شادیی دڵ غەم ئەساسەکەم ٧٥
١٠٧– فەهمی: وادەی سفیدیی شکۆفەی پیرین
شکۆفەی باغچەی پیری دڵگیرین ٧٦
١٠٨– مەعدوومی: ماتەمی وەهار پەی شەوقی نەوگوڵ
مەلوولیی گوڵزار، بێ ذەوق بوڵبوڵ ٧٦
١٠٩– مەعدوومی: ئەی دڵ مزگانیی ئاما کۆچ یار
شای شادیی دەستدا خەمان بین فیرار ٧٧
١١٠– مەعدوومی: دنیا لە گێجاو تاریکەشەو بی
جەلاو ڕۆشنیش جە لام چون خەوبی ٧٨
١١١– شێخ عەبدوڕەحمان جانەوەرە: فەلەك پەی شوومیی تاڵەی سیای من
جۆش دا کوورەی دەرد دێویای من ٧٨
١١٢– شێخ عەبدوڕەحمان جانەوەرە: ئازیز ئەر پەرسیی چۆنەن ئێلاخان
داخان داخانەن زاخان نەداخان ٧٨

١١٣- مەولەوی: نە نەیخانەی تەن ئاهیر هۆرێزا  (٣٥ بەیت)
بزیسکەی چەخماخ کام شەشخان خێزا ٧٩
١١٤- شێخ عەبدورەحمان جانەوەرە: شیرین سوپاتەن
ئارۆ بەزم ئارای تیپ سوپاتەن  ٨١
١١٥- شێخ عەبدورەحمان جانەوەرە: ئیبتیدا بە نام حەی لایە نام
وە رەوضەی رەسوول هەردەم صەد سەلام  ٨١
١١٦- شێخ عەبدورەحمان جانەوەرە: ئەمجار سەختترەن زامم جە جاران
چڵ مەدۆ دایم چون گەستەی ماران  ٨٢
١١٧- شێخ عەبدورەحمان جانەوەرە: سیرپۆش سەتتار....
کەریم کارساز سیرپۆش سەتتار  ٨٣
١١٨- طالیبی: ئازیز تۆ لوای جەی دنیای بادی
پەی یاران مەندەن زاریی و ناشادی  ٨٣
١١٩- مەولەوی (رباعی)  سێ روباعی  ٨٤
١٢٠- مەولەوی: مەجنوون ثانیی کۆی دوجەیل ماوا
دڵ مایل مەیل لەیل ئاوا  ٨٤
١٢١- مەولەوی: دیجلە هەرس وێم هەم ئاماوە ڕیم
وە جیسر و کەڵەك را نمەدۆ پێم ٨٥
١٢٢- مەولەوی: مەلفووفەی شیرین شەکەر ڕێزەکەت
مەرسوولەی رەنگین ڕێحان بێزەکەت  ٨٦
١٢٣- طالیبی: ئازیز گیانیی پڕ وەفا و بەینەت
شیفای ئێش زام دڵەی پڕ مەینەت  ٨٦
١٢٤- طالیبی: پەی طەواف خاك ئاستانەی دلبەر
چون مەجنوون پەی ویش چۆڵ گیرووم نە وەر  ٨٧
١٢٥- مەولەوی: هەی نیظام نەزام نامەت تۆ لابەر
ئای ئای سزاشدا قیامەتش کەرد  ٨٩
١٢٦- مەولەوی: صەدای هەی هیلال هامفەردان میوە
زەمزەمەی تەکبیر هامدەردان میوە  ٨٩
١٢٧- مەولەوی: من پاسام زانا تۆ پڕ مەیلەنی
دەروون جە بادەی مۆبەت کەیلەنی  ٨٩

١٢٨- مەولەوی: ڕۆشنیی دیدەم! سەرمایەی ژینم

مەزەی بەزم کەیف دڵەی خەمینم! ٨٩

١٢٩- مەولەوی: نەتەن یاوگەی ئەو شیرین گەردەن

خەیلێوەن هەر گیان رەفیقش کەردەن ٨٩

١٣٠- مەولەوی: پەشێویی وە نەظم لوولووی ئەسریندا

پەروین دائیرەی خورشید تەزیین دا ٨٩

١٣١- مەولەوی: ئای چەندەن تاکەی بێ تۆ زاری بۆ

تاکەی چەم نە رای ئینتیظاری بۆ؟ ٩٠

١٣٢- مەولەوی: سەرشار سەرخۆش مەیخانەی (ألست)

وە نەشئەی مینای دەست ساقی مەست ٩٠

١٣٣- مەولەوی: نامەکەت ریشەی رۆح ئاوەرد وە لەرز

پزیزکەی شەرەر سۆزش مەرزا مەرز ٩١

١٣٤- مەولەوی: حەظ مەلهەم زام جەستەی پەشێوم

کەلام ریزەقەند بارەکەی لێوم ٩٢

١٣٥- مەولەوی: شیفای ئێش زام مەینەتان سەخت

ضیایی دیدەی مەعدوومی بەدبەخت ٩٢

١٣٦- مەولەوی: داخۆ چەند وە دەس نازك نەوهاڵان

ئامشۆت کەردەن پەی دلی خاڵان ٩٢ روباعی

١٣٧- میرزا شەفیع: شەفیع دنیای دوون...

بەس بشۆ نە فکیر دام دنیای دوون ٩٢

١٣٨- جنوونی: چراخم سیاه (دووبارە)

کوشتەی شەخسێکم پێش ماچان سیاه ٩٣

١٣٩- طالیعی: قیبلەم سفیدەن....

کوشتەی شەخصێکم شۆخەن سفیدەن ٩٤

١٤٠- طالیعی: یاران یاوەران یەکسەر خاص و عام

گۆشدەن وە کردار دنیای ناتەمام ٩٤

١٤١-مەلا نەوشاد: صەڕافان دەور.. (دووبارەیە)

میرزا جەی وەرتەر صەڕافان دەور ٩٩

١٤٢- سەید فەتاح جەباری: سەیید دین خاص....

میرزای پاك مەذهەب سەیید دین خاص ٩٩

١٤٣- سەید فەتاح جەباری: عەرزم کیانا وە رووی رجاوە

داویشان وە دەست کەچنەك کشاوە ١٠٢

١٤٤- سەید فەتاح جەباری: نەوەی قەڵخانیی... ...

کاکەیی رەوشت نەوەی قەڵخانیی ١٠٢

١٤٥- مەلا ئەحمەدی قسرت: خزمینە هاوار! قەومینە ئامان!

شێخ حەتا دەروێش کورد تا بە گۆران ١٠٥

١٤٦- حەمەئاغا: شیرین جەمالت...

شیرینتەر جە ماه حوسن جەمالت ١١٢

١٤٧- سەید صادق: هەورامان بەندەن....

چەرخ چەم سیای هەورامان بەندەن ١١٤

١٤٨- ؟: دانای لم یزل، دانای (لم یزل)

یا حەیی قەیووم دانای (لم یزل) ١١٤

١٤٩- گەرمیانی: طەها! هەی ترها لەئیم بێدین

جە عالەمەدا تۆی (خارج الدین) ١١٨

١٥٠- مەولەوی: ئیرشاد پەناهی، ئیرشاد پەناهی

یاشێخ مورشید ئیرشاد پەناهی ١١٩

١٥١- جەوابی شێخ عوثمان: مەولانام واتەن، مەولانام واتەن

فەرد پڕ مەعنای مەربووطت واتەن ١١٩

١٥٢- شێخ نیعمەتوڵڵای وەلی: قدرت کردگار می بینم

حالت روزگار می بینم ١٢٠

١٥٣- مەعدوومی: نەتیجەی پاك دین شێخ سازانی

چون وەتەن نە دڵ مەعدووم سازانی ١٢١

١٥٤- مەعدوومی: روێ فکر بەخت سیای وێم مەکەرد

پەی چێش هەر پەستیی پەرێ من ئاوەرد ١٢٢

١٥٥- خانای قوبادی: هەی یاران نیان

نەفس شووم صەد داخ وە جەرگم نیان ١٢٣

١٥٦- مەعدوومی: وەهارەن صوبدەم سەوزەی دیاران
نم کەوت ئەو دیدەش چون شەو بێداران ١٢٤
١٥٧-مەعدوومی: شەماڵ دارانەن
زەردی رەنگ نە رووی وەڵگ دارانەن ١٢٤
١٥٨- مەعدوومی: ئازیز وە مەرگت دڵ نە خورۆشەن
ئارەزووی خەدەنگ پەنجەکەی تۆشەن ١٢٤
١٥٩- مەعدوومی: هەر ئەو دەورەن چەرخ تا ئاوەردو بەرد
دەس ئەو دەس نگین تا خاتەم ئاوەرد ١٢٥
١٦٠- مەعدوومی: وەهارەن سەوزەن ئاوەن سەرکاوەن
هاژەی وەفراوەن شاخەی شەتاوەن ١٢٦
١٦١- مەعدوومی: شەماڵ داخان...
شەماڵ یاگەی گرد گرد یاگەی داخان ١٢٦
١٦٢-مەعدوومی: سەدد پەرێم دایم خەم بەستەن کەڵەك
ئاخ هەر یەکجار داخ تۆ سەوزەن فەلەك ١٢٦
١٦٣- مەعدوومی: دووکەڵ قلیان وەش لەذەتێوەن
پێچش بە وێنەی زوڵف کەسێوەن ١٢٧
١٦٤- مەلا فە تاحی جەباری: (هورمیکم!) دیەن وێم بە وێمەوە
ئەر خێر بێ ئەر شەڕ هاتە رێمەوە ١٢٧
١٦٥- وەلی دێوانە: هەی شەمی شەوان، هەی شەمی شەوان
هەی شەمی بەشەوق چل چرای شەوان ١٢٨
١٦٦- بێسارانی: بێ تەناف زوڵف مەحبووب نە گەردەن
حەیفەن وە قابیض گیان تەسلیم کەردەن ١٢٩
١٦٧- فەقێ قادر: سەوزەی ئەسمەری، سەوزەی ئەسمەری
کڵاو جە فەرقت زەڕباف زەڕی ١٣٠
١٦٨- شێخ حەسەنی مەولاناوا بۆ مەلا ئەحمەدی شموولەی وتووە: مەلام زەلیلەن، مەلام زەلیلەن...
ئیسلام گشت جە دەست فەتوات زەلیلەن ١٣١

## کەشکۆڵی ژمارە ٤

ئەم دەستخەتە کە ژمارە (٤)م بۆ دانا پاشماوەی کەشکۆڵێکی نایابە، نازانرێت کاتی خۆی چەند بووە، یان کێ نووسیویەتییەوە، یان لە کوێ نووسراوەتەوە، بزانە مام رەشید لە کوێ دەستی کەوتووە، لە مردن و سووتاندن و فڕێدان ڕزگاری کردووە.

ئەوەی کە ماوە ٢٤ لاپەڕەیە. پێوانەکەی (١٩×١٢)یە. لاپەڕەی ١٥ بەیت و زیاتر و کەمتری تێدایە.

شیرازەی پساوە، بەرگی پێوە نەماوە، قەراخەکانی دڕاون، بەزەمقێکی زەرد هەندێکی پینە کراوە. کاتی خۆی چواردەوری لاپەڕەکانی بەخەتی شین و سوور کێشراوە. ئەمەیش ناوەڕۆکەکەیەتی:

سەرەتای لاپەڕەی یەکەمی ماوەوەیەتی:

ئەترسم من بڕۆم بشکێ سوپاتان

نە تەرساو یەهودیم نە گەبرم نە موسوڵمانم

١– لەسەر لاپەڕەیەك (بسم الله الرحمن الرحيم) نووسراوە، بەڵام لەوە ناچێت ئەوە سەرەتای دروستی کەشکۆڵەکە بێت، چونکە دوای ئەوە ئەم بەیتەی نالی دێت:

مەکە ئیخلافی ئەو وەعدە کە فەرمووت

کە وەصڵی تۆیە قووتی عاشقی رووت ١

٢– کوردی: لە عیشقی ئاتەشی روخساری یارم

وەکوو پەروانە دایم بێ قەرارم ١

٣– فیکری: خودایا کەی ئەدەی وەعدەی ویصالم

لەگەڵ ئەو نەوڕەسیدەی چاو غەزالم؟ ١

٤– کلام دیگر: ای ملك خوب روی کامران چون ش

بر سر تاج نهانی کاف دەر

لە کۆتاییی ئەم لاپەڕەوە ناتەواوی هەیە و نازانرێت چەندە.

٥–؟ سەرەتای لاپەڕەی ناتەواو: لە خاکدا رەنگە (مجنونیش!) بلەرزێ

بەهەیبەت تا لە ناڵە و زارم ئیمشەو ٣

٦– کلام دیگر: ئەی رەفیقانی طەریقەت دەردی عیشقم چارەکەن

یا بە جارێ بمکوژن جەرگم بە خەنجەر پارەکەن ٣

٧– ناری: ئەی گەردەنت ئایینەی قودرەت نما

زوڵفت مەیمەنەت بەخشی هوما ٤

٨– کلام سعدی: ای ببالا چون صنوبر
زلف داری همچو عنبر لب.. ٧
٩– کوردی: ئەی رەفیقان ئەوا من رۆییم لەلاتان
لە مەظلوومان بلا چۆڵ بێ ولاتان ٧
١٠– غزل شمس تبریزی: چە تدبیر ایمسلمان کە من خودرا نمیدانم
نەترساو یهودیم نە گبرم نە مسلمانم ٨
١١– سعدی: ای عالم سوز من از من چرا رنجیدەء
ایشمع شب افروز من ازمن چرا رەنجیدەء؟ ٨
١٢– شمس تبریزی: ما در دورجهان غیر خدا یار نداریم
جز یاد خدا هیچ دیگر کار نداریم ٩
١٣– کوردی: عەزیزم نووری چاوم گوڵ جەبینم
لە هیجری تۆ هەمیشە دڵ غەمینم ١٠
١٤– ؟: ئیشارەت مەکە، ئیشارەت مەکە
سەوزەی ناز وەقین ئیشارەت مەکە ١١
١٥– ئەحمەدی کۆر: دولبەرا دایم دەناڵم دەمبەدەم شام و سەحەر
جارێ ناپرسی لە حاڵم چاو عوقابی خۆش خەبەر ١٢
١٦– کلام دیگر: ئەگەر مەیلت لە دڵ دەرکەم غەریبی کۆی دلبەربم
ئەگەر ساتێ لە یادم چی هیلاکی زەخمی خەنجەر بم ١٤
١٧– ؟: تو... کە قل هو اللە احد
زسر تبت یدا ابی لهب است ١٤
١٨– وصف حضرت شیخ قدس سرە: سرتا ج پیران من سلطان عبدالقادر است
ماە منور میر من سلطان عبدالقادرست ١٥
١٩– وصف حضرت غوث: معلی حب سلطانی مقدس قطب ثانی
علی سیرت حسن ثانی تو محی الدین گیلانی ١٥
٢٠– ئەحمەدی کۆر: دولبەرا مەحبووسی دادم از فیراق واو تی
دوور لە عیشقی تۆ سووتاوم ئاخ بولوطفی یا وری ١٧
٢١– ئەحمەدی کۆر: بوو بە بریان... ونم، چاو پڕ خوێن و دڵ زەبوونم
مەجنوون ئەز بۆت مەجنوونم، لێم حەرامە خورد و خواب ١٨

٢٢– نالی: لە نووری لامیعی تەشتێکی راگرت و وتی: روومە!

بە دۆشا ئەژدیهای پڕنێشی راکێشا وتی: موومە! ١٩

٢٣– نالی: شکر مازیندران و شکر هندستان

هەردو شیرنند اما این کجا و آن کجا؟ ١٩

٢٤– لێرەدا کەوتن و ناتەواوی هەیە سەرەتای لاپەڕەی داهاتوو ئاوایە:

فریشتەم... بەدایم عەیش کاری بوو

سرووری مەجلیس هەرکەس بە زاری عیشق.. بوو ٢٠

٢٥– ؟: کوانێ مورسەلان شەریف کەردە حەق؟

کوا مەشایخان صوبخێز و شەفەق؟ ٢٠

٢٦– ؟: یارەب عەطاکەی....

ئیمان و دینم یارەب عەطاکەی

٢٧– ؟: بەئیخلاص نووح جە طەواف تۆفان

بەشادیی خەلیل عید رۆی قوربان ٢٤

٢٨–؟: نباشد کس زمن بیچارەتر یا غوث گیلانی

بەپرس از حال من باری خبر یاغوث گیلانی ٢٥

## کەشکۆڵی ژمارە (٥)ی ڕەشید هەمەوەندی

دەکرێ ئەم کەشکۆڵە بەناوی عەبدولکەریمەوە دابنرێت چونکە بەشی زۆری خەتی ئەوە و ناوی خۆی و مێژووی نووسینەوەی نووسیوە، بەڵام لەبەرئەوەی –دیارە– کاتی خۆی گەییوەتە لێواری مردن و تێداچوون و خوالێخۆشبوو ڕەشید هەمەوەند فریای کەوتووە و بووژاندوویەتییەوە و لە مردن ڕزگاری کردووە بەناوی ئەوەوە ناوم نا.

ئەم کەشکۆڵەیش لە شێوەی بەیاضدایە و پێوانەکەی (١٧×١٠) و ٢٠٢ لاپەڕەیە، لاپەڕەی ١٢ بەیت و زیاتر و کەمتری تێدایە، وەك گوتم بەشی زۆری بە خەتی عەبدولکەریم ناوێکە کە ساڵی ١٣١٢ك نووسیویەتییەوە، بەمەرەکەبی ڕەش و بەخەتێکی (نستعلیق)ی جوان نووسراوەتەوە.

بەڵام دیارە ئەم بەشەی کە عەبدولکەریم نووسیویەتییەوە و نازانرێت کاتی خۆی چەند بووە، بەهۆی بەکارهێنانی زۆر و کەمتەرخەمیکردن لە عاستیدا شپرزە بووە و سەرەتا و کۆتایی نەماوە و لەوانەیە زۆریشی تێدا چووبێت، کە کەوتووەتە دەست ڕەشید هەمەوەند –وەك گوتم– بەهانایەوە چووە و زیندووی کردووەتەوە، هاتووە کاغەزی بە قەوارە و ئەندازەی خۆی بۆ بڕیوە، لە سەرەتا و لە کۆتاییەوە ئەو کاغەزەی داوەتە دەمی، دوایی جزوبەندی کردووە و بەرگی تێ گرتووە و لە هەردوولاوە شیعری شاعیرانی تری تێدا نووسیوەتەوە و، بووەتەوە بەو کەشکۆڵەی کە لێرە بەدواوە ناوەڕۆك و سەرباسەکانی بەکورتی دەنووسم. بەهیوای ئەوەی بتوانم جارێکی تر بگەڕێمەوە لای و ئەوانەی بڵاو نەکراونەتەوە بیانخەمە قاڵبی بابەتێك یان بەرگێك لە بەرگەکانی کەشکۆڵەوە و شوێنی شیاوی خۆیان پێ بگرم.

تا ئەو کاتە بەکورتی چەند خاڵێك دەخەمە سەر ئەم باسە کورتە:

یەکەم: عەبدولکەریم کە بەشێکی زۆری بەیاضەکە بەخەتی ئەوە و خەتێکی خۆشی بووە و لەوانەیە نووسەرەوەیەکی کارامە و سەرکەوتوو بووبێت و چەند کەشکۆڵ و بەیاضی تری نووسیبێتەوە، هیچ هەواڵێکی ژیان و بەسەرهات و بەرهەمی تری نازانم و، ئەمە یەکەم شوێنەواری ئەم مامۆستا مەزنەیە من دیبێتم.

دووەم. ئەم بەیاضەیش بەرهەمی بڵاونەکراوەی چەند شاعیر لەو شاعیرانەی تێدایە کە پێشتر لە کەشکۆڵ و سەرچاوەکانی تردا بەرهەمیان بڵاو کراوەتەوە. هەروەها بەرهەمی چەند شاعیریشی تێدایە تا ئێستە یان هەر هیچ بەرهەم و شوێنەواریان نەبینراوە یان زۆر کەم بینراوە لەوانە:

فەنایی، فنوونی، شێخ محەمەد یوسف، حەسەنی کاشی، عەبدوڵڵا حەسەن.

سێیەم: ڕوونکردنەوەی هەندێ بابەت لەسەر ناوی شاعیران و، دیاریکردنی بۆنەی وتنی شیعرەکان.

**ك –٥– ڕەشید**

١– میرزا ئەڵماس: ڕوێ نمای شام وەخت ئێوار بی

ئافتاب نە پشت پەردە پێوار بی ١

٢-٢٤/٨/ ١٩٥٦ رەشید هەمەوەند ٥
٣- میرزا شەفیع: خانان شکار کەرد...
ڕوێ شای نەوفەل عەزم شکار کەرد ٦
٤- ١٣٤٢ خطاط رەشید هەمەوەند ٣٥
٥- سەید فەتاح جەباری: میرزام یە وادەی نەووەهارانەن
سەرەتای تەڵمیت خاتردارانەن ٤٠
٦- سەید فەتاح جەباری: شیرین تاتا کەرد شیرین تاتا کەرد
تای طوغرای تۆمار زوڵفش تاتا کەرد ٤٢
٧- رەنجووری: هامسەران دوجەیل...
ڕوێ چون مەجنوون وێڵ نە پای دوجەیل ٤٣
٨- تەمەننای مەعدووم: سەرشار صەهبای بەزم موناجات
مەلجای ئیلتیجای ئەرباب حاجات ٤٧ (لەسەر مەرقەدی باوە یادگار)
٩- سەید فەتاحی جەباری : ساقی سادەی شین وەهار ئاماوە ٤٩
١٠- فەنایی: دیدە شەهلاشەن، دیدە شەهلاشەن
ماسان هەراسان دیدەی شەهلاشەن ٥٠
١١- فنوونی: غەمناکی نە دڵ
دەردێ جە دەردان جا گەرتەن نە دڵ ٥٢
١٢- رەنجووری: هامسەران هەندەن، هامسەران هەندەن
وادەی ئاخیر وەقت هەزار و هەندەن ٥٣
١٣- رەنجووری: دەیجوورەن ئیمشەو
سۆمای دوو دیدەم بێ نوورەن ئیمشەو ٥٥
١٤- مەولەوی: فەلەك گەدا بی...
یەك دوو هەفتەیێ چون من گەدابی ٥٨
١٥- جنوونی: موطریب ناڵەیێ، موطریب ناڵەیێ
چەند ئینتیظارم پەرێ ناڵەیێ ٥٨
١٦- صەیدی هەورامی: هاڕەی هەساران هەردەی هەردەگێڵ
خول مەدەی نەوێت چون دێوانەی وێڵ ٦٠
١٧- قوباد قەدیم: بای شەماڵ ڕێشەن...
سفتەی دڵ جە داخ مەینەتان ڕێشەن ٦١

١٨– بابا تاهیری هەمەدانی: همە کریم و نالان همەشو
بی نە روژم چنان شامم چنین بی
١٩– تمت شد رباعیات بابا طاهر همدانی –علیه الرحمة– ازدست عصیان بار کریم شرمسار قاپی کردگار
٢٠– قاآنی: ترا رسم است اول دلربائی
نخستین مهر و آخر بیوفائی ٦٨
٢١– وەفایی: ماهی کە ریشەی دڵ بە نووکی غەمزەدا دا
دەستێکی بۆ سەما برد رووبەندی ماهی لادا ٦٩
٢٢– تمت شد در نوهم رجب المرجب ١٣١٢.
٢٣– کاغز احمد پاشا، جواب نادرشا ٧٢
٢٤– مەعدوومی: وە خیلافەوەن یاران سەرمەس
تەقاضای ذاتی و طەبعم هەرچە هەس ٧٣
٢٥– مەعدوومی: جە داخ تاقەت جفت خەمەنان
راست باڵا چون گۆی چۆگا چەمنان ٧٤
٢٦– مەعدوومی: مەولام زام زەدەی دڵ تاوای دەرد
هەوەسیای هاژەی بای هەناسەی سەرد ٧٤
٢٧– مەعدوومی: چون چیهرەی خەیاڵ روخسارەکەی وێش
نە پەردەی دڵەی مەعدوومی دڵرێش ٧٥
٢٨– مەعدوومی: نەوای ناڵەی دڵ وێنەی صەدای نەی
پیاڵەی زووخاو مەنۆشوون چون مەی ٧٥
٢٩– مەعدوومی: ئازیزم ئامای ئەی بێ قەراریم
ئای ئای چەمەڕای ئەی ئینتیظاریم ٧٥
٣٠– شێخ محەمەد شەریف: قیبلەم بینابیم دیدە راسەکەم
بینای شادی دڵ خەم ئەساسەکەم ٧٦
٣١– هەفت بەندخای قوبادی: قەدیم موطلەق...
یاقایم بەذات قەدیم موطلەق ٧٧
٣٢– خانای قوبادی: گومڕای سەرنگوون
ئەرێ بێ خەبەر گومڕای سەرنگوون ٨٣

٣٣- مەعدووم: بەڵام چێش واچوون بەڵام هامڕازەن
فەلەك كەڵەكچین چەنیم كەچبازەن ٨٥
٣٤- فەقێ خەڵووزە: میرزام قەڵای خاو..
روێ شیم وەسەیر بورج قەڵای خاو ٨٦
٣٥- سەعدی: مست پیمانە... ٨٨
٣٦- سەعدی: سپاە دوست گزین... ٨٨
٣٧- جامی: باز ترکش بستە آن ترك...٨٩
٣٨- سعدی: نگارنی چە خوش دیدم ٨٩
٣٩- وصالی: بر من گذشت یار و وفارا بهانە ساخت ٩١
٤٠- حسن كاشی: بیا ای سرو نسرین برگ سنبل برسمن داری ٩٢
٤١- مەعدوومی: سەر وەبان عەین عەینم خەم وەردەن
چەشمەی عەین چون عەین نە عەین سەركەردەن ٩٢
٤٢- مەعدوومی: بووم بە طەیرەكەی هەڵۆ هۆش بەردە
كەردەی نەكەردەی ناكەردە كەردە ٩٢
٤٣- حافظ تخلص نباتی: تاكە در كشور دل عشق تو سلطان كردم
كامی اول برهت ترك دل و جان كردم ٩٢/أ
٤٤- حافظ: هرچند كە هجران ثمر وصل بر آرد ٩٥
٤٥- مەعدوومی: زستان بەدبەخت دیسان ئاماوە
تەم لەسەر كۆهان بنیاتیان ناوە ٩٧
٤٦- مەلا مصطەفا: چراخم بەیان...
واچە وە بەیان شەوێ با بەیان ٩٩
٤٧- شەهاب: میرزام سیامار...
ئارۆ دیم وە چەم دەستەی سیامار ١٠٠
٤٨- شەهاب: زلێخا مەردەن...
داخ وە جەرگ نیای تا وە رۆی مەردەن ١٠١
٤٩- شەهاب: قیبلەم نە خەیاڵ...
ئەر ساتێ مەیلت بەرشۆ نە خەیاڵ ١٠٣
٥٠- حاجی: شەماڵ بە ضەروور....
شەماڵ ئامانەن ئیمشەو بە ضەروور ١٠٤

٥١- حاجی: شەماڵ صوب سەرد...

شەماڵ شەریف شۆشانای صوب سەرد ١٠٥

٥٢- شێخ حەسەنی مەولاناوا: یاشا سپەردم/ یاشا ئیمانم بە تۆ سپەردم ١٠٦

٥٣- ئەحمەد بەگ: فەلەك نەتاشام... ...

من وێنەی ئازەر صەنەم نەتاشام ١٠٨

٥٤- ئەحمەد بەگ: ئەی دڵەی کەم فام

ئەی دڵەی ئەبلەی دێوانەی کەم فام ١٠٩

٥٥- ئەحمەد بەگ: یارەب عەطاکەی

یارەب ئیمانم وەنەم عەطاکەی ١١١

٥٦- ئەحمەد بەگ: (یاهو الواحد) وەقت نمای شام

یا وەقت بێ وەقت وەقت نمای شام ١١٢

٥٧- ئەحمەد بەگ: جەژن یارانەن... ....

دڵە صەبا رۆی جەژن یارانەن ١١٤

٥٨- شەهاب: نەوبەهارا دولبەر وەشبۆ بە ئانی دولبەری

فەصلی گوڵگەشت و چەمەنها سەیر صەحرای ئەخضەری ١١٧

٥٩- زووخاڵی: یا حەق گوناهم...

بە بەرزی کێوان بارەن گوناهم ١٢٠

٦٠- میرزا شەفیع: نازك خەیاڵ بۆ...

میرزام هەر شەخصێ نازك خەیاڵ بۆ ١٢١

٦١- میرزا شەفیع: وە دەرنێن زاهید و صۆفی نەوەك ئەم بەزمە ساوابێ

بڵێن موطریب لەگەڵ ساقی بە چەنگ و بادەوە با بێ ١٢٤

٦٢- کاغەزی نالی جەوابی سالم: قوربانی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادی خۆش مروور

وەی پەیکی شارەزا بە هەموو شاری شارەزوور ١٢٦

٦٣- جەوابی سالم: جانم فیدای سروەکەت ئەی بادەکەی سەحەر

وەی پەیکی شارەزا بە هەموو راهی پڕ خەتەر ١٢٩

٦٤- صابیری: چینی زوڵفت سوورەتی (واللیل)ی پێم خوێند ئیبتیدا

شەعشەعەی روخساری پاکت پێی نیشاندام (والضحی) ١٣٢

٦٥- شێخ رەزا: مەربووتە حەیاتم بە سولەیمانی و خاکی

خۆزگەم بەسەگی قاپیەکەی ئەحمەدی کاکی ١٣٣

٦٦- (حافظ) کاکە حەمەی بێڵو: ئەی بلووری گەردنت ئاینەی قودرەت نما
پرتەوی خورشیدی حوسنت... ئەرز و سەما ١٣٣
٦٧- (حافظ) کاکەحەمەی بێڵو: چاکی خۆت هەڵکە لەسەرما رامەبوورە سەرسەری
دوور... بەرما بگوزەری ١٣٤
٦٨- ؟: فریشتەی شەریف
(علیك السلام) فریشتەی شەریف ١٣٥
٦٩- وەفایی: دڵم سەوداسەرە جانم پڕ ئەز غەوغایە نازانم
نە داغی تاری زوڵفانە نە دەردی وردە خاڵانە ١٣٧
٧٠- وەفایی: ئەگەرچی بادی نەورۆزی نەویدی وەصڵی گوڵ دێنێ
هەتا گوڵ دێ بەناز بولبول بە صەدیەك عومری نامێنێ ١٣٨
٧١-؟: دڵی من بۆتە پەروانە لە تاوی شەوقی نازدارم
خەلاص نابم مەگەر لەیلم هەر نیە چارم ١٣٩
٧٢- نالی: مەستوورە کە حەسناو و ئەدیبە بە حسابێ
هەتا خەوم ئیمشەو بەچ نازێك و عیتابێ ١٣٩
٧٣- نالی: زولفەینی بەخەم مار و بەحەلقەن وەکو عەقرەب
شەعری لەف و نەشرن چە موشە ووەش چە مورەتەب ١٤٣
٧٤- نالی: بەیدی مەجنوونی وجوودم لەم هەموو بەربەرییە
نەکەسی... ١٤٣
٧٥- قاآنی: ... ١٤٤
٧٦- جامی: شراب تلخ میخواهم... ١٤٧
٧٧- ناصرالدین شاه: یکی دختری داشت خاقان چو ماه ١٤٩
٧٨- مەلا ئەحمەدی خواجە: من دەزانم تۆ شەڕی ئەسکەندەر و دارا دەکەی
میر تاجی جەمشید و سەری... دەعوا دەکەی ١٥١
٧٩- شیخ رضا بصدر اعظم روم: مزن بیهوده از فضل و هنر ای یار همدم دم
که از فضل هنر بهتر بود دینار درهم هم ١٥١
٨٠- جاجی قادر: لەسەر شەو رۆژی داناوە مەڵێن فێسی لەسەرناوە
لەبەر با جامی یاقووت بە موشکی وشکیدا داوە ١٥٣
٨١- حاجی قادر: لە دەوری خاڵەکەی ماوی کە داوی زوڵفی داناوە
لەسەر... ئادەم مەلەك صەد هێناوە ١٥٤

لـه لاپـەڕە (٦٥)ەوە تـا ئـێرە (لاپـەڕە ١٥٥) خـەتـی عـەبـدولـكـەریـم نـاوێكـە كـە لـە ساڵـی ١٣١٢ك. دا نووسیویەتییەوە. مام ڕەشید هەمەوەندی لە هەردوو سەرەوە لێی زیاد كردووە و تەواوی كردووە.

٨٢-؟: پارچەیەكی خاوەن نەزانراو بەقەڵەمی ڕەصاصی نووسراوە باش ناخوێندرێتەوە  ١٥٨

٨٣؟: لەم لاپەڕەیەشدا هەر وایە  ١٥٩

٨٤- ئەحمەدی كۆر: ڕوئیەت و جەبهەت بلوورە برد لە دەستم عەقڵ و دین

شێت و شەیدا وەك (نعولان!) دێت لە چاوم ئاو و خوین  ١٦١

٨٥- ئەحمەدی كۆر: دلبەر مەحبووسی دامم ئەز فیراقت واو و تێ

زۆر بە عیشقی تۆ سووتاوم ئاخ بۆ لوطفی یاوەرێ  ١٦٢

٨٦- ئەحمەدی كۆر: چی بە حەقت یار دەناسی مەردی ڕووی مەیدان ئەوە

دانەی دەستی غەواصان شەوچرای گەوهەر ئەوە  ١٦٣

٨٧- وەفایی: لەبەر نازی چاوبازان خورد و خەوم خوێناوە

بە تیری تیراندازان چبكەم جەرگم بڕاوە  ١٦٥

٨٨- نالی: خاڵیی نییە ڕەشماری دوو زوڵفت لە بەڵایە

حەلقەیی شەڕیان بەستووە هەریەككە لە لایە  ١٦٦

٨٩- نالی: چاوت لە برۆ یەعنی لەژێر تاقی نەظارەت

بێ پەردەی عەیان دێتە تەكەللوم بە ئیشارەت  ١٦٦

٩٠-؟: لە پەنهان دەستم برد بۆ بەی مارانگاز بووم ترسام نەمزانی

باغەبان بانگی هێشت: نەیكەی ئەوە باغی شای مارانە  ١٦٧

٩١-؟: ئەی سەنەی ساڵم

ئەییام نە تەئریخ پەی سەنەی ساڵم  ١٦٧

٩٢- مەعدوومی: شوورای ئاشووران دیسان بەزمش بەست

موحەڕەم ئاما مەحرەم شی نە دەست  ١٧٠

٩٣- وەفایی: یار هات بە تەبەسسوم بەهەناسەی منی مەبهووت

گوڵ گوڵ بە نەسیمی صەحەری غونچە دەپشكووت  ١٧١

٩٤- وەڵەدخان: گێسوو قەڵاخی...

سەوزەی سیاچەم گێسوو قەڵاخی  ١٧١

لە لاپەڕە (١٥٩)ەوە تا ئێرە دەبێتەوە بەخەتی عەبدولكەریم

٩٥- عەبدوڕەحمان: تابەكەی خۆت... ای شاعیری صاحیب زوان؟

تابەكەی ئەركی كەلام؟ تابەكەی مەنعی زوبان؟

٩٦– مەلا وەڵەدخان: دیدەم لێڵاوەن...

دیدەم پەی دیدەت دیدەم لێڵاوەن

٩٧– مەلا وەڵەدخان: لەیلم واز کەردەن

لەیلم چون شاباز یەقەش واز کەردەن ١٧٩

٩٨– مەلا وەڵەدخان: جەی شوعلەی شەمە

تەبارەکەڵڵا جەی شوعلەی شەمە ١٨٢

٩٩– مەلا وەڵەدخان: ئەی بێ وەفا دۆست

ئەی بێ شەرت و شۆن ئەی بێ وەفا دۆست

١٠٠– جنوونی: جەماڵش چۆنەن

تەبارەکەڵڵا جەماڵش چۆنەن؟ ١٨٦

١٠١– فەقێ قادری هەمەوەند: شاسوارم رۆ، شاسوارم رۆ!

شاباز شەشدانگ شاسوارم رۆ! ١٨٩

١٠٢– فەقێ قادری هەمەوەند: شێخ الاولیا شێخ الاولیا

نادیرەی ئەییام (شئ لله) ١٩١

١٠٣– فەقێ قادر: سەوزەی ئەسمەری، سەوزەی ئەسمەری ١٩٤

دەلیل سەررەم سەوزەی ئەسمەری

١٠٤– بێسارانی: نەوبەر نەمامێ، نەوبەر نەمامێ

ئارۆ دیم وە چەم نەوبەر نەمامێ ١٩٦

بە کۆتاییی ئەم پارچە شیعرە دەستخەتەکە کۆتاییی دێت، بەڵام ناو و مێژووی نووسینەوەی پێوە نییە، هەرچەند ئەوە روونە کە ئەم بەشەی بەخەتی مام رەشید خۆیەتی.

## کەشکۆڵی ژمارە (٦)

ئەم ژمارەم بۆ بەیاضێکی بچکۆلە لە دەستخەتەکانی مام رەشید هەمەوەند دانا کە بەخەتی خۆیەتی و، خۆی پێستێکی قاوەییی تێ گرتووە. ٥٨ لاپەڕەیە، لاپەڕەی (٩) بەیت و زیاتر و کەمتری تێدایە. پێوانەکەی (١١×٧سم)ە.

**ناوەرۆکەکەی ئاوایە:**


١– مەلا جامی مەلا حەمدوون: کەر ئەگەر نالّی لە زێڕکەی تەواو

جل و کۆپانی لە ئاوریشمی خاو ١

٢– رەنجووری: قیبلەم خاڵانی، قیبلەم خاڵانی

سەردار سوپای سۆسەن خاڵانی ٢

٣–؟: چراخ قوربانەن...

ئینە جەژن نەو عید قوربانەن ٧

٤– سەید فەتاحی جەباری: ساقی سا دەی شین وەهار ئاماوە!

گوڵان سەرکێشان نە تۆی صەحراوە ٨

٥– بێسارانی: فەلەك نەکەندەن...

(روقم!) جە یانەی کەعبە نەکەندەن ١٣

٦– بێسارانی: نەصووحی کەردم...

فەلەك چون تۆبەی نەصووحی کەردم ١٤

٧– لێرەدا کەوتن هەیە؟: خاڵش چە خاڵەن مەر لەعل کان خێز

لەعل ئەحمەر بێز یاقووت پەروێز ١٥

٨– شەفیع: شەفیع دنیای دوون...

وەس بشۆ نەفکر دام دنیای دوون ١٨

٩– حەمەئاغای دەربەند فەقەرە: میرزام شەمع نوور میرزام شەمع نوور

ئارۆ دیم نەدوور شوعلەی شەمع نوور ٢٢

١٠– رەنجووری: هامسەران دوجەیل هامسەران دوجەیل

روێ چون مەجنوون وێڵ نە پای دوجەیل ٢٣

١١– بێسارانی: چراخم شەهید

فەصڵێ وە نیگات مەکەریم شەهید ٢٩

١٢– فنوونی: غەمناکی نە دڵ...
دەردێ جە دەردان جا گەرتەن نە دڵ ٢٩
١٣– مەلا نەوشاد: صەڕافان دەور...
میرزام جەی وەرتەر صەڕافان دەور ٣١
١٤– مەفتوون: چۆڵنشینە خۆم...
چون قەیس قەدیم چۆڵنشینە خۆم ٣٧
١٥– شەفیع: لە سێ رەنگ نەبۆ...
زوڵفێ سەودایی لە سێ رەنگ نەبۆ ٣٩
١٦– حاجی: دنیای مەکارە...
دنیای حیلەباز کۆنەی مەکارە ٤١
١٧– سەیید فەتاحی جەباری: سەیید دین خاس
میرزای پاك مەذهەب سەیید دین خاس ٥٣

## کەشکۆڵی ژمارە ٧

دەستخەتی ژمارە حەوتی دەستخەتەکانی مام رەشید دەستخەتێکی بچکۆلەیە، پێوانەکەی (١٣×١٠سم)ە. ٢٠ لاپەڕەیە، لاپەڕەی (١٠) بەیت و زیاتر و کەمتری تێدایە. خەتی مام رەشید خۆی نییە، بە قەڵەمێکی مۆر بەخەتی شکستە نووسراوەتەوە. باش هەڵنەگیراوە، قەراخ و ئەمسەرە و سەرەکانی پواوە، دوایی بەرگێکی پێستی قاوەیی تێ گیراوە، لەوە دەچێ کاری مام رەشید بێت.

### ناوەرۆکەکەی ئاوایە:

١- موناجاتی غولام رەزای کوردستانی، ئەم موناجاتە بەند بەندە، (١٢) بەندە، هەموو دەستخەتەکەی گرتووەتەوە.

سەرەتاکەی ئاوایە:

موشکیل گوشاهی...

هەی موشکیل گوشای موشکیل گوشاهی

هەرکەس نابیناس تۆ رەهنوماهی

دەستم دامانت ئەسەدوڵڵاهی

دەستخەتی سەما و زەمین

## کەشکۆڵ ژمارە ٨

ئەم دەستخەتە لە شێوەی (بەیاض)دایە و، لە کاغەزێکی بێ خەتدا بەقەڵەمی شینی کاڵ نووسیویەتییەوە، لە هەژدە لاپەڕەدا نووسراوەتەوە، مام رەشید ئەم داستانی سەما و زەومینەی نووسیوەتەوە بێ ئەوەی باسی ئەوە بکات دانراوی کێیە، لە کۆتاییەوە ناوی خۆی و مێژووی نووسینەوەی نووسیوە کە ساڵی ١٣٩٠ک. ١٩٧٠ز.یە، هەروەها نووسیویە کە لە ماڵی حاجی عەبدوڵڵای زڕگوێزیدا لە گردی شێخ محێدین لە شاری سلێمانی نووسیویەتییەوە.

ئەم هەشت نۆ پەڕە کاغەزە -هەرچەند لەسەر شێوەی بەیاضن- جیان و بەرگیان نییە و سەرەتا و کۆتاییشیان تەواوە.

بەڵام ئاشکرایە، وەك مام رەشید خۆی لە جێگەی تردا وتوویە ئەم داستانە دانراوی فەقێ قادری هەمەوەندە.

**دەستخەتەکانی شانامە:**

**دەستخەتێکی تری شانامە**

**١**

ڕۆژی ٢٤/٣/ ١٩٨٣ کەریم ئاغای هەمەوەند بەشێك لە دەستخەتەکانی مام رەشید هەمەوەندی بە دیاری پێشکێشی مامۆستا عەبدوڕەقیب یوسف کردووە.

دەستخەتێکیان کە دوو دانراوی شانامەی گۆرانی تێدا بووە و بەختی مام رەشید بووە، مامۆستا عەبدوڕەقیب بە ئەمانەت داویەتی بە مامۆستا عوسمان هەورامی، بەڵام مامۆستا عوسمان دەڵێ:

لە ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا تێدا چووە.

ئەم دەستخەتە لەلای مامۆستا عەبدوڕەقیب ماوە کە دوو دانراوی بەزاراوەی گۆرانی تێدایە، لێرەدا سەرباس و ناوەڕۆکەکانیان دەنووسم.

ئەم دەستخەتە لە قەوارە و بەرگتێگرتن و شێوەی پاراستنیدا بەشێکە لەو کۆمەڵە دەستخەتەی مام رەشید کە لەلای منن و، بە درێژی لە باسی شانامەدا باسم کردوون و لێرەدا ناوەڕۆکەکانیان دەبینرێ.

ئەم دەستخەتە کاتی خۆی لێی لەناوچووە، مام رەشید بەرگی تێ گرتووەتەوە و پاراستوویەتی. داستانی یەکەمیان سەرەتا و کۆتاییی دیار نییە. لە فیهرەستەکەدا سەرباسەکانیم نووسیوە، سەرەتای ئەوەی کە ماوە ئاوایە،

**داستانی یەکەم:**

گــاە مــەگــەرت (دوال!) زنــجــیــرەی جــادوو
یــەك مــەداش وە یــەك شێر غــەضەبــجــۆ
گــاە ریــکــاب گــاە پــاش مــەدا نــە حــەلــقــووم
هــۆر مــەکــەنــد کــەلــلــەی جــادووی نــا مــەعــلــووم
(الــــقــــصــــە) کــــارێ کــــەردش وە دێوان
بــی وە شەهــنــامــەی خــاطــر فــریــوان
جــەو دە هــەزار کــەس شەصت و پــەنــج نــەفــەر
بــەرشیــن نــە چــنــگــاڵ سەرپــەنــجــەی ئــەژدەر

**کۆتاییەکەیشی ئاوایە:**

ڕۆستــەم وات: ئــەی شاە یــە کــام سوپــاهــەن؟
وات: سوپــای بــنــگــۆش شووم گــومــڕاهــەن
شێران ئــێران وە سیــحــر و ئــەفسوون
گــرتــەن وە کــەمــەنــد ئــەسیــر و (مــخــدون!)

روستـــەم وات: شاهـــم بـــنـــگـــۆش بـــەدگـــەڕ
فـــیـــرار بـــی جـــە دەست (فـــربـــوش وبـــر!)
ئـــیسە وە تـــەوفـــیـــق دانـــای (ذو الجلال)
وە فـــەڕ و ئـــیـــقـــبـــاڵ شاە کـــەمـــەرلاڵ

آخ نسخه نقصان بود!

**داستانی دووەم:**

بـــە تـــەوفـــیـــق حـــەق بـــیـــنـــای دادگـــەر
ئـــاوەردم وە سەر کـــیـــتـــاب نـــادر
کـــەریـــم کـــاران کـــەرامـــات گشت
تـــۆ مـــەدەی زیـــنـــەت زێبـــای زیب و زشت
کـــوا تـــاج طـــۆمـــار تـــەخت کـــەیـــانـــان؟
بـــەور پـــەهـــلـــەوان، خـــان سوڵـــتـــانـــان
یـــە گشت وە کـــۆ شیـــن؟ چـــۆن بـــی کـــارشان؟
ئـــیـــظـــهـــارێ نـــیـــەن جـــە ئـــاسارشان
راز ظـــاهـــیـــرەن چـــەرخ نـــیڵـــی رەنگ
شیشەی شادیشان تـــــۆ دانت جـــــە سەنگ

**کۆتاییەکەی:**

چـــەتـــر مـــرواریـــی نـــادر بـــی وە پـــا
خـــەیـــمـــەی قـــەلـــەنـــدەر سەر دا نـــە سەمـــا
قـــەنـــدیـــل (تـــیـــمش!)دا بـــە قـــەمـــەردا
شوعـــلـــەش دا بـــە چـــەتـــر چـــەرخ چـــەمـــەردا
یـــاڕەب بـــە حـــاجـــەت رەسوولـــوڵـــلا کـــەی
نـــیـــگـــاهـــدار ئـــیـــمـــان بـــەنـــدەی روسیـــا کـــەی

«هزارن درود هزارن سلام
ز ما بر محمد علیه السلام»

«تمت شد کتاب نادر شاه ایران از دست کمترین خادم الفقراء الحسنی مهدی برای جناب رشید هموند در روز پازدهم ربیع الثانی سنه ١٣٥٦ مبارك باد.»

دانەری ئەم داستانی (نادرنامە) نە لە سەرەتا و نە لە کۆتاییەوە ناوی خۆی و مێژووی دانانی کتێبەکەی باس نەکردووە. بۆیە –جارێ– بێ ناوی دانەری دەمێنێتەوە.

۲

۱– داستان رسیدن رستم بخوانی پنجم و کشتن ارژنگ دیو ۱

۲– رسیدن رستم واولدد بخوان ششم و کشتی گرفتن او با دیو سفید و کشتن اورا ٦

۳– داستان روانه‌شدن کیکاوس و رستم و دلیران بخوان هفتم برسر گورنگ دیو ۱۰

٤– داستان مراجعت کردن کیکاوس شاه و سپاه ایران بزمین وآوردن رستم گلندام بانو وخواهر کیقباد و تزویج کردن اورا

٥ – داستان فرستادن تهمینهء بی عیب دختر شاه سمنکان و نادیده عاشق شدن او برستم ودزدیدن رخش ونکاحکردن اورا وتولدشدن سهراب از او ۱۲

٦– داستان آمدن هیجر و گردآفرین خواهرش به‌میدان و گرفتن ایشانرا ۱۷

۷– خبر پرسیدن سهراب از خیمهء اول از هیجر نامدار ۲۳

۸– خبر پرسیدن از خیمهء دوم ۲۳

۹– خبر پرسیدن از خیمهء سیم ۳٤

۱۰– خبر پرسیدن از خیمهء چهارم ۳٤

۱۱– خبر پرسیدن از خیمهء پنجم ۳٥

۱۲– خبر پرسیدن از خیمهء پنجم ۳٥

۱۳– خبر پرسیدن از خیمهء ششم ۳٥

۱٤– به شکار رفتن فرامرز وکرشاسب بانوی خواهرش و دوچار شیده‌شدن ۳۷

۱٥– داستان رفتن کیکاوس شاه و دلیران بدیدار بینی رستم بسیستان ٤۲

۱٦– داستان نکاحکردن رستم دختر سیمای عابد وتولد شدن جهانگیر و کشتن غواص دیورا و باقی داستان بعون الملك المنان ٤٤

۱۷– حیف در اینجا داستان غواص دیو نقصان بود والله اعلم ٤٥

**رزم جهانگیر چنی ایرانی**

۱– داستان نکاح کردن رستم کناچه عابد وتولد جهان گوید ٤۷

۲– داستان آمدن افراسیاب شاه برسرایران وفریب دادن جهانگیر ٥۱

۳– تولد شدن جهانگیر از مادر وهوای جنگکردن ورفتن بایران واشکار شدت ٥۳

٤– داستان نکاح کردن کیکاوس شاه سودابه و عاشق شدن سودابه به سیاوش فرزندش و اورا افراسیابرا ۷٤

٥– داستان خبردارشدن کیکاوس شاه از کشتن سیاوش وآمدن رستم بایران و کشتن سودابه و جنگکردن او با طورانیان ۸٥

٦– داستان وفاتکردن کیکاوس شاه وفرستادن رستم کیورا عقب کیخسروشا بطوران وآوردن اورا بەایران بعد از هفت سال ٩٠
٧– داستان خبربردن ایرانیان بجهة پهلوان دوران روستم زمان ٩٩
٨– پرسیدن کاموس کشانی نشانهء رستم از پیران وواقعات ایشان گوید ١٠٣
٩– روانەکردن رستم فرامرزرا باتحفه های گران بها بنزد کیخروشا گوید ١١١
١٠– داستان آمدن میر آخور ایلخی کیخسرو وشکایتکردن از دست گور جادوکار که به اکوان دیو مشهور است ١١٤
١١– فرار نمودن لشکر تورانیان از دست رستم ورسیدن به شنگان زمین وفریب دادن برزورا وکیاستن برزو بجنگ ایرانیان گوید ١١٨
١٢– داستان نامه نویشتن کیخسرو به رستم برای جنگ تورانیان وواقعات ایشان گوید ١٢٤
١٣– داستان امر فرمودن افراسیاب منجمان را برای فتح وظفر و نیگاکردن منجمان اسطرلابرا بناپیلم وسوسن برآمدن ١٥٤
١٤– داستان بخشیدن رستم میراث خود وسپه سالاری ایرانرا به برز و وآشفته شدن فرامرز وکشتی گرفتن با برزو وجدا کردن رستم برزو وفرامرز از یکدگر وروانەکردن برزورا بەگرفتن فولادوند
١٥– آمدن قطران زنگی ازملك زنگبار برای خوستگاری سمین غدار و جنگ کردن بابرزو و گرفتن برزو گوید. ١٨٤
١٦– نامه نویشتن قطران زنگی برای افراسیاب ١٨٥
١٧– خبردار شدن رستم از گرفتاری برزو ورفتن برای خلاص او وواقعات ایشان ٢٠١
١٨– فرارکردن کوش ابن کوش از دست رستم ولشکر آوردن برسر ایرانیان گوید ٢٠٨

لە لاپەڕە ٢١٤دا ئەم داستانە بە ناتەواوی دەبڕێتەوە و، مام ڕەشید نووسیویە:

نەك هەر ئەمەیش لە ناوەوە لە چەند جێگەدا لاپەڕە و زیاتر و کەمتری بە سپێتی بڕراوە دیارە ئەو شوێنانەی ئەو نوسخەی ئەم لەبەری نووسیوەتەوە، دیارە چاوەڕوانی تەواوکردنی بووە، لەبەر نوسخەی تەواو و باشتر، بەڵام دیارە دەستی نەکەوتووە.

٣

**نادر شا– یان نادر نامه**

١– سەرەتای داستان ١
٢– مناجاتکردن ورفتن بسر قلعه وجواب دادن ٢
٣–لشکر آوردن اشرف بجنگ شاحسین ٥
٤– خبر رسیدن ویرانی ایران بخندکار ٨

٥- چیر تعین کردن حسن پاشا بەخندکار وشکست خوردن ٢١
٦- ظاهرشدن نادر در سمت ایران ٢٣
٧- کمربستن نادرشا بجهانگیری سرحدات ٣٩
٨- لشکر آوردن محمد شاه هند بجنگ نادر شاه ٤١
٩- برگشتن نادر از هند ورسیدن بدور قلعهء قندهار ٤٧
١٠- بازگشتن نادرشاه بسمت ایران و کشتن شدن طهماسب ٥٢
١١- آهنگ کردن جنگ نادرشاه بسمت طوران ٥٣
١٢- آمدن طوپال شاه بجنگ نادرشاه ٦٤
١٣- سپا آراستن نادر دوباره بجنگ طوپال ٧٢
١٤- آمدن نادرشاه دوباره بجنگ طوپال ٧٥
١٥- آمدن عبدالله پاشا بجنگ نادرشا ٨٢
١٦- نامه نویشتن نادر به خنکار ١١٧
١٧- ایل جی فرستادن خنکار بخدمت نادر١٢٠
١٨- جواب نامهء نادر بخندکار ١٢٢
١٩- مراجعت کردن نادر از توران بایران ١٢٤
٢٠- تمت شد کتاب نادرشاه ایران از دست کمترین خادم الفقراء الحسنی مهدی برای جناب رشید هموند در روز پازدههم ربیع الثانی سنه ١٣٥٦ مبارك باد

٤

## دەستخەتێکی تر

لە پەنای دەستخەتەکەی مام ڕەشیددا کە کەریم ئاغای هەمەوەند پێشکێشی کردووە بە مامۆستا عەبدوڕەقیب یوسف دەستخەتێکی تری هەیە کە لە قەوارە و شێوەی نووسینەوەیدا جیاوازیی زۆرە لە تەك ئەوی تردا، بەکورتی باسی ئەویش دەکەم:

ئەم دەستخەتە لە دەفتەرێکی بچووکی بێ بەرگی خەتداری قەوارە بچووکدا بەقەڵەمی (ڕەصاص) نووسراوەتەوە. پێوانەکەی (١٧×١٠)ە، ٢٢ لاپەڕەیە، لاپەڕەی ٢٢ بەیت و کەمتر و زیاتری تێدایە.

**سەرەتایەکی دیاری نییە لەوە دەچێت ناتەواو بێت، ئاوا دەست پێ دەکات:**

نــــیشتـــەبـــن شێران شەیـــدای طـــیب طـــوس

نـــە صەف مـــەجـــلـــیس بـــەزم کـــەیـــکـــاوس

پیراموز یشبوجه گشت خاص و کەست(!)
پەسەند بۆ جە لای زاڵ زەبەر دەست
مدرا بی دیا روستەم بە ئەدەب
مەکەردش سەیران صەف ئارای عەجەب

**لە کۆتاییشیەوە شتێکی دیار نییە و بەم شێوە کۆتاییی دێت:**

ئێستە جە ئەوەڵ بە جەنگ نەیاوان
چەنی بەور کین پەنجە نە ساوان
ئەگەر بزانوون یاران کێ دیەن
ئەگەر بەرم پێش والە بەد نیەن(!)
روو کەرد وە رەهام زاڵ بێ ئەندێش
واتیش: پەهلەوان پا بنە وە پێش
بزانە کیەن چێشت ها نەرێم
بگیرەش بە زۆر باوەرە پەرێم

ئەوەی لەم دەستخەتە وەردەگیرێ ئەوەیە کە ئەمەیش بەشێکی شانامەیە و باسی جەنگی رۆستەم و گودەرز و طووس و ئەلبورز و قارەمانانی شانامە دەکات.

نازانرێت دانراوی کێیە، ناوی نووسەرەوە و، مێژووی نووسینەوەی پێوە نییە، لەوە دەچێت خەتی مام رەشید بێت.

## ٥

**داستانی ڕۆستەمی زاڵ:**

ئەم دەستخەتە لە کتێبخانەکەمدا بە ژمارە ٤٤/٣٨٤ پارێزراوە لاپەڕەی ١٢ دێری تێدایە.

ئەوەی کە ماوە ١٧٤ لاپەڕەیە. پێوانەکەی (٢٠×١٣)یە، لاپەڕەی ١٢ دێری تێدایە، بە خەتێکی نزیك لە (نستعلیق) نووسراوەتەوە. بەرگی پێوە نییە. شیرازەکەی پساوە، لە کۆتاییەوە ناوی نووسەرەوە و مێژووی نووسینەوەی پێوەیە.

لە لاپەڕە (١٦٣)دا ئەم داستانە بەم شێوەی خوارەوە تەواو دەبێت:

گەردش دنیا بەی تەور شانا نەرد
فرودش ئاوەرد سەرنگوونش کەرد
من مەندم پەرێ زەمانەی فانی
هانە تۆی جەرگم زەخم نیهانی

مـــەگـــەر خـــوداوەنـــد بـــدۆ ئـــیـــمـــانـــم
وە ئـــیـــمـــان سەلـــیـــم بـــەر بشۆ گـــیـــانـــم
وەرنـــە بـــەکـــردار عـــیـــصـــیـــان بـــاری وێم
مـــەبـــووم وە طـــوعـــمـــەی ئـــەفـــعـــا نـــە جـــەحـــیـــم
بـــەئـــەنـــدازەی خـــەط قـــەڵـــەم و دەفـــتـــەر
صەلـــــەوات بـــــۆ پـــــەرێ رەسوول سەروەر

***

لە دوای ئەمەوە نووسیویە:

«تمام شد از دست فقیر غریب سید عبدالمجید بااینچویی برای برادری رشید افندی، درسنه ١٣٥٤»[١]

***

٦

## بەهرام و گوڵەندام

ئەم دەستخەتە کە لە کتێبخانەکەمدا بە ژمارە ٣٨٥/٤٤ پارێزراوە، لە کاغەزێکی تەنکدا بە مەرەکەبێکی مەیلەو شین نووسراوەتەوە، سەرەتا و کۆتاییی نەماوە، پەڕە پەڕەیە، جزوبەندی نەماوە، جگە لەوەی لە کۆتایی و سەرەتایەوە ناتەواوە لەناویشەوە تا کۆتاییی لە (٣) سێ جێگەیدا کەوتن هەیە، بەڵام دیار نییە کەوتن و لەناوچوونەکەی چەندە. پێوانەکەی (٢٠×١٣)یە، ماوەیەك کەمتەرخەمیی زۆر لە عاستیدا کراوە و بایەخی پێ نەدراوە، تا وای لێ هاتووە منداڵ یاری و خەتخەتێنی تێدا کردووە. تێکڕا لاپەڕەی ١٨ دێری تێدایە، ئەوەی کە ماوە ٨٤ لاپەڕەیە.

بە خەتێکی ئێرەتیی نووسراوەتەوە. بە زاراوەی گۆرانییە. سەرەتاکەی ئاوایە:

جـــەو دمـــا کـــیشوەر وات وە عـــەیـــاران:
پـــەرێم پـــەیـــداکـــەن بـــەهـــرام جـــە شاران
واتش وە شەبـــرەنگ شای بـــڵـــنـــد ئـــەخـــتـــەر:
ئـــەورۆکـــە بـــەهـــرام بـــریـــان جـــە لـــەشکـــەر
هـــەرکـــەس بـــاوەرۆ خـــەبـــەر جـــە بـــەهـــرام
وڵات رۆمش مـــەکـــەروون ئـــیـــنـــعـــام
قـــەستـــەم بـــە داوەر دارای جـــیـــهـــانـــدار
عـــوزرو بـــەهـــانـــە نـــەمـــارزوون وەکـــار

(١) واتە: تەواو بوو بەدەستی هەژاری ئاوارە سەید عەبدولمەجیدی باینچۆیی لەبەر خاتری برام رەشید ئەفەندیی لە ساڵی ١٣٥٤دا. گومانم بۆ ئەوە دەچێت ئەم ڕەشید ئەفەندییە ڕەشید هەمەوەندی بێت.

عـــەیـــــار چـــون شنـــەفت ئـــیـــقـــرار کـــیشوەر
رووش نـــــیــــــا وە راە چــــــون بـــــاد صەرصەر

**کۆتاییەکەشی ئاوایە:**

.......... کــــــــــــافـــــــــــر
ئـــامـــا رووبـــەڕووی بـــەهـــرام کـــیشوەر
... بـــەهـــیـــمـــەت ئـــەو شووم بـــەدکـــار
تـــۆ چـــە کـــارەنـــی جـــەو ظـــولـــمـــەت طـــار؟
بـــەهـــرام وات: مـــەلـــعـــوون ئـــادەمـــی زادم
قـــابـــیض وە ئـــەجـــەل رۆح بـــەهـــزادم
مـــن بـــیـــم کـــە بـــەهـــزاد کـــەردم سەرنـــگـــوون
غـــەڵـــطـــانش کـــەردم مـــن بـــە مـــەوج خـــوون
ئـــەو......... بـــەهـــرام وێـــنـــەی ئـــەژدەهـــا
بـــەوێـــنـــەی شێرێ جـــە بـــەنـــد بـــۆ رەهـــا......
گــــــــوڵــــــــەنــــــــدام..........................

٧

**دەقی سێیەم**

دەستخەتی ژمارە ٤٤/٣٩٢ش بەشێکە لە شانامە، سەرەتاکەی نەماوە، شڕ و پەڕپووت و دڵۆپە لێ دراوە، لە سەرەتاوە تا لاپەڕە (١٥) دیار نییە. پێش لاپەڕە (١٥) سێ بنە پەڕە و شڕە هەیە. ئەوەی کە ماوە (٨٦) لاپەڕەیە. لاپەڕەی (٢٠) دێری تێدایە. پێوانەکەی (١٧×١٠)یە، سەرەتای لاپەڕە ١٥ی ئاوایە:

مـــەمـــانـــووم بـــێـــکـــەس نـــە مـــەیـــدان جـــەنگ
بـــــیــــــاوە بـــــە داو شێران سەرهــــــەنگ
نـــەودەم جـــیـــهـــان بـــین ئـــەسپش بـــی هـــیلاك
هـــەنـــاسەی سەردش یـــاوە بـــە ئـــەفـــلاك
ساکـــە ئـــێد شنـــەفت گـــێلا نـــە رووی زیـــن
چـــەم نـــیـــا بـــەهـــەم دلـــێر غـــەڕیـــن
سوپـــا تـــەمـــامـــی ئـــاوەردەن خـــورۆش
بـــەڵـــکـــە جـــیـــهـــان بـــین بـــکـــەران بـــێ هـــۆش

جـیــهــانـدار واتش: یــا دانـــای داوەر
بــــدەرم فـــرصـەت نــــەوەردم ضـەرەر

***

٨

**هەفت لەشكر:**

ئەم دەستخەتە لە كتێبخانەكەمدا بەژمارە ٨٠/٤٤ پارێزراوە. ٣٥٢ لاپەڕەیە. لاپەڕەی ١٧ دێڕی تێدایە پێوانەكەی (٢٣×١٦)ە.

ئەم دەستخەتە ساڵی ١٣٤٧ بە خەتی رەشید هەمەوەند نووسراوەتەوە. دەستخەتەكە بەرگێكی قاوەییی هەیە و جزوبەند كراوە سەرەتا و كۆتاییی ماوە و باش هەڵگیراوە.

سەرەتای ئەم داستانە ئاوایە:

ئـــەر هــــەی بـــڵـــنـــد مـــال......
ئــەر هــەی یــانــە بــەرز بـیـنـای بـڵـنـد مـاڵ
ئەر هەی مایەی شەو نوور شەمس زەڕین باڵ
ئــەر هــەی ئـاگــادار هــەم حــاڵـزان حــاڵ
ئــەر هـــەی (لا الــە الا هـــو الـــحـــق)
ئــەر هــەی لامــەكــان قــەدیـم مـوطـلـەق
ئــەر هــەی ساعــەتساز بــەستــەی مــاه و ساڵ
(واقـــف اسرار عــــلـــى كـــل حـــال)

**كۆتاییيەكەی ئاوایە:**

یــاران چـێش كــەریـن؟ تــەمــامــان چـێشەن؟
دنـیــا وێنــەی گـورگ بــەنـدە چـون مـێشەن
هـــەركـــاتـــێ زانـــای چـــون بـــاد بـــاران
مــەنـد نــە جـاگــەی وێش كـۆنـە هـەواران
وەخـتـێ كـۆچت كـەرد پـەی (دار الـعـقـبـى)
مــەواچـی هــەرگــیـز نـامـای وە دنـیـا
ئــاگــات جـە وێت بـۆ (مـصـطـفـا) سەرشێت!
ئــەی دنـیـا هـیـچـەن بـواچـون پـەرێت

تــــۆشه بسازه پـــــەرێ قـــیـــــامـــــەت

تـــا رۆژ مـــەحشەر نـــەبـــی خـــەجـــاڵـــەت

یـــاران! یـــاوەران! دنـــیـــا فـــانـــیـــه

تـــەصنـیـف (مـصطـەفـای کـوردستـانـیـه)

هـــــــــزاران درود هـــــــــزاران سلام

زمـــا بـــر مـــحـــمـــد عـــلـــیـــه السلام

تمام شد در یوم جمعه پنج ماه محرم جهت برادران از دست حقیر سراپا تقصیر رشید هموند پولیس ناعلاجی در قریهء نودی تأریخ سنه ۱۹۲۷ تمت شد آه من الموت و حالاته! رشید.

یـاواقـیـف جـه راز پـەردەی نـیـهـانـی

یـاحـەی یـا قـەیـیـوم روزی رەسانـی

**کۆتاییی داستانەکە:**

خـــێرا هـــەی بـــنـــۆش ساقـــی بـــادەی مـــەی

نـــۆشانـــۆش جـــام کـــە کـــیـــانـــان کـــەی

گـــــورجـــی زادەگـــــان صوراحـــــی گـــــەردەن

پـــیـــاڵان لـــەبـــرێز جـــە مـــەی مـــەکـــەردەن

صەدای سەمـــــطـــــووران کـــــزەی سۆز و ساز

رەقص رەقـــــاصان ئـــــامـــــان پـــــەرواز

دلـــێران سەرمـــەست جـــە بـــادەی قـــەرقـــەف

مـەست و بـێهـۆش بـیـن یـەکـایـەك صەف صەف

**۹**

**دەقی شەشەم**

لەبارەی ئەم داستانەوە:

لەبارەی ئەم نوسخەیانەوە –وەك لە کۆتاییی دەستخەتەکەوە دیارە– ئەوەندە دەزانین ئەم داستانە دانراوی مصطەفای کوردستانییە. هەروەها ئەوەندەیش دەزانرێت رەشید هەمەوەند کە ئەو کاتە پۆلیس بووە ساڵی ۱۹۲۷ لە گوندی (نۆدێ) نووسیویەتییەوە. ئیتر نازانم مستەفا کوردستانی کێیە؟ کەی لە ژیاندا بووە؟ کتێبەکەی لە کوێ داناوە؟

ئەم داستانە وەك داستانی (جواهر پوش) وایە کە مامۆستا (ایرج بهرامی) بڵاوی کردووەتەوە، بەڵام جیاوازیی زۆر و کەم و زیاد لە نێوانیاندا هەیە و، هەندێ جار زۆر لەیەك دەچن کەچی هەندێ جاری تر زۆر لەیەکەوە دوورن.

هەروەها بەپێی نووسینی مامۆستا (ئیرەج) باوکی مستەفا ناوی مەحمووده، وەك بەپێی نووسینی شێخ فەتاحی دۆڵانی (میرزا مستەفای دڵی دڵی) بووه.

١٠

## دەقی حەوتەم

دەستخەتی ژمارە ٤٤/١٤ چەند بابەتی تێدایە بەم شێوەیەی خوارەوە:

**مەنیجە و بێژەن:**

سەرەتاکەی ئاوایە:

پـــادشای شاهـــان پـــادشای شاهـــان

بـــەنـــام بـــێچـــوون پـــادشای شاهـــان

ئـــاگـــادار جـــه قـــەعـــر جـــەمـــع دەریـــاهـــان

بـــا دەلـــیـــل خـــەیـــر گـــومـــکـــەردە راهـــان

پـــادشای بـــێچـــوون دانـــای (لـــم یـــزل)

یـــا شەرافـــەت بـــەخش ئـــەنـــبـــیـــای مـــورسەل

بـــە تـــەوفـــیـــق حـــەق ذات (ذا الـــمـــنـــن)

تـــەمـــام بـــی دەستـــان مـــەنـــیـــژە و بـــێژەن

هـــــــــــزاران درود هـــــــــــزاران سلام

زمـــا بـــر مـــحـــمـــد عـــلـــیـــه السلام

دوای ئەمە ٢٢ بەیتی تر نووسراوە کە دیارە دانراوی ڕەشید هەمەوەندی نووسەرەوەی دەستخەتەکەیە.

دوای ئەوە نووسەرەوەکە نووسیویە:

«تمت شد کتاب در روز جمعه ٢٩ ذا القعده تأریخ ١٣٥٧ سنهء هجری. ١٩٣٨ سنهء میلادی از دست حقیر سراپا تقصیر رشید همونداز در قریهء نودی شیخان. اگر سهوی داشته باشد باید قصور عفو فرمایند چونکه نسخه کتاب خیلی بد بود».

١١

## دەقی هەشتەم

کتاب جنگنامهء فرامرز و برز و واقعات ایشان گوید:

ئـــیـــبـــتـــیـــدا بـــە نـــام دەهـــەنـــدەی داوەر

ئاگادار جە غەیب صەحرا و دەشت و دەر

کـەریـم بـێچـوون قـەهـار قـەدیـم
فـەضل بسم الـلّـه الـرحـمـن الـرحـیـم
هـەر ئـەوەن قـادر بـینـای کـولـل شەی
کـارساز کـاران (لا یـمـوت حـی)
بەڵێ ئەی صەڕڕاف صاحیب عەقل و فام
گـۆش دەن وە دەستـان ویـەردەی ئـەیـام
روێ کـەیـخـوسرەو نـەوەی سیـاوەحش
چـەنـی پـیـلـەتـەن شێر تـاج بـەخش

**کۆتاییی ئەم داستانە:**

کۆتاییی ئەم داستانە بە ڕوونی دیار نییە، چونکە نووسەرەوەکەی –ڕەشید هەمەوەند– لە کۆتاییەوە شیعری خۆی تێکەڵ کردووە، ئەوەی کە دیارە ئەوەیە ئەم چەند بەیتە پێش بەیتەکانی ڕەشید هەمەوەندن:

ئـەرەسطو فـامـان حـەکیمـان یـەکسەر
بـە گوفتـەی تـەئریخ شنـەفتـەن خـەبـەر
بـەی طـەور ویـەردەن مـەردان ئـێران
مـەعـرەکـە و مـەصاف جـەنگ دلـێران
ئـیستـیدعـام ئـێدەن پـادشای غـەفـفار
بـبـەخشی گونـای ئـەی بـەندەی هـەژار
چونکە هـەم غـەریب هـەم کەفتەکارەن
هەم یۆڵ نە عەشرەت هەم گوناهبارەن
جورمش سەنگینتـەر جە کۆی داڵـەهـۆ
ئـومێدش نـیـەن غـەیـر جـە لـوطف تـۆ

دوای ئەمە ١٦ بەیت نووسراوە کە دیارە دانراوی ڕەشید هەمەوەندن، دوای ئەوانە نووسیویە:

«تمام شد کتاب بعون ملك الوهاب از دست حقیر مذنب العاصی رشید احمد هموند در قریه نودی در وقت هم و غم اگر سهوی باشد باید قصور عفو فرمایند». ١/٢/١٩٣٨

دوای ئەمە چوار لاپەڕە شیعری خانای قوبادی نووسراوە کە لەم شوێنەدا جێگەی مەبەستی من نییە.

ئەم دانراوە وەك بینیت نووسراوی ڕەشید هەمەوەندییە، بەڵام ناوی دانەری پێوە نییە و دیار نییە دانراوی کێیە.

## ١٢

### دەقی نۆیەم

ئـەم داستـانـە ٥٤ لاپـەڕەیـە، لاپـەڕەی ١٦ دێڕی تـێدایـە. بـەخـەتـی (نستـعلـیـق) نـووسراوەتـەوە. پ: (٢٠×١٥)ەیە. ناونیشان و سەرباسەکانی بە مەرەکەبی سوور نووسراونەتەوە.

ئەم داستانە دوو سێ ناونیشانی بۆ دانراوە. لەسەر لاپەڕەی یەکەم نووسراوە:

«داستان رفتن تیمور نزد خاقان چین و بخشیدن خان..... زریف تاج بە تیمور و واقعات ایشان گوید»

دوای ئەمە لە سەرەتای لاپەڕەکەوە دوای (بسم اللهّ الرحمن الرحیم) نووسراوە:

«تولد تیمور. اول رزم آتشگدە جنگ سفید حصار و واقعات ایشان گوید»

دوای ئەمەیش لە پێشەکیی داستانەکەدا هاتووە:

مــەشهــوور بــی نــە عــام دلــێران کــەی
جەنگ هەفت لەشکر نە رووی دەشت رەی

### سەرەتای داستانەکەیش ئاوایە:

دانـــای لـــم یـــزل! دانـــای لـــم یـــزل!
یـا حـەی یـا قـەیـیـووم دانـای لم یزل!
بـێ مـاواو مـەکـان بـێ مـیـثـل و بـەدەل
رەواج دادەی دیـن مـصطـەفـای مـورسەل
ئـوسـتـاد نـەقـقـاش نـەقش رووی زەمـیـن
کـان کـۆی کـەرەم (رب الـعـالـمـیـن)
قـــادر قـــەهـــهـــار (حـــی لا یـــمـــوت)
رازیــق رەززاق مــوورو عــەنــکــەبــووت
دمـــای وەصف ذات (حـــی لا یـــنـــام)
بـــەر مـــحـــمـــد بـــۆ صەلات وسەلام

### کۆتاییی ئەم داستانە ئاوایە:

بـە تـەوفـیـق حـەق پـادشای غـەفـوور
تـەمـام بی داستان شۆخ کـەمـان تـەیموور
بـەڵـێ ئـەی یـاران لـێتـان بـۆ عـەیـان
ئـێدش فـەرمـاوان فـیـردەوسیـی زەمـان

یـه کـەلام شیـریـن فـیـردەوسیـی نـیـەن

وەر جـه فـیـردەوسیـی (دەقـیـقـی) بـیـەن

داستـــان تـــەیموور رەزم هـــەفت لـــەشکـــر

کـــەلام دەقـــیـــقـــەن ئـــەوەڵ تـــا ئـــاخـــر

دەقـــیـــقـــی شاعـــیـــر فـــره مـــەشهـــوورەن

یـــادگـــارش داستـــان رەزم تـــەیموورەن

***

هـــــــزاران درود هـــــــزاران سلام

زمـا بـر مـحـمـد عـلـيـه السلام

«.... تمت الكتاب بعون الملك الوهاب. تأريخ السنة الهجرى ١٣٥٩تأريخ السنة الميلادي ١٩٣٩. تمت شد كتاب از دست حقير سراپا تقصير رشيد احمد هموند».

ایـن نـویشتـم از بـرای روزگـار

مـن نمانم خـط بمانـد یـادگـار

(رش ی دال)کـــەن حـــیساب

مەعلووم مەبۆ نام خەطاط کیتاب

ئـەم داستـانـە لـە کـاغـەزێکـی زەردی کـۆندا نـووسراوەتـەوە، قـەراخـەکـەی بـە کـاغـەزی سپـی گیراوە. پێوانەکەی (٢٠×١٥)یە، لاپەڕەی (١٦) تـا (٢٠) دێر و زیاتریشی تێدایە. تێکڕای ئەم چەند داستانە:

مـەنیجە و بێژەن، فـەرامرز و برزوو، رەزمـی تـەیموور. بـەیـەکـەوە تـەجلید کراون. بـەرگێکی سـەوزی کاڵـی بـە قوماش بنگیراوی تێ گیراوە.

## ١٣

### دەقی دەیەم

کتاب جنگانامە ایران و توران مشهور بە صقلاب دیو و رستم زال:

ئەم داستانە بە ژمارە (٢/٤٤/٤٦) لە کتێبخانەکەمدا پارێزراوە. ئەم داستانە ١٤٥ لاپەڕەیە، ئەو کاغەزەی تیایدا نووسراوەتەوە دوو جۆرە واتە دوو قیاسە –گەورە و بچووك– بەڵام ژمارەی بەیتەکانی لاپەڕەکان وەك یەك وان و، بە زۆری لاپەڕەی (١٥) بەیتی تێدایە.

**سەرەتاکەی ئاوایە:**

یـــا رازق رزاق دانـــای مـــوعـــەظـــەم

خـالـیـق مـەخـلـووق پـادشای ئـەکرەم

ڕەسوولش مـحـەمـەد شاە ئـینس و جـان
ئـامـان وە شانش ۳۰ جـزمـەی قـورئـان
بەڵێ هەی یاران صاحیب عەقڵ و فام
گۆش دەن وەی داستان ویەردەی ئەییام
نـە کـان گـەوهــەر بـکـەریـن بــەیـان
قــەول فـیـردەوسیـی ئـیـران و تــووران
ڕۆژێ شای خـوسرەو گـەرتـەبـی قـەرار
چـــەنـــی دلــێران شاهــزادەی نــامــدار

***

**کۆتاییی ئەم داستانەیش ئاوایە:**

یـــاوا وە تـــەبـــریــز سازنـــا گـــومـــەت
سپـــەردەن بـــە خـــاك شاە بـــی صیـفـــەت
بـەڵـێ ئـەی یـاران صاحـیب عـەقـڵ و فـام
بـــزانـــن وە کـــار دنـــیـــای نـــاتـــەمـــام
شاهێ وەی تەورە صاحیب تەخت و تاج
جە رووی سەر زەمین حوکمش بی رەواج
چـە طـەور فـانـی بـی نـە دنـیـای بـێ پـۆ
شنـــەفـتـــەن چـــە نـــەوع کـریـــا رەنجەڕۆ
هـیـچ مـەبـن وە تـەنگ ئـەی دنیـای فـانی
نــە شا مــەمــانـۆ نــە هــەم کــەیـانـی
ئـەگـەر قـەیصەر بـی ئـاخـر مـەبـی فـەوت
پــەی چـیش قـابـیضەن ئـەو (ملك الموت)

**دەقی یازدەهەم**

**١٤**

تولد جهانگیر و جنگنامەی ایران و تورانیان گوید

ئەم دەستخەتە کە بە ژمارە ٤٦/٤٤ لە کتێبخانەکەمدا پارێزراوە تێکڕا ٨٤ و ١٤٥ لاپەڕەیە. قەوارەی کاغەزەکەی و ڕەنگ و شێوەی مەرەکەبەکەی وەك یەك نییە. بەگوێرەی ئەوەی بەش کراوە و جیا کراوەتەوە دوو داستانی تێدایە.

یەکەم: تولد جهانگیر

دووەم: جنگنامەی ایران و توران، مشهور بە (صقلاب دیو رستم زال).

داستانی یەکەمیان لە سەرەتای دەستخەتەکەوە تا لاپەڕە (٨٤)ی گرتووەتەوە. داستانی دووەم لە لاپەڕە یەکەوە –بە ژمارەیەکی نوێ– تا لاپەڕە (١٤٥)ی گرتووەتەوە.

**سەرەتای داستانی یەکەم ئاوا دەست پێ دەکات:**

عــەلــیــم دانــا! عــەلــیــم دانــا!
کــەریــم کــارساز عــەلــیــم دانــا
جەببــار قــودرەت صــاحیب تــەوانا
سەبــەبساز کــار دانــاو نــە دانــا
بەصیر بێ عەین سەمیع بێ گۆش
ڕەحیم و ڕەحمان سەتتار سیرپۆش
مەعبوود بێ عەیب فەرد لامەکان
بێ نەقص و خەلەل کەرەم فراوان

* * *

لە کۆتاییی دەستخەتەکەوە ئەم چەند بەیتە نووسراون، بەڵام ئەمانە بە بەیتی ڕەشیدی هەمەوەندی نووسەرەوەی کتێبەکە دەزانم:

یــارەب مــن بــەدخــو هــەم بــەد کــردارم
بــاری عــیــصــیــانــی جــەمــەن جــە شانم
گــونــام سەنــگــیــنــتــەر جە کــۆی داڵــەهــۆ
ئــومــێدم نــیــەن غــەیــر جــە لــوطــف تــۆ
بــە بــەخشیــم بــە نــوور سەیــیــد سەروەر
جـــە ڕۆژ دیــوان زەلـــزەلـــەی مـــەحشەر

بـەنـا بـە خـاطـر هـەفـتـا و دوو مـەعـصووم

دوور وزی لـــێمـــان شەرارەی سەمـــووم

تمام شد کتاب تولد جهانگیر از دست حقیر سراپا تقصیر در روژ دوشمه ۲۷ ماه صفر ۱۳۷۱ در وقت هم غم اگر سهوی باشد باید قصور عفو فرمایند نسخه کتاب بسیار بد بود.

(رش ی دال) کـــــەران حــــیساب

مـەعـلـووم مـەبـۆ لـێت خـەطـاط کـیـتـاب

تـــاریـــخ هـــیـــجـــرەت رەسوول سوبــحـــان

هـــەزار و سێصەد هـــەفـــتـــاویـــەك عـــەیـــان

مـــەلـــیك عـــیـــراق عـــەبـــد ئـــیـــلاه بـــی

شاپـــــور رەضا شاه ئـــــیـــــران بـــــی

سەردار عـــەرەب هـــەم چـــەنـــی عـــەجـــەم

نـــام هـــەردووشان کـــەردەنم رەقـــەم

بەم پێیە دانراوی –یان وەرگێڕی– ئەم داستانە نەزانراوە.

# کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی

بەرگی حەوتەم

## ئەحمەد بەگ

لە کەشکۆڵی ژمارە (٥)ی رەشید هەمەوەندیدا چەند پارچە شیعر هەیە لە پێشیانەوە نووسراوە ئەحمەد بەگ. بەڵام ئەوە دیاری نەکراوە ئەم ئەحمەد بەگە کێیە، ئەحمەد بەگی کۆماسییە یان ئەحمەد بەگێکی ترە.

بۆ ئەوەی زانیاریی زیاتر لەسەر ئەم پارچە شیعرانە بزانم بە سەرچاوەکانی لای خۆمدا گەڕام ئەنجام بۆم دەرکەوت:

* پارچەی:

یارەب عەطاکەی

یارەب ئیمانم وەنەم عەطاکەی

لە لاپەڕە ١٢٩ی بەرگی چوارەمی کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیدا هەیە بەڵام لەوێ لەژێر ناونیشانی (شیعرە خاوەن نەزانراوەکان)دا دانراوە.

* پارچەی:

فەلەك نەتاشام

من وێنەی ئازەر صەنەم نەتاشام

لە سەرچاوەی پێشوودا لە لاپەڕە ٦١دا بە ناوی چۆڕییەوە بڵاو کراوەتەوە.

* پارچەی:

ئەی دڵەی کەم فام

ئەی دڵەی ئەبلەی دێوانەی کەم فام

لە سەرچاوەی پێشوودا لە لاپەڕە ٦٢دا بڵاو کراوەتەوە.

هەر لەو کەشکۆڵەدا پارچەیەك شیعری تری هەیە هەر بەناوی (ئەحمەد بەگ)ەوە، لە سەرچاوەکانی بەردەستمدا نەمدۆزییەوە، لێرەدا بڵاوی دەکەمەوە، بەڵکو دواتر زانیاریی زیاتری لەسەر بدۆزرێتەوە.

### ئەحمەد بەگی کۆماسی

**١**(*)

دڵـــە! جـــوانـــیت ویـــەرد پـــیـــریـــیـــەن

شێتـــە! شادیـــی شی هـــا زویـــریـــیـــەن

رۆی ئـــەوەڵ سفـــید سیـــا بـــی چـــون قـــیر

مووی سیای ئەوەڵ سفیدبی چون شیر

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

دووربینەکەی عەین بییەن تەنگ و تار
یـانـیٚ عـادەتـەن پـەی تـەنـگـیـی مـەزار
دندان جـە دەهــان یـەك تـاکی نـەمـەند
یانیٚ ها «دندان زیندەگیی وێم کەند»
پــــێشانم لــــووان وە بـــــان زانـــــوو
خـودا حــافـیـظـەن ئـەی هــەوار نـوو
فکریٚ کەر وەکار جەی وەرتـەر کەردەت
بـــاوەر وە خـــەیـــاڵ کــردەی ویـــەردەت
خـــەجـاڵـەت بـــەزم هــافـمـــەردانـەنـی
ئەنگوشت نە مابەین ئینس و جانەنی
خـــەجڵـەتت سەمـاو زەمین پـڕ کـەردەن
زوڵـمـەتت نـە عـەرش ئـەعلا ویـەردەن
عــالـەم هــەراسان تـەقـصیـر باریـیـەن
مــەلایك حــەیـران شەرمــەساریــیــەن
هــەر سەرزەمــیـنــیٚ پـا مـەنـەری لـێش
فـەریـاد مـەوانۆ هـەر ئـەشیـا پـەی وێش
مـیـزان جـە گـونـات دڵ بـە ئـەنـدێشەن
خـەون بــەن بـڕیــان گـرانـیـی پـێشەن
دۆزەخ فــریـــادش وە کـــورسی یـــاوان
زەمـــهـــەریـــر جـــە نـــاو تـاوانت تـاوان
سەقــەر پـەی ئـەعزات نـە ئینتیظـارەن
دەك وە سیاسەنگ بای! چۆنت قەرارەن؟
بـڕێزە ئـەسریـن پــەی چـارە شوومـیت
بـوانـە فـەردیـن خـاڵـۆی مـەعدوومیت:
«هـا جـە گـونـای مـن کـەرەم ئـاوانـتـەر
رەحــمت جــە تـــاوان مـــن فـــراوانـــتـــەر
هـــەر تـــۆنـــی وە تـــاق دانـــاو تـــەوانـــا
تۆم هەنی و هەنی وە کێم بۆ هانا؟»

بەڵ چون کەریمەن شای کەرەم بێ شۆ
بۆیە رجە تەقصیر شەرمەساری تۆ
نە گوزەشتەی تۆ گوزەشت بکەرۆ
ئەو بزورگتەرەن ئابڕووت نەوەرۆ
وەرنە نە مەحشەر دێوانەی ناشاد
ئاوات مەوازی وە دڵەی ناشاد
(ئەحمەد!) مەتەرسە گونات عەظیمەن
ئەحمەد شافیعەن خالیق کەریمەن

**ئەحمەد بەگی کۆماسی**

**٢**

وەهارنمانا...
وەهار رەنگ سەوز گوڵگوون نمانا
بوڵبوڵان نەغمەی زگاریی وانا
عاشقان جە چەم هووناوان شانا
دەریا وە رێزەی هووناو وە زەمین
پۆل نازداران جە لادا جەمین
سێڵات هۆرێزا! شەتاوان ماڵا
وەفر نساران بەرۆش وە باڵا
داران رەنگ سەبز پەیدا کەردەوە
رەنگ سیای تار جە وەی بەردەوە
وەفراو هۆرێزا شەتاوان جۆشا
عەرصەی سەرزەمین بەرگ سەبز پۆشا
شاخەی شەتاوان صەدای ساز تەرز
خەمان بەرد لە یاد دەماخان کەرد بەرز
سنوورچەی گوڵان جە نۆ پەیدابی
عاشقان بێ هۆش شێت و شەیدابی
ئەوەڵ وەنەوشە جە خاك هۆردا سەر
بۆی عەطر مەدا چون زوڵف دولبەر

بـــەڕەزا پـــەخشەن وەسەر ئـــەنـــدەردا
ئـــاوێزان بـــیـــەن وەسای کـــەمـــەردا
نـەورۆزگـوڵ کـریـاش تـاسەی سەراوان
ڕێزیـــا نـــە پـــای ڕێزەی شەتـــاوان
چـنـوور کۆنـە زێد لـەیلاخـان کەرد مەیل
جۆق جۆق جەم بەستەن وێنەی زوڵف لەیل
چـنـوور جـە سەرکـۆ وەنـەوشە لـە چەم
گـوڵ جـە گـوڵستـان جـە هـەم بـیـەن جـەم
سۆسەن ساق سەوز جـــــــەلا نساران
چـون طـەوافـچـیـان پـەی دیـن یـاران
عـــاشقـــان گـــولآن مـــەلـــەرزانـــەوە
صەف صەف جەم بەستەن وە بەرزانەوە
شەقـــایـــق مـــەدران جـــە لا نساران
زار زار مـــەگـــریـوان پـــەی دیـــن یـــاران
غەم گرتەن نە دڵ دەروون کەردەن کەیل
مـەواراش نـە چـەم ئـەسریـن وێنەی سەیل
گـــولآن بـــە صەد ڕەنگ زەمین پـــۆشنـــا
عـــاشقـــان سەودای دەروون جـــۆشنـــا
فـەصل کـەسێوەن جـە غـەم بـێزار بـۆ
جـە کـارخـانـەی فـەصڵ بـەهـار بـێدار بـۆ
کـەمـەر بـبـەنـدۆ هـەرصوب چـەنـی یـار
بـێ غــەم بـیـگـێڵـۆ دیــارە و دیــار
نەك چون من خەریك پەروەردەی زامەت
هــەر ئـاخ ئـاخـمـەن تـا ڕۆی قـیـامـەت
پـەی چێش کـە قیبلـەم چۆن نیەن دیار؟
بـێزارم جـە سەیـر گـولآن گـوڵـعـوزار
جـە دووری قـامـەت زوڵـف ئـەشد بـۆوان
بـــێزارم جـــە گشت سەبـــزی سەرکـــێوان

## ئەحمەد بەگ

**٣**(*)

(یـــا هـــو الـــواحـــد) وەقت نمای شام
یـــــا وەقت بـــــێوەقت وەقت نمای شام
بـە ئـایـەی شەریـف سی جـزمـەی کـەلام
بـە ئـەسمـای بـزورگ هـەزار و یـەك نـام
(یـا مـحـول الحال) نـەزاد و نـەمـەرد
پـادشای بـێ شەریك تـاك تـەنـیـای فـەرد
(یـاكـن فـیـكـون) كـارساز و كـەریـم
بـە ئـیسمـی شەریـف رەحـمـان و رەحـیم
یا نوقطەی نووربەخش نەقش (بسم الله)
یـــا نـــوور نـــاصر (نـــصر مـــن الـلـــه)
یـا نوقطـەی نووربـەخش شەمس مونـەوەر
یـا لـیقـای خـورشید كـان كۆی گـەوهـەر
(یـا مـالك الملك) هـەفت ئـاسمـانـان
یـا شای نـیگـەهـدار ئـەهـل زەمـانـان
نـیگـەهـدارنـدەی كـولـل زێبـا و زشت
یـا دەلـیـل خـەیـر دەردمـەنـدان گشت
یـا رەهـنـومـای چۆڵ لۆنگ پۆست پۆشان
یـا پـرشنگ نـوور دەروون پـڕ جـۆشان
یـا پـرشنگ نـوور شەمس زەڕیـن بـاڵ
یـا ئـیسم ئـەعـظـەم دانـای ذولجەلال
(یـا رسول الـلـه خـتـم الـنـبـیین)
(یـا دلـیـل الـلـه) پـیـر (مـلك الـدیـن)
شەرمـەسارەنـان كـەردەنم گـونـاه
جـە شەرمـەساریـم تـەوبـە (ربـنـا)

---

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە

مـن بـەنـدەی زەبـوون زەلـیـل زەحـمـەت
تـۆ کـان کـەرەم رەحـیـم و رەحـمـەت
بـە کـەریمی ویت کـیـبـریـای ئـەقـدەس
چـونـکـە زەلـیـلـم بـە فـریـادم رەس
یـا رەسوولـەڵـڵا ئـێـمـەیـچ ئـوممەتین
دۆعـاگـۆی پـەیـکـان چـەنـی دەوڵـەتین
جـە کـار گـەردوون (کـردان!)[١] نەلیلەن
(یـارسول الـلـه) بـە تـۆم دەخـیـلـەن
شەیـتـان بـەردەنش عـەقـڵ و فـام و رۆح
(تـوبـوا الـى الـلـه توبة نصوح)[*]

٤

جـــەژن یـــارانـــەن... ...
دڵـە صەبـا رۆی جـەژن یـارانـەن
وادەی شادی و زەوق هـەردە جـارانـەن
وەشی و بـەشارەت عـەیش یـارانـەن
فـەصل ئـامشۆی شەکـکـەر رازانـەن
دەست نـە مـل کـەردەن ئـاوات وازانـەن
ئـارایشکـەردەی گـرۆی خـاصانـەن
نـەظم و نـەزاکـەت مـودبـیـر مـاسانـەن
تـەرتـیـب مـەدان خـاڵ صونـع رەبـبـانـی
وە چـەم مـەکێشان سورمـەی سوبـحـانـی
سەراپـای وێشان زەرِبـافت بـپـۆشان
دەستـەبـەدەستـە پـۆل پـۆل مـەخـرۆشان
جـووتـە مـەویـنـان بـە یـانـانـەوە
یـەکـایـەك خـوێشان مـوانـانـەوە

(١) ئەم وشەم بەرێنووسەکەی خۆی نووسی، چونکە لێم روون نەبوو مەبەستی چییە، وەك بۆ (کوردان) دەشێ دەکرێ بۆ شتی تریش بەکار بێت.

(*) لە (رەشید/٥) وەرگیراوە

شەقــەی مــاچ و مــۆچ دەم لــەنــاوی دەم
گــەردەن ئــازادی مــەوانــان جــە هــەم
جــەو دمــا پــەی ذەوق شادی و عــیــد نــۆ
روونیان پەی گەشت صەحراو کەژ و کۆ
نــیــمــێ وە ساران نــیــمــێ شای داران
پــۆلــی مــەشان سای بــەرز چــنــاران
بــەعــزێ وە سەیــری گــوڵــغــونــچــەی رەزان
بــەعــزێ بــە عــەزم سەیــر سەربــەرزان
بــەعــزێ وە هــەوای سەیــری گــوڵــزاران
مــەکــەران گــوڵــگــەشت هــەردە و کــۆساران
دەستــەی خــاتــرتــەنگ سیــا مــەپــۆشان
مــەشان وە مــاوای شاری خــامــۆشان
شیــوەن مــەکــەران بــەو ئــەنــدازەوە
بــۆ مــەنــیــان وە بــۆی گــڵــکــۆی تــازەوە
نــیــمــێ شادیشەن شەوق و ذەوق داران
بــەعــزێ نــە دیــدە سێلات مــەواران
بــەعــزێ هــەم تــەنــاف (مــرخــز!) شاران
مــوەزان نــە شاخ بــەرزە ئــەشجــاران
یــا مــنــیــان تــەنــاف مــەیــان وە پــەرواز
گــێسوو مــەدان بــاد وێنــەی چــەپــی واز
هــەر ساڵــێ بــەو نــەوع شادی تــەمــامــەن
وەعدەی عیدی نەو پەرێ و گشت عامەن
غــەیــر جــە مــن و تــۆ دڵــەی هــیــجــران بــار
دوورکــەفــتــەی دۆستــان جــە یــاران پــێوار
نــە خــوێش، نــە دڵسۆز، نــە یــار، نــە یــاران
غــەریب و عــاجــز جــە گــۆشەی شاران
نــەدەنگ هــامسەر نــە دۆست و دڵسۆز
نــە کــەس مــەواچــۆ: جــەژنت بــۆ پــیــرۆز

جـه تـەنـخـوای شادی خـدێـمـان شیـنـەن
ڕەفـیـقـمـان خـەمـەن یـارمـان گـرینـەن
چـەنـی غـوصـە و غـەم دەست نـەگـەردەنـەن
جـــەژنمـان وێنـــەی ڕۆژ مـــەردەنـــەن
دەربـــەدەر کـــۆتـــان شاران بـــە شاران
(بخوایو!) مەهـجوور دوور جە گشت یاران
نـــە جـای ئـومـێدەن نـە فـریـاد ڕەسـەن
نـە کـەس مـەواچـۆ: ئـیـنـە چـە کـەسەن؟
مـەکـەروون خـەیـاڵ وە شیـنـی ڕۆزگـار
فـێشتـەر کـۆی خـەمـان وەنـەم مـەبـۆ بـار
عەیش و وەشی و زەوق جەی وەرتەر ساڵان
چـــەنـی هـامـدەردان نـازك نـەوهـاڵان
دایـــم مـــەویـــەرم وەشی بـــە وەشی
هـەی داد هـەی بـێداد وەشی بـەرمـەشی
ئـێشی غـەریـبـیـی عـەجـایـەب سەخـتـەن
یـاران بـزانـەن غـەریب بـەدبـەخـتـەن
خوصووصەن پەی من جە حەد ویەردەن
غـەریـبـم مـاچـان تـا وە ڕۆی مـەردەن
هـەرچـەنـد وەشیـیـان بین جـە لامـەوە
یـەك بـەصەد بـە غـەم دنـیـا دامـەوە
هەرکەس دڵ شاد کا بەی دنیای بێ پۆ
ئـاخـر پـەشیـمـان ڕەنجەڕۆ مـەبـۆ

٥

مـوطـریب بـۆ وە لای دڵـگـیـریمەوە
پـیـریـی هـا ئـامـا وە پـیـریمەوە
دووربـیـنـەکـەی عـەیـن بـیـەن تـەنگ و تـار
یـانـی عـادەتـەن پـەی تـەڵـخـیـی مـەزار

پـــێشانـــیت لـــوان وه بـــان زانـــوو[1]
خـودا حـافـیـظـەن پـەی هـەوار نـوو
دنـدان جـە دەهـان یـەك تـاقـی نـەمـەند
یـەعـنـی هـا دندان زیـنـدەگیت هـۆرکـەند
فـکـرێ دەر وه کـار جـەی وەرتـەر کـەردەت
بـاوەر وه خـەیـاڵ کـەردەی ویـەردەت
خـەجـاڵـەتـی بـەزم هـامـفـەردانـەنـی
ئـەنگوشت نـە مـابـەین ئینس و جانـەنی
خـەجڵـەتت سەمـاو زەمین پـڕ کـەردەن
زوڵـمـەتت نـە عـەرش ئـەعلا ویـەردەن
عـالـەم هـەراسان تـەقـصیـر باریـیـەن
مـەلایك حـەیـران شەرمـەساریـیـەن
دۆزەخ فـەریـادش وه کـورسی یـاوان
زەمـهـەریـر جـە تـاو تـاوانت تـاوان
مـیـزان جـە گـونـات دڵ بـە ئـەندێشەن
خـەوف بـن بـریـان گـرانـیـی پـێشەن
حـەریش پـەی ئـەعزات نـە ئـینـتـیـظارەن
دەك بـە سیـاسەنگ بـای! چـۆنت قـەرارەن؟
تـا نیـم گیـان مـەنـدەن تـۆبـە کـەر بـە دڵ
فـەردا (ربـنـا فـارجـع)[2] چـە حـاصل؟
لـە نـیـمـە شەودا جـە خـواب بـێدار بـەر
پەی جەستەی خەستەت زاریی و زگار کەر
دەست مـونـاجـات هـۆرداره وه دڵ
رووکـەر نـە دەرگـای حـەلکـەردەی موشکڵ

(١) ئەمە نزیکە لە مانای ئەو بەیتەی مەولەوییەوە کە دەفەرمووێ:

پێشانیم هەوەس زانووش جازمەن

تەعظیم جـەنـاب پیریی لازمـەن

(٢) ئەمە ئاماژەیە بە ئایەتی (ربنا أبصرنا وسمعنا فارجعنا نعمل صالحا انا موقنون. السجدة/١٢).

بــرێزە ئــەسریــن پــەی چــارەشوومــی
بـوانـە (فـردیـن) خـاڵـۆی (مـەعدوومـی):
«یــا جــە گــونــای مـن کــەرەم ئـاوانــتــەر
رەحــمت جــە گــونــای مــن فــراوانـتــەر
هـــەر تـــۆنـــی وە تــاق دانــای تــەوانــا
تـۆم هــەنـی، هــەنـی وە کـێم بـۆ هــانـا؟»
(ئـەحـمـەد!) مـەتـرسە گـونـات عـەظـیـمـەن
شافـیـع ئـەحـمـەدەن، خـالـیـق کـەریمەن(*)

---

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

(*) ١- گەلاوێژ: ژ. ٧، س: ٥، ژ. ٩، س: ٥.

٢- ژین، ژ. ١٢٩٧.

٣- رۆشنبیری نویێ، ژ: ٤٥.

٤- بەیان، ژ. ٧١و ژ. ١٢٢

٥- هـاوکاری، ژ. ٩٢٠، ٥/١١/١٩٨٧، ژ. ٩٦٥، ١١/٤/١٩٨٨

٦- کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، بەرگی دووەم: ٩-٤٦، بەرگی پێنجەم: ١٢٩، بەرگی شەشەم: ٥٠

## مەلا ئەحمەدی قسرت

مامۆستا نەجمەدین مەلا لە بارەیەوە نووسیویە:

مەلا ئەحمەد خەڵکی دێی (قسرت)ە کە لەسەر ناوچەی تانجەرۆیە لە دەوروبەری ساڵی ١٨٦٠م هاتووەتە دنیاوە لە ١٩٣٢دا لە دێی (بێستان سوور) کۆچی دوایی کردووە. خوێندنی لە سلێمانی و قەرەداغ تەواو کردووە. من خۆم دیبووم. مەلا ئەحمەد پیاوێکی تەڕ و قسەخۆش بوو، لە هەمووی خۆشتر هەڵبەستێکی (١٥٠) شیعریی هەیە سکاڵا لە دەست مشك ئەکا کە جەواڵێکی ڕەنگینیان کون کون کردووە. لەمەدا ئەڵێ:

یــەك جــەواڵــم بــوو کــاری نــیسکــەجــۆ
دەسکــردی (عــەدلــە) ڕەنــگین تــان و پــۆ

مەلا ئەحمەد لەگەڵ ئەو شێخە نەخوێندەوارانەی کە تۆبەی خەڵك دادەدەن هەمیشە ناکۆك بووە و لەگەڵیاندا دانووی نەکوڵاوە.

جارێك شێخێك دەچێتە ئاواییی بێستان سوور تۆبەی خەڵك دابدا مەلا ئەحمەد ئەڵێ:

شێخــێکــم ئــەوێ خــێڵان نــەگــەڕێ
لــە هــەمــوو مــاڵــێ سەگ پــێی نــەوەڕێ
سەرهــاری ژێرهــاڕ وە ددان مــەشهــوور
خاستر لە ئاشی چاوگەی بۆیسان سوور

***

وە لە دواییدا ئەم هەڵبەستەی خوارەوە دەنێرێ بۆ مامۆستایەکی خۆی (مەلا محەمەد ئەمین):

هـــــاتــــــووە بـــــۆیسان سوور... ...
مــامۆستــا شێخــێ هــاتــووە بۆیسان سوور
لــە ڕۆم تــا عــەجــەم لــە خــوار هــەتــا ژوور
هــەرگــیز شێخــی وا نــەهــاتــووە شارەزوور
بــنــازم بــە صونــع پــادشای غــەفــوور
تــەواو ڕووی دنــیــا پــڕ بــووە لــە نــوور
هــەرچــی مــەشایــخ هــاتــووە ئــەم نــاوە
وەك هــیــچ کــام نــیــە، هــێجــگار تــەواوە
خــەڵك ئــەیــوت: ئــەحــمــەد زۆر دڵــی ڕەقــە
بــێ تــۆبــە ئــەمــرێ جــێگــەی دۆزەقــە

ئـێستــە وا گــیــانم ئــیــخــلاسی بــووه
تــەواو گــەیــیــوم شلــیــقــەم[*] چووه
فــره حـــەز ئــەکـــەم تــۆیش دڵت نــەرم وێ
مــوخــلــیسی بــویــی ئــامشۆت گــەرم وێ

***

**وەڵامی مەلا محەمەد ئەمین:**

وەك شابـــــــاز نـــــــەوێ ... ...
مــــەلا مــــەشایـــخ وەك شابـــاز نـــەوێ
لـــە مـــەیـلـــی پـیـــران جـــێ نشین نـــەوێ
هـــەرزانـــەی مـــەحـــبـــووب مـحـێدیـن نـــەوێ
لـــە پـــێـنـــج تـــەریــقـــە خـــۆشەویست نـــەوێ
پـــەسەنـد مـــەعـقـوول گشت مـــەجلیس نـــەوێ
مـــوخـــلـــیسی نـــاوم ئــــامشۆی نـــاکـــەم
ئـــەوێ بـــگـــەڕێم شێخـــێ پـــەیـــداکـــەم
ئـــەر قـــولاو بـــدەی لـــە کـــاسەی چـــاوم
شێخ وەلـــی نـــەوێ مـــوخـــلـــیسی نـــاوم
حـــاکـــمـــی دنـــیـــایش تـــا تـــەواو نـــەوێ
روتـــبـــەی حـــوکـــمـــەتـــی بـــۆ رێ نـــاکـــەوێ

***

ئەم بابەتەم وەك خۆی لە ڕۆژنامەی (ژین)[1]ەوە گواستەوە ئێرە تا بیری خوێنەری بێنمەوە کە کاتی خۆی لە بەرگی سێیەمی ئەم کتێبەدا بابەتێکم بەناوی (مەلا ئەحمەد و شێخ و بێستان سوورە)وە بڵاو کردەوە، ئەو کاتە ناوی (مەلا ئەحمەدی قسرت)م نەبیستبوو نەمزانی ئەو مەلا ئەحمەدە کێیە: شیعرەکانی هەرچیم دەستکەوتبوو وەك خۆی بڵاوم کردەوە.

ئێستەیش کە ئەم دەستخەتەی مام رەشیدم دەستکەوت و ئەم شیعرانەی ئێرەی تێدایە، دەرکەوت کە ئەو مەلا ئەحمەدەی بێستان سوور و مەلا ئەحمەدی قسرت یەك کەسن و، بەم شیعرانەی ئێرە و

(*) شلیقە: میوەی گەیی و فلیقاوە.

(١) بڕوانە ژمارە: (١٣٦٤) ڕۆژنامەی ژین.

شیعرەکانی ئەوێی دیمەن و رواڵەتێکی باشتر و روونتری ئەو مامۆستا مەزنە دەزانرێت و، لە رووی ئەم باسەی رۆژنامەی ژینیشەوە تیشکی روونتر دەخرێتە سەر ژیانی مامۆستا.

هەروەها لە رووی باسەکەی ژینەوە سووچێکی زیانی قەرەبوونەکراوەی سامانی کەلەپووری ئەدەبی کوردی دەردەکەوێت. دیارە ئەم مامۆستا لە گەلێ بواردا شیعری گوتووە، چیرۆکە شیعر و، داستانە شیعری هەبووە، بەڵام چییان بەسەر هاتووە؟ لە کوێن؟ ماون یان نا؟ ئەمانە و چەندان پرسیاری تر جارێ بێ وەڵامن.

هەر بۆ نموونە: مامۆستا نەجمەدین مەلا باسی ئەم شیعرانەی نەکردووە کە ئێستە من بڵاویان دەکەمەوە. منیش هیچم لە بەسەرهاتی مشکخواردنی جەواڵەکەی مامۆستا نەبیستووە.

لێرەیشدا جارێکی تر ئەوە دێنمەوە ناو: مامۆستا نەجمەدین مەلا ئەو شیعر و بابەتانەی لەلا بووە و ئاگای لێیان بووە، بەڵام بەداخەوە دوای کۆچی دوایی ئەو، ئەو سامانەی چی بەسەرهات؟ ئەو دەستخەتانەی بۆ کوێ چوون و بران؟

## مەلا ئەحمەدی قسرت

### ١

کـــــــــــــــــــــــــــەرە رەشم رۆ...

بــــــاوکــــــی گشت کــــــەران کــــــەرە ڕەشم ڕۆ!

مــــەئــیــووس نــــە بــــەهـــار هـــەم بـــێ بـــەشم رۆ

جــــــە نــــــەسل کــــــەران زەنگ جــــــەشم رۆ

سەرکــــــردەی کــــــەران بــــــەغــــــداد شارم رۆ

جــــــەفــــــاکــــــێش دەرد رۆژگــــــارم رۆ!

ئــــەوەنــد زیــرەك بــو بــو ئــەحــواڵ خــۆی

هــــەرچــۆن مــــەیــلت بـــۆ وا بـــو جستـــوجــۆی!

خــەیـلــێ قـــانــیـع بــوو وە بــوون و نــەبــوون

خــوا نـــەکـــا یـــا شێخ بــێ طـــالــعــی تـــوون

حـــەوت ربـــەی بـــازاڕ بـــار پشتـــی بـــوو

لـــە گـــەردنـــیـــا بـــا شەقـــەی (گشتـــی!) بـــوو

زۆر پــڕ سەمــــەر بــوو بــۆ گشت ئــەحــواڵــی

کــیــفــایــەت ئــەگــەر تــەنــهــا بــۆ مــاڵــی

یـــا شێخ سوار ئـــەبـــووی بـــۆ هـــەمـــوو لایـــێ

هــیــچ نـــەتـــئـــەکـــێشا مـــنـــەتـــی شایـــێ

رەهەرڕەو و رەوان فرەمەنزڵ بڕ
چابوك و دلێر گوێ قوت سمخڕ
یا شێخ ئەم قسە لە عەقڵ رەدەن
هیچ تر نیە نفووس بەدەن
مادام ماڵ تۆن لە گورگ بێباکە
تەحقیقاتێکی بکەرووم چاکە
گورگی شارەزوور یەکتر شناسن
ماڵی جەنابت زۆر چاك ئەناسن
مادام ئەو گورگە وا بێ شوعوورەن
مەعلووم نابەڵەد مەکانش دوورەن
بە قووەی عەقڵ و فەهم و دیراسەت
هەم بە عیلمی حاڵ حوكمی سیاسەت
گێڵام کەژو کۆ جە هەرچوار تەرەف
جە داغ و حەسرەت کەف دام نە رووی کەف
جە پشت خراپە ئەم یاڵە و ئەو یاڵ
گورگێ دیم وە چەم کەوەی کۆهەن ساڵ
فرە وە دەماغ مەزبووت و دلێر
پاش پووچ، سنگ پان، وێنەی نەڕەشێر
دندان چون نێزەی کاموس کەشان
جە سەر تا وە دەم کەوەی بێ نیشان
خەیلێ وە هەیبەت تیسکن و گوێ لەق
دەست و پا قەوی دلێر و چاوزەق
خەوف نەکەرد جە من هیچ نەکەرد ئەندێش
وە بێ ترس و بیم ئاما هاتە پێش
کلکش لەقنا سەر نیا نە ئەرز
چون مەلای کوردان ئەدا کەردش فەرز
واتش: السلام مەولەوی ثانی
ئەرەستووی ئەیام جام مەعانی
بەحر ئەشعارت مەشهوور عامەن

سینـەت پـڕ جـە دوڕ دڵت چـون جـامـەن
فـرە ئـیـنـتـیـظـار لـەفـظ شیـریـنت
مـوحـتـاج بـە دیـن جـام جـەمـیـنت
دیـــارە پــــەشێو زۆر پـــڕ خـــەیـــاڵـــی
عـەجـەب نـەگـەردش ئـەم یـاڵ ئـەو یـاڵـی
چێش واقـیـع بـیـەن جـەنـابت وەی طـەور
کەفتەنی نە بەحر دەرد و جەفا و جەور؟
پـەی چـی مـەگـێڵـی نـە ئـەی کـەژوکـۆ
ئـیـددیـعـام ئـێدەن لـە جـەنـاب تـۆ؟
مـــورادت چـــێشەن بـــواچـــە جـــە لام
حـەلـقـە بـەگـۆشم تـا قـەرن ئـەیـام
ئـەگـەر خـزمـەتـێ راجـیـع کـەی پـەرێم
سەرم نـــەڕاتـــەن وە گشت کـــار وێم
قـــوربـــان ئـــەگـــەر تـــۆ عـــەدوێ داری
فـــرە حـــەز ئـــەکـــەم وە مـــن بسپـــاری
تـا وە یـەك هـەفـتـە گـا تـا حـەیـوانـی
وە عـیـلـمت قـەسەم بـکـەرووم فـانـی
(بـــاقـــی والسلام) قـــۆچ قـــوربـــانـــم
هـــەر ئـــەمـرێ داری مـنـەت وەگـیـانـم

## جەوابی مەلا

واتـم: ئـافـەریـن بـۆ عـەقـڵت مـامـە
... کـــێنـــی مـــەقـــامت کـــامـــە؟
هـەم نـامت چـێشەن؟ مـەقـامت جـە کۆن؟
(قـــطـــر و دوانـــم!) مـــن شۆن تـــۆن
بـە هـەیـبـەت وسام گـورگـی تـەواوی
مـەعـلـووم طـالـیب نـیت تـۆ وە بـەدنـاوی
هەرچی مەپەرسووم جە خەیر و جە شەڕ
جـە رووی راستـیـی وەنـەم دەر خـەبـەر

کـــارێ فـــره بـــەد دوێنـــێ قـــەومـــاوە
ئـــەو کـــارە لـــەکـــەس قـــەد رووی نـــەداوە
جـــەنـــاب شەریـــف کـــاکـــە شێخ عـــەلـــی
مـــن ئـــەڵـــێم شێخـــە تـــۆ بـــڵـــێ وەلـــی
ساکـــنـــە جـــە عـــەربـــەت ئـــەو خـــانـــەدانـــە
صاحـــیب تـــەکـــیـــە و فـــره مـــیـــهـــمـــانـــە
کـــەرێ رەشی بـــوو بـــە ئـــیسم کـــەر بـــی
شەوق مـــاڵش بـــێ صاحـــێب سەمـــەر بـــی
گـــورگـــێ خـــواردوویـــە مـــوعـــەطـــەل مـــاوە
قـــەد مـــەلا و شێخ ئـــەمـــە نـــەکـــراوە(!)
شکـــم لـــە تـــۆیـــە ئـــەمـــەت کـــردووە
ئـــابـــڕووی شێخ و مـــەلات بـــردووە
ئـــیستـــە چـــونکـــە تـــۆ وە عـــەقـــل و فـــامـــی
لـــە فـــەنـــن گـــورگـــیـــی یـــەکجـــار تـــەمـــامـــی
بـــێ وە مـــەصلـــەحـــەت وە رەئـــیـــو تـــەدبـــیر
بـــچـــین بـــۆ عـــەربـــەت بـــۆ خزمـــەت مـــودیـــر
لـــە لای بـــاشچـــاوەش یـــاران پـــۆلـــیس
حـــوکـــم سیـــاسەت حـــاکـــمـــی ئـــینـــگـــلـــیس
هـــەیـــئـــەتـــێ تـــەواو لـــە عـــەربـــەت جـــەمـــە
هـــەر دوو حـــازر بـــیـــن بـــۆ مـــوحـــاکـــەمـــە
دەست هـــەڵـــنـــاگـــرم ئـــەمـــە رووی داوە
ئـــەگـــەر رۆحـــی خـــۆم وە زایـــە داوە
لـــەمـــەولا ئـــەمـــە ئـــەکـــا سیـــرایـــەت
ئـــەبـــێ بـــە داستـــان هـــەم بـــە حـــیـــکـــایـــەت
خـــوێنـــی کـــەرە ڕەش قـــەد نـــابـــێ تـــەمـــام
گـــەرەکـــە جـــە تـــۆ (بـــاقـــی والسلام)

## جەوابی گورگ

گـورگ هـــاتــە جــواب واتش: فــیــداتــبــام
فـــەرمـــایشاتت صەحـــیـــحـــەن جـــە لام
ئـەمرت مـوطـاعـەن فـەرمـوودەت خـاصەن
فـەرمـانت دروست بـێ خـیـلاف راسـتـەن
حـیـددەت مـەفـەرمـوو جـە بـەندەی فـەقـیر
وە دام هـیـچـکـەس مـن نـەبـووگـم گـیـر
خـــیـــلاف و درۆ نـــیـــەن جـــە ذاتـــم
گـوسـتـــاخ مـــەیـــدان رۆژ هـــەیــهـــاتــم
درۆ صنـــعـــــات بـــێ دەســتـــەڵاتــــەن
نـــیـــزاع و جــــەدەل وە مـــن خـــەڵاتـــەن
ئــەصڵ و نــەسـەبــم مــەپــەرسی ئـەحـواڵ
دوو ساڵـــەن وێڵـــم لـــە شوێن کـوردە مـاڵ
وەلـــێ مـــن زادەی خـــاك خـــۆشنـــاوم
لـــە عـــەشرەتـــی خـــۆم وە ڕق تـــۆراوم
نـاوم قـەیـقـۆشەن فـەرزەنـد مـیـهـراس
هـەرچـی مـەپـرسی جە من بـاس و خواس
بـەگ و بـەگـلـەریـن پـڕ زۆر و سامـیـن
بـێ خـەوف و ئـەندێش مـەشهوور عـامـین
تـــەنـــهـــا مـــن غـــەریب هـــام لـــەم وڵاتـــە
هـیـچ بـاکـم نـیـە قـوربـان لـەم واتـە
مـــن نـــەمـــکـــردوە قـــەد کـــاری چـــرووك
طـالیب نـیم هـەرگـیز بـە فـەرمان سووك
مـــاڵ لات و لـــووت هـــەژار و فـــەقـــیـــر
قـــەد نـــەمـــخـــواردوە ئـــەبــم خــوداگــیــر
بـــە ئـــیسم گـــورگـــم بـــزانـــە شێرم
گـەر لـە ئـاسمـان بـێ بـەشی خـۆم تێرم

قـەت تـێنـافـکـرم هـەرگـیـز نـاپـرسم
هـەرچـی مـەیـلـم بـێ ئـەیـکـەم نـاترسم
بـا جـە خـزمـەتـتـا نـەبـۆ عـەرض و تـوول
رۆژێ ئــەگــریــام زۆر وە دڵ مــەلــوول
نـاگـاه کـەرە ڕەش جـە دوور دیـم وە چـەم
چـرا مــەکــەردش بـێ بـاك و بـێ غـەم
مـن ئـامـام وە لاش دیـم کـەرێ خـاسەن
بـۆ صـاحـێبـی خـۆی مـایـەی ئـەساسەن
چون ئەوەند مێ و شەك كوردانم وەردەن
قـەد ئـارەزووی گـۆشت کـەرم نـەکـەردەن
زۆر حـەیـفـم لـێ هـات نـەکـێشم خـاوی
بـێ زەرەر بـۆ مـن ئـەبـوو بـەدنـاوی
مـوضیـرڕی ئـیـرث پشتـاو پشتـمـانـە
نـامـەی ئـەبـەدیـی هـا لـە مشتـمـانـە
هـەمـوو چشت راجـیـع بـە ئـەصل خـۆیـە
(کـلـی و حـلـەیـی!) بـە تـان و پـۆیـە
دوو سێ قــەپــاڵــەم داوە لــە رانــی
خــێوی دانــیشێ دەستــە زەڕانــی!
ئــەگــەر مـاڵ شێخـە لـەبـەر تـەبـەڕوك
هــەرکــەسێ تـر بـێ زەرەرێکـی سووك
ئێستـە ئـەی جـەنـاب هـەرچـی مـەیلـتـەن
سەروگـیـان و رۆح گشت طـوفـەیـلـتـەن
بـەڵام بـۆ عـەربـەت زۆر پـێم نـاخـۆشە
مـەفـەرمـوو، ئـەوە خـەیـاڵـێ بـۆشە
چـونـکـە قـەبـاحـەت دنـیـا گشت پـێمـە
بـێم تـا مـردن حـەبسخـانـە جـێمـە
قـوربـان رۆح مـن مـەدەر بـە زایـە
تـایـفـەی مـەلا وەکـو گـورگ وایـە
ئـێوە لـە ئـێمـە زیـاتـر مـەسئـوولـن

دائــیـم لــە خــزمــەت شەرع رەسوولــن
لـــە رێگـــای راستـــی نـــاڕۆن لـــە رێوە
بـــەقـــەد گشت دنـیـا ئـــەخـۆن لـە جـێوە
بـــۆ بـــەرتـــیـل خـــواردن فـــرە دلـــێرن
لـە رێگـای ڕاستـی –دوور لـە تـۆ– کـوێرن
شەرعـــی رەسوولـــتـــان یـــەکسەر گـــۆڕاوە
تـــەواو دیـــنـــتـــان وە تـــەمـــاع داوە
نـــە زوهـــد و نـــە شەرع نـــە شەوبـــێداری
نـــە پـــارێزکـــردن نـــەخـــود پـــنـــداری
بـۆ صاحـێب پـارە یـەکـجـار مـەزبـووتـن
بـۆ ئـیشی فـەقـیـر چـەنـدێ لالـووتـن
تۆ کـە عـیلـمت هـەس کـوانـێ نیشانـەت؟
کـــوانـــی صەفـــوەتت دیـــن و دیـــانـــەت؟
ژن تـــەڵاق دریـــا بـــە سێ تـــەڵاقـــە
بـــێ شەرت و شرووط وە بـــێ عـــەلاقـــە
(حـتـی تـنـکـحـوا) نـاوەری وە هـۆش!
(زوجـــا غـــیـــره) کـــردی فـــەرامـــۆش
چـاو ئـەنـووقـێنـێ لـە بـۆ پـارە و پـوول
نـاتـرسی لـە قـەول خـوداو هـەم رەسوول
حـــەیـــفـــەن تـــۆ دیـــنت بـــە دنـــیـــا داوە
مـــەلا بـــۆ تـــەمـــاع حـــەیـــات تـــکـــاوە
مەنعی خەڵق ئـەکەن لـە نـەهـی و مونکەر
خـۆتـان لـە خـیـلاف نـاکـەن (الـحـذر)
فـەتـوای نـالایـەق ئـەمـر نـاصەحـیـح
داخـلـن وە رای بـێ شەرعـی و قـەبـیـح
مـــەلا ئـــەر واچـــووم لـــەم قسە و بـــاسە
جـەوابت چـێشەن؟ نـیـتـە هـەنـاسە!
مـەنـعـی مـن مـەکـە تۆ خـۆت بـکـرە کـەر
دنـیـا نـاچـێـتـە سەر بـۆت (وجـوره جـر!)

(حی علی الصلا) ئێمە کە گورگین
دایم لە تەعقیب مەعاش و ورگین
دزی و شەوگەردی زەرەری ئینسان
ئیرث ئێمەیە لە جان بن جان
تو خوا قوربان تۆبە لە ئەفعال
لەم باس و خواسە مەکەر قیل و قال
بۆیە وە بێ باك ئیمام و حوضوور
تۆیش وەك من گورگی های لە شارەزوور
بۆ گرۆی گورگان ببە بە ئەوقات
لە رۆژی تەنگیی بماندەر نەجات
با ئێمە زەرەر بدەین لە هەرکەس
(گمشادی) کاران تەنها تۆمان هەس!
گەر بۆ شێخ عەلی زۆر پێت گرانە
بەهای کەرە ڕەش بسێنە گیانە
کوێخای بۆستان سوور قەرەگۆل قالە
لە دێی باریکە بۆ محە لالە
لە یەخی ماڵی قادر هەواس
خەراجیان حەسەن، چوارتاق براخاس
حەمە مصطەفا، قادر وەسمان
خەرابە مارف، کەریم پەری خان
جەناب مەلا! خوێن کەرە ڕەش
لەم کوێخایانە یەکسەر بکەر بەش
ماڵی قەرانێ هیچی پێ نایێ
کەری فەوتاوە بۆی بدە بە گایێ
(باقی والسلام) ئینە ئەحواڵە
با هیلاك نەوی لەم یاڵە و یاڵە
وەقتێ شنەفتم لە گورگ ئەی جەواب
هیچ چارە نەبو غەیر جە رای صەواب(*)

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە

٣

خـزمـیـنـه هـاوار قـەومـیـنـه ئـامـان
شێخ حـەتـا دەروێش کـورد تـا بـە گۆران
-خـودا بـەڵا نـەدا- خـراو قـەوماوە
بـێفـەڕ هـەرایـێ تـازە رووی داوە
شەڕو تـڕ ئـەمـەس قـەزا وە لاوە
ریشی پـیـاو ئـەگـرێ هـەر لـە نـاکـاوە
قـەزایـێ خـراو یـەقـەی گـرتـوووم
لـەم هـات و چـۆیـە بـە فـەنـا چـووم
یـەك پـەڵـە خـەلـە شکـارتـەی ئـیمساڵ
تـەمـام بـی بـە ئـەو بـینـا بـنـێم مـاڵ
وەهـەردوو قسرت جـووتـی شێخ ئـۆمـەر
مـن شکـارتـەم کـرد وە چـەند دەردی سەر
بـەڵام جـێگـەکـەی سەنـێرگـە و هـەوار
یـەکـجـار بـە قـووەت چـون بنگـەی بـەهـار
خـەلـەیـێ بـەی طـەور پـوخت و بـێ زێوان
خـەلـەی شارەزوور تـا وە مـەریـوان
چـون ئـەو شکـارتـە نـەهـاتـبـووە دەر
وە شەوق و وە ذەوق دایـم سەرگـوڵ تـەڕ
بـاڵا بـەرز چـون نـەی قـەڵـەو گـوڵ قـەوی
رەش و سیـاڕەنگ زۆر دوور لـە زەوی
وشکـی تـیـا نـەبـوو بـە غـەیـرەز تـەڕی
دەستت بـۆ ئـەبـرد وەك کـل ئـەپـەڕی
نـەمـهـێشتـووە مشکـێ رێ بـخـاتـە نـاوی
وە مـووشە دەمـە دەرمـەکـرد چـاوی
واتـم: مـن چـبـکـەم لـەم خـەلـە ئـیمساڵ؟
نـە چـاڵ ئـەیگـرێ نـە جـێ هـەس لـە مـاڵ!

واخـاسه تـەگـبـیـر بـکـەم لـەم خـەڵـه
بـیـدەم بـه ئـەسبـاب پـێکـۆنـێم گـەڵـه
تـا وەخـتـێ کـه جـاف هـاتـه شارەزوور
ورد و بـوچـکـی کـورد بـێ شوعـوور
بـۆ پـاسەبـانـیـی ڕۆژێ چـوومـه خـوار
کـه دیـم گـەڵـەیـێ بـەسەر تـا هـەزار
بـێ درۆ و گـەزاف نـیـمـەی مـاڵـیـیـه
یـاڕەب نـەویـنـێ کـەس ئـەو تـاڵـیـیـه
حـەتـا خـواردوویـه هـەنـی ژێر پـایـه
هـەرچـی قـەزا هـەس وەسەر مـەلایـه
وەقـتـێ ئـەمـەم دی نـزیك بـی مـەرگـم
دڵـم هـاتـه جـۆش لـەتـلـەت بـی جـەرگـم
زیـرەی زایـەڵـەی هـاڕەی صەدای بـەرز
شیـن بـێ سامـان ئـەعزام نـیشت نـه لـەرز
خـەڵـەی کـەس نـەبـووگ بـالا بـەرزم ڕۆ!
چـون (یـنگیـه!) بـڕاو صاحـیب تـەرزم ڕۆ!
ئـەساس گـڵ خـاس قـەوی ساقـم ڕۆ!
وه ران کـوردان بـێ تـفـاقـم ڕۆ!
زەوق و شەوق دڵ مـایـەی مـاڵـم ڕۆ!
ئـارەزووی دەروون شادیـی حـاڵـم ڕۆ!
دیـم کـه شوانـێ ئـامـا وه لامـەوە!
وام زانـی مـاره دای وه ژێر پـامـەوە(!)
سەرزل و مل پان قوون قەوی بێ فەڕ
سەگ و بـاوه حـیـز چـون گـەمـاڵ گـەڕ
وتـم کـوردانـه بـخـوڕم لـەم شوانـه
نـەك فـەرقـم بـکـا بـێژێ گـۆرانـه!
واتـم: هـۆ شوانـه سەرزل گـوێ لـەق!
قـنـگت لایـەقـه بـۆ مـەیـدان شەق

گوێ پان لووت فش بەدشكڵ بەدزەڕ
لە سەگ هەوشار زیاتر هەڵەوەڕ
چون كەری دێزە بێ فام و شوعوور
وە ریش باوكت گشت گووی شارەزوور
وات: خوا هەڵنەگری لەم كاورای بۆزە
ئەم قول باریكە دەم چون دەم گۆزە
ها ها ئەیێژم: بە ئیمام شاسوار
بە گاڵۆك لایێ سەری بێرمە خوار
ئای بێفەڕ مەلا كەف دەریا سەر
گۆران ڕەنگ لاچۆ لە من لادە شەڕ
كوردانە ئەخوری بەلام گۆرانی
راگەی دین گوم كەر گشت موسوڵمانی
باوەشێ مێزەر ئەوەستنە سەر
لە هیچ ناشەرعیی ناكەن (الحذر)
جۆش بەدبەختی شێخ و مەلایە
هەر كامتان وەلین خراوتر وایە
نیكاح سیرمەپێچ طەلاق سەرسەریی
مەخلووقات لە دین ئەكەن بێ بەریی
نامەوێ بۆ من ژن بكەی نیكاح
من هەر خەریكم دایم بە زیناح
گەر كەسێ سەرپاك دەرچێ لە ماڵی
قەد بەزەویتان نایێ بە حاڵی
وتم: ئەی شوانە بێ عەقڵ و كەماڵ!
وەحش سەحرایی، رەفیق گەماڵ!
لە رێگا باوكت دایكتی گاوە
هەم بەسەر كۆچۆ تۆی فرەداوە
من هاوڕیشت نیم هیچ حەقم نیە
ناوی صاحێبی ئەم گەلە چیە؟

واتش: ئـــەی مـــەلا صاحـــێبـــی گـــەلـــە
پـێی وتـم: پـاریز مـەکـە لـەم خـەلـە
راستـــی پـــێت بـــێژم هـــەیـدەر نـاویـە
دنـــیـــا نـــەگـــەردش حـــەلــقـــەی داویـــە
زۆر مـوسڵـمـانـە صاحـێب ئـیـخـلاصە
بـــێ رۆژە و نـــمـــاز خـــوا نـــەنـــاسە(!)
نـــاگـــاە دیـــم هـــەیـــدەر ئـــامـــا جـــەلاوە
وەك قـــەزای نـــاخـــێر دەم وە بـــەڵاوە
نـــاتـــرزی بـــەدفـــەڕ زشت و نـــابـــەکـــار(!)
سیـــا پـــەڵاسێ چـــون تـــەختـــەی دەوار
وە صنـــع کـــامـــڵ وە رەفـــتـــار حـــیـــمـــار
هـەیـئـەت شەیـاطـیـن شەیـتـانیی گوفتـار
وات: مـــــەلا گـــــڕی شوانت بـــــۆ داوە؟
خـــۆزگـــە نـــەدەبـــوون وە رووی دنـــیـــاوە!
وتـــم: بـــە عـــەقـــڵ بـــێمـــە گـــفـــتـــوگـــۆ
نـــەك ئـــەم بـــەدبـــەختـــە بـــمـــکـــا رەنـــجـــەڕۆ
واتـــم: رێی دیـــنـــی پـــێ دەرووم نـــیـــشان
نـــمـــاز و زەکـــات رۆژەی رەمـــەزان
وتـــی: ئـــەو شوانـــە وەحشی سەحـــرایـــە
بـــێ خـــەبـــەر جـــە قـــەول شێخ و مـــەلایـــە
تـــۆ بـــە مـــن بـــێژە هـــەرچـــی ئـــەزانـــی
لـــە شەرت و ئـــایـــیـــن رای مـــوسڵـــمـــانـــی
واتـم: مـام هـەیـدەر خـودای تـۆ کـێیـە؟
پـێغـەمـبـەرت کـێس؟ قـیبلـەت کـام جـێیـە؟
وتـــی: ئـــەی مـــەلا ئـــەم بـــەحس و ریسە
ئـــەم حـــیـــکـــایـــەتـــە ئـــەم سەرگـــوریسە
خـــەبـــەرم نـــیـــە لـــەم تـــان و پـــۆیـــە
سەر چـەرمـەی بـێ فـەڕ گشت فـێڵـی تۆیـە!

ئێژن پێغەمبەر قەومی خوایە
ئیمام شاسوار قیبلەی دنیایە
ئێمەی خۆش ئەوێ باری تەعالا
گۆرانی ناوێ، نایتەوێ مەلا
جە ئەزەلەوە گۆران کری بووگە(!)
جورائیل ئێوەی دروست کردگە
نوێژ و ڕۆژوو کەی کەسبی کوردانە؟
گشت خوا داویە وە مل گۆرانە
من موعەطەل مام لەم قسە و باسە
لەم حیکایەتە، لەم ئەلخەنناسە
راستە مام هەیدەر نەمروودە باوکت
ئارەزووی بووە چووەتە لای دایکت
دایکت و دێڵەباز ئەحواڵیان خاصە
لەگەڵ گەماڵ بۆر باوکیشت واسە
شەرت بۆ ژیانم پەی تۆ بۆ هەیدەر
شەرت بۆ زبانم پەی تۆ بۆ هەیدەر
بە دایم وەصف و ثەنات کەم هەیدەر
عەلەمێ بۆ تۆ بەرپاکەم هەیدەر
باوەلباوی تۆ رسواکەم هەیدەر
چەنی تۆ دایم دەعواکەم هەیدەر
مێ چەرموو کەرچار لە جێی باوکتە
دێڵەڕەش تیسکن خۆیشکی دایکتە
جەدتان کچێکی بوو جینسی ئێوە
هیچ نەیدا بە شوو خۆی کردی پێوە
هەیدەر بە راستی ئەرکناچەت هەس
چون مەردی ئازا لێی پەڕە دوو دەس
نەعلەتنامەتان کچ نەدەن بە کەس
تا بۆ خۆتان هەن زاواتان بۆ چەس؟

ئــــەجــــداد سەگت بــــۆ چ دانـــــەڕزی؟
کــاسەی حــەزرەتــی شوعــەیــبــیــان دزی!
زۆر نـــامـــوبـــارەك زۆر بـــەدرەفـــتـــارن
زۆر کــەر و ئــەحــمــەق زۆر خــەتــابــارن
نـــێزەی نـــێزەدار بـــنـــبـــاری بـــەستـــم
هــەرچــی مــەشاکــە بــیــدەن بــە دەستــم
هــەمــوو بــە دیــیــاری بــیــبــەم بــۆ حــەرەم
هێشتا دەیێژی: بەش دو ئەونەی تر هەم!
ئــافــەریــن حــەیــدەر بــۆ ئــەو حــەرەمــە
مــەشاکــی دنــیــای بــۆ بــەری کــەمــە
کــچــێکــی هــەیــە قــوڵ و قــاپ قــیــری
بــەشی دنـــیـــایــە لـــێوگـــەز (تــیــری!)
بــەڵام وریـــابـــە مـــەزبـــووتـــە بــۆ دان
هــیــچ فــەرق نــاکــا کــورد بــێ یــا گــۆران
هــەیــدەر لــەمــەولا هــیــچ مــەبــە مــوضیــڕ
بــۆ ئــەم گــوفــتــارە تــۆ مــەبــە دڵــگــیــر
لـــەمـــەیش خـــراپـــتـــر هـــەیـــە لـــەولاوە
نـــــەك تـــــووشی بـــــیــت وە بـــــەڵاوە
ئــەگــەر بــە راستــی مــن بــمــکــردایــە
دەبــوایــێ کــەسێ لــە جــاف نــەمــایــە
مـــەلاحـــەزەتـــم خـــەیـــلـــێ کـــردووە
دەستــم بــۆ بــوخــچــەی ژوور نــەبــردووە
بــا تــیــا بــمــێنــێ هــەم کــۆتــا بــێ بــەس
هــەیــدەر تــا مــاوی نــەخــۆی خــەلــەی کــەس

## میرزا ئەڵماس خان

**١**(*)

روێ نــــمـــــای شام وەخت ئــــێوار بــــی
ئـــافـــتـــاب نـــە پشت پـــەردە پـــێوار بـــی
خـێڵـخـانـەی لـەیل کـۆچ کـەرد وە مـەنـزل
شی وە کـــــەژاوە وێنـــــەی دەستـــــەگـــــوڵ
هـــیـــجـــران کـــەشیـــدە چـــون سەوڵ ساڵان
دیـــدەش شی نـــە خـــاو خـــەم خـــەیـــاڵان
ساقـــی مـــەگـــێڵا چـــون سپـــی تـــەتـــار
پـــەی قـــەزای قـــودرەت بـــڕیـــا جـــە قـــیـــطـــار
هـــەوای بـــورج بـــەرز جـــامـــبـــازەی دەوان
بـــەو چـــۆڵ مـــەسکـــەن مـــەجـــنـــوون بـــی ڕەوان
بـــێدار بـــی نـــەخـــواب وێنـــەی قـــورص زەڕ
دیش کـــە هـــەردەی چـــۆڵ بـــیـــابـــان بـــەڕ
چـــون غـــونـــچـــەی غـــەمـــگـــیـــن نـــە لـــێو خـــاران
چـــەوگـــە جـــیـــامـــەنـــد لـــەیـــلـــێ جـــە یـــاران
درەنـــــگـــــێ گـــــێڵا وە جـــــامـــــبـــــازەوە
دیـــدەش بـــە ئـــەسریـــن بـــێ ئـــەنـــدازەوە
دیـــا چـــون تـــەتـــار تـــاك تـــەنـــیـــای فـــەرد
خوداوەند جە غەیب مەجنوون پەیدا کەرد
مـەجـنـوون جامبـازەی لـەیـلـێ دی جـە دوور
نـــە پـــای سەنگ سەخت مـــەگـــێڵا زەروور
بێ خەوف پەرسا لێش: ئارێ بەندەی وێڵ
هـەرگـیـز نـەدیـن چـاك بـیـابـانـان گـێڵ؟
مـــەجـــنـــوون چـــۆڵـــگـــەرد بـــیـــابـــان مـــاوا
دوود هـــــەنـــــاسەش وە ئـــــەفـــــلاك یـــــاوا

(*) لە (ڕەشید/٣) وەرگیراوە

جــە سەودای جـیــهــان دڵ ئــازار تــەنگ
جـــە داخ لــەیــلــێ گــێڵــیــا جــە رەنگ
لــەیــلــێ پــێوە بــی جــە حــوسن و سایــە
زیــاتـــەر جــە حــوسن وەریــن صەد پــایــە
لــەیلــێ نــمــای زیـنــەت ئــاو بــیــابــان زێد
نــە ئـێد نــاساش ئــەو نــە ئــەونــاساش ئـێد
لەیلێ وات: ئەی شەخس پەی کێ شینتەن؟
شیـــن رەستـــاخـــێز کــێ نـــەدیـــنـــتـــەن!
بــەی تــەم و تــۆفــان جــەی هــەردەی سەردە
پـــەی کــێ مــەگــێڵــی هـــەردە وە هـــەردە؟
مـــەر کــــەست مـــەردەن بـــەی دیــــارەوە
زار زار مـــــەگـــــیـــــروی وە زگـــــارەوە؟
واتش: فـــریشتـــەی خـــاڵ خـــودا رەشتـــە
لــەب کــان شەربــەت کــەس لــێ نــەچــەشتــە
بـــــاڵا سەوڵ ساف چـــــون ستـــــوون زەڕ
فـــەرد هـــەردەی چـــۆڵ بـــیـــابـــان بـــەڕ
مــەجـنــوون مــەوانــان نــەمــەنــدەن فــامــم
جــەی وەرتــەر بــە قــەیس مــەبــەردەن نــامــم
ئــاهــوان هــامــڕاز، مــەقــامــم هــەردەن
نــەدیــن بــاڵای لــەیــلــێ پــێم کــەردەن
لــەیــلــێ خــجــڵ مــەنــد جــە حــاڵ دەردش
جــە جــەستــەی پــەشێو هــەنــاسەی سەردش
خــەیــلــێ زایــەڵــەی بــێ ئــەنــدازە کــەرد
هــیــجــران مــەجــنــوون جــە نــۆ تــازە کــەرد
مەجنوون پەرسا لێش: ئەی خورشید جەمین
جــەمــیــن پــڕ جــە نــوور (رب الــعــالــمــیــن)
مــن پــەرێ لــەیــلــێ شیــن و زاریـــمـــەن
پـــەی نـــەدیـــن ئـــەو بـــێ قـــەراریـــمـــەن

تۆ پەژارەی کێ نە دەروون داری؟
پەی کێ مەڕێزی ئەسری مرواری؟
واتش: ئەی بەندەی دێوانەی کەم فام!
مەر نەمەشناسی لەیلێ جەمین جام؟
خالانم دانە، زوڵفانم دامەن
ئەر لەیلێ دۆزی من لەیلم نامەن
مەجنوون غەمگین جە یاران غایب
جە ڕێزەی رازان لەیلێ بی غایب
بێهۆش بی نەوجا (ایمان!) هەردە بی
چمان صەد ساڵە نەوجا مەردەبی
لەیلێ سەرهۆر گرت نە رووی زەمینش
کەردش وە پشتان بالای شیرینش
پەیاپەی مایەی میشك عەتاران
دا نە دەماغش چون بەینەتداران
جە کردەی عەبیر جە بۆی مایەی میشك
ئاوەردش وە هۆش غەلطان لەب خوشك
دەست دا نە دیدەش بێدار بیەوە
نیگا کەرد وە چەم لەیلێ دیەوە
گەرتش نەباوەش بە مۆبەت میهر
واتش: چە خێرەن عاقیبەت وە خەیر؟
بە مەیل مۆبەت باوەش لەیلێ!
بە گۆشواران نە گۆش لەیلێ!
بە پاو و موهرەی خرخاڵ لەیلێ!
بە جەواهیر دانە نە باڵ لەیلێ!
بە تاق ئەبرۆی بەرزان لەیلێ!
بە بالای چون تووڵ لەرزان لەیلێ!
وەس لەیل لەیل کەر لەیلێ ها جەلات
فەلەك سازنا کاران وە صەلات
واتش: یە تۆنی ئەی رۆح رەوان
شەمع شەوق ئەنگێز رۆشنی شەوان؟

چـه تـەور ئـامـانـی؟ یـه چـۆنت زانـا؟
کـێ ئـاوەرد پـەرێت جـەی وەرتـەر هـانـا؟
یـه دەست تـووەن نـه گـەردەنـەمـدا؟
یـاوای بـه فـریـای رۆی مـەردەنـمـدا
سەرسام تـوەنـان ئـەی بـەرگـوزیـدەم
سای زوڵـفت کـەفـتـەن وه بـان دیـدەم
نـمـەز یـه خـاڵ یـا خـۆ خـاوەنـان
یـام یـه خـاکـپـای تـۆ نـەزاوەنـان؟
لـەیلـێ وات: مـەجـنـوون یه چه ئـەندێشەن؟
ئـەی فـکـرو خـەیـاڵ ئـەفسانـه چـێشەن؟
تـۆ جـه تـوشنـەگـیـی تـەنت لـەرزانـەن
بـنـۆشه بـه شاد شەربـەت ئـەرزانـەن
مـەوات یـه خـواب بـی بـوسه بـه مـن کـەرد
لـەیلـێ نـمـانـا عـەقـڵ و فـامـم بـەرد
مـورغـێ جـه مـەسکـەن مـاوای شامـەوه
بـه بـێ خـەون ئـامـا نـیشت بـەلامـەوه
خـوداوەنـد رشتـه زەریـف زوڵـف و خـاڵ
رێزەی زەڕوەرەق مـەڕێزاش نـه بـاڵ
ئـامـا بـه پـەنـهـان چـەنـیـم وه راوه
دەمـێ جـۆگـه نـیشت شی وه دمـاوه
نـەبـی بـه قسمـەت بـەنـدەی خـاتـر رێش
پـەشیـمـانـم کـەرد شی وەجـاگـەی وێش
طـەبـیب دەردم بـه تـاجـیـل ئـامـا
وێنـەی دڵسۆزان بـه زامـم فـامـا
جـه تـاڵـەی زەبـوون بـەخت و چـارەی وێم
جـه نـەحسیـی خـەیـاڵ پـڕ پـەژارەی وێم
ئـەو شی پـەی مـەسکـەن مـن جـا مـامـەوه
گـرفـتـار بـه بـەنـد سەودای خـامـەوه

تأريخ السنة ٩٥٦/٨/٢٤. خەطاط رەشيد هەمەوەند

## مام بەكر خومانە (*)(١)

پیری بێزارم، پیری بێزارم!
پیری من جە كار كردەت بێزارم
تۆ وێت مەزانی من كەفتەكارم
پەی چێش وەی تەورە ئامای نە چارم؟
بەزەویت ناما وەپیریمە دا
بەسەرگەردانی روو زەردیمەدا
ناغافڵ ئامای یانەم بەردی بەس
قایم دامانم گرتەنی وە دەس
مووی سكەكەی سیاە كەردەنت سفید
نیشانەی مەرگم ئاوەردی وە دید
بار كۆگای غەم نیای نە شانم
جوانیم كۆچ كەرد لەنگ بی زوانم
ستانات تاقەت تاب پڕ تافم
شێونات جەولان مەردی مەصافم
صەوم و صەلەوات مەرد مەیدانی
گشت جەلام جەم بی وەخت جوانی
هەرتاكە دەوران دنیام وە كام بی
جە لای نازداران قەدرم زیاد بی
ئێستە یەكایەك چەنەم بێزارەن
مەواچان: پیرەن بێ ئیعتیبارەن!
مەردەن لە ژیان خەیلێ خاستەرەن
ژیان بێ سوود هەر دەردیسەرەن
پاوەن پیری لە پام بەند كەردەن
هەر بو (بە نەوم!) تا بە رۆی مەردەن

(١) ناوی ئەم شاعیرەم پێشتر نەدیوە، ئەم پارچە شیعرەیش كە لێرەدا(٢٧) بەیتە هەر لەم دەستخەتەدا جارێكی تر نووسراوە بەڵام ئەوجارە(١٦) بەیتە.

(*) لە (رەشید/ ٢) وەرگیراوە.

خـــەلاصیـــم نـــیـــەن گـــرتـــەنـــی نـــەفـــەس
نـــەهـــاشتـــی هـــانـــام بـــەرووم وەلای کـــەس
کـــەردەن وە زوڵـــمـــات عـــەیـــن گـــوزیـــدەم
ئـــەر عـــەیـــنـــەك نـــەبـــۆ نـــاویـــنـــۆ دیـــدەم
سیـــــودوو دنـــــدان مـــــرواری بـــــێگـــــەرد
پـــیـــری ڕێزەت کـــەرد وێنـــەی ڕێزەی بـــەرد
راستـــی قـــامـــەتـــم چـــون تـــووڵ عـــەرعـــەر
پـیـری چـەفـتـت کـەرد لـە کـەمـان چـەفـتـتـەر
سوبـــووکـــی گـــۆشەم نـــەشنـــەوا کـــەردی
ئـــابـــڕووم لـــەلای هـــامسەران بـــەردی
وەی تـــەور بـــەردەنـــی عـــەقـــڵ و فـــکـــروهـــۆش
ئـــەصلا صەدای کـــەس نـــمـــەیـــۆم وە گـــۆش
پـــیـــری دەعـــوامـــان وەخت دیـــوان بـــۆ
مـــەر ئـــەوسا پـــەرسای وەخت مـــیـــزان بـــۆ
شەرط بـــۆ مـــن یـــەخـــەت بـگـیـروو وە دەس
داد و بـــێداد کـــەم لـــەلای فـــریـــاد ڕەس
ئـــەی حـــەق حـــوقـــووق بـێڕەحـــمـــی کـــەردت
تـــاف جـــەوانـــیـــم وە عـــەبـــەس بـــەردت
چـێش مـەکـەی عـیـلاج؟ جـەوابت چـێشەن؟
پـــیـــری جـــە کـــردەت خـــاطـــرم ڕێشەن
یـــاران هـــامسەران مـــەعـــلـــووم بـــۆ لـــێتـــان
یـــەکـــایـــەك پـــیـــری هـــا نـــە رای ڕێتـــان
عـــەیش و شادی و ذەوق دنـــیـــا جـــوانـــیـــەن
پـــیـــری نـــیشانـــەی وەعـــدەی فـــانـــیـــەن
یـــاشا کـــەس وە دیـــن پـــیـــری شاد نـــەبـــۆ
کـــەس وەك مـــن بـــێ سوود ڕەنـــج وە بـــاد نـــەبـــۆ
(بـــەکـــر) بـــێزارەن جـــە دنـــیـــای فـــانـــی
هـــەر ئـــاخ مـــەکـــێشۆ پـــەرێ جـــەوانـــی

حـــەقـــم یـــەك و صەد چـــەنـــەت بستـــانـــۆ
تـــا عـــالـــەم وەنـــەت حـــەسرەت بـــمـــانـــۆ

**١**(*)

ولاّتـــــان گـــێلاّم شاران کـــــەردم طـــەی(١)
تـــا یـــاوام وەلای ئـــیـــفـــلاطـــوون رەی
لالاّم و نـــالاّم زایـــفـــتـــــەر جـــە بـــەی
حـــەکـــیـــم ئـــامـــانـــەن عـــیـــلاجـــم کـــەر وەی
نـــەظـــەر وە ئـــەحـــواڵ جـــەستـــەم کـــەرد پـــەی پـــەی
مـــات بـــی فـــەرمـــاواش: هـــەی بـــێ خـــەبـــەر هـــەی!
عـــەتـــر زەردە بـــەی مـــیـــوەی بـــالاّی نـــەی
کـــێشکـــچـــی نـــە دەور جـــفـــت سیـــاحـــەی
دەوای دەروونـــــــەن لا دەواکـــــــەی شەی
ئـــەر نـــەگـــنـــۆت وە دەست وەی وە یـــانـــەت وەی
یـــــا کـــــارساز کـــــار بـــــێ زەوال حـــــەی
(واقـــف الـــعـــمـــیـــق) بـــەحـــران بـــێ پـــەی
ئـــیـــجـــازەی بـــەیـــان وەنـــەم کـــەرەم کـــەی
تـــا بـــارووم وە دەست حـــەی و بـــەی و نـــەی
تـــا طـــوول عـــومـــرم وە ئـــەجـــەل پـــەی کـــەم
بـــەی تـــەوق گـــەردن خـــەمـــبـــار نـــەی کـــەم
نـــــەی وەسایـــــەی دار سەودای بـــــەی کـــــەم
بـــــەی دەوای دڵ گـــــوزیـــــدەی حـــــەی کـــــەم

***

(١) ئەم پارچە شیعرە لەسەری نەنووسراوە شیعری کێیە و چەند گەڕام نەمزانی شیعری کێیە. چەند شاعیرمان هەیە لەبارەی (بەی و حەی و نەی و مەی)ەوە شیعریان وتووە. بەلاّم من ئەمەیشم خستە پاڵ ئەوانەی تر تا بزانین چۆن دەبێ.

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

## جونوونی

**١**(*)

چراخم سیا، چراخم سیا
کوشتەی شەخصێکم پێش ماچان سیا
بەو خودا قەسەم ئەی دنیا نیان
صەد سفید غولام تای زوڵف سیان
سفید بێ سیا زینەت نەدارۆ
جە زوڵف سیا هووناو مەوارۆ
سفید و سیا ئامێتە بیەن
سفید بێ سیا زینەتش نیەن
مێخەك سیان زەڕ نە بەهاشەن
جەو سەبەب زەنەخ نازداران جاشەن
میسك چون سیان عەجەب مەدا بۆ
سەبەب جە نافەی ئاهوو گرتەن خۆ
لەیلەنگ سیاهەن بەهاش سەنگینەن
کاڵا جە سایەی سیا رەنگینەن
سەرتووك سموور سیا تارەنان
تاسیا تارەن قیمەت دارەنان
جە هەور سیا رەحمەت مەواران
مەڕێژۆ چەند رەنگ هەردە و کۆساران
تۆی طوور سیان بەهاش رەواجەن
شا چەنی گەدا وەنەش موحتاجەن
(حجر الاسود) چون سەنگ سیان
جەو بۆن حاجیان وە عەینش نیان
سی ۳۰ جزم کەلام خەڵات رەسوول
چون خەط سیابی کەردشان قەبووڵ

(*) لە (رەشید/ ۲, ۳ ) وەرگیراوە.

(جــنــوون) وە سەرگــەرد خــاك راى پــاش بــۆ
وە فـــيـــداى ديـــدەى خـــۆتـــەن سيـــاش بـــۆ

**٢**(*)

جـــــەمــــــاڵش چـــــۆنـــــــەن؟
(تـبــارك الـلــه) جـــەمـــاڵش چـــۆنـــەن؟
ئـەبـرۆ مـەدد جـيـم عـەيـن مـاڵ نـوونـەن
صونعێوەن صانيع بەى طەور سروشتەن
(حـــور الـــعـــيـــون) حــۆرى بــەهــەشتــەن
... يست ئێدەن جە نەسل طايفەى حەووان
ئـافـەريـدەى صونـع ذات بـێ هـەمـتـان
ئافەرين ئوستاد چون صونعێ ساختەن
رەعـنـايـى بـاڵاش وەى طـەور نـەواختـەن
خاص كێشان جەدوەل ديدەى سورمە ڕێز
عـــەيـــن غـــەزالان گشت وستـــەن وە بـــێز
ساوادەن موژگان وە سورمەى كۆى طوور
دڵ رەوزەن كەردەن چون خانەى زەنبوور
گـۆنـا گـوڵ تـەبـەق ئـەبـيـەض و قـرمـز
چـون لـەعـل خـەزانـەى كـيسرا و هـورمـز
بـــيـــنـــى تـــەڵاى قـــاڵ تـــازە نـــەوجـــەڵا
زوبـــەرجـــەد نـــيـــان نـــە گـــۆشەى تـــەڵا
نـــــەفس دەواى دەرد سەرعـــــى سەرسەرى
نـــامش مـــەريـــەمـــەن نـــە ئـــەنـگـوشتـــەرى
دوو پـــەڕەى گـــوڵـنـــار قـــەرار دان نـــە لـــەب
شەهـــدشان گـــرەو بـــردەن جـــە روطـــەب
سى دنـــدان لـــوولـــووى جـــەواهـــيـــر (!)
تـێدا جـەم كـەردەن گـا غـەيب گـا ظـاهـيـر
دەورانش پـەى حـيـفـظ وە يـاقـووت تـەنـدەن

(*) لە (رەشيد/٥) وەرگيراوە

ئـاب زەمـزەمـەن؟ یـا چـەشمـەی مـەعـدەن
زنـج سای سفـیـد چـای زەنـەخ بـیٚ خـاڵ
غـەبـغـەب مـیـنـای صاف پـاکـتـاو زوڵاڵ
گـەردەن گـەردەنـەی ئـاهـووی خۆتـەن گێڵ
یـــا گـــەردەن قـــاز دەلــیـــلـــەی رەوێڵ
چـای بـیـنـی چـەشمـەی ئـاب حـەیـاتـەن
بـــاعـیـث حـــەیـــات فـەوت و مـــەمـــاتـــەن
بـــاڵ وە بـــاهـــوویـــەن دانـــەی لاڵـــەوە
چـــە خـــاس شیـریـنـــەن وە خـــڕخـــاڵـــەوە!
دەست وە دەستـیـنـەی قـیـمـەتـدارەوە
حـەنـنـا وە پـەنـجـەی قـەڵـەمـکـارەوە
گـــۆش وە گـــۆشوارەی تـــەڵا زەنـــگـــەوە
ئـــاوێزانشەن وە ئـــاهـــەنـــگـــەوە
سیـنـە تـەخت عـاج پـەسەنـدەی شاهـی
سفـیـدی سەنـدەن جـە عـەکس مـاهـی
دوو لـیـمـۆی پـڕ کـەم پـۆست پـڕ ئـاب(!)
شیـرشان پـەی طـیـفـل بـیـەن وە گـوڵاب
شەکـەم نـەرم و صاف سپـیـی قـاقـوم بـێز
نـاف غـونـچـەی نـەرگس شکـۆفـەی نـەوخـێز
(جـنـون) ساکـن بـە زیـاد مـەکـە فـام
پـــەردەی ئـــەدەبـــەن کـــۆتـــاکـــە کـــەلام
مـــەخـــفـــیـــەن بـــەڵام نـــە تـــۆی پـــێوار بـــۆ
مـــەگـــەر پـــەی خـــازیـــن وێش ئـــاشکـــار بـــۆ

**٣** (*)

زڵــــــێخـــــام چــــــون حــــــوور
سەرتاپای باڵاش خاس رەشتەن چون حوور

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

جـە فـەرق تـا ریـجلـەیـن نـەدارۆ قـوصوور
(تـــبـــارك الـــلـــه، نـــور عـــلـــی نـــور)
عـــەکس پـــێشانـــیش بـــەرق بـــەهـــارەن
ئـەگریـجـەش عـەقرەب گێسووش زوننـارەن
ئـەبـرووان چـون قـەوس مـاڵ کـەمـانـەن
(لاتشبـیـە) چـون قـەوس پـای ئـاسمـانـەن
مـــوژگـــانـــان خـــەدەنگ جـــە نـــاواکـــەوە
عـەیـن چـون ئـەنـجـوم بـە ئـەفـلاکـەوە
گـۆنـاش شەکـرەسێف نـادیـرەی خـۆنسار
قـرمـز هـەم سفـید یـەعنـی چـون گـوڵـنـار
عـــەکس گـۆشواران دەستـــەی زوڵـف خـاو
ورشە و پـــرشەی شەوق تـــەڵای تـــازە تـــاو
زویـەرجـەد نـەصبـەن جـە تـەڵای ئـەحـمـەر
چـون خـۆر سەرکـێشان جـە پـەردەی خـاوەر
ئـــەنـــف کـــەشیـدەی ئـوستـــاد قـــودرەت
نـەفـەس بـۆی ئـەنفـاس مـەسیـحـا صیفـەت
فـــەم دورج صەدەف دەریـــای عـومـــانـــی
کـەیـلـەن جـە لـوئـلـوء صاف نـیـهـانـی
زەنـــەخ زەردوەرەق خـــاڵ فـەیـرۆزەی صاف
چـون پـرشەی پـەرویـن مـەنـمـانـا شەفـاف
گـــەردن چـــون بـــلـــوور سفـــیـــد سادە
صافـیش وە مـیـنـا چـەنـد خـەفـەت دادە
مـل مـل جـەیـران جـە خـۆتـەن چـەڕدە
مـیسك جـە نـافـەی ئـەو بـیـەن پـەروەردە
چای غەبغەب پڕ عەطر ژاڵەی صوب چەشتە
یـا غـەبـغـەبـگـای کـەبك سوبـحـانـی رەشتـە
سینـەش صاف و نـەرم سفـیدتـەر نـە عـاج
خـــەزێنـــەی خـــەیـــاڵ دڵ کـــەردەن تـــاراج

جفتێ شەمامە بێخ بەستەی نەوڕەس
هێمان خەریدشان نەکریان پەی کەس
پەنهانیی پەردەن جە تۆی والاوە
میوەی قودرەتەن ها وە بالاوە
دوو یەدد بەیضای شۆخ شاپەسەند
بێ غەش چون قیرطاس خاصەی سەمەرقەند
کەف حەنای قرمز پەنجەش قەڵەم کار
سەرپەنجەش نە طەرح یاقووت ئاودار
کەمەربەند باریك شکەم صاف و نەرم
بەستەن وە دەستماڵ پەی حوضوور شەرم
ناف ناف ئاهووی میسك وە بن ڕێزا
جە یانەی دەروون غەوغام ئەخێزا
گەنج پەنهانیش جە تۆی حوقەی ناف
قوفڵش طەلیسمەن جە زوڵمات صاف
مودەببیر راگەش بەسەر نەبەردەن
هیچکەس عیلاج گەنجش نەکەردەن
صونعێوەن صانیع وەی طەورش بەستەن
ئایینەی مینای صافەن نەشکەستەن
گەنج عیصمەتەن راش لەسەر نیەن
نازکتر جە بەیت عەنکەبووتیەن
ئاهوو سم بنۆ وە پەڕەی گوڵدا
شۆن ئەو گوڵە نە پای سمڵدا
داخۆ وە نەصیب کامین گەنجوورەن؟
فەتح ئەو گەنجە بۆ گەدا دوورەن
جفتێ زەڕستوون بێ عەیب و عیللەت
نەرمتەر جە قاقوم سفیدتەر جە بەت
جفتێ زەڕستوون مەواچۆ رانەن
وە گەردەنت بۆ روکن یەمانەن!

روکب و ریجل راست سەرپەنجەی دوو خەت
مـەنـیـا وە زەمـیـن پـا وە صەد مـنـنـەت
داراو ئـــەسکـــەنـــدەر پـــەرێش داواشەن
خـــوا مـــەزانـــۆ وە کـــێ ڕەواشەن
یـــاڕەب ئـــەسپـــەردەی وەیس سالار بـــۆ
مـەحفـووظ جـە ئـافـات دیدەی بـەدکـار بـۆ
یـا خـوا تـا گـەردش سەمـا وە گـێڵ بـۆ
سەردار ڕەوێڵ کـــەمـــەنـــد وە پـــێڵ بـــۆ
(جـنـوونـی) مـوحـتـاج بـەژن و بـالآشەن
بـەندەی حـەلـقـەگـۆش نـاڵـچـەی پالآشەن

٤(*)

مـوطـریب نـاڵـەیـێ، مـوطـریب نـاڵـەیـێ
چـەنـد ئـیـنـتـیـظـارم پـەرێ نـاڵـەیـێ
ئـای پـەی مـەحـبـووبـێ چـواردە ساڵـەیـێ
بـاوەردا پـەرێم مـەی لـە پـیـاڵـەیـێ
بـەڵـێ مـەی مـەی بـۆ بـا چـل ساڵـە بـۆ
تـەئسیـرش پـەی دەرد زۆر حـەواڵـە بـۆ
بـمـاڵـۆ غـوبـار ژەنگ چـەنـد ساڵـەم
تـاکـە خـەلاس بـۆ نـەحسیـی لـە تـاڵـەم
ئـەوسا وە سوڵـطـان سەرزەمـیـن مـەبـیـم
داخـل وە مـەیـدان ئـەهـل دیـن مـەبـیـم
زەمـزەمـەی شادیـم بـەرز بـۆ نـە ئـەفـلاك
مـەوانـام سوورەی (ومـا ارسلـنـاك)
ئـەو دەم چـە پـەروام لـە دەهـر دوونـەن؟
چـە بـاکـم دەوڵـەت گـەنـج قـاروونـەن؟
ساف مەبیـم چـون جـام جیـهـان نـمـای جەم
دنـیـا وە کـاهـێ نـەمـیـاوە وە چـەم

(*) لە (ڕەشید/ ٥) وەرگیراوە.

تـــەیـــران زەعـــیـــف بـــی نـــوطـــق بـــاڵـــدار
گـــا لـــە بـــێدی و چـــۆڵ گـــا لـــە دەور مـــەغـــار
تـــۆ خـــەلـــقت كـــەردەن (رب الـــعـــالـــمـــیـــن)
پـــێش كـــەردی كـــەرەم ئـــایـــات مـــوبـــیـــن
یـــە فـــەیض تـــۆوەن پـــێشان مـــەوانـــی
(اذ یـــتـــلـــقـــی الـــمـــتـــلـــقـــیـــان)ی
لـــێكـــن پـــەی نـــوطـــق رەحـــمـــەتت ئـــێدەن
مـــن صەد چـــەنـــانـــە بـــە تـــۆم ئـــومـــێدەن
(یـــارب ارزقـــنـــی) بـــە رەحـــمـــەتـــی وێت
تـــۆ غـــەنـــی لـــەقـــەب مـــن (جـــنـــون) شێت
مـــوطـــریب تـــۆیش وەشبـــای وە نـــاڵـــەتـــەوە
چـــەن هـــام وە عـــەزرەت پـــیـــاڵـــەتـــەوە!

**٥**(*)

زوڵـــفـــێ لـــوول نـــەبـــۆ
زوڵـــفـــێ كـــە بـــە وێش خـــاوو لـــوول نـــەبـــۆ
گـــاه كـــرژ گـــاه گـــرنـــج گـــاه مـــەفـــتـــوول نـــەبـــۆ
پـــەشتـــان وە بـــاڵای طـــوغـــرای تـــووڵ نـــەبـــۆ
وە دەست بـــیـــمـــاڵـــی جـــەلا بـــدەی پـــێش
حـــاشا ئـــەو زوڵـــفـــە مـــن بـــێزارم لـــێش

***

زوڵـــفـــێ كـــە وە بـــاد زەرد صوب شەفـــەق
چـــون لـــوول مـــەفـــتـــوول نـــەپـــێكـــۆ طـــەبـــەق
پـــەخش نـــەبـــۆ نـــە دەور گـــۆنـــای زەردوەرەق
نـــەبـــۆ وە سەرمـــەشق رشتـــەی لـــیـــقـــای حـــەق

---

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

(*)١– دەنگی گێتی تازە: ژ ١٠، بەرگی: ٥ ل ٢١١.

٢– رشتەی مرواری، عەلادین سەجادی، بەرگی: ٤، ل ١٥١.

مـەست نـەبـۆ جـە عـەطـر گـوڵاوپـاشی وێش

حـــاشا ئـــەو زوڵـــفـــە مـــن بـــێزارم لـــێش

***

زوڵـــفـــێ کـــە بـــە وێش نـــەرم و خـــاو نـــەبـــۆ

مـــەتـــای عـــەتـــر ئـــامـــێز بـــۆ گـــوڵاو نـــەبـــۆ

گـــاه خـــەم گـــا دەستـــە گـــاه بـــڵاو نـــەبـــۆ

پشتـــان بـــە نـــەوتـــووڵ چـــون لاولاو نـــەبـــۆ

رەونـــەق نـــە پـــێکـــۆ نـــە کـــارخـــانـــەی وێش

حـــاشا ئـــەو زوڵـــفـــە مـــن بـــێزارم لـــێش

***

زوڵـــفـــێ کـــە رشتـــەی لایـــەزال نـــەبـــۆ

وە لانـــــەی دڵان سیـــــامـــــاڵ نـــــەبـــــۆ

ئـــاوێزان وە بـــان خـــەط وخـــاڵ نـــەبـــۆ

گـــاه گـــاه وە مـــیـــوان لـــیـــمـــۆی کـــاڵ نـــەبـــۆ

چـــون تـــووك قـــاقـــوم نـــەدەور شەوبـــۆش

حـــاشا ئـــەو زوڵـــفـــە مـــن بـــێزارم لـــێش

***

زوڵـــفـــێ کـــە جـــە دەور گـــۆنـــای گـــوڵ نـــەبـــۆ

تـــەسکین دڵان پـــێ حـــاصڵ نـــەبـــۆ

گـــاه گـــاه وە مـــەرهـــەم زام دڵ نـــەبـــۆ

حـــوکـــم حـــەکـــیـــمـــان لاش خـــجـــڵ نـــەبـــۆ

نـــەزانـــۆ بـــە حـــاڵ جـــەفـــابـــەردەی وێش

حـــاشا ئـــەو زوڵـــفـــە مـــن بـــێزارم لـــێش

***

زوڵـــفـــێ کـــە شێوەش شۆڕ ئـــەنـــگـــێز نـــەبـــۆ

رەشمـــەی طـــەبـــیـــعـــیش عـــەطـــر ئـــامـــێز نـــەبـــۆ

وەبـــان بـــەیـــدا سەرئـــاوێز نـــەبـــۆ

سەیـــوان خـــاڵان خـــوردەرێز نـــەبـــۆ

بـۆی مـیسك و عــەنــبــەر دایـم نــەبـۆ پـێش
حـــاشا ئـــەو زوڵـــفـــە مـــن بــێزام لـــێش

٦(*)

## چراغم جارێ

شەوێ فـرصەت دیـم مـن جـە لـەیـل جـارێ
گـەردانـای گـەردوون بـەو تـەورکـەرد کـارێ
شەو بـــی وە ظـــولـــمـــات دەیـــجـــوور تـــارێ
شەو پـــەردەی ظـولـمـات قـەتـرانـیـی پـۆشا
خـورووس مـاتـەم بـی صەداش نـەخـورۆشا
مـورغ عـەرش بـێدەنگ نـە کـەلب نـە پـاس بی
ئەو شەو شەوێ بی کەس کەس نەناس بی
دەنگ شەش جـیـــهـــەت شەش تـاق وەن بـــی
رای یـــەك دەقـــیـــقـــەم هـــەزار و هـــەن بـــی
کـەهـکـەشان نـەجـای وێش بـی قـەرار بـەست
رای ئـــامـــەدو (شد!) کـــەس نـــەبـــی وە کـــەس
کـــەس نـــەبـــی بـــێدار غـــەیـر جـە بـاد ئـەو شەو
نـــاگـــاه فـــریشتـــەم پـــەیـــدا بـــی وە دەو
واتش: فـــرصەتـــەن ئـــیـــمشەو وە لای یـــار
نـــە رای عـــەسعـــەسەن نـــە بـــەد نـــە ئـــەغـــیـــار
خـــێزام هـــۆرێزام عـــەیـــاران دەستـــوور
نـــە قـــەیـصەر، نـــە سام، نـــە بـــەهـــرام گـــوور
چـــاك دامـــانـــم کـــەرد وە کـــەمـــەردا
پـــەردەی عـــەیـــاریـــم کـــێشا وە سەردا
کـــەردم وە لادا چـــاك دامـــانـــم
وانـــام فـــاتـــیـــحـــەی نـــەوا نـــامـــانـــم
دڵ ئـەوەنـد جـە فـیـکـر عـیشق عـەبـەس بـی

(*) لە (ڕەشید/ ٣) وەرگیراوە.

نــە دەنگ دەیــار نــە شنــۆی کــەس بــی
سەر بـــەردم دیــار شەعشەعـــەی رەنــگش
سەیــر کـــەردم کــلاف سیــای سێوەنــگش
دیـم کـە قـیـبلـەکـەم هـا لـە شیـریـن خـاو
خـاو خـاو زوڵـف خـاو خـاوکـەردەن بـلاو
تـا تـا پـەڕگـەنـدەی بـەستـەی دەسمـاڵـەن
چـیـن چـیـن جـە دەور چین بەستـەی خاڵـەن
تـا تـا تـای زوڵـفش تـای حـوقـقـەی زەڕ بـی
مـلـــەمـا جــە دەور دوو لـیـمـۆی تـەڕ بـی
سەرکــێشام وە تــۆی شوقـــەی رەنــگـیـنش
سەیــر کـــەردم طـــەواف دەور جـــەمــیـنش
دەست بــە لــەرزانـەی سیــای سەهــمـنـاك
دڵ وە بــێ ئـــەجـــەل سپـــەردم وە خـــاك
دەست بـــەردم وە تــۆی یـــەخـــەی کـەتـانش
لـــەب بـــەردم بــۆسام جــە بــان لــەبــانش
لـــەب بـــەردم بـــۆسام جـــەبـــان لالێش
هـــۆرداشت بـــاڵ عـــەیــن سیــا زووخـــاڵش
واتش: دەردەدار مــــاویــــی خــــاڵ مــــن!
مـەجـنـوون کـۆی نـەجد، تـەن زووخـاڵ مـن!
یـە بـەیـیـە بـاغـچـەم پـەی وێت بکـەر سەیر
مـوددەعـات چێشەن؟ وەش ئـامـای وە خـەیـر
گــاه دەست جـــە گـــەردەن بـــاڵ وە بــاڵــەوە
گـــــاه دەم وە گـــــۆنـــــای بـــــۆم لاڵـــــەوە
گــاه پـــەنـــجــە فشار! بـلــوور بـێ گـەرد
گـاه چـرپـەی بـە نـەرم راز چـەنـی هـامـدەرد
گـاه سەوگـەنـد جـە مـن ئـیـقـرار جـە ئـەو بـی
وەشم ویـــارا خـــۆشیــم ئــــەو شەو بـــی
نــە خـاقـان چـیـن نـە شای کـەیـخـوسرەو
نــەداشتــەن وجـوود جــە لای مـن ئـەو شەو

گـاه نــه یــەك كـراس. گـاه دەسـتـبـازی بـی
دڵ تــەقــەلادا لــەیــەك رازی بــی
جــەوساوه داغــدار پــەرێ ئــەو شەوم
(جـنـونـی)م جـنـوون تـا صوب بـێ خـەوم

## خانای قوبادی

**١**(*)

ئــەر هــەی بــڵــنــد مــاڵ!
ئـەر هـەی یـانـەبـەرز بـیـنـای بـڵـنـد مـاڵ
ئـەر هـەی مـایـەی نـوور شەمس زەڕیـن بـاڵ
ئـەر هـەی ئـاگـادار هـەم حـاڵـزان حـاڵ
ئــەر هــەی (لا الــه الا هــو الــحــق)
ئـەر هـەی لامـەكـان سەردار مـوطـڵـەق
ئـەر هـەی ساعـەتساز بـەستـەی مـاه و ساڵ
واقــیــف (اسرار عــلــی كــل حــال)
ئـەر هـەی ذات پـاك فـەرد نـیـهـانـی
ئـەر هـەی ئـاگـادار سیـڕڕ پـەنـهـانـی
ئـەر هـەی عـەطـا بـەخش (مـعـطی كل شی)
ئـەر هـەی (لایـمـوت) حـەیـاتـبـەخش حەی
ئەر هەی نوور جه رووی خاصان عەیان كەر
عـاشقـان مـەجـنـوون شەیدای جـیـهـان كـەر
ئـەر هـەی نـوور مـایـەی رۆشنـیـی دڵان
ئـەر هـەی زینـەتـبـەخش شكـۆفـەی گـوڵان
ئـەر هـەی بـێ عـیللـەت بـێ فـیكـر و خـەیـاڵ
كـاتب قـودرەت مـونشیـی نـوقـطـەی خـاڵ
ئـەر هـەی كـارساز كـار وه دەست ئـاسان
رۆشنــدەی دەروون، نــێك و بــەد نــاسان

---

(*) له (رەشید/ ٢) وەرگیراوه.

ئـــافـــەريـــدەت كـــەرد فـــريشتـــەی شەريـــف
وێنـــــەی مـــــەلايك سەرتـــــاپـــــا زەريـــــف
بـــەدەن چـــون مـــيـــنـــای بـــلـــوور بـــێگـــەرد
صافـتـــەر جـــە صافـيـــی مـــەوج (مـــاء الـــورد)
بـــنـــــازوون وە تـــۆ تـــاك تـــەنـــهـــای فـــەرد
رۆژ ئـــەوەڵ تـــۆم بـــە حـــەق ئـــيـــظـــار كـــەرد
بـــە ذات بـــێچـــوون بـــێ شـيـبـــهـ و مـــيـــثـــال
بــــــــەلام دات جـــــــــەواب ذات ذالجەلال[١]

## ٢[*]

عـــالـــم ئـــەقـــدەس حـــەيـــيـــی تـــەوانـــا
(بـــە لابـــی!) جـــەواب قـــەيـــيـــووم دانـــا
چـــون حـــاضر وە ذات شاه ئـــەقـــدەس بـــيـــم
دڵ بـــێزار جـــە لـــەفـــظ (لا) و (نـــعـــم) بـــيـــم
نمەز سەبـــەب چـــێش بـــەخـــتـــم زەبـــوون بـــۆ
رەفـــيـــقـــم شەيـــتـــان مـــەلـــعـــوون دوون بـــۆ
ئـــەو رۆ رەهـــا بـــيـــم جـــە بـــەطـــن مـــادەر
ئـــامـــام وە سەفـــەر دنـــيـــای پـــڕ خـــەتـــەر
چـــێش وە بـــەخـــتـــم غـــەمـــانـــم كـــۆ بـــی
سەودام فـــراوان جـــەفـــام بـــێ شۆ بـــی
مـــەحـرووم نـــە جـــەمـــال جـــەمـــين جـامـان بيم
غـــەمـــنـــاك خـــەمـــيـــن خـــەيـــاڵ خـــامـــان بـــيـــم
بـــێ بـــەريـــی جـــە بـــاغ نـــەونـــامـــامـــان بـــيـــم
داغـــدار پـــڕ دەرد هـــەم بـــێ سامـــان بـــيـــم
خـــەطـــا نـــەكـــەردم بـــەرگ بـــەيـــتـــوڵـــلا
بـــتـــپـــەرست نـــەويـــم وەڵـــلا وە بـــيـــلـــلا

(١) ئەو پارچەی کە لە دوای ئەم پارچەوە دێت لە دەستخەتەکەدا بە ڕوونی لەیەك جیا نەکراونەتەوە، بەڵام وەك ئەوەیش وایە دوو پارچە بن، بۆیە لێرەدا لە تەك نووسینی ئەم روونکردنەوەدا جیام کردنەوە.

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە

چـون یـەزیـد وە قــەتـل کـەس... لا نــەویـم
هــاوجــەنگ حسەیــن کــەربــەلا نــەویــم
وە تـــێغ بـــەیـــرام بـــڕنـــدەی خـــەتـــەر
چـون ئـیـبـنـو مـەلـجـەم نـەکوشتـم حـەیدەر
چـون نـەمـروود عـاصی شای جـەلـیـل نـەویم
نـا ئـەمـر فــەرمــان رای خـەلـیـل نــەویـم
وە مــووسام نــەکــەرد سیــحــر ساحــیــری
نـــەبـــی جـــە لای مـــن مـــەیـل کـــافــری
قـاپـیـم هـۆرنـەکـەند جـە (بـیت الـعـتـیـق)
چون ئـیـبـلـیـس نـەویم جـە عیصیـان غـەریق
راگـــیــر کــەعــبــەی مــوعــەظــەم نــەویــم
مـــوددەعـــی رەسوول مـــوکـــەڕەم نـــەویـــم
نـوطـفـەی رەسوولـم جـە بـێخ هـۆرنـەکـەند
تـێغـم نـە رووی پـاك پـێغـەمـبـەر نـە شەند
تـەورات و ئـیـنـجـیـل تـەحـصیـل نـە کـەردم
وە بــەدنــامــی نــام جیـبـریـل نـە بـەردم
بـــەغـــەیـر جـە قـورئـانـان دەرسم نـەوانـان
غــەیــر جــە تــۆ کــەسم وە کــەس نــەزانــان
چـون گـومـڕای گـومـبـەد وەیس یـەمـەن مـاڵ
نـــەکـــەردم هـــەرگـــیــز سۆزان وە زووخـــاڵ
جـــووق مـــەلایك حـــامـــیـــلان عـــەرش
زومـــرەی صەحـــابـــان فـــریشتـــان فـــەرش
هـیـچ کـامـیـن بـە دەست من نـەبـیـن ئـەسیر
زانـــووی حـــەیـدەرم نـــە پـــێکـــان وە تـــیـر
رای حــاجـیـیـانـم نـەبـەست چـون رەهـزەن
نــاقــووسم نــەژەنـد وێنـەی ئـــەهــرەمــەن
زەکـــەریـــام وە زام ئـــەڕە لـــەت نـــەکـــەرد
مـیـر حـەمـزەم وە ضەرب شمشێر قـەد نـەکـەرد

تـەمـام ئـەصحـابـان پـاكـدیـن ئـیسلام
هـیـچ كـام وە بـێ قـەدر وە سەب نـەوانـام
چون فـیرعـەون دەعـوای خـودایـیم نـەكـەرد
جـە دیـن رەسوول جـودایـیـم نـەكـەرد
چـون قـاروون وە گـەنـج وە مـاڵ نـەنـازام
چـەنـی ساز و بـاز دنـیـا نـەسازام
نمـەز جـە دەرگـات كـەچبـازیـیم چێش بـی؟
پەی چێش دڵ وە خار خەتەرناك رێش بی؟
پـەی چـێش بـێ بـەهـرەی ذەوق دنـیـا بـیم؟
رەنـجـیـدەی ئـافـاق شادیـی سیـا بـیم؟
دڵ بـی وە كـوورەی سەردی هـەنـاسان
بـێ نـەصیـبـم كـەرد جـە بـاڵای خـاصان
حـەق بـەدەست تـووەن شای نـەزاو نـەمـەرد
نـەكـێشانت جـەور جـەفـای داخ و دەرد
وە رەنـجـەڕۆیـی وە نـامـرادی
نـەیـاوا وەكـام (خـانـای قـوبـادی)!

٣(*)

هـەی یـاران نـیـان!
نـەفس شووم صەد داخ وە جـەرگم نـیان
گـونـاهـكـاریـی وێم لـێم بـیـەن عـەیـان
بـێزارم جـە زەوق جـە شادی و ژیـان

(*) ١- ژین، ژ. ١٢٦٨، ١٣٥٨.
٢- دەنگی گێتی تازە ژ. ٣، س: ٣ .ل. ٢٢٦.
٣- بەیان ژ. ٢٨، ٣٠، ١٠٩.
٤- هاوكاری ژ. ٤١٢، ٩٧٨/٢/٦.
٥- كەشكۆڵی كەلەپووری ئەدەبی كوردی بەرگی یەكەم: ١٣٤.
بەرگی دووەم: ٨٥، بەرگی چوارەم: ٣٩، بەرگی پێنجەم: ٩٨.
٦- بووژاندنەوەی مێژووی زانایانی كورد، بەرگی یەكەم: ٢٢٦.
(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

مـــەر رەسوولــولّــلا (خـــتـم الانـــبـــيـــان)

بــــوازۆ شيـــفـــــام وەرنــــە رووم سيـــــان

***

ساقـــی نـــەفس شووم سەرشارم كـــەردەن

جە صوب كە بادەی عیصیان پێم وەردەن

خــودا و پــێغــەمــبــەر جــە یــادم بــەردەن

جەو سەبەب طەبعم جە طاعەت سەردەن

مــەر ذات ئــەو كــەس قــودوەی ئــەتــقــیــان

بــــوازۆ شيـــفـــــام وەرنــــە رووم سيـــــان

***

هــەر چــەند بــێ شوعــوور شێت و بێچـارەم

هــــام خـــانـــەی مــــەرێــخ سیــاستــارەم

بـازنـەی وەردەی نـەفس شووم ئـەمـمـارەم

جــــە سەواد عــــەرش عــــەظــیــــم ئـــاوارەم

مــــەر (خـــاتـــم الـــرسل أمـــلـــح الادیـــان)

بــــوازۆ شيـــفـــــام وەرنــــە رووم سيـــــان

***

ئـــاخ وەی مـــن پـــەی وێم فـــرە دڵــگــیــرم

شەریك شەیـــــتـــــــان شووم شەریـــــــرم

جــە ژەنگ عــیــصیــان تــیـرەن ضەمـیـرم

تــەوحــیــد و طــاعــەت شیــەن نــە ویــرم

مـەر شەفـاعـەتـخـوای زومرەی عـاصییان

بــــوازۆ شيـــفـــــام وەرنــــە رووم سيـــــان

***

عەجەب چون شەیتان بە وێم مەغروورم

هــیـــچ پــەی قــیــامــەت نــیــەن ضەروورم

چـون بــێ دەوڵــەتــان لــە طـاعـەت دوورم

چــمــــان جــــە یــــاران (زیـــل ثـــبـــورم!)

مـەرهـەم (مـحـمـد خـیـر الانـبـیـان)
بـــوازۆ شیـــفـــام وەرنـــە رووم سیـــان

***

(خـانـا) مـوقـیـڕڕم مـن بـە گـونـای وێم
پـەی چـی هـەوای نـەفس عـەجـەب کـەردەن
پـــــــــــــــــــــــــێم؟
مـەر ذات ئـەو کـەس (صافـی الأصفـیـان)
بـــوازۆ شیـــفـــام وەرنـــە رووم سیـــان

***

## زەلیلی

**١** (*)

فـــەرامـــۆشم بـــۆ، فـــەرامـــۆشم بـــۆ
قـیـبـلـەم ئـەر مـەیـلت فـەرامـۆشم بـۆ
مـــەتـــاع خـــانـــم جــە ئـــاغـــۆشم بـــۆ
بـــار دەرد و غـــەم هـــەر نـــەدۆشم بـــۆ
ئـــەر بـــە بـــێ یـــادت دیـــدەم شی نـــەخـــاو
بـــیـــنـــایـــی دیـــدەم! دیـــدەم بـــۆ لـــێڵاو
ئـەر جـە تـۆ فـێشتـەر کـەسێ وە یـارکـەم
بـەرگـم تـای پـەڵاس تـەخـتـە دەوار کـەم
ئـەر جـە تـۆ زیـاتـر کـەسم بـۆ جـە یـاد
گـەردانـای گـەردوون کـەرۆم بـێ مـوراد
ئـەر جـە تـۆ زیـاتـر بـواچـووم ئـازیـز
جـوانـەمـەرگ بـام نـە ساردی پـایـز

***

(*) لە رەشید/ ٣) وەرگیراوە.

## ٢(*)

گــــــريـــــــانـــــــەن بــــــێ تــــــۆ

ديــدەم! دوو ديــدەم گــريــانــە بــێ تــۆ

تــەن ئــالــوودەی دەرد هــيـجـرانــەن بـێ تـۆ

قـامـەت وێـنـەی چـەم چـەوگـانـەن بـێ تـۆ

دەروون سفــتــەی نــار قــەقـنسەن بــێ تــۆ

دڵ مـــەلـــوول زووخ زامـــەتـــەن بـــێ تــۆ

رۆشنــيــم نــە چــەم كــەم بـيـەن بـێ تـۆ

بــيساطــم جــە سەر بــەرشيــەن بــێ تـۆ

فــامــم جــە بــەدەن تــەواسان بــێ تـۆ

شاديــم جــە خــەيــاڵ گــورێزان بــێ تـۆ

بــرِيــان صەبــر و هــۆش قــەرارم بـێ تـۆ

بــە گـيــانت! لــە گـيــان بـێزارم بــێ تـۆ

مـــەيــل خـــاطــرم شكستـــەن بـــێ تـــۆ

زوبان لەنگ و لاڵ تەن خەستەن بێ تۆ

(بــاقــی والسلام) ئــەی يــار غــەمــخــوار

جــەواب بـكـيــانــە تــوو وەيس نــازدار!

## ٣(*)

قـــيـــبـــلـــــەم مـــــن جـــــە يــــاد... ...

بــەدان كـــەردی دۆست مــنت شی جــە يــاد

شەرت و عــەهــد و بــەيـن هـيـچ نـامـا وە يـاد

رەنــــج صەد ساڵــــەی مـــنت دا وە بــــاد

دۆست كەردی دوشمن، دوشمن كەردی دۆست

وێت كەرد لۆمەی عام كۆست كەفتە كۆست

(*) لە (لە رەشيد/ ٣) وەرگيراوە.

(*) لە (رەشيد/ ٣) وەرگيراوە.

وێت رسواکـــەری جـــە لای خـــاڵ خـــاسان
خـاڵ خـاسان –دیدەم!– بـێ شەرتیت نـاسان
بەی طەور خاس نەبی وێت بە وێت کەردی
بـــادەی بـــێ شەرتـــی یـــەکـــجـــار بـــوەردی
مـن جـە رۆی ئـەزەڵ خـاڵ نـوختـەی بێگـەرد
تـۆم بـە لـەیـل زانـا وێم قـەیس چۆڵـگـەرد
زیـــاد جـــە شیـــریـــن زەمـــانـــەی وەریـــن
وێم فـەرهـاد زانـا تـۆ خـاستـر جـە شیـرین (!)
تـۆم وەشەرت و عـەهـد هـەم (عـەزرا) زانـا
جـە راگـەی ئـیـخـلاص وێم (وامـیـق) وانـا
بـێ شەرت و بـێ شۆن بـێ ئـیـقـرارەنـی
هـــەر دەم پـــەی یـــەکـــێ دۆست و یـــارەنـــی
بـێ مـەیـل و مـۆبـەت بـێ تـان و پـۆنـی
جــە لای دۆستـــان هـــەر رەنـــجـــەڕۆنـــی
هـــەردەم هـــەر ساتـــێ مـــەجـــازێ داری
بـــەهـــەر نـــاکـــەسێ تـــۆ رازێ داری
وەرنـە مـن زووخـاو دنـیـام چـەنـد وەردەن
گـۆم جـە تـەخت سینـەی خاڵـخـاسان بـەردەن
ئـــەو نـــازداران صاحـــێب شەرت و شۆن
لـەیـلـێ صیـفـەتـان حـاڵـزان مـەجـنـوون
چـەنـد ساڵ چـەنـێشان سەربـازیـم کـەردەن
ئـاب چـای زەنـەخ زیـنـدگـانـیـم وەردەن
نـەبـیـنـان وە قـەیـد لـەنـجـەو لارەی یـار
نـەکـێشانـم نـاز یـار گـەوهـەر بـار
جـــە لای نـــازداران نـــەونـــەمـــام نـــۆ
قـەدرم زیـاد بـی جـە تـۆی شاهـۆ کـۆ
سا چـونـکـە بـەی طـەور بـەد ئـەطـوارەنـی
بـێ شەرت و بـێ شۆن بـێ ئـیـقـرارەنـی

مـن جـه تـۆ فـێشتـەر –شیـریـن شەکـەرڕاز!
بــێزارم جــە تــۆ عــومــر بــێ مــەجــاز
خــاڵت خــاویٚ بــی دیــم یــاخــۆ نــەدیــم
تــۆ نــە راگــەی وێت مــن جــە راگــەی وێم

***

## جەوابی دوختەر(١)

مـــیـــرزام تـــۆم جـــە یـــاد ... ...
مـیـرزام گـیـان تـۆ! تـۆم نـەشی جـە یـاد
مەیلم هەر بە تۆن، دڵ هەر بە تۆن شاد
دڵ جــە لای مــیــرزام یــاوا بــە مــوراد
غــەمــزەو گــریشمــەو لــەنجەو لارەی یــار
مــەبــۆ بــکــێشۆ عــاشق بــە صەد بــار
دڵ هەر جە لای تۆن نەداروومە بە کەس
دڵـگیـریـی مـیـرزام عـەبـەسەن عـەبـەس
خاطرت پڕ کەردەن گونای من چێشەن ؟!
پـەی چـی چـەنـێمـان خـاطـرت رێشەن؟
پـەی چـێش خـاطـرت لـێمـان رەنجیـان؟
تــۆ مــەواتت دەرد مــن مــەواتم گــیــان
مـن جـە ئـەمـر تـۆ نـەدیـەنم تـەقـصیـر
مـیـرزام تـۆ نـاحـەق بـیـەنـی دڵـگیـر

(١) ئەم پارچە شیعرە لە دوای پارچەی (قیبلەم من جە یادە)وە نووسراوە.

واتە: وەڵامی کچ. ئەگەر وابێ ئەبێ ئەو کچە کێ بێ کە وا خوێندەوار و شاعیر بووبێت و بەو سەربەستییە وەڵامی زەلیلی شاعیری دابێتەوە؟ دەشگونجێ شاعیر خۆی لەسەر زمانی کچەکە وەڵامی دابێتەوە.

زەلیل

(*) ١– ژین ژ. ١٣٢٧ .

٢– هـاوکاری ژ. ١٨٢٨ ، ١٩٩٣/١١/٨

٣– کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، بەرگی دووەم: ١٠٣.

ئـەگـەر مـن جـارێ تـۆم کـەردەن ڕەنجە
دەستوورەن بەی طەور پێش ماچان لەنجە
عاشق ئەو خاصەن هەم لەنجە کێش بۆ
جە لەنجەی مەعشووق دڵ بێ ئەندێش بۆ

## غولام ڕەضا

**١**(*)

یـاران کـەردەی مـن، یـاران کـەردەی مـن
فەلەك زوڵم سەخت نە بەخت کەردەی من!
کۆس وە کۆس کەفتەی بەردەو بەرد من
گـرفـتـار وە چـنگ ئـاهـ سەرد مـن
جـە بـڵـنـدی فـەوق کـۆهـان کـەفتـە مـن
جـە تـەقـاضای زام شەونـەسرەفـتـە مـن
ئـیـقـبـاڵ مـوقـەصیر زەبوون تـاڵـەمـەن
هـەر جـا مـەلاڵـیوون پـەی حـەواڵـە مـەن
وێڵ بـادیـە شێت هـیـجـران مـەن
مـولـەبـبـەس وە بـەرگ سیاقـەتـران مـەن
میقراض میحنـەت جـەرگ شکافتـەی من
ئۆستـای غـەم کـاڵای نـە دڵ یـافتـەی من
(قـتـوی!) نـیـمـە سۆز سەردیـاران مـن
ریشەکـەنـدەی جـەور ڕۆزگـاران مـن
چـەند(بلـیـە!) عـەظیم پەی ویەردەی من
نـە هـەر مـوصیبـەت هـۆنـەکـردەی مـن
دەوری داغـبـەردەی کـەسان خـاص مـن
سەرتـاپـا مـەجـرووح بـەرگ پـەڵاس مـن
بـەگـلـەران خـاص کـەس نـەمـەنـدەی مـن
فـەلـەك نـەرد بـەد نـەبـەختشەنـدەی مـن

(*) لە (ڕەشید/ ٣) وەرگیراوە.

هــەر شوكـر خـالـیـق خـیـلـقـەتكـەردەی مـن
جــە ئــەوەل خـــاسدا هـــەم ئـــاوردەی مـــن
غـەیـر جـە شوكـرانـەت هـیـچ نـیـەن چـارەم
مـونـتـــەظـیـر وە لـوطـف دادەی دووبـارەم
چـــراكـــەی جـــوودت ئـــیـحسان عـــامـــەن
جـــای عــەرضـی ئـومـێد پـەنـاه مـەلجـامـەن

## سولـەیمان گـەرمیانـی(١)

١

مــــــــــیــــــــــــرزام وادەی راو
روێ هـــــۆرێزام مــــن جــــە وادەی راو
چـەنـی چـەنـد صـەیـیـاد هـۆرێزایـن نـە خـاو
پـۆشایـن وە بـەدەن ئـەسـبـاب و (قـەتـلاو!)
صەییاد گشت (بلان!) گشت چابوكخێز بین
گشت مـاردم وە دۆش پـڵـنگ پـارێز بـیـن
نـــە فـــەرق كـــاوێ وێمـــان دایـــن حـــەشار
مـــاردمـــان نـــە خـــاك دەست و دڵ تـــەیـــار
دیـم سفـیـد كـەڵـێ سفـیـد چـون كـافـوور
چـــەنـــی لـیسك خـۆر مـــەنمانـــۆ جـــە دوور
جـــەڵـــد بـــێ ئـــارام هـــەشت و نـــۆ ساڵ بـــی
پـــەڕانـتـر جـە طـەیـر یـەعـنـی بـێ بـاڵ بـی

(١) لەناو دەستخەتەكانی مام رەشید هەمەوەندا شاعیرێك هەیە ناوی سولەیمان ساڵحە رەنگە لەگەڵ سولەیمان گەرمیانیدا یەك كەس بن.
دەڵێن: ئەم سولەیمان ساڵحە شیعری داشۆرینی هەبووە، ڕۆژێك لەناو كۆمەڵێكدا دەبێ دەڵێن: تۆ هەجوی (رەشید ئاغا)ی هەمەوەندت نەكردووە، ئەویش ئەڵێ:
هەر كەس لەگەڵ كورد ئەكا دوژمنی
لووت رەشیدئاغا وە ... ... ژنی
دەشڵێن: رەشید ئاغا لووتی زۆر زل بووە
(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

گـاهـ ئـوزاق مـەسـەنـد گـا مـەکـەردش سـەیر
سەهـمـنـاك مـەمـەنـد جـە سای بـاڵ تـەیر
ئـــاهـــوو جـــەو دەمـــدا گـــرتش قـــەرارێ
مـەشغـووڵ بـی چـەنـی چـووز وەند دارێ
مـــنش نـــەو دەمـــدا فـــرصـەت ئـــاوەردم
مـــاردم ئـــارایش پـــەهـلـوو ئـــەو کـــەردم
تـــێزکـــەردم بـــارووت قـــایـــم مـــەحـــکـــەم
عەین دام ئەو جاسووس تەتار گوڵ دەم
نـــەفـــەس نـــە قـــەفـــەس وێم کـــۆتـــا کـــەردم
فـــەتـــوای ئـــیشارەی ئـــاهـــوو ئـــاوەردم
دام لـــە دوورانش خـــەڵـتـــان بـــی نـــە خـــاك
چـــڕیـــم هـــامسەران وە ئـــاوای بـــێ بـــاك
هـــــامسەران واتـــــەن: دەستت نـــــەڕێزۆ
کـــەڵـــڕەم وەی طـــەور جـــە لات نـــەخـــێزۆ

## گەرمیانی (١)

**٢**(*)

طـــەهـــا هـــەی تـــڕهـــا لـــەئـــیـــم بـــێدیـــن!
جـــە عـــالـــەمـــەدا تـــۆی (خـــارج الـــدیـــن)!
تـــۆی شیـــربـــایـــخـــۆر جـــە ئـــیمـــان بـــەری!
دیڵـــــە سنـــــەیـــــی، ویڵ بـــــێسەریـــــی!
گـــــەمـــــاڵ کـــــۆنـــــە! بـــــەراز گـــــێزەر!
خـــاریـــجـــی مـــەزهـــەب! لـــە عـــالـــەم وەدەر!
کـــــۆنـــــە ... لا لـــــەغـــــاوە کـــــەف!
هـــەڵـمـــەت نـــەمـــاوی جـــە دووڕاگـــەی (عف!)

(١) نازانم ئەم گەرمیانییە کێیە، وەك نایشزانم ئەم طاهاو ئەحمەدە کە بەو شێوە هەجوی کردوون و دایشۆردوون کێن!

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

ڕۆژ نــیــیــە دە جــار چــون بــەرازە راو
سەگـەل چـون مـالـۆس نـەتـخـاتـە قـوڕاو
جــە تــرس سەگــەل تــۆ نــایــەیــتــە دەر
نـــەجـــاتت نـــابـــێ خـــاکت بـــۆ وە سەر
جـە قـڵـخـەی ژوورت جـە شیـڕەی خـوارت
جــە فـیـڕەو جـڵـقـەی پـەنـا دیـوارت
عـــالـــەم هـــەراسان جـــە دەستت بـــێزار
جـە هـەردوو دنـیـا شەرمـەندەی چاوخـوار
تـۆی شیـربـایـی خـۆر لایـەق لـەعـنـەتـی
لـــە مـــەذهـــەب وەدەر سەگ پـــاپـــەتـــی
ئـــەحـــەی بـــرای تـــۆ وەحـــەی تـــەواوە
ئـێستـەیش کـەر دەگـێ، هـەر کـەری گـاوە
لـــە بـــەدیـــی ئـــێوە دنـــیـــا شێواوە
گـوو بـە ریش ئـەو بـاوکـە نـاو تـۆی نـاوە
ریش چون مەڵۆگیای سەگ جە بان خەفتگ
نـەمـرچ و نـە دوان چـون ڕۆڵـە مـردگ(!)
ریشت وەك ریش مـــەخـــلـــووقـــات نـــیـــە
بــن چــڵــکــن، سەر زەرد، نــازانم چــیــە!
ئـــەو زەردە مـــیـــزی ئـــەحـــەی بـــراتـــە
یـــا تـــووك بـــن کـــلك گـــەمـــاڵ لاتـــە
یـــا بـــە مـــیـــز خـــۆت ریشت ئـــاوداوە
یـــا لـــە قـــنگ ئـــەحـــەی بـــراتـــی نـــاوە
داخـــم هـــەر ئـــێدەن دایـــکت لـــەم لایـــە
ئـــەگـــەر چـــی ئـــەویش چـــوە بـــە زایـــە!
ئـــەو قسە بـــووگـــە بـــە پـــابـــەنـــد پـــام
وەرنـــە ئـــەمـــکـــردی بـــە پـــەنـــد ئـــەیـــام!

***

## کەلامی مەلا گەرمیانی قوولەیی

دلـبــەر بــە حــاڵــم، دلـبــەر بــە حــاڵــم
وەسەن ئــەی عــیــتــاب دەروون زووخــاڵــم
پــەی چــی بــێ رەحمــی؟ هــەرەس وە مــاڵــم؟
پــەی دووری بــالأت ئــاشفــتــە حــاڵــم
هـــەنـــی نـــەمـــەنـدەن تـــوانـــا و تـــابم
تــاکــەی وەی دەستــوور مــەدەی عــەزابم؟
مـــەگـــەر مـــن گـــەورم یـــا بـــتـپـــەرستـــم
یـــا راگـــەی زووار ئــیـــمـــامـــان بـــەستـــم
یـــا رای حــاجـیـیـان مــن وە بــەس بــەردم
یـــا بــارگــەی نــەجــەف مــن غــارەت کــەردم
یــا نــە رای رەسوول مــن پــیــکــم شەنــدەن
یــا بـنـچـیـنـەی بـەرد ئـیـبـراهـیـم کـەندەن
یـــا نـــاقـــەی صالــح وە تــێـغ پــەی کــەردم
یــا هــیــزەم پــەی نــار خــەلــیــل ئـاوەردم
یــا تــێـغـم نــە رووی شای شەهــیـدان شەنـد
یـــا شەط فـــورات مـــن بـــەردم وە بـــەنـــد
یـــا زەکــەریـــام کــوشت بــە ئــەڕەی ستــەم
یــا دەست عــەبــاس عــەلــیــم کرد قــەڵــەم (!)
یـــا چـــەنـــی یــەزید مــن بــەیــعــەت کــەردم
یــا خــەیمەی حــوسەیــن مــن غــارەت کــەردم
یــا بــیــنــای مــەذهــەب زەردەشتــم کــەردەن
یــا وە بــتــخــانــان مــن سوجــدەم بــەردەن
گــونــای کــەبــیــرەم نــە وانــان جــە سەر
قــایــل بــیــم بــە دیــن خــوداو پــێــغــەمــبــەر
رای مــوسڵــمــانــیــی وەر نــەدام نــە دەست
ئــەحــەد پــەرستــم نــیــم صەنــەم پــەرست

پاکەن مەذهەبم خودا گەواهەن
زوبانم گۆیای حەرف (اللە)ن
خەزانەی هۆشم فەهم و خەیاڵم
نەقد جەوانیم عەقڵ و کەماڵم
عەیشم نیشاطم شەوق و شەبابم
صەبر و ئارامم توانا و تابم
گەردین نە رای تۆ تەمام صەرف کەردم
وێم جاگەی تانەی خاص و عام کەردم
خۆ تۆ بێ مروەت نەزان حاڵ دەرد
جارێ نە پەرسای رەحمت پێم نەکەرد
جەفای بێ پایان رەنج بێ سامان
چەند کێشام نە رات شای جەمین جامان
چەندێ باری غەم چەنێ نەدامەت
چون چەمەی چەوگان چەم کەردش قامەت
بەزەییت ناما وە حاڵ جەستەم
بە جەستەی زەعیف هیجران خەستەم
گۆش نەدام بە حەرف بەدان بەدگۆ
وێم کەرد وە غوڵام زەڕخەریدەی تۆ
کەی تۆ خزمەتێ روجووع کەردی پێم
کۆتایی نەکەم خزمەتکاریی ویم؟
عاقیبەت –دلبەر– چە خزمەت کەردم
کامین خزمەتێ وە جا ناوەردم؟
(باقی والسلام) ئەی یار هامدەم
(فەقێ گەرمیانی) دەروون پڕ جە غەم

## لەیلێ و مەجنوون

### میرزا شەفیع

شاعیرانی کۆنمان -وەك شاعیرانی دەرودراوسێ- خۆیان لە بواری چیرۆك و داستانی باوی سەردەمی خۆیان و پێش خۆیان داوە و، لەم ڕووەوە -کەم تا زۆر- شوێن دەستیان دیارە، ڕەنگە ئەوانەیش لە بەرهەم و شوێنەواریان تێدا چوون، یان ماون و ئێمە هەواڵیان نازانین گەلێ لە زانراو و بیستراوەکانیان زۆرتر بێت، هەر چۆن هەبێت هەوڵدان بۆ دۆزینەوە و ناساندنی ئەو بەرهەمانە بەشێکە لە ئەرکی سەرشانمان بۆ دۆزینەوەی کەرەستەی مێژووی ئەدەبی کوردی.

(لەیلێ و مەجنوون) یەکێکە لەو داستانانەی شاعیرانی کورد بەشی خۆیان تێ خستووە و ئەسپی بیری خۆیان تێدا تاو داوە و، وەك شاعیرانی جیهان ئەمانیش بەشیان لەو داستانە ناسراو و ڕەنگینەدا هەیە و، شوێن دەستی کەسانێکیان دیارە.

لەم بوارەدا بەرهەم و ناوی دوو شاعیر دەخەمە ناو ناوان من بزانم تا ئێستە باسی ئەوە نەکراوە لەم بەشەی ئەدەبدا -لەیلێ و مەجنوون- بەشدارییان کردبێت، ئەو دوو شاعیرە:

١- میرزا شەفیع و

٢- ئەڵماس خانن.

لێرەدا جێگەی خۆیەتی ئاماژە بۆ یەك بەیت بکەم کە لە سەرووی لاپەڕەی یەکەمەوە نووسراوە و مێژووی دانانی داستانەکە دەردەخات کە ئەمە بایەخی تایبەتی خۆی هەیە، من بەیتەکەم لە نێوان دوو کەوانەدا خستە ناو داستانەکە. ئەمەیش بەیتەکەیە:

تەئریخ گوفتار بەندەی مەینەتبار

هەزار و یەکصەد چەنی هەشتا و چار

لەمەوە دەردەکەوێ تەمەنی ئەم داستانە بۆ نزیکەی (٢٥٠) ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوە.

### میرزا شەفیع

خـــــانـــــان شکـــــار کـــــەرد

ڕوێ شای نەوفەل عەزم شکار کەرد

قەبیلەی لە قەوم عەرەب سوار کەرد

قەهرەمان ئاسا سپیی تەتار کەرد

یاساڵدا قەوشەن سوپای بێ سامان

ڕەم ڕەم وەحش و تەیر ماڵان وە دامان

فەرما قوشچیان هەرکەس پەی ویشان
کلاوان نە فەرق شەهێنان کێشان
چاوەشان داشان نە تەپڵ بازان
یۆزان رەهاکەن، بازان پەروازان
دەستەی کەماندار ریجل راست خەمدا
قەوس قەزاگێڵ شاخەش نە چەمدا
جە قاژەی پەردڵ شەصت شەقەی تیر
جە شریخەی شەهێن شەیدای ئاهووگیر
هوونەی باڵ باز پڕتاو پای یۆز
وەزاق ئەسپان نامەی خۆش ئامووز
[تەئریخ گوفتار بەندەی مەینەتبار
هەزار و یەکصەد چەنی هەشتا و چوار]
ماسان هەراسان جە تیپ ئاهوو
کێشان پەی جەبەل گوڵبانگ یاهوو
نەوفەل بەو کومەیت پای مەنجۆڵەوە
مەهمیز دا مەرکەب شی وە چۆڵەوە
یاوناش وە پای هەردەو کۆساری
ماه بی دەری سەخت و دشواری (!)
دیش نەیاس بەرز سای قوللە کەمەر
مەیۆ دەنگ شین چەمەری چەمەر
دوود شیوەنش گەرتەن قوللەی کۆ
ها وەختەن کەرۆش وە خاك نەی کۆ
تاودا وە کەحلان خاصەی دیاری
لوا چەنی دەنگ زایڵەی زاری
دیش شەخصێ نیشتەن یەکتای لۆنگ وە کۆڵ
نە دێوەن نە جن نە ئادەم نە غۆڵ
مووی فەرقش ئامان بالای پاش پۆشان
تەیران پەی سەهەند سایەش مەکۆشان

نــاخـــوونش بــيـــەن وە قـــولـــلاب شيـــر
بـیٚ پـەروا نـە قـەطـع مـەودای نـاخـوون گـير
نــە فـــەوق فـــەرقش چـــون سەهـــی سەروان
لانـــەشان بـــەستـــەن قـــومـــری و تـــەذەروان
تـــەكـــيـــەدان وە سەنگ سەرد سیـــاهـــیٚ
خـــەيـــاڵ مـــەوەرۆش گـــاهـــیٚ وە راهـــیٚ
گـــا نـــە شادی و زەوق گـــا نـــە گـــريـــنـــەن
گـــا خـــاتـــر پـــەشێو مـــات و غـــەمـــگـــينـــەن
گـــا ئـــيـحـــيـــا وە مـــەيـــل خـــەيـــاڵ يـــارەن
گـــا زەلـــيـــل زام گـــا دڵ ئـــەفـــگـــارەن
گـــا خـــەنـــدەی بـیٚ وەخت گـــا شين بـیٚ شوون
گا چون ئەلف راست گا حەلقە چون نوون
گـــا مـــەردەی بـیٚ هـــۆش گـــا نـيـمـە گـيـانـەن
گـــا گـــا نـــە ذيـــكـــر ذات سوبـــحـــانـــەن
نــەوفــەل نــيـگـــاكـــەرد وە جـــەستـــەو حـــاڵش
ئـــامـــا وە تـــەقـــريـــر پـــەرسا ئـــەحـــواڵش
وات: ئـــافـــەريـــدەی ذات يـــەكـــتـــاتـــەن
هـــەردەی بـــێدی مـــاڵ بـــيـــابـــان وەتـــەن
پـــەی چـــیٚ نـيشتـەنـی نـەی خـەرابـەی بـەڕ؟
دامـــانت وە زۆخ زامـــان كـــەردەن تـــەڕ!
بـنـچـيـنـەی هـۆشت كـیٚ كـەنـدەن جـە بـن؟
ئـــەصڵ ئـــادەمـــی يـــا نـــە گـــرۆی جين؟
گـــيـــرووەردەی طـــەلـــيسم كـــام رەنگ دێوی؟
جـــە نـــەسل ئـــادەم يـــا جـــيـــنس دێوی؟
زاريت جـــە چـــێشەن پـــەی كـــیٚ تـــاسەتـــەن؟
سەرت سەرگـــەردان كـــام سيـــاسەتـــەن؟
مەجنوون ديش مۆبەت شای فەرەيدوون فەڕ
والـــيـــی مـــەمـــالـــيك عـــارەبـــان بـــەڕ

واتش: ئـەی نـەجـیب نـەتـیـجـەی شاهـان
فەرمان فەرمای حوكم حیشمەت پەناهان
جـەی وەرتـەر نـامـم مـەوانـان وە قـەیس
نـەك چـون ئـیستـە بـیم بـەرگ بـەدەن لـەیس
شاهــان كــەس وە مــن مـوقـابـیـل نـەبـی
هـیـمـمـەت حـاتـەم لـێم حـاصڵ مـەبـی
كەیخوسرەو نەداشت چون من سوپاو سام
سادە ساقــیــیــان دەور بــادەو جــام
نــەورەس جــەوانــان چــابــوك سواران
نـیـمـچـە كـەنـیـزان نـازك نـازداران
تـەحصیل كـەردە بـیم هـەر یـەك نـە جـایێ
هــەر یــەكــێ لایــەق سەركــار شایــێ
هـەر صوب تـا ئـێوار دەستـم نـەكـار بـی
نــە بــەخشای درەم دانــەی دیـنــار بــی
لاڵ بـام پـەی نـامش یـەك لـەیلـێ نـامـێ
خـاڵ دانـەی فـەرەنگ زوڵف دەستـەی دامـێ
بـیـنـاكـەرد غـارەت سەرمـایـەی هـۆشم
لـۆنگ مـەجـنـوونـیـی شانـا وە دۆشم
رەقـەم كـەرد وە نـاو نـەرگسان مـەست (!)
دەروازەی نـیشاط كـامـەرانـیـم بـەست
تـەرك شایـیـم كـەرد لـۆنگم وست نـە كـۆڵ
چـۆڵـم كـەرد وە زێد زێدم كـەرد وە چـۆڵ
ئـیستـە هـام وە چـۆڵ بـێدیـی هـەردەوە
تــەكــم دان وە سەنگ سیــای سەردەوە
یـە بـار لـەبـان خـوشك قـاخـمـەن
یــە ئــاهـ یــە رەنگ سیــازاخــمــەن
یــە دوود دەروون تــەوەن تــاومــەن
یـە بـەرگ و پـۆشاك خـوردو خـاومـەن

یە زیادیی شەعر نە تەن غەرقمەن
یە لانەی مەلان فەوق فەرقمەن
یە جلبەندو لۆنگ دەست و عەصامەن
یە شێوەی دێوان جێ تەواسامەن
یە مولْك و مەكان ماواو دەیرمەن
یە وێڵیی وڵات پەریٚ لەیلمەن
غەیر جە وەحش و طەیر بەڕ بێدیی ماڵ
بەشەر جە عالەم نە پەرسان ئەحواڵ
ئارۆ تۆ نە سەیر سپیی تەتاران
رات غەڵەت كەردەن چون راویاران
مەعلوومەن جە خەوف خودا مەتەرسی
لوطف شاهتەن هەواڵ مەپەرسی
نەوفەل وات: مەجنوون بەرگ بەدەن چاك
بە ذات بیٚ میثل فەرد تەنهای تاك
جەی وەرتەر جە بەخت بەد ئیقباڵ تۆ
كەس موطلیع نەكەر من جە حاڵ تۆ
تا من بە تەوفیق بینای (لاینام)
پەرێت باوەردام لەیل جەمین جام
حەرفیٚ مەواچوون پەی سەرئەفرازی:
كۆتاكەر تەقریر ماجەرای ماضی
زاریت چون خەزان جەرگم رێزنا
پەشێویت پەرداخ شاهیم بێزنا
پەریٚ تۆ عەیبەن ئەی هەردو چۆڵە
ئەی عەصاو كەشكۆڵ ئەی لۆنگ و كۆڵە
هۆڕێز چەنیم بەرووت وە دامان
قەسەم وە بارگەی بەرز ئیمامان
هەر گاهـ دەوای زام نەسرەفتەت لەیلەن
شاهیی و مولْك و ماڵ نەڕات طوفەیلەن

مـەجـنـوون وات: نـەوفـەل پـادشای عـەرەب
تـا سەر بـۆ شاهـیت بـە شادیـی و طـەرەب
دڵـداریـم کـەردەن فـرە کـەس چـون تـۆ
(گـردو نـە گـمت!) جـاگـیـر نمە بـۆ
فـرەکـەس نـە رام رێحـانـەش کـاشتـەن
حـەرفشان پـەرێم سوودێ نـەداشتـەن
ستـارەم داخـڵ بـورج مـەرپـیـخـەن
ئـیسم ئـەعـظـەم ئـاخ (دریـخـن!)
دێو تـاڵـەی مـن حـەق شونـاس نـیـەن
فـریشتـە جـە لام هـەراسان بـیـەن
بـەخـتـم گـیـروەردەی دێو رەجـیـمـەن
مـەحبـووس نـە طـەلیسم بـەستـەی قـەدیمـەن
صـەد هـەزار حـەکـیـم بـەیـان جـە شاران
مـوعـالـەجـەی دەرد کـاریـم نـەداران
سیـوای ذات پـاك یـەکـتـای (لـم یـکـن)
جـە لای کـەس نـیـەن دەوای دەرد مـن

### جواب دادن نوفل مجنون را:

نـەوفـەل وات: مـەجـنـوون بـەهـانـە وەسەن
سەوگـەنـدم بـەو کـەس بـێ کـەسان کـەسەن!
جـە گـەنـج قـاروون گـەنجم ئـەفـزوونـەن
فـەوج و قـەوشەنم مـەوج جـەیـحـوونـەن
تـەمـامـی نـە رات طـوفـەیـلـم کـەردەن
یـا مـەبـۆ مـەردەن یـا لـەیـل ئـاوەردەن
نـیـگـا کـە وە عـەهـد کـەردەی ئـەمـیـران
جـەهـدشان چـۆنـەن پـەرێ فـەقـیـران؟
ئـەوەڵ وە مـۆبـەت وە مـیـهـرەبـانـی
وە رەسم قـانـوون وە جـان فشانـی

دووەم وە قـــومـــاش نـــادیـــرەی شاران
لایـــەق وە سەرکـــار سەلـــیـــقـــەداران
سێهـــەم وە(پـــیـــکش!) سەگـــڵاوی سەعـدان
دەعـجـانـی مـەنجۆڵ نـوطـفـەی شەمـیـطـان
بـــەحـریـی بـــەحـریـزاد جـیـهـەت عـــەرەب
قـــەبـــاڵـــە داران نـــەتـــیـــجـــەی نـــەسەب
پـانـصەد چـەنـی زیـن ئـیرسال بـان پەرێش
هـــەریـــەکـــیّ چـــەنـــی جـــەلـــەودار وێش
نـــاقـــەی لاڵ پـــەشم جـــەرەس نـــە گـــەردەن
هـــەزار مـــەکـیـانـوون پـــەریّ بـــار کـــەردەن
چـوارەم بـــە یـــاقـــووت ئـــەڵـمـــاس ئـــاودار
مـــرواری وە سەنگ گـــەوهـــەر وە خـــەروار
قـــەومـانش بـەو طـەور غـەنـی کـەم جـە زەڕ
هـیـچ کـەس نـەکـەرۆ حـەرف خـەیـر و شەڕ
ئـــەر وە گـــەنـــج و مـــاڵ نـــەبـــۆ رازیشان
مـــەبـــۆ سەر بـــەروون پـــەی سەربـــازیشان
ئـــەر حـەق لـەیـل وە تـۆ مـەویـنـۆ لایـق
ئـیـنشاڵـلا (مسپـام!) لـێش مـەبـۆ فـایـق
مـــەکـــەرووش وە پـــەنـد واتـــەی مـــاهـ و ساڵ
مـــاوەروون پـــەرێت لـــەیـل سۆسەن خـــاڵ
غـــەرەض شای نـــەوفـــەل وە عـــوزرمـــانـــی
وە هـــەزار ئـــەفسوون ئـــەفسانـــە خـــوانـــی
رازیـی کـەرد مـەجـنوون بـار هـیـجران کێش
پـۆشا لـۆنگ پـۆست بـەردش چـەنـی وێش
یـــاونـــاش وە قـــەسر ئـــەیـوان شاهـــیـــی
فـەرمـا قـەیس وە عـەزم حـەمـام بـی راهـی
نـــەدیمان وێم رەفـــیـــق بـــان چـــەنـــی
نـــەك خـــەیـــاڵ بـــەرۆش وە راگـــەی هـــەنـــی

هـەر وەخت بـەرئـامـا جە گەرمابەی صاف
بـــەپـــۆشان وەنـــەش زەرتـــان زەرپـــاف
بـاوەران وە جـەم جـەرگـەی مـەیـنـۆشان
تـا نـە سەر بـەرشۆش سەودای خـامـۆشان
(الـقـصه) یـاران مـەجـنـوون بـەردشان
داخـــڵ وە حـــەمـــام شاهـــی کـــەردشان
تـەمـام جـە حـودووث کـەردشان طـاهـیـر
شیـوەی ئـادەمـی وەنـەش بـی ظـاهـیـر
شا یـەك دەست لـیـبـاس خـاصەی شاهـانـە
پـەی مـەجـنـوون کیاست نـە قـەمچی خـانـە
پـــۆشا وە بـــەدەن لـــیـــبـــاس شاهـــی
وە عـــەزم حـوضوور نـەوفـەل بـی راهـی
سەلام کـەرد وە رەسم قـائـیـدەی قـەدیـم
یـاران مـەجـلـیس کـەردشان تـەعـظـیـم
نـەوفـەل وە قـانـوون کـەیـانـان پـێش
جـــا دا نـــە جـــانـــیب دەست راست وێش
نە رووی قەیس مەجلیس بەزم مەی سازان
مـوطـریـبـان سازان رەسمـیٚ مـەنـوازان
صەدای سەمطووران چەنگ خۆش ئاهەنگ
رەقص رەقـــاصان شەیـــدای شۆخ و شەنگ
کـزەی مـووکـەشان نـاڵـەی نـەوای نـەی
سۆز مـــەقـــامـــات عـــارەبـــان طـــەی
خـۆشخـوان سەرمـەست بـادەی روممانـیـی
مـەوانـان مـەقـام جـاگـەی رۆحـانـیـی
سەروەران مـەسروور دڵ خـاڵـی جـە غـەم
ویـــاران وە عـــەیش تـــا وە صوبـــح دەم
سەحـەر فـەڕاشان دارای جـیـهـانـگـیـر
هـۆرپـێچـان تـەنـاف پـەردەی سیـاقـیـر

صەدای تـەپـڵ کـۆس شای خـاوەر خـێزا
سوپـــای ستـــاران تـــرساو گـــوریزا
جـە مـەکـان وێش نـەقـڵ مـەکـان کـەرد
ئـیـرادەی سەفـەر رای ئـاسمـان کـەرد
سان سوپـای داج بـیـنـای فـیـرار کـەرد
خەفیف بی جە شەوق خەندەی شەفەق زەرد
ساکـنـان بـەحـر مـوقـیـمـان خـاك
ئـافـەریـدەی صونـع فـەرد تـەنـهـای تـاك
بێدار بین نە خواب ئەحیای هەفت ئیقلیم
مـەشغـووڵ بین بـە ذیـکـر پـادشای قـەدیـم
قـەیس هـەم شی نـە فـکـر خـاڵ لـەیـلـەوە
تـەکـدا وە زامـان جـە هـوون کـەیـلـەوە
وات: شوکـرم وە تـۆن کـان کـۆی کـەرەم
قـەدربـەخش حۆران گوڵـبـاغـچـەی ئـیرەم
کـــەسێ کـــەرد وە شا کـــەسێ وە دەروێش
هـەرکـەس سازایـان چـەنـی بـەخت وێش
غـەیـر جـە مـن فـێشتـەر حـاڵـم پـەشێوەن
بـەخـتـم گـرفـتـار طـەلـیسم دێوەن
گـاهـێ نـە جـەبـەل بـیـابـان و هـەرد
گـا زەلـیـل زام، گـا خـەریك دەرد
جـارجـار جـەفـاو دەرد تـاوتـاو زۆخ زام
دەم دەم مـار خـەم مـەپـێچـۆ نـە پـام
ئـێستـە مـیـحـنـەت رۆزگـار مـەدۆم لـوول
مـەکـێشووم نـە حـەلـق هـەتیـتـەی مـەفتـوول
سیـوای زات وێت بـەصیـر بـیـنـا
نـیـگـارنـدەی نـەقش نـۆ تـاق مـیـنـا
ئـاگـاهـەن جـە لات دەردحـاڵ مـن
ویـەردەی ئـەوقـات مـاهـ و ساڵ مـن

هـــیـــچ ئـــەحـــیـــا تـــۆمـــار دەردم نـــەزانـــان
(متحفین!) چون مەظموون مەلفووف خانان
هــــەر شوکـــر تـــۆمــــەن دانـــای ذالجەلال
(الحمـــــدلـــــلــــــه عـــلـــی کـــل حـــــال)

## نامه نویشتن نوفل شاه برای خواستگاری لیل گوید

(الــــقـــصه) نـــەوفـــەل دانـــا وەزیـــرێ
والـــی هـــونـــەرمـــەنـد نـــوکـتـــە پـــەزیـــرێ
واتش: ئـــەی وەزیـــر نـــامـــە ئـــینشا کـــەر
ئـیبـتـیـدا بـــە نـام مـوشکـیل گوشاد کەر
نامەی خۆش مەضموون نە جەواهیر کەیل
بـکـیـانـوون وە قـەوم عـارەبـان لـەیـل
بـنـویس: ئـەی عـیـظـام نـەتـیـجـەی عیظام
ئـەصڵ و نـەسەب خـاص نیکزاد و نیکنام
گـــوڵـــزار عـــومـــرت چـــون رشتـــەی رەزان
دوور بــۆ جــە ئـافـات حـادیـثـەی خـەزان
تـــا دنـــیـــا دنـــیـــان دەوران کـــامت بـــۆ
دوشمـــنـــان مـــەجـــرووح زەدەی زامت بـــۆ
دمـــــای شەرح شەوق زەرپـــــاف دیـــــدار
جـــۆیـــای دیـدارم وە گـــیـــان خـــریـــدار
مـــەنشوور (مشکـــوف!) نـــامـــەی عـــالـــی بـــۆ
مـــەضمـــوون نـــامـــەم وەنـــەش حـــاڵـــیـــی بـــۆ
نـــە پـــەردەی حـــیـجـاب کـنـاچـەت هـەنـەن
مـاچـان شەوق جـە شەوق ئـافـتـاب سەندەن
حـــۆری تـــەلـــعـــەت عـــولـــیـــا جـــەنـــابـــەن
(قـــمـــر الـــنـــصاب) شوعـــلـــەی ئـــافـــتـــابـــەن
بــــالاش سەوڵ ساف ساوا نـــــەمــــامـــــەن
نـــەوتـــووڵ نـــازار یـــانـــەی بـــاوانـــەن

شێوەش گـرتــەن بــاج هــومــەیـلای پــەری
بــێ شەوقــەن جـەلاش زوهــرەو مـوشتــەری
پــێشانــیش چــون جــام جــەمشیـد نمانــان
جــیــهــانمای دەست نــامــەی کــەیــانــان
ئــەبــرۆ مــوژانش سیــان جــە خــوتــەن
کــەشیـدەی پــەرگــار ئـوستــای قـودرەتــەن
دیـدە دیـدەی طـەیـر مــاڵ جـە مـوغــاران
بــێ سورمــە سێوەنگ بــێ مــەی خـومــاران
زوڵــفش لــوول وەردەن چــون لــوول لــەولاو
کــرژەن چــون کــلاف خــەیــاتــەی خــام تــاو
گـێسووش صونـعێوەن کـەس نـەزان چێشەن
حـوکـم عــەصای دەست مـووسەوی پـێشەن
مــاچــان مــەگــێڵــۆ ساتــێ وە صەد لــەون
بــاتــڵ کــەردەن سیـحـر فـیـرعـەون بـێ عـەون
بــەڵــقـیس مــەکــانــەن فــریشتــە فــامــەن
دوو هـــەفــتـــە کـــامـــڵ بـــەدر تــەمــامــەن
خـــاڵش زومــــەڕەد دانـــــە تـــێنـــیشان
ئــەفــعـــا کــۆر مــەبــۆ جـــە (آسیشان!)
روێ مـــن وە عـــەزم سەیـــر و شکـــاران
رام کــەوت وە کـۆی نــەجـد پــەرێ تــەتــاران
قــەیسم دی چــە قــەیس؟ دیـوانــەی بـێدەنگ
مووی سەر بالا پۆش فەرش زەمین سەنگ
رەحـمــم ئــەثــەر کــەرد لاڵــیــام چــەنـێش
ئــیــظــهــار کــەرد وە نــەم دەردحــاڵ وێش
راستــی دوود نــە فـەرق کـەلـلـەم هـێز ئـاوەرد
پەی جەفای مەجنوون (زخ!) نە هیجران زەرد
وە صەد دەلالـــــەت صەد دڵـــــنـــــەوازی
وە هـــــەزار ئـــــەفسوون کـــــەردەنم رازی

لـێم قــەبــووڵ نــەکــرد عــوزرو بــەهــانــە
چـــەنـــی وێم ئـــاوەرد وە دەوڵــەتــخـــانــە
حـــەیــفـــەن شازادەی عـــالـــی نـــەژادێ
صاحــیب ئـــەرکـــان بــێخ بــنــیـــادێ
دەست جـە تـەخت بـەخت عـەدالـەت کێشان
هـــا نـــە طـــەریـــقـــەی دیـــن دەروێشان
فـــەرد بـــێ رەفـــیـــق مـــات سەرگـــەردان
ئـیـمسالٚ چـەند ساڵـەن وێڵـەن نـە هـەردان
پـــەرێ خـــاڵ لـــەیــل وێڵ بــۆ نـــە کـــاوان
قـــەیس نـــە کـــاوان بـــۆ لـــەیـلـێ نـە بـاوان
هـــەرگـا لـوطـف شا چـەنـێمـان یـار بـۆ
حـــەرف خـــەیــر ظــاهــیــر بــا ئـاشکـار بـۆ
ئـیستـیـدعـام ئـێدەن جــە ئــیشفـاق شاهـ
قـــەیس کـــەرۆ وە عـــەبـــد غـــولام دەرگـــاهـ
قـوفـڵ بـەسـتـەی بـەنـد بـەخـتش وازکـەرۆ
سەرش نـــە عـــەذاب سەرئـــەفـــراز کـــەرۆ
شەرط دۆستـــیــمـــان جـــە بـــالاَ ئـــێدەن
جـــای ئـــومـــێدەنـــی بـــە تـــۆم ئـــومـــێدەن
جـــەوابم بـــە عـــەرض مـوعـــەطـــەل نـــەبـۆ
شەفـــەق نـــە دەیـجـوور مـوبـــەددەل نـــەبـۆ
ئــەر نــەدەی روخـصـەت، خـۆلاصـەی کـەلام:
مـــن عـــەزمـــم رەزمـــەن (باقي السلام)

## نامه نویشتن نوفل برای خواستگاری لیلی برای مجنون گوید

نـــامـــە دا بـــە دەست شیـــریـــن خـــەرامـــێ
گـــەردەن کـــەشان طـــەور نـــەسیـمـــی نـــامـــێ
وات: بـــە زبـــانـــی بـــواچـــە پـــێشان
نـــەبین وە بـــاعـــیث بـــەدبـــەخـــتـــی وێشان

حـەرف خـەیـر واچــان حـەتـا مـەتـاوان
بـــادا لـــەیـل و قـــەیس وە هـــەم بـیــاوان
وەرنــە بــە مــەعـبـوود بـێ زەوج و فـەرزەند
بـێ خـوردو بـێ خـواب بـێ نـەسل و پـێوەند
حـــەتـــا نـــە جـــای وێم کـــەردەنم ئـــاخـــێز
سەر مـــەبـــۆ جـــە تـــەرح وەڵگ خـــەزانـــڕێز
قـــاصیـد سەر ئـــەفـــراز پـــەیـــغـام شابـــی
سوجـــدەی زەمین بـــەرد رەوانـــەی رابـــی
نـــەکــەردش مـــەدار قـــەطـرە دا بـــە جـــەخت
مەنزڵان طەی کەرد بە وەخت و بێ وەخت
یـــاوا بـــەو مـــەکـــان بـــادیـــەی بـــێدی
رووی سارا پـــۆشان سورخ و سفـــیـــدی
چـــەترو نـیـم چـــەتر خـــەیـمـەو خـــەرگـاهـان
کـــێشان بـــە قـــانـوون قـــائـیـدەی شاهـــان
یـــەك خـــەیمەی عـــەظیـم دوورەن جـــە یـانـان
جـــەم بـــەستـــەن تـــێدا نـــامـــی جـــەوانـــان
بـــەعزێ تـــێ نـیـشتەن بـەعزێ صەف کێشان
عـــالـــی نـــەژادێ هـــا نـــە دلـــێشان
قـــاصیـد (نـزاد!) بـــی سەلام دا وە صەف
نـــامـــە بـــەرئـــاوەرد نـــیـــا نـــە رووی کـــەف
نـــامـــەشان نـــە دەست قـــاصیـد ستـــانـــا
مـــونشی تـــەڵـــەب کـــەرد سەراسەر وانـــا
مـــەفـــهـووم بـــی لـــێشان مـــەضمـون نـامـە
مـــەجـلـیس بـی وە حـــەشر (یـوم الـقـیـامـە)
واتشان: نـــەوفـــەل فـــکـــر خـــام کـــەردەن
بـــەهـــانـــە پـــەی وێش سەرەنجام کـــەردەن
ئـــەڵـــبـــەت وە زۆر سوپـــای وێش نـــازان
طـــەمـــەع لـــەیـل کـــەردەن ئـــەی حـیـلـە سازان

قەومیشان چێشەن نەوفەل چەنی قەیس؟
قەیس خەزاعیلەن نەوفەل بەنی وەیس!

**.... جەواب نامە نوفل گوید**

تەڵەب کەرد مونشی پەریٚ جەوابش
هەر ئێد مەزانا راگەی صەوابش
واچە: ئەی نەوفەل خەیاڵت چێشەن؟
هەرکەس نە جای وێش پادشای وێشەن
گەر قەیس دێوانەن تۆ فەرزانەنی
پەی چێش نە خەیاڵ بیٚ ئیمکانەنی
هەر گاه قەیس وە فیکر فام وێش مەبی
ضەروور وە تەصدیع نامەی تۆیش نەبی
مەر من جەی وەرتەر قەیسم نەناسان؟
هامڕازەن چەنی دیری دەواسان(!)
هەر جە طیفلی قەیس بیٚ هۆش و لێوەن
وە دەست دێوان حاڵش پەشێوەن
عەیبەن قەبیحەن پەی شەخصیٚ چون تۆ
خەیالان خام وە دڵ باوەرۆ
هەر گاه تۆ وە راست عەزمت پەی رەزمەن
ئێمەیچ ئەو رەزمە پەرێمان بەزمەن.
نامە تەمام کەرد سپەرد وە قاصید
بە شاهان عەیبەن خەیاڵ فاسید
واچە وە نەوفەل: مەر نمەزانۆ
حەجەر نە جای وێش سەنگین مەمانۆ؟
نە نازۆ وە زۆر سان و سوپای وێش
تیر تانەی تاڵ نەکێشۆ وە کێش!
عەرەب جە عەرەب نەدارۆ ئەندێش
بازیٚ گورک مێش مەزڵووم مەبۆ لێش
قاصید جە روخصەت خاتر کەردش جەم
نامەش گرد وە دەست سفارش وەهەم

دۆعـــای دەوڵـــەت وات، مـــوعـــاوەدەت کـــەرد
جـــەوابش ئـــاوەرد وە نـــەوفـــەل سپـــەرد.
نـــەوفـــەل چـــون شنـــەفت جـــەواب نـــامـــە
وێش ئـــامـــادە کـــەرد پـــەرێ هـــەنـــگـــامـــە
پـــێچ ئـــاوەرد وە زام تـــیـــر خـــارەوە
کـــەفت نـــە تـــەدارەك کـــارزارەوە
کـــیـــانـــا وە جـــۆق قـــۆچـــاخـــانـــەدا
وەئـــێل و ئـــەوبـــاش ئـــۆتـــاخـــانـــەدا
هـــەر بـــەیـــانـــەوە هـــەر جـــاڕ ئـــێلـــەن
هـــەرکـــەسێ نـــەیـــۆ جـــە عـــێلـــی وێڵـــەن
قـــوشن آرای نـــوفـــل گـــویـــد
هـــەرکـــەس کـــاسەی ئـــاو نـــەوفـــەلش وەردەن
هـــۆڕێزان بـــیـــان وادەی نـــەبـــەردەن
جـــە هـــەر جـــەنگ جـــۆیـــان بـــادەر بـــادەران
سامـــی سواران پـــەی غـــەوغـــا خـــێزان
تـــەمـــامـــی شێخـــان فـــەرخـــونـــدە بـــەختـــان
ئـــاخـــێز کـــەرد نـــە جـــا جـــەبـــەلـــی شێخـــان
خـــێزیـــان ئـــامـــان جـــە مـــەکـــان بـــەڕ
قـــاتـــیـــل قـــۆچـــاخـــان خـــودکـــڵاو زەڕ
نـــە رۆژ کـــەردەن صەبـــر نـــە شەو کـــەردەن خـــەو
یـــەلـــغـــار دان وە جـــەخت قـــەطـــرەدان وە دەو
یـــاوان وە خـــدمـــەت سەردار وێشان
پەی مەحسووب سان صەف صەف صەفکێشان
سان و سەرهـــەنـــگـــان خـــان و سوڵـــتـــانـــان
بـــەرشی نـــە تـــۆمـــار لـــەشکـــر نـــویسان
نـــەوفـــەل ساز رەزم ئـــیـــخـــلاص نشیـــنـــان
فـــەرمـــا ئـــاوەردەن نـــە جـــبـــەخـــانـــان
قـــەڵـــخـــان چـــەرم کـــەتـــف کـــورگ کـــوهـــەن ساڵ
صافـــتـــەر جـــە ئـــەوصاف زوجـــاج زەلاڵ

سەیف پۆڵادیی موجەوهەر خاس

نەك پۆڵای (زکور!) خۆڵاسەی ئوناس

خەتکاری خودان ساف پڕ جەوهەر

تەنیشان وە سەنگ یاقووت ئەحمەر

(چوارا ئین هزار!) زەڕ ئەفشان تەڵا

چوار(قل) تەرقیم پەی دەفع بەڵا

زریَ و زەڕنیشان مێخڕێز مەربووت

تەخلیط مەصنووع کارخانەی داوود

قۆلچاخان شەفاف قاڵبی پەیوەست

فەوق مرواریی پەی رووپۆش دەست

سەر سینان سەنگ سوم نەی چو نەرم صاف

سەر خشتان سەر جۆش مەودای موو شکاف

قەدارە و قەدپاچ هەر وە زرێوە

تەك تەکاوەر تازیانە پێوە

میصریی بیَ ئامان ژارئالوودەی ژار

نە خیلاف تا دەست ذەهەب میناکار

باڵچووغ صونع ساخت کارخانەی فەڕەنگ

موشتەمەل وە لەعل دانەی گران سەنگ

شەشپەڕ شەش ئامێز دەستەمیل زەڕ

تەڵاکەش تا عەدل شەش قاصەی شەشپەڕ

شای نەوفەل هیممەت شەهەنشاهی کەرد

جبەخانەی وێش یەکسەر تەهی کەرد

کەرەمڕێزان کەرد والی موڵك بەڕ

سوپاش مونعەم کەرد جە ئەسباب زەڕ

نەجدی نەژادان نەتیجەی شامی

بەستەی کەمەند بین پەی نێك نامی

تەمام بە کاڵای خۆش قوماشەوە

وە زین زەڕین زەمروود قاشەوە

پـۆشیدەی زیـن پـۆش تـورمـەی سورمـە زەڕ
بەستەن نە رووی سەر دەستەی طاوس پەڕ
لاجـیـوەرد ریـکـاب لـوجـام تـەلا طـەرز
بــەخشا وە شێخــان دەنگ نــامــەی بــەرز
نـەوفــەل تــەدارەك سوپــا تــەمــام کــەرد
شەخـصیٚ وە نـائـیب ئـەهـل ئـەحشام کـەرد
پـەی عـەزم عـوبـوور طـەلـەب کـەرد مـەرکـەب
خــێزا بـــانگ بـــەرز: (یـــا اخـــی ارکب)
نـیشت نــە خــوان زیــن وێنـەی کـەیـانــان
کـێشان بــەیــداخــان نــامــی جــەوانــان
وە حــوکــم و فــەرمــان والــی مــوڵك بــەڕ
کــێشان بـــەیـــداخـــان زەڕیـــن بـــاڵ زەڕ
صەفـئـارای صوفـووف رووی زەمین پـۆشا
دەو کـــەرد وە مـــەکـــان عــێل ئـــامــرشا
قـــەیس نــامــوراد دێوانـــەی سەرمـــەست
بەردش چەنی وێش لەیل بدۆش بە دەست
فـــەورەن قـــاصیــدان بـــەردشان ئــەحــواڵ
وە عـــێل بـــاوان لـــەیـــل سۆسەن خـــاڵ
نـەوفـەل نـە جـای وێش خـێزیـان ئـامـان
چــەنــی صەد هــەزار سوپــای بــیٚ سامــان
پــەس فــەردا داخــڵ مــوڵك دوجــەیــلــەن
ئـــیــرادەی (اوراك!) خــەیــاڵش لــەیــلــەن
(پـوسە!) مــەزانـۆن عـامـیـر بـیـەن غـور
لــەیــلــیٚ پــەری قــەیس مــەکـێشۆ وە زۆر
عـێل ئـامـیـرشا مـەفـهـووم بـی لـێشان
کـەفـتـەن وە تـەدبـیـر کـارسازیـی وێشان
واتشان: ئـــاخـــر هـــەر مـــەبــۆ مـــەردەن
کـەی بـیـەن یـەربـووع حـەدیـدش وەردەن؟!

نــەوفــەل مشك طــەبــع خــەیــاڵش خــامــەن
وەكـــۆ یـــاونـــان؟ قـــەوشەنش كــامـــەن؟
یـا گـەنـج و ئـەسبـاب مـەغـروورش كـەردەن
یـــا مـــەوتش ئـــامـــان ئـــەجـــەل ئـــاوەردەن؟

**فرستادن عامرشا قاصدان**

**را برای اورد لشكر گوید**

جــارچـــی جــارِ كـێشا وە هـــەر طــەرەفـدا
وە دامــــــان دەشت سارای نـــــەجــــەفــــدا
جـــەبـــەل نشیـــنــان بـــادیـــە جـــاهـــان
ساكــــیـــــنـــــان دەور سەمت دەریـــــاهـــــان
خــێزاو ئــاخــێز كــەرد جــە مــەكــان بــەرِ
قــاتــیــل قــۆچــاخــان خــود قــەتــڵاو زەرِ
عــێل مــونــتــەفــیك قـــەوم رەحــمـــانـــی
قـەبـیـلـەی عـەظـیـم (نـعـم!) نـوعـمـانـی
مــەرجــانــی مــەفــهــووم؛ جــەرگــەی غــەزایل
جـــەم بـــی جـــەوانـــان نـــە هـــەر قـــەبــایــل
نـــە (حب الـــغـــایـــر) تـــا (شط الـــعـــرب)
خــێزیـــان شێخـــان ئـــیبن شێخ لـــەقـــەب
چـەنـی هـەم وە بـەخت سەوگـەنـد شان وەرد
شەو تـــەقـــەلای را رۆ جـــەخـــتش مـــەكـــەرد
رووی زەمین بـە قـەد یـەك نـیـمـە فـەرسەنگ
تــەمــام گــەرتــەبــی خــەیمەی رەنــگــارەنگ
ئـــەو شەو مـــەشایـــخ ئــەهـــالـــی عـــەرەب
ویـــــاران وە عــــــەیش وە شادی و طــــەرەب
سەحـــەر فـــەراشان پـــادشای جـــەبـــبـــار
خـێزا صەدای تـیـپ شەهــەنشای قـەهــار
جــە سوپـــای دەیـــجـــوور ستـــانـــا خـــەراج
فـــەرمـــا ژەنـــدشان قـــوفـــل قـــاپـــی داج

جـه قـاف تـا بـه قـاف جـه مـاهـ تـا مـاهـی
رەوشـەن بـی وە نـوور حـوکـم ئـیـلاهـی
دوو سوپـای عـەظـیـم روو کـەردەن وەهـەم
هـەردوو فـەوجشان جـه هـەم نـەبـی کـەم
ئـامـان وە مـەیـدان شێخـان کـەبـیـر
شێران و بـەوران بـەسـتـەی داروگـیـر
جەی سوپا و جەو سان جه هەردوو طەرەف
خـێزا بـانـگ بـەرز (اضرب لاتـخـف)
قـەیس بـار وە لـێو کـەردش خـەیـاڵـێ
تـوولانـی بـه قـەد درازیـی ساڵـێ
کـەفت نـه کـوورەی گـەرم پـەژارەی لـەیلـێ
دەست کـەرد وە شیـوەن شین و واوەیـلـێ
واتش: ئـەی چـارەی مـەیشووم چـاران
قـەتـران چـون قـەترەی حـوقـقـەی عـەتـاران
قـەڵـەم زەن ئـەورۆ قـەڵـەم گـرد نـه مشت
پـەی مـن تـەحریرکـەرد: زشتـی عـالـەم گشت!
صەد لـەعنـەت لـه بـەختم جـه طیفلـی سیام
صەد درێغ جـه ئـەزەل جـه مـادەر نـەویـام
ئـەر مـەبـیـم لـەیلـێ نـەدیـیـام وە چـەم
نـه کـەفـتـام بـەی طـەور نـه گـێجـاو غـەم
یه چۆن بی گونام جەی ماجەرای سەخت؟
جـه نـۆ سەنگ سەخت واریـام وە بـەخت!
ئـەر صەد واچـان قـەیس وێڵ هـەردانـەن
ئـەی دەردە سەر مـەشق گـردیـن دەردانـەن
نـەك –دووربـا– شكست بـاوەرۆ لـەیلـێ
چـەنـی کـەرۆ شین و واوەیـلـێ (!)
فـایـەق بـۆ نـەوفـەل لـەیلـێ جـه خـەتـەر
بـەد مـەبـۆ پـەی مـن بـه جـه بـەد بـەدتـەر

ئەو خاسەن لەیلیٚ شای چەم سیاوان
وە زۆر بکیٚشان جە یانەی باوان
بلەرزۆ جە خەوف دەست بالاٚدەست
نمین بۆ وە ئەسر نەرگسان مەست
تۆز پای پانالٚ بە(ئیشو نەخال!)
گرین بۆ گەردەن زوجاج زولاٚلٚ
نمین بۆ جەمین جەم نمای جامش
پەشیٚو بۆ زولٚفان خەیاتەی خامش
شەرارەی شەرەر هەوای گەرم و سەرد
تەبدیل کەرۆ شەوق لیموان زەرد
قەترەی گولٚ عەرەق تەخت پیٚشانیش
جەم بۆ نە عەمیق چای زەنەخدانش
سەرواز بۆ بە لەوح سینەی سیم صاف
تاف بدۆ پەی گەنج حوجرەی حەوز ناف
بار گیرۆ لەبان لەعل روممانی
نە ضیمن مەکنوون ریٚزەی عوممانی
ئەو سان سیماش بلەرزۆ جە بیم
تاف وزۆ پەی نیم نە تۆی حەلقەی میم
نەهالٚ بیٚ عەیب سەرواسای بالاٚش
پەروەردەی حەریر سای نەرمی والاٚش
جە سام صەیقەل (پش!) طەلەب کەرۆ
زبان چون پەڕگار گەرد لەب کەرۆ
ئەوسا من دنیام (واحد قهار) بۆ
زیندەگیم زولٚمات ژیانم ژار بۆ
ئەو خاسەن رەجمم بکەران وە سەنگ
نەوینوون بالاٚی لەیل وە خاتر تەنگ
کەس نیەن کەرۆ موعالەجەی دەرد
مەر ذات بیٚچوون تاك تەنهای فەرد

دەستش پەی حاجات بەرد پەی موناجات
لالآ نــــە دەرگـــای (قـــاضی الحاجـــات)
واتش: یـــا کـــەریـــم کـــاران بـــەتـــاڵ کـــەر
شاهـــان وە مـــوفـــلـــیس گـــەدا وە مـــاڵ کـــەر
یـــا کـــلـــیـــد فـــەتـــح گشت نـــام ئـــاوەران
نـــەوفـــەلـــی نـــە جـــەنگ فـــرصەت نـــاوەران
ئـــێل بـــابـــۆی لـــەیـــل فـــایـــەق بـــۆ لـــێشان
سزای هـــــەزار ساڵ بـــــدەران پـــــێشان
غـــەرەض دوو سەرهـــەنگ دوو والـــی زادە
هـــەردوو چـــەنـــی تـــیـــپ سوپـــای ئـــامـــادە
دوو بـــەحـــر بـــێ پـــەی داخـــڵ بین وەهـــەم
سەرسیـــنـــان جـــە زۆر بـــازوان بین خـــەم
چـــەکـــا چـــاك سەیـــف شەقـــەی چـــوار ئـــایین
لـــەت لـــەت چـــوار ئـــایین ڕێزا وە زەمین
هـــەی هـــەی جـــە نـــەبـــەرد عـــارەبـــان طـــەی
بـــواتـــە مـــاچـــان عـــەرەب دەست وە نـــەی
جـــە فـــڕەی سەر زلـــق نـــامـــی جـــەوانـــان
مـــەلایك دەست کـــەرد (ولا حـــول) وانـــان
قـــەدارە جـــە فـــەرق خـــود خـــەنـــدەکـــاری
مـــەنـــمـــانـــا وە تـــاج خـــەرووس لاری
شەوق شەشپـــەڕان چـــون بـــەرق بـــالآ
نـــە مـــەزرەعـــەی ڕەزم بـــەرز هـــوون کـــالآ
جـــە دۆعـــای مـــەجـــنـــوون جـــە صونـــع بـــاری
حـــەربـــەی لای نـــەوفـــەل هـــیـــچ نـــەبـــی کـــاری
مـــامـــان وە مـــەیـــدان دڵ وە قـــیـــنـــەوە
ساف سوپـــەر وە دەست گـــردو سیـــنـــەوە
فـــەصڵـــێ پـــەی غـــەنـــیـــم مـــەکـــەردەن ئـــاهـــەنگ
دیـــدەشان مـــەگـــەرد پـــەردەی شەوە زەنگ

بـــاز خـــجـــڵ مـــەبین جـــە یـــاگـــەی وێشان
کـــار داروگـــیـــر هـــیـــچ نـــامـــا لـــێشان
مـــەعـلـــووم بـــێ لـــێشان قـــەیس دۆعـاکـــەردەن
ئـیـلـتـیـجـا پـەی ئـەصڵ مـوددەعـا بـەردەن
شێخ (مـــنـــکشف) شێخـــان بـــن وەیس
پـــێچـــان دەستشان وە دامـــان قـــەیس
هەی ئامان هەی قەیس هەی دۆعای خەیر کەر
هـــەی پـەی وەصل لـەیـل دڵ تـازە مـەیـل کـەر
دوو سوپـــای عـــەظـیـــم وە هـــەم جـۆشانـــەن
(لایـــزت بـــرو!) یـــە پـــەی تـــۆشانـــەن
نـــەك -دووریـــا- نـــەوفـــەل بـــاوەرۆ شکـــەست
لـــەیـلـــێ چـــون شابـــاز بـــەرمـــەشۆ نـــە دەست
مـــەبـــێ بـــە یـــاتـــاخ مـــاجـــەرای مـــەیـنـــەت
دیـــدار مـــەمـــانـــۆ تـــا رۆی قـــیـــامـــەت
دووبـــارە مـــەجـــنـــوون وە یـــەقین صاف
لالا نـــە دەرگـــای بـــێستـــوون تـــەنـــاف
دۆعـــا کـــەرد پـــەی فـــەتـــح تـــایـفـــەی نـــەوفـــەل
واتش: یـــا کـــەریـــم دانـــای (لـــم یـــزل)
ئـــێل عـــامـــیـــر جـــومـــلـــە جـــەبـــەلـــی
زەلـــیـــل بـــان بـــە دەست قـــەوم نـــەوفـــەلـــی
خـــەجـــاڵـــەتـــی قـــەوم نـــەمـــانـــۆ پـــەی مـــن
دۆعـــاش قـــەبـــووڵ کـــەرد دانـــای (لـــم یـــکـــن)
جـــە دۆعـــای مـــەجـــنـــوون جـــە صونـــع بـــالا
نـــەوفـــەل چـــون سێلاو عـــامـــیـــرشا مـــالا
شکـــەست بـــەردشان بـــەڵـــێ کـــام شکـــەست؟
هـــیـــچ ئـــەحـــیـــا تـــۆمـــار نـــەمـــەنـدەش بـــە دەست
جـــە تـــرس تـــاراج کـــەردشان ئـــەنـــدێش
هـــەرکـــەس جـــەهـــدش کـــەرد پـــەی ئـــەطفـــال وێش

نەوفەل چەنی چەند سواران خەیلێ
قەتل کەرد قەیتوول باوان لەیلێ
نە مەوج مەیدان نەداشتەن قەرار
پیادەو سوار تەمام بین فیرار
سەرکەفت نە مەیدان وێنەی گەڵاڕێز
هەی بزەن بزەن شمشێر خۆنڕێز
جەو دما نەوفەل با جەمع سوپاه
کەردشان غارەت ئێل عامیرشاه
خواجەش پەیاکەرد شی وە یانەوە
لەیلێ بەرئاوەرد وە گریانەوە
چل کەنیز چەنێش ئاوەرد وە راوە
لەیلێشان نیا نە تۆی کەژاوە
ناقە (اناسی!) جامبازەی وێش بی
یەك ساعەت خەیاڵ صەد ساعەت پێش بی
ناقەشان ئاوەرد کەژاوە بار بی
خواجە کەفت وە پێش قەوشەن سوار بی
دوو مەنزڵ ویەرد وە شادمانی
وە عەیش و نیشاط وە کامەرانی
روێ دمای کۆچ هەوا غوبار بی
جە شنۆی سەمووم شەمس نادیار بی
پەی قەزای قەدەر خواجەی دوجەیلی
دا وە لای یەك سەمت کەژاوەی لەیلێ
نەوفەل نیگا کەرد کەژاوە وازەن
خاڵی جە ئەغیار حەرف غەممازەن
وەسوەسەی شەیتان ویاراش نە دڵ
واتش: من کێشام جەفای بێ حاصڵ
حەیف نەدیم جەمال جەمین لەیلێ
یە واتە ماچان وەجیهەن خەیلێ

ئـەو خـاسەن یـەکـجـار بـوینـۆش وە چـەم
ساکــن بــۆ دەروون جــە پــەژارەو خــەم
نـیـگـاش کـەم وە عـەیـن خـەریـدار وێم
مـەجـنـوون ئـیـمـتـیـحـان بـۆ لـێم
ئـەر بـێ عـەیبـەن قـەیس حەقش بـەدەستـەن
وەرنــە مــادەرزاد دێوانــەی مــەستــەن
کـەچ کـەردش عـەنـان وە بـەهـانـەی رەم
نـەوفـەل تـەکش دا دەر لـەحـظـە دەردەم
دڵ پــڕ جــە وەسواس چــەم وە خــاوەوە
تــەکش دا کــەم وە کــەژاوەوە
دیش لـەیـلـێ وە نـاز چـوارزانـوو نیشتـەن
جـە قـەدەم تـا فـەرق نـوور پـێدا وەشتـەن
صـەف بەستەن(صنحاف!)پەی صەفـحەی قـەمـەر
زبــانــە کـێشان پــەی فــەوق کــەمــەر
لـەیـلـێ چـە لـەیـلـێ؟ حـۆر ریـضوانـی
رشتــەی کـلك صونــع ذات سوبـحــانــی
خـاڵش چـە خـاڵـەن؟ مـەر لـەعل کـان خـێز
لـەعـل ئـەحـمـەر بـێز یـاقـووت پـەروێز
تــەنشان سەمــع تــەخت بــلــوورەن
هـەر خـاڵـێ خـەراج مـولك فـەخـفـوورەن
گـوڵ نـە نـوخـتـەی زەڕ حـەلـقـەی پـیـاڵـە
مــرواری وەهـــار ژاڵــە هـــەڵاڵــە
مــوصحــەفش نـیــان وە بــان زانــوو
پــەی دەفــع ئـەشرار قــورئــان مـەوانـوو
حـەرف حـەلـق ئـیدغـام بـەرمـەیۆ ئیظهار
مـەخـفـی مـا بـەقـاش تـەجـوید ئـاشکـار
قـیـرائـەت چـون لـەوح مـەد چـون مـەکێشۆ
لــەرزە جــە ئــەنـدام بــەشەر مــەنـیشۆ

چـون صەدای بـولـبـول جـە هـەنـگـام گـوڵ
مــــەبــۆ گــرفــتـــار دڵ وە هـــەزار دڵ
نــەوفــەل بــی وە نــەقش تــەصویـر شاران
خــەفـیـف بـی چـون گـوڵ ساڵ کـەم بـاران
خــەیـلـیٚ نـیـگـا کـەرد سەراسیـمـە مـەنـد
(وان یــکـــادوا) پــەی دەفــع بـــەد وەنــد
تـیـریٚ جـە مـوژگـان بـاڵ وە هـەم پەیوەست
جــە خـانــەی کــەمــان ئـەبـرووان مـەست
تــا پــەڕ سۆفــار ژار ئــالــوودەی عــیشق
مـەودای جگـەر دۆز قـەیس مـەیـنـەت مـەشق
جـا بـەجـا نـەجـەرگ شای نـەوفـەل جاگـەرد
ریشەی بـەنـد جـەرگ جـە هـەم جـیـا کـەرد
دەست زەلـــیـــلـــی گـــرد وە زامــــەوە
پـــەریٚ دانـــەی خـــاڵ بـــی وە دامــــەوە
طـەوق طـوغـرای زوڵـف لـواش نـە گـەردەن
بـیـنـا کـەرد وە کـار قـەتـل قـەیس کـەردەن
هـــەرگـــا مـــەکشۆش هـــوەیــدا مــەبــۆ
هـوون بـیٚ تـەقـصیـر زوو پـەیـدا مـەبۆ
مـەبـۆن بـە سەرژان قـەبـیـلـەی عـەرەب
هـەم مـەبـۆن بـاعـیث بـەدنـامـی نـەسەب
ئــەر واچــووم وە زۆر پـــەی ویٚم ئـاوەردەن
عـەرەب جـە عـەرەب کـەی ئـەسیـر بـەردەن؟
ئـەو خـاسەن جـە بـەزم بـادەی مـەی نۆشان
بــدۆن بــە( وردش!) بــادەی خــامــۆشان
تـــا رۆی عـــەرەصات نــەخــێزۆ نــە خــەو
لەیلیٚ پەی من بۆ سەردی سەنگ پەی ئەو
کــەفت نــە سەروکــار خــەیــاڵ بــاتــڵ
چـــەنــی خـــەیـــاڵان یـــاوا وە مـــەنــزڵ

ساقـــی تــەڵــەب کــەرد واتش: ئــەی ساقـــی
شەرت مـــن بـــە شەرت حـــەیـــات بـــاقـــی
تـا ئـیـنـتـیـهـای عـومـر (مـا بـعـده) هـابـۆ
تـۆ پـەی مـن فـەرزەنـد مـن پـەی تـۆ بـابـۆ
سەرم نـە سەر تـەوق پـام نـە حـەلـقـەی غـەل
مـــوشکـیـلـــیٚ داروون وە تــۆ مـــەبـــۆ حـــەل
جـە کـارم هـــەرگـا خـودگـیـری کـــەردەن
فـــەردای قـــیـــامـــەت دەیـــنـــم وە گـــەردەن
ساقـــی وات: شاهـــم کـــافـــر کـێشۆ دەیـــن
ئــەر جــە دەستـم بـۆ (بـالـراس بـالـعـیـن)
نــەوفــەل وات: فــەرزەنـد ئـێدەن خــەیـاڵـم
لـــەیـلـــیٚ بــۆ حـــەکـیـم حـاڵـزان حـاڵـم
دڵ جـە سەودای غـەم سەرئـەفـراز کـەروون
تەن شاداب جە شەهد رێزەی راز کەروون
شەو جـە تـەنـخـوای شەم شەوچـراخـم بـۆ
رۆژ مـــیـــوەی نـــەهـــاڵ نـــەخـــل بـــاغـــم بـــۆ
رەقـــیـــبـــیٚ چـــون قـــەیس هـــانـــە دلـێمـــان
مـــوعـــالـــەجـــەی دەرد نمەبـــۆ پـــێمـــان
مـەبـۆ تـۆ نـە بـەزم مـەجـلـیس ئـارای مـەی
بـــاوەری پـــەی قـــەیس بـــادە پـــەیـــا پـــەی
سەرخـۆش بـۆ جـە زۆر بـادەی عـەنـنـابـی
فـــەرق نـــەبـــۆ جـــە لاش ئـەسوەد جـە ئـابـی
هەر وەخت زانای قەیس مەدهۆش مەستەن
ئـــاب ئـــاتـــەشوار رای هـــۆشش بـــەستـــەن
نــە فــەرق ئـیـدراك خــەیـاڵـت جـەم کـەر
مەی چەنی شەرەنگ مەمزووج وە هەم کەر
دوو پـیـاڵـەی صاف تـوحـفـەی بـلـووری
چـەنـی زێر فـنـجـان چـیـنـی فـەخـفـووری

فنجانان یەك ساخت هەردوو جە یەك رەنگ
یــەکــێ پــڕ شەراب یــەکــێ پــڕ شەرەنگ
هــۆش و فــام جــە لات نــەبــۆ تــەواسا
بــاوەر وە مــەجـلـیس عــاریــفــان ئــاسا
مــەی بـدەر وە مـن شەرەنگ وە مـەجـنـوون
هــەردوو بـنـۆشین تــا چــون مــەبـۆ چــوون
فەصڵێ قەیست کەرد نە رووی زەمین پەست
وە شیــرەی شەرەنگ رای حــەیــاتت بــەست
مـەکـەرووت وە شێخ کـار فـەرمـای دوجـەیل
تــۆ نــایب تــۆ شێخ مــن غــولام لــەیـل
رازیش کــەرد وە حــەرف (کـذب الخلاف)ی
شەرەنگ بــەر ئــاوەرد سپــەرد وە ساقــی
شەو بــیساط بــەزم بــادە نــیــاشان
نــەوفــەل چــەنــی قــەیس خــاتــر پــەرێشان
نــەوفــەل چــەنــی عــەقــڵ خــەیــاڵان خــام بــی
بــەزم ئــارای بــەسط مــەجـلـیس عــام بــی
مــوطــریــبــان وە سۆز صەدای سازەوە
خــۆشخــوانــان وە طــەن خــۆشئــاوازەوە
عــەیش و نــۆشا نــۆش یــا مــەرحــەبــابــی
مــەرگ مــەی بــنــۆش راو بــێ رابــی
یــە گشت کــارسازیــی مــەرگ نــەوفــەل بــی
پــیــاڵــەیــێ بــە ئــێد یــەکــێ بــە ئــەو بــی
مەعلووم بی مەجنوون مەست و خەممار بی
نــیشانــەی مــەستیــی پــێش ئــاشکــار بــی
ساقــی پــەی مــەجـنـوون نـە کـارسازی بـی
تــەقــدیــر نــە تــەدبیــر فــیتــنــە بــازی بــی
جــە مــەی و شەرەنگ دوو پــیــاڵــە پــڕ کــەرد
یــەکــێ پــڕ شەراب صافــتــەر جــە دوڕ کــەرد

نــیــاش نــه ژێر جــام هــەردوو پــیــاڵــه
ئــەجــەل پــەی نــەوفــەل کــەردش حــەواڵــه
مـەجلیس پڕ موطریب پڕ چەقـانەی جەنگ
پــڕ جــە رەقــاصان شەیـدای شۆخ و شەنگ
کـزەی مـووکـێشان نـاڵـەی نـەوای نـەی
سۆز مـــەقـــامـــات عـــارەبـــان طـــەی
ساقـــــی سیـــــاهـــــی (ورده شرنگ!)
مــەحــو خــاتــر کــەرد شەراب جــە شەرەنگ
گـۆش و عـەیـن وە رەقص مـەکـەرد تـەمـاشا
هۆش و فام جە فەرق ساقی کەرد حاشا
گشت کــارساز کــار مــەرگ ئــەجــەل بــی
پــیــاڵــەی نــەظــیــف رەدوو بــەدەل بــی
نـەقش مـوهـرەی نـەرد نـەوفـەل چـەواشا
مـەی دا وە مـەجـنـوون شەرەنگ دا بـە شا
قــەیس کـێشا وە سەر پــیــاڵــەی پــڕ مــەی
پـێچ نـامـاش وە عـەیـن کـەیـانـان کـەی
فـەلـەك وات: نـەوفـەل بـنـۆش نـۆشت بـۆ
بــا خــەیــاڵ لــەیــل فــەرامــۆشت بــۆ
ئــیــنــتــیــهــا ئــاخــر مــەی نــۆشانــتــەن
تــۆشەی رای سەفــەر خــامــۆشانــتــەن
نـەوفـەل نـۆشش کـەرد بـەدتـەر نـە جـانـی
کـەشتـی وست نـە بـەحـر دەریـای تـۆفـانـی
دەردەم چـون ئـەڵـمـاس جـەرگش پـارە کـەرد
دڵ جـە تـەخت و بـەخت وێش ئـاوارە کـەرد
جـەنگ نـەبـی بـەیـداخ وێش وە پـا کـەرۆ
نـە جـای رجـا بـی ئـیـلـتـیـجـا کـەرۆ
نـە وە گـەنـج و مـاڵ لـێش مـەبـی رازی
نـە وە ئـیـلـتـیـجـای عـولـەمـاو قـازی

مەوج هوون جە بەحر خەیاڵ کەرد حاصڵ
تۆفان گرد ماڵا ریشەی بەند دڵ
سەر نە رووی سەرین هەردوو چەم ئەبڵەق
قەبز رۆحش دا بە دەست مۆڵەق
ئەجەل یەلغار دا دەرلاد مەرگ ئاوەرد
پەی راحەتیی جیسم پەی کۆتایی دەرد
رۆحش قەبض کەرد ئافەریدەی رۆح
خاڵیی کەرد عەمیق کیمیای فەتووح
ساکن بی جە رەنگ تەمەنای ژیان
خاڵیی کەرد وە فەرش نە جای سەرنیان
هۆر چنیا بیساط بازاڕ شادیش
یاوا وە گەردوون دادو بێ دادیش
خەبەر بەردشان پەی باوان لەیل
نەوفەل نە رای لەیل گیانش کەرد طوفەیل
ئەو سوپاو ئەو سان کەسێ نەمەندەن
ئەر کەسێ مەندەن پەخش و پەڕگەندەن
ئەتباع و قەوەش پاشیان وە هەم
لەیلێ راگە مەدارۆ وە چەم (!)
چە عەجەب جە لەیل مەیلتان سەردەن
مەر قەتل سیلەی رەحمتان کەردەن
لەیل هەر ئەو لەیلەن لوان جە باوان
وە باغچەی لیمۆش زەرەر نەیاوان
یەلغار دەن وە تاو بوەران قاتیل
هەم لەیل باوەران هەم خاراو مەخمەل
ئێل عامیرشا خەبەر زاناشان
حەمد خوداوەند یەکتا واناشان
قەوم و خوێشانش حارز بین وەهەم
دا نە تەپڵ و کۆس جەم ئاراو جەم

سوار بین یــەکسەر بــەقــەتــرو بــە جــەخت
مەنزڵ طەی کەردەن بە وەخت و بێ وەخت
سێ شەو نـــە وەخت ستـــارەی سەحـــەر
مـــوئـــەذیـــن واتـــا (الـــلـــە اکـــبـــر)
خـــورۆشان تـــەمـــام سوپـــای عـــامـــیـــرشا
وە ئـــێل نـــەوفـــەل جـــۆشا و خـــورۆشا

***

هـــەرکـــەس جـــە دنـــیـــا طـــیـــنـــەتش پـــاکـــەن
جـــە ئـــاب و ئـــاتـــەش تـــەمـــام بـــێ بـــاکـــەن
پـــەرێ خـــاس و عـــام مـــەخـــلـــووق خـــاکـــیـــی
هـــیـــچ خـــاســـتـــەر نـــیـــەن جـــە طـــیـــنـــەت پـــاکـــیـــی
ئـــەگـــەر کـــە نـــەوفـــەل طـــیـــنـــەت پـــاك مـــەبـــی
کـــەی وە مـــەودای زەهـــر جـــگـــەر چـــاك مـــەبـــی؟
ئـــەوەڵ مـــەردیـــی کـــەرد ئـــاخـــر نـــامـــەردیـــی
نـــامـــەردیـــی پـــەرێش بـــی وە رووزەردیـــی
قـــەیس بـــار بـــەلـــێو مـــات و سەرگـــەردان
پـــۆشا لـــۆنگ پـــۆست وێڵـــبـــی نـــە هـــەردان
هـــــــــزاران درووود هـــــــــزاران سلام
زمـــا بـــر مـــحـــمـــد عـــلـــیـــه السلام

سنه ۱۳٤۲ خطاط رشید هموند

## میرزا شەفیع و نەوسوەیل

میرزا شەفیع لەم پارچە شیعرەدا کە لێرە بەدواوە دەیخوێنینەوە دەیەوێ دەستەڵات و توانا و شارەزاییی خۆی لە جوغرافیا و کەشناسی و رەنگی گوڵ و گژوگیا و فراوانی زانیاری لە بەروبووم و کاڵا و واڵای وڵاتانی جیهاندا بنوێنێ. دیارە بە سەرکەوتوویی مەبەستی خۆی پێکاوە و لە پەنای نەوسوەیل و رەنگرێژی و رازاندنەوەی کەژ و کێو و کۆساردا دیمەنی دنیای رازاوەی بە بەهاری جوانی و بەهار نواندووە، دواییش کە وەیشوومە و شەڵتە رووی تێ کردوون و رەنگی لە روو بڕیون و کردوونی بە پووش و پەڵاش و بای فەنا هەر تۆزێکی بە شوێنێکدا بردوون.. بە مەرگ و پاشەڕۆژ دەرخستوون.

ئەمەیش دەکرێ لە تەفسیری ئایەتی:

«اعلموا أنما الحياة الدنيا لعب ولهو وزينة وتفاخر بينكم و تكاثر في الاموال والاولاد كمثل غيث اعجب الكفار نباته ثم يهيج فتراه مصفرا ثم يكون حطاما وفي الآخرة عذاب شديد ومغفرة من الله ورضوان، وما الحياة الدنيا الاّمتاع الغرور» وەرگیرابێت.

دەبێ ئەوەیش بڵێم: تەنیا میرزا شەفیع ئەم کارەی نەکردووە و مەلا عومەری رەنجووریش[(١)] پارچەیەك شیعری لە هەمان بابەتدا هەیە و سەرەتا و کۆتایی و ناوەرۆکیان زۆر لەیەك دەچێت، ئیتر نازانم کامیان لە کامیان یان هەردووکیان لە کەسێ -یان کەسانێکی- تریان وەرگرتووە یان نا؟

١ (*)

میرزام جەختشەن، میرزام جەختشەن
ئارۆ نەوسوەیل جەهد و جەختشەن
رەزان ئینتیظار وادەی وەختشەن
خەرید کاڵای زەرپین رەختشەن
گرەی بەراقش لوا بە شاران
پەی خەڵات بەخشان عەرعەر چناران
(صوف) جە شام ئاوەرد (بكرس) جە باکۆ
(ترمە) جە کشمیر (تخت) جە هلاکۆ
(مقدم) جە میصر (سور) جە لنگاهوور
(دیبا) جە دەکەن (اکسیر) جە لاهوور

---

(١) بڕوانە: دیوانی رەنجووری، (مەلا عومەری زەنگنە) لێکۆڵینەوەی محەمەد عەلی قەرەداغی، چاپی یەکەم چاپخانەی (آفاق عربية) بەغدا ١٤٠٣ك. ١٩٨٣ز. ل١٨١.

(*) لە (رەشید/ ٢) وەرگیراوە.

(اطلس) جە فەڕەنگ (سوتی) جە طەوەس
جە (قم خطا بکرسی صد رس!)
(خاز) جە خوارەزم، مەخمەڵ جە (قزلر)
(اورنگ باق) جە اصل بەحرەین بەندەر
جە کاشان (زەرباف) زەمین تەڵایی
نە شەهر استراباد (تخش) دووتایی
جە شیروان پارچەی گۆگچەی ئابی
جە بەصرە (جان فاص) توحفەی عەننابی
جە تەبریز قوماش قوطنی وەزیری
جە موصڵ (قرمز) خاصەی جزیری
(خطایی) نە موڵك خاقان فەخفوور
جە بابل (قصب) شاهان وە ضەروور
(مطبق) جە مور (محرمات) جە یەزز
نە جیهان ئاباد (مفرجی) گوڵ گەز
(کیمخوا) جە مەکان (زیربال) جە زەردەشت
زنجیرەی زەریف نە کارخانەی رەشت
جە ئەصفەهان (زیبا)ی توحفەی مەداخل
جە کرمان (شملە)ی ئاڵای هەزار گوڵ
(ترمە) جە ئەستمول (تافتە) جە (قەلماس)
(کلاغی) جە خو (شاڵ باف) جە سەلماس
کەتان جە (حەلەب) جە (بەغداد) تافتە
جە مەککە حریر حۆریان بافتە
(دارایی) جە رۆم (سقلابی) جە بەلخ
جە (طایف) کەتان جە سەمەرقەند (سلخ)
جە (قەندەهار) کیش صەد مثقال صاف
جە (ئیرەوان) شەش (یاتتە) باف
جە قوم (قناویز) زەعفەران زار
جە (قەزوێن) (والا)ی یەك شەوەی گوڵنار

جه (گێلان) کالآی (کاره)ی مار زەرد
جه (جلفه) پارچەی (بادله)ی بێگەرد
گێلا شارەو شار خەرید کەرد کالآ
با دڵ پەسەند قوماش ئالآ
هەزار تەلمیتش وستەن وه رووی هەم
نە(قمچی خانه)ی خوسرەو نەبی کەم
بارگەش جه قەتار قودرەت ئاراستەن
قەسر بنەء رۆم جه بن بارکەردەن
وەرنه صەدای دەنگ نەهار چەنی لەیل
خێزا صەدای دەنگ پێشخانەی سوەیل
فەصڵێ جه یەمەن ئەوەڵ کەرد یەلغار
فەرِ وست نە طایف زینەت بە بولغار
فەرما وەستشان چادر نە چەمەن
چەمەن بێ درەنگ عەقیق یەمەن
کەرد وه یاد دەستوور خوسرەوان پێش
واز کەرد دەرگای قوفل (قمچی خانه)ی وێش
پەی خەڵات بەخشان جه ئیبتیدای سەر
طەلەب کەرد چنار خوسرەوی عەرعەر
پۆشا وه بەدەن (کمیخوا)ی زەرِبادی
سەر کێشا نە ئەوج عەرعەر نە شادی
(صوف) بەخشا وه سێف (بکرس)وه بی دار
(سرمه)وه ترنج (اکسوان) وه بولغار
شەفتالوو پۆشا اورنگ شایی زەرد
سۆسەن خەڵات کەرد تیجاران هەرد
بادام (بادله)ی زەرِ پۆش کەرد نە وەر
سماقان پۆشان جانفاس ئەحمەر
شیرداخ وه شەهێن ئەطلەس (وامربو!)
وه مێوان زەرِباف زەرتان زەرِ پۆ

(کـــــیش) کــــێشا وه سەر سەوڵان ساوا
(غــارا) وەست وه دۆش ئــالــوو –بــوخـارا
دێبـــای ڕەنــگـــاڕەنگ نــادیـــرەی شاران
بـــەخشا وه دارتـــووی دڵـــەی حـــەصاران
سورمــــە وه صەنـــدەل زێبـــا وه زەیـــتـوون
(مـفـرجـی) وه تـاك كـێكـف و كـەتـوون
زەرد ئـالـوو تـافـتـەی نـاروەند خـەطـایـی
ئـــەرخـــەوان پـــۆشان قـــەصەب شایـــی
عـــەنــنــاب وه صەدڕەس قــەڵــەم كــارەوە
لـــیــــمــــۆ وه شاڵ بـــاف ریشەدارەوە
گـێلاس وه كــەمــێ گـۆگـجــە جـزیـری
هـــەڵـــووجـــە پــۆشان كــالای حـــەریـری
پـــەڵك وه خـــەڵات مـــەحـــرەمـــاتـــەوە
ئـــەنـــجـــیـــر وه ئـــیـــچك سەقـــامـــاتـــەوە
خـــورمـــا شەمـــڵـەی گـوڵ دا نـــە دەور سەر
كـــەتـــان گـرد نـــە كـــۆڵ (یـكـرسی!) بـــەنـدەر
دار مـــەلـــحـــەم پـــۆشا قـــوطـــنـــی تـەبـرێزی
جـــەوهـــەری مـــەخـــمـــەڵ سادەی قـــرمـــزی
گـــردەكـــان پـــۆشا كـــالای مـــوقـــەددەم
جـە جـویـبـەخـانـان خـانـان نـەبـی كـەم
دارایـــی وه طـــوول مـــەرواری بـــاخـــان
(مـــاوت) و (ارجـــن) سەرهـــەرد زاخـــان
(زریشكـــان) وه بـــەرگ یـــەكشەوەی قـــرمـــز
مـــدرەوشا چـــون لاڵ خـــەزانـــەی هـــورمـــز
قــــەلاخـــیـــــی وه دۆش مــــازك دارەوە
(گـــۆیـــژ) وه قـــومـــاش كـــاژ مـــارەوە
(تـــەنـــگـزە)ی هـــەژار پـــا جـــە مـــەغـــار بـــەند
ئـــەویش پـــۆشابـــی سیـــم سەمـــەرقـــەنـــد

(ژالـّـه) و (گـزیـچـار) جـه نـەحسیـی وێشان
کـــالاّی نـــەو سوەیـــل نـــەیـــاوا پــێشان
یـەکـایـەك رەنگ کـەرد تـیـپ تـیـپ سازنـا
هـــەر تـــیـــپـــیّ وە بـــەرگ رەنـــگـــیّ رازنـــا
تـیـپـیّ قـرمـز پـۆش چـون سوپـای قـەیصەر
تـیـپـیّ جـە پـۆشان بـادلـەی ئـەحـمـەر
تـیـپـیّ تـەیـمـووری تـیـپـیّ ژەنـگـاری
تـیـپـیّ ئـاتـەشیـی مـەداخـل کـاری
تـیـپـیّ سەوادی، تـیـپـیّ عـەنـنـابـی
تـیـپـیّ فـەنـدەقـی حـاشیـە ئـابـی
جـەوزی و مـێخـەکی مـوشکیـی صەنـدەلی
نـارنـجـیی، بـەنـەفش ئـەڵـمـاس (فـیـلـی)
سەبـزیـی، چـەمـەنیـی، فـنـدقـیـی، نـیـلـیـی،
ئـابـیـی، ئـاتـەشیـی، گـوڵـخـار بـەنـدەریـی
بـەکـچـی، فستـقـی، دێزیـی، رێحـانـیـی
زەعـفـەرانـی رەنگ، کـاشیـی فـنـجـانـیـی
مـۆریـی، تـەڵـخـیـی، نـەبـاتـیـی، تـفـتـی
لـیـمـۆیـی، قـرمـز، فـتـاتـیـی، نـەفـتـیـی،
سورمـە گـوڵـنـاریـی، سیـا دەیـجـووریـی
بـەیـاض ئـەبـیـەض کـالاّی کـافـووریـی
یەکایەك رەنگ کەرد جە کارخانەی غەیب
تـا(یـدرك الـطـرف) تـێش نـەمـەنـدەن عـەیب
سوەیـل خـاطـرشاد رەنگ رشتـەیـی وێش
فـکـر کـەچـبـازیـی فـەلـەك نـەبـی پـێش
نـاغـافـڵ قـەوشەن وەیشوومـە نـالاّ
گـڕانش وە بـورج عـەقـرەب وا نـالاّ
ضەربـە ضەربـە کـەرد بـاش حـەواڵـەی بـەد
پـەی عـەزم غـارەت داران سەرحـەد

وێش چەنی بەیداغ شانمای شەڵتە
ئەسپ و قەمچی کەرد سوار وە سەڵتە
وەر جە بانگ صوب موناجات وانان
بانگ شیوەن وست نە ئەخیاوانان
جە سام سوپاش قیامەت خێزا
سوڵتان سوەیل تەرساو گورێزا
قەهار کەرد قەهار عەرعەر چناران
شیوەن وست نە شۆن نە سەردیاران
چەمەریی چەمەن، زیڕەی زەرد ئالوو
هاوار بی هەمووی ئاڵوو و شەفتالوو
زایەڵەی زریشك بادرووی بێدار
واوەیلای نووشك ماتەمیی مروار
هانای (امرود) ان ئامان ئەنجیر
مەوت مێودار دەست بەستەی زنجیر
ناڵەو نەعرەی سێف سەرکەڕەی سماق
قولە قەتارەی سێف بەرز بی نە ئافاق(!)
کەردش باس و خواس کالای سوەیلی
هەر تووڵێ پەی وێش مەکەرد واوەیلی!
هەر جە فەوق فەرق تا نازەی پاشان
ڕێزا وە زەمین کالای والاشان
تەن لوخت و عوریان قامەت چەفت و چەم
چون حاجی نە وەقت (احرام الحرم)
وەڵگ درەختان دەست جە هەم وەردان
باد بەردشان هەردە بە هەردان
بوڵبوڵان نە داغ زەمانەی بێ مەیل
مەگریوان پەی ڕەنج بەردەی نەو سوەیل
سەمطوور دا بە سەنگ ئەخیاوانەدا
رووکەردەن وە چۆڵ بیابانەدا

بـێ شەرطـیـی دەوران زەمـانـەی نـاهـاڵ
شادی و زەوقشان بـەی طـەور بـی بـەتـاڵ
نـەوسوەیـل بـەرشی نـە رەنگ رژانش
نـە خـەڵات بـەخشان دووکـان و مـاڵش
هـەر کـەس بـە دنـیـا مـەبـەنـدۆ کـەمـەر
خـەطـەر مـەویـنـۆ جـە سوەیـل بـەدتـەر
مـن و تـۆ سوەیـل خـەوف نـە رێمـانـەن
تـۆ رەنگ مـن فـەڕ پـەرێ کـێمـانـەن؟
تـۆ هـەر نـە بـەخشان خـەڵاتت چـێشەن؟
خـودا خـەیـرت دۆ مـەرگـمـان نـە رێشەن
جـەفـات بـێ سوودە جـە وێت مـەعـلـوومـە
مـەبـی بـە خـۆراك سوپـای وەیشوومـە
مـەژەنـی صەد ساڵ تـەپـڵ بـەشارەت
بـە یـەك شەو یـانـەت مـەدۆ بـە غـارەت
مـن مـەرگـم مـەدران وە کـەمـیـن گـاوە
مـەوقـووف ئـەمـرەن وە کـار فـەرمـاوە
هـەر وەقت مـەزانـی وەنـەش بـێدار بـۆ
چـون(کـوزە کـران!) هـەر جـاش دیـار بـۆ
(شەفـیـع!) بـە دەوران پـەی چـێش مـەنـازی؟
وەقـتـەن چـون سوەیـل بـدەرۆت بـازی!

## بەهارییاتی میرزا شەفیع

**٢**(*)

ئـەلا لامـەکـان
ئـەلا لاشەریك یـەکـتـای لامـەکـان
بەخشای شەرەف بەخش جەواهیر جە کان
رەهـنـومـای رەهـبـەر راگـەی سالـیـکـان

(*) لە (رەشید/ ٢) وەرگراوە.

فـــــەرد بـــــێ زەوال دارا دەهــــــەنـــــدە
عــەیب عـیـصـیـان پـۆش عـاصـی شەرمـەندە
پــادشای شاهـــان صـاحـیـب تـــاج و تــەخت
حــــاکــــم دیـــــوان رۆژ وەعــــــدەی وەخت
شنــــەوای بـــێ گــۆش بـــێ دیـدە بـیـنــا
نــیـگـــاهــدار چـــەرخ نــە طـــاق مـیـنــا
تــەوفـیـق نــەجـات شەفـەق نــە دەیـجـوور
سامــیــع جـــە ئــاواز پــای مــوور بــێ زوور
پــەروەرنــدەی بــێخ ریشەی چــەرخ جـە بـن
ئـــــیـــــمـــــداد داود سەنگ (قــــەلاخـــــن!)
جـان لـە جـان ستـان بـێ مـیثـل مـەعـبـوود
خـەلاص دای (خـەلیـل) جە نـار (نـەمروود)
دوو شەش کووچە ساز دەریای روود (نیل)
پــەی عـوبـوور قــەوم بــەنـی ئـیسرائـیـل
حــەلـل مـوشکـیـلات ئـاشفـتـەی کـاران
مـوخـبـیـر جـە حـیساب قـەترەی ئـەمطـاران
شوکـــرانـــەم بـــە تـــۆن کـــارساز قـــەدیـم
ئـیـحـیـاساز عــەظـم (عـظـام الـرمـیـم)
دێو مـــەکـــەی وە ئــیــنس ئــادەمــی وە غــۆل
شاهـــان لــۆنگ پــۆس مــوەزی نـــەگــۆل
شاران مــەکــەی چــۆڵ بـیـابــان وە مـیـصر
مـــەدەی وە مــخـلـووق گـــا عـوسرو گـــا یـوسر
مـەبـەخشی وە ئـینس جـقـقـەی کـەیـکـاوس
کـــولا غ مـــەنـــەری وە جـــاگـــەی طـــاوس
فـیـدای صونـعت بــام گشت رەنگ وێتــەن
عـیـلـم ئــەووەلـیـن تــا ئــاخـر پـێتــەن
سیـــوای ذات وێت جـــە مـــەهـ تـــا مـــاهـــی
کـــێ کــــەردەن سفـیـد رەنگ سیــاهـــی؟

تـــا نـــەبـــۆ ڕەزات فـــەرد فـــریـــاد ڕەس
چـۆن پـەیدا مـەبـۆ گـوڵ جـە خـارو خـەس؟
ئـەی بـەنـدەی حـەقـیـر مـات و سەرگـەردان
دڵ ریـبـــاط دەرد بـــارخــــانـــەی دەردان
سەرعـی صنـعـەت بـیـم جـەی وەرتـەر ساڵان
دوو دڵــم مـــەکـــەرد چـــەنـــی مـنـــاڵان(!)
مـــەست (لایـعــقـل) هـــەرزەی هـــەرزە کـەرد
صونــع لــیـقـــای تـــۆم تـــەمـــاشا نـــەکـــەرد
مـــەگـــێڵام وێڵ وێڵ چـــەنـــی مـنـــاڵان
شوغـڵ ئـــەکـل و شورب وە خـــاطـر مـــەدران
ئـیـمساڵ جـورعـەی جـام بـێداریـم وەردەن
تـــەجـرەبـــەی ئـاثـــار صونـــع تـــۆم کـــەردەن
کـــافـر ئـەو کـەسەن گـومـڕای دڵ جـە سەنگ
جـــە حـــەوادیـــثـــات خـــاطـر کـــەرۆ تـــەنگ
جـە تـەڵـخ وجـە عـەیش وێنەی هـەم نـەبـۆ
پـــەرێ ئـــامـــای رزق خـــاطـر جـــەم نـــەبـــۆ
زیـــادتـــەر جـــە ئـێد رای نـــەفـــەس نـیـــەن
گـــونـــەهـــکـــارانت کـــەشف کـــەس نـیـــەن
پـەی چـێش بـی ڕەونـەق نـەوبـەهـارانت؟
ئـــەبـــر و ڕەعـــد و بـــەرق بـــاد و بـــارانت
عـەبـد کـەمـتـریـن بـێ هـۆش و کـەم فـام
ئـەقـەلل مـەخلووق جوملـەی خـاص و عـام
یـەك ڕۆ جـە هـەنـگـام ڕۆح ئـەفـزای ڕەبـیـع
خـواجـای گـوڵ فـرۆش بـێ بـەیـع و مـەنـیـع
سوار بـیـم وە ریـجـل خـەسـتـەی نـاتـەوان
قـــەیس ئـــاسا رووم کـــەرد نـــەکـــاوو کـــوان
دڵ پـــەی تـــەفـــەڕوج صونـــع (سمـــا!)ی تـــۆ
دەوان دوور دەور هـــــەوار خــــۆشخـــــۆ

نیگام کەرد وە رەنگ کۆهـ و سەحراو دەشت
خاستەر جە ریاض ریضوان بەهەشت
رووی زەمین پۆشا بەرگ خەضرایی
مەنمانا چون مەوج بەحر مینایی
بەرزە باهیران خارو خارە سەنگ
پێوە هۆردریان خەیمەی رەنگارەنگ
فەوج قەوشەنان هەر جا صەف کێشان
هەر یەك چەنی وێش هەر رەنگ وێشان
خەیلێ نیگام کەرد رەوشەن بی زەینم
چەند عەجائیبات ئاما وە عەینم
جە سام لەشکر خەوف بەردم نە دڵ
کنام نە تەدبیر ماجەرای موشکڵ
سەبەب جە ئێد بی نەی وەرتەر ساڵان
وەهاران مەشیم وە هەردەی هاڵان
نە سوپا نە غەیر نە زیاد نە کەم
سەبزی سیوای زەرع نمەدی وە چەم
ساتێ سەرکێشام نە خەرقەی دەروون
شیم نە بەحر فیکر جە صونع بێچوون
نە کەس بی نە دۆس نە یار نە رەفیق
ئەحواڵ صەحیح پێم کەرۆ تەحقیق
هەڵاڵە نە تەخت وەرپای موغاران
پۆشابی لیباس تەعزیەداران
جە لای دەست راست ئامام وە نەظەر
روو ئاڵام وە لاش پەی پەرسای خەبەر
من سەلامم کەرد چون ئەهل خانان
جە شەرم حوزوور سەر وست وە دامان
جە دمای سەلام واتم: هەڵاڵە
دیدە دیدەی جەیر نەوای غەزاڵە

وه ئــەسر چــەمـــان دایـــم نـــمـــیــنت
وه کــەچــیــی گــەردەن خــوار جــەمــیـنت
وه گــیــان کــاکــۆڵ پــەخش و پــەرگــەنـدەت
وه لــۆ لــۆی پــڕ بــەرگ بــێ غــەزامــەنـدەت
عــەیب نــیــەن پــەرسان جــە هــۆشمــەنـدان
کــەمــتـریـن هــەر ساڵ دمــای یــەخـبـەنـدان
چون قەیس چۆڵگەرد ئەی هەردە جام بی
سەیـرانـگـەی سەحـەر جـای تـەمـاشام بـی
هــەر وەقت مــن مــامــام تــەشریـفت نــەبـی
ئــیــحــضار حــوضوور زەریــفت نـــەبــی
مــەکــان ئــەصڵت جــەکــام ئــێلاخ بــی؟
جــات نــە پــای وەفــراو کــام رێز زاخ بــی؟
بـویـەر جـە تـەقـصیر بـێ ئـەدەبیـی عـەرض
پەرسای من فەرضەن چون فەریضەی فەرض
جــە مــوڵك قــەدیــم کــێ تــۆش ئــاوەردەن؟
پەی چێش نە جای وێت جابەجات کەردەن؟
یــافــتــەی پــەروەرش پــای کــام سەهــەنـدی؟
ئــیسە دەستـــنــیشان کـــام دەردمـــەنــدی؟
کــەس چــون تــۆ پــڕ عــەقـڵ پــڕ کــەمــاڵ نیـەن
مەملەکەت پەی چێش چون هەرساڵ نیەن؟
سەرزەمــیـــن هـــەرساڵ بـــەی شێوە نـــەبــی
خــەیـمــەی ڕەنـگــاڕەنگ کــەس پــێوە نــەبـی
جــە سام هــەیـبـەت بـاغـچـەی ڕەنـگـاڕەنگ
کــوان سامـیــان، ئــەرض ئــامــان وە تــەنگ؟
ئـیمساڵ چۆن بیـەن؟ سەبـەب جـە چێشەن؟
ئـەرض خـاڵـی نـیـەن جـە سوپـا و قـەوشەن
ئــەی تــیــپ گــوڵان گشت جــە کــۆ ئــامــان؟
بـــێ حـــەددەن حساب نـــەدارۆ سامـــان

بـــەرزە بـــاهـــیـــران هـــەتـــا بـــنـــمـــانـــۆ
چـون خـەرگـای خـوسرەو هـەر بـاد مـەشانۆ
کــــاوان کــــڵاوان لاشیــــوە و هـــــــەردە
تـــەمـــام پــــڕ بـــیـــەن جـــە سەراپـــەردە
سوپـــای سەرداران ئـــامـــادەی جـــەنـــگـــی
صەف کێشان تـیپ تیپ هـەر تیپێ رەنگێ
نـــە جـــا جـــا جـــۆق جـــۆق پـــۆل نـــازاران
رەعـــنـــا و رەنـد پـۆشان سیـمـیـن عـوذاران
وە بــــەرگ گــــوڵ فـــــام رازیــــان رازان
بـــــێ صەدای سازان چـــــۆپـــــی مـــــوازان
سەرم سڕ مـــەنـــدەن عـــەقـــڵـــم کـــەردەن رەم
چـــەنـد عـــەجـائـیـبـات ئـامـانـەم وە چـەم
جـە کـۆ بـیـن گشت ئـەی رەنـگـا رەنـگـە
ئـەی خـەیـمـەو قـەوشەن پـۆرو پـەشەنگـە؟
مـــەر جـــە نـــوور شەم پـــا نـــیـــان وە رەخش
پـــەرێ ئـــیـــنـــتـــیـــقـــام هـــۆن سیـــاوەحش
یـام خـۆ مـەنـوچـەهـر صاحیب ذات و زۆر
هـا نـە کـەشاکـەش دەعـوای سەلـم و طـوور؟
یـام خـۆ ضەحـاکـەن یـام جـەمشید کـەی؟
یـام هـــەفت لـەشکـرەن دەعـوای دەشت رەی؟
نـــەدیـــەنـــم وە چـــەم ئـــەی کـــەرامـــاتـــە
بـــە گـــۆشم نـــامـــان هـــەرگـــیـــز بـــە واتـــە
بـــە عـــیشق ئـــەو شاهـ ذات بـــێ جـیسمـــەن
مـــن خـــاوم دیـــەن یـــام خـــۆ طـــەلـیسمـــەن؟

## جوابی هەڵاڵە

هـــەڵاڵـــە وە خـــەشم دیـــدەی مـــەستـــەوە
جـــەوابـــی صەریـــح دا بـــە دەستـــەوە
وات: ئـــەی جـــانشیـــن قـــەیس بـــێدی مـــاڵ
دڵ جـــۆیـــای خـــەبـــەر چەگـــۆنـــەگـــی حـــاڵ
خـــاصت شنـــاسان مـــن هـــەڵاڵـــەنـــان
جـــەی زێد زامـــن هـــەزار ساڵـــەنـــان
ئـــەی خـــاکـــە نـــەصیب سەرنـــویشتـــمـــەن
مـــەکـــان مـــەئـــلـــووف پشتـــاڵـــپشتـــمـــەن
(قـــدیـــم الـــقـــدیـــم) خـــودڕەو بـــیـــەنـــان
دەست نـــیشان دەست بـــەشەر نـــیـــەنـــان
هـــەر ساڵ دەستـــەڵات دەست کـــەس نـــەبـــی
جـــە خـــوشکـــی زەمـــیـــن رای نـــەفـــەس نـــەبـــی
دیـــدارم جـــەو بـــۆن مـــورەخـــەص نـــەبـــی
سەحـــاب جـــە سوبـــحـــان مـــورەخـــەص نـــەبی
زەمین (الـــعـــطش) مـــەخـــێزاش نـــە جـــەرگ
یـــاوابـــی وە نـــەزع سەکـــەرات مـــەرگ
مـــەمـــانـــا وە شەخص غـــەمـــزەدەی غـــەمـــگـــیـــن
(مـــخـــلـــع) وە بـــەرگ سیـــای مـــاتـــەمـــیـــن
جـــە رەزای خـــالـــق نـــیـــگـــەهـــدار عـــەرش
خـــاڵـــی بـــی جـــە رەنگ تـــەلار بـــێ فـــەرش
شەق شەق شەق مەبەرد سینەش مەبی چاك
ئـــەو زەلـــیـــل دەرد مـــن خـــەریك خـــاك
نـــەهـــران بـــی مـــەهـــمـــیـــز عـــیـــوونـــان بێ رەنگ
سەراوان مـــەحـــبـــووس ریـــجـــل جـــاری لـــەنگ
جـــە لـــوطـــف بـــێچـــون بـــێ هـــەمـــتـــای بـــاعـــیـــث
جـــە بـــەرزی ئـــیـــقـــبـــاڵ خـــوسرەو ثـــالـــیـــث

ئـەمـیـر عـادیـل فـیـکـر خـێر ئـەنـدێش
سازش دەهـەنـدەی گـورگـان چـەنـی مـێش
ئـیـمسالْ کـەرەم کـەرد پـادشای بـیّ عـەیب
بـارخـانـەی رەحـمـەت جـە کـارخـانـەی غـەیب
جـە مـەتـای جـەیـحـوون بـیّ ویـارای ئـەبـر
ئـەثـەر کـەرد ئـەمـطـار بـیّ مـداراو صـەبـر
شەمـالْ بـە تـەعـجـیـل رووی زەمـیـن مـالاّ
پـەی لـیـقـای سەحـاب ئـاوەرد وە بـالاّ
جـە ئـیـبـتـیدای دەلـو تـا ئـینـتـیـهـای ثـەور
سەمـا سێلْ ئـاوەرد غـەبـرا کـەردش غـەور
بـیّ حـەرف خـیـلاف بـیّ سەهـو غـەلـەط
سەحـرا بـی وە بـەحـر شەتـاوان وە شەط
خـێزا تـاف و لاف جـە هـەردەی هـالاّن
پـڕ کـەرد شەتـاوان شێوەی گـولاّلاّن
زەمـیـن غـوسل حـەیض ئـیستـیحـاضە کـەرد
بـیـنـای بـار حـەمـل جـە نـەو تـازە کـەرد
نـە حـادیـثـەی چـەرخ نـەیـاواش خـەلـەل
وەضع حـەملش کـەرد جـە یـانـەی حـەمـەل
سەحـرا و سەرزەمـیـن هـەرچ مـەویـنـی
گـولْـەن گـولْـزارەن بـەی نـازەنـیـنـی
خـوردە نـەبـاتـات نـیم گـەرم و نـیم سەرد
نـیـم رەزا وە قـەتـل نـیـم عـیـلاج دەرد
مـەزرووع و مـەعـاش جـەمـع ئـەشجـاران
دایـەشان خـاکـەن بـابـۆشان بـاران
بـەڵـێ راویـار دێوانـەی بـیّ دەنگ
سەرعـی سادە لـەوح ئـوسـتـاد فـەڕەنگ
عـەرز مـن ئـێد بـی پـەریّ سەرگـوزەشت
بـەهـانـە بـاران صەحـراو کـۆهـو دەشت

## میرزا شەفیع

**٣**(*)

لـــــــــــه سێ ڕەنگ نـــــــــــەبـــــــــۆ
زوڵـــفـــێ سەوادی لـــه سێ ڕەنگ نــــەبــۆ
مـوشكـیـی و حـەنـایـی سیـاوەنگ نـەبـۆ
فـیـتـنـه و شەڕفـرۆش شۆخ و شەنگ نـەبۆ
بـۆی نـەسیـم صوب سەحـەر نـەیـۆ لـێش
حــاشا ئــەو زوڵــفــه مــن بــێزارم لــێش
مــــــــوسەلسەل نـــــــــەبـــــــۆ ... ...
زوڵــفــێ جــه ئــەزەل مـوسەلسەل نـەبـۆ
چـون تـووك ژێربـاڵ بـورچین پـەل نـەبۆ
رشتــەی صونــع حــەق لــم یــزل نــەبــۆ
عــەطـرش وه بــاعـیث زەنـگـانـی نـەبـۆ
نــەفسانــیــی پــەریش رۆحــانــی نــەبــۆ
ئەو زوڵفه چێشەن من چێش مەكەم لێش؟
حــاشا لــەو زوڵــفــه مــن بــێزارم لــێش
بـــــەیـــــضای صوبـــــحـــــدەم ....
زوڵفێ ڕەنگ جه ڕەنگ بەیضای صوبحدەم
گــرنــج پــێچ پــێچ نــه پــێكــۆ وه هــەم
دەم نــەدۆ نــه دەم سەرچــەشمــەی زەمـزەم
زۆڵـفـێ فـەتـوای قـەتـڵ گـەڕا نـەبۆ پـێش
حــاشا ئــەو زوڵــفــه مــن بــێزارم لــێش
قـــــەتـــــرانـــــی نــــــەبـــــۆ ....
زوڵـفـی تــەڵـخ و دێز قـەتـرانـی نـەبـۆ
بـۆی عـەتـر عـەنـبـەر گـوڵاو نـەیـۆ لـێش
(شەفـیـع) ئــەو زوڵـف بـێزاریشەن لـێش

---

(*) له (ڕەشید/ ٢) وەرگیراوه.

٤(*)

شەفـــــیـــــع دونــــیـــــای دوون .. ..
بــەس بشۆ نــە فـکـیـر دام دنـیــای دوون
فـیکر و خـەیـاڵ کـەر نـام ئـاوەران کـوون؟
بـێخ و بـنـچـینـەی پـێغـەمبـەران کوون؟
حــەزرەت مـووسا و پـێغـەمبـەران کـوون؟
هـامـڕاز گوفـتـار تـای بێ هـەمـتـا کـوون؟
ئـەمـیـر صەفـدەر ساقـی کـەوثـەر کـوون؟
شەبـیـر و شوبـبــەر پـۆر حـەیـدەر کـوون؟
غــەریب غـوربــەت شای خـەراسان کـوون؟
ئــەولادەی رەسوول حــەق شنـاسان کـوون؟
ئــوستـــاد داود بــێ دەسگـــاو دەم کـــوون؟
وە بـاطین حـەلـقـەی زرەی مـەحکـەم کوون؟
یــەد سولــەیمان صاحـێب نـگین کـــوون؟
ئـیـمــام حـەیـدەر سـتـوون دیـن کـوون؟
خـەلـیـفـە و بـەهلـوول بـەغداد زەمین کوون؟
تـــەخت صوب سەلام خـــاقـــان کـــوون؟
دەور دەقـیـانـووس بـڵـنـد پـایـە کـوون؟
صاحـێب بـەزم رەزم سامـی سادە کـوون؟
(بــروت!) بــێژەن دوستــاخ چـاهـ کــوون؟
کـیـومـەرث کـەی صاحـێب سوپـاهـ کوون؟
تـیـر زەهـرالـووی سەعد وەقـقـاص کوون؟
شای تـەیموور لـەنگ صاحێب ئەساس کوون؟
فـەرەیدوون فـەر هـەفت ئـیقلیم گیر کوون؟
بــرزوو فــرامـــەرز بــا زاڵ پـــیــر کـــوون؟
هـەفتا و هـەفت پسەر ئیبن گوودەرز کوون؟
حــوکـم شاصەفــی ئــاوازە بــەرز کــوون؟

(*) لە (رەشید/ ٣) وەرگیراوە.

طـەنـطـەنـە شایـی ئـەفـراسیـاب کـوون؟
بـــڕشت مـــەردان ڕۆژ حـــیساب کـــوون؟
تێغ و رەخش و گورز رۆستەم زاڵ کوون؟
بـــروت دمـــاخ دال بـــن دال کـــوون؟
بـاهـووی بـڵـند بـاڵ فـەرهـاد چین کـوون؟
خـــوسرەو پـــەرویـــز دارا نـــگین کـــوون؟
نـادیـرەی نـامـدار قـەڵای ئـێران کـوون؟
دەستـە دەستـە تـیـپ دەنـگـدلـێران کـوون؟
قـاژەی زلـق و طـەیـر سەر مـەیدانـان کوون؟
جە لای باڵ قۆجاق باززی خانان کوون؟
شۆر شەرانـــگـــیـــر شۆر شاران کـــوون؟
صەلای صەف شکەن ئاتەش باران کوون؟
کـەیـکـاوس نـە جـەنگ جـادووگـەران کوون؟
داوای دێو سفـیـد مـازیـنـدەران کـوون؟
قـەهـرەمـانـیـەل گـەرشاسب جـە کـوون؟
غـرشت سوپـای طـەهـمـاسب جـە کـوون؟
شایی ئەشرەف شای ئەهل ئەفغان کوون؟
ئـیسم و ئـاوازەی (مـتـخـن!) سەردار کـوون؟
مـحـەمـەد شای هیندی (ایام) پێش کوون؟
قورخانەش وە فیل مەنگەلووسکێش کوون؟
مـوختـەصەر شاهـان ئـەهل هـەرات کوون؟
خان و سوڵتانان رووی سەربسات کوون؟
ئـەی بـیـنـای بـێ عـەیب کـەرامـەت کـارە
بـە مـەودا جـگـەر کـێ نـەکـرد پـارە؟
خـەیـاڵ بـفـەرمـا هـیـچ کـەس نـەمـەردەن؟
فـەلـەك وەی طـەورە یـە وە تـۆ کـەردەن
بـە مـەودا جـگـەر کـێ بـوو نـەشکـاوان؟
یـە دمـای مـەرگـەن هـەم وە تـۆیش یـاوان

فـــیــرعـــەون و نـــەمـــرووود دارا بـــن دارا
چـوون لالـــەی بـــەهـــار ئـــامـــان رووی سارا
نمەبـــۆ تـــەمـــام دنـــیـــای دوور مـــەنـــزل
گشت وە مەرگ و مەوت داخڵ بین وە گڵ
یـە (شەفـیـع) واتـەن قـەبـرش پـڕ نـوور بـۆ
رۆحش نـە عـەذاب جـەهـەنـنـەم دوور بـۆ

٥(*)

شیــــــــــــریــــــــــــن شۆخ و شەنگ
ئـــامـــان دیـــدە بـــاز شەیـــدای شۆخ و شەنگ
تـــەن وە تـــۆی کـــاڵای نـــیـــم تـــەنـــەی فـــەڕەنگ
چـــون غـــونـــچـــە نـــازك چـــون نـــەی شەکـــەر تـــەنگ
مـــن بـــام بـــەسەر گـــەرد لـــیـــمـــۆی زەرد و وەنگ
شەبـــیـــهـــەن وە سێب سوەیـــل کـــەردە رەنگ
نـــەخشی جـــە مـــوژگـــان سورمـــە سای خـــەدەنگ
نـــە جـــەرگـــم کـــار کـــەرد چـــون پـــۆڵای فـــەڕەنگ
نـــازدار جـــەو دەمـــدا رووم مـــەکـــەن وە سەنگ
دیـــدەم بـــپـــۆشۆ پـــەردەی شەوە زەنگ
بـــۆ وە سەریـــنـــم خـــاڵ دانـــەی فـــەڕەنگ
پـــەی راحـــەتـــی رۆح سەردی سەرای سەنگ
دەقـــیـــقـــەی وەرتـــەر جـــە وەقت مـــەرگـــم
نـــەخشت بـــەرئـــاوەر نـــە ریشەی جـــەرگـــم
حـــەیـــفـــەن مـــوژەی نـــەخش نـــاز ئـــەنـــداز تـــۆ
تـــەعـــلـــیـــم دادەی دەور دیـــدەی بـــاز تـــۆ
چـــەنـــی مـــن جـــە خـــاك ئـــەڵـــحـــەد خـــجـــڵ بـــۆ
خـــەریك خـــەرگـــاو سەراچـــەی گـــڵ بـــۆ
زەدەی مـــوژەی تـــۆم صاحـــێب شەرت و شۆن
(مەجنوون)کوشتەی(لەیل)،(شەفیع)کوشتەی تۆن

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

٦(*)

یـــــــاران بـــــــــی پـــــــــاره ...

یـــاران دڵ جـــه تـیــر شەخـصێ بــی پــاره

شەخـــصێ شۆخ و شەنگ شیـــریـــن ستـــاره

چـــەرخ بـــورج بـــەرز جـــه لانـــئـــاواره

سەر ڕەوێڵـــــەی رەم ئـــاهـــووان بـــێد

رەوەنــــــدەی رەنـــــدان نـــــازداران زێد

شەهـــبـــاز شیـــریـــن جـــەرگـــەی تـــەتـــاران

دەمـــاغ نـــه بـــۆی عـــەطـــر مـــوشکـبـــۆ داران

سونـــگـــەرچـــەی پـــارچـــەی وەڵگ دارانـــەن

زیـــنـــەتـــنـــمـــای ذەوق پـــۆل یـــارانـــەن

نـــەوخـــێز نـــەوتـــووڵ رستـــەی بـــەرزانـــەن

چـــووزەی پـــای وەفـــراو وەڵگ لـــەرزانـــەن

نـــەك دیـــدەو ئـــەبـــرۆ بـــێنـــی چـــەنـــی دەم

گـــەردن چـــون گـــەردن سوراحـــیـــی پـڕ نـــەم

یـــاشا لـــەیـل جـــه تـــرس فـــەردای قـــیـــامـــەت

مـــــەرهـــــەم بشانـــــۆ وه ئـــێش زامـــــەت

وەرنـــــه زامـــــانم جـــــه نـــۆ نـــۆ مـــەبـــۆ

چـــون زام (شەفـــیـــع) هـــەر وه سۆ مـــەبـــۆ

(*) له (رەشید/٣) وەرگیراوه.

## ٧(*)

میرزام زام حەی ... ...
کەس نیەن چون من زەدەی زام حەی
تیپ حەی چون فەوج هەفت لەشکر ڕەی
بێخ بنچینەی هۆشم کەردەن پەی
ساڵ حەی بە حوکم سەرنویشت حەی
دمای شەهریوەر نە هەنگامەی وەی
ڕویٚ دیم نە شاخ عەرعەر ئاسای نەی
جە فەوق نەمام جفتیٚ سیاحەی
مەعلووم بۆ جەلات دڵ جۆیای حەی
من زامم جە حەی کەی ئاوردەن کەی؟
دڵە کۆس کۆس کەفتە وەی بە وەی (!)
ئاوەرد نە خەیاڵ سەیر باغچەی بەی
لەرزام ستێزام شیم نە بورج خوەی
کەلیمەی تەوحید وانام پەیاپەی
حەی شانا بە وێش بە فەرموودەی نەی
تیرش گوزەرکەرد نە جەرگم پەی پەی
هەی هانا هەی دۆست هەی دڵسۆزان هەی!
دڵ چێش کەرد بە وێش جە تەماشای بەی؟
ئیستە نە هیجران حەی و بەی و نەی
دڵ مەشۆ جە وێش هەردەم پەیا پەی
ئەگەر ئیفلاطوون جە نۆ مەبۆ حەی
نۆشدارۆ نە گەنج خوسرەوان کەی
بڕێزۆت نە دەم هەردەم پەیا پەی
زام ئەفعەیان تەن پەروەردەی نەی
مەزانی (شەفیع) دڵ بە هۆش خوەی
کەی مەبۆ ساڕێش زەدەی زام حەی

(*) لە (ڕەشید/٣) وەرگیراوە.

کـۆ بـۆ وه بـاڵات خـاك وه بـەرزی نـەی
تـا فـەصل دیـوان مـەحشەر مـەبـۆ طـەی

۸(*)

یـــەك رۆ بـــیـــمـــار بـــیـــم!
یـەك رۆ تـەن ضایـف زارو بـیـمـار بـیم
جـەستـەم خـەستـەی مـار جـەور ئـازار بـی
ئـــازارم ئـــازار نـــەدیـــن یـــار بـــی
خـــاطـــرم خـــەمین خـــار خـــەمین بـــی
دیـدەم ئـەنـگـێزبـار سەیـل خـەمین بـی
ئـەعـضام جـە هـەیبـەت جـوانـاو زەرد بـی
جە سەر تا دامان چون یەخبەند سەرد بی
ئـەجـەل جـام مـەی گـەرتـەبیش بـە دەست
لـێم طـەلـەب مـەکـەرد پـەیـاپـەی پـەیـوەست
دیـــم صەدایـــێ نـــەرم وە شنـــۆی تـــێر
ئـامـا نـە گـۆشم؛ عـاقـیـبـەت وه خـێر
یـــە چـــە خـــێرتـــەن ئـــازارت چـــێشەن؟
کـــام حـــەکـیـم دەوای دەرد تـــۆ پـــێشەن؟

---

(*) لە (رەشید/۳) وەرگیراوە .

(*) ۱- گەلاوێژ، ژ.۱۰ س.۵ . ژ.٦ ، س.۹ .

۲- ژین، ژ. ۱۳۱۱ .

۳- دەنگی گێتی تازە:

ژ.۱ س :۱ . ل۱۵ .

ژ.۲۳ بەرگی: ٤، ل۲۷۸

ژ.٤ ، بەرگی:٤ ، ل۳٥۰ .

ژ.۸، بەرگی:٥ ، ل۱٥٥ .

ژ.۲۰ ، بەرگی:٥ ، ل٤٤۲ .

ژ.۱ ، بەرگی:۱ ، ساڵی ۱۹٤۳ .

٤- کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، بەرگی ۲۷۸/۳ ، ٤۲/٤-٥۳ ، ۱۱٤/٥-۱۱۸ ، ۷۸/٦.

خـــەیـــاڵ دام وە زەیـــن واتم؛ دڵسۆزەن؟
یـــــە دۆست دەرمـــــان دەرد دڵ دۆزەن
جەواب دام وە حیلم بە ئیشارەی ئەنگوشت:
زیمام هـــۆشم بـــەرشیـــەن جـــە مشت
بـــویـــەر نـــە تـــەقـــصیـــر خـــەریك دەردم
وەرنـــە گـیـان پـێشکـەش بـالاّت مـەکـەردم
کـــەس نمەشنـــاسۆ چـــەنـــی کـــەردم دەنگ
دیـدەم هـــا نـــە تـــەخت پـــەردەی شەوەزەنگ
مـــیـــنـــقـــار کـــەردەن تـــن (خشك خـــاڵین!)
دیـــدەم نـــەزانـــام تـــۆم هـــای نـــە بـــاڵین
نـیـگـا کـەرد نـەفـەس بـاقـی نـەمـەنـدەن
خـیـلاف تـێش نـیـەن تـاقـیـق (شەمـەندەن!)
نـــەظـــم دەستـــم گـــرت زانـــاش چـــە دەردەن
واتش: فـــرە کـــەس وەی دەردە مـــەردەن
بـەلاّم مـن نـە فـیـکـر رەنـج بـەردەی تـۆم
خـەریك خـزمـەت نـەیـوەر کـەردەی تـۆم
تـۆ پـەی مـن جـە گـیـان وێت ویـەردەنـی
تـــیـــرو تـــانـــەی تـــاڵ بـــەدان وەردەنـــی
ئـەرصەد کـە فـێشتـر چـون یـەخ سەردەنـی
نمازووت مـــەردەن ئـــەر صەد مـــەردەنـــی
بـۆ نـیـا نـە بـۆم پـەی تـەحـقـیـق رۆح
نـەفـەس چـون ئـیـکسیـر کـیـمـیـای فـەتووح
دا نـــە دەمـــاغـــم دەمـــا دەمـــدەم دەمـــدەم
نەفەس شی نەدەم چون مەسیحای مەریەم(!)
ئـامـام جـە مـەشام ئـەثـەر کـەرد نـە دڵ
بۆش چون بۆی گولاّو خاصەی ئەنار گوڵ
تـەخـفـیـف دا جـە مـەرگ ئـازارم کـەمـکـەرد
پـەردەی تـەم جـە بـان بـیـنـایـیـم رەمـکـەرد

نیگام کەرد وە لەیل صاحێب شەرط و شەرم
کـەم کـەم بـاڵ چـەم هـۆدارام وە نـەرم
دیـم پـرشەی ئـەسریـن نـە روخسار لـەیـل
وێنـەی نـەرگسان صوب جـە شەونم کـەیـل
چـون قـەتـرەی سێڵاب هـات نـە جـەمـیـندا
(بـەوبـیـم!) جـە ئـەسریـن شیـم وە زەمـیـندا
لاڵـیـام وەنـەش چـەنـی نـیـم نـەفـەس
واتم: زەرەی رۆح نـەمـەنـد نـە قـەفـەس
نـەداروون تـاقـەت زایـەڵـەو زاری
بـەرشۆ جـە دیـدەت ئـەسر مـرواری
زاریـی پـەی بـیـمـار بـە شیـفـا نمەبـۆ
مـوعـالـەجـەی دەرد دەوا نمەبـۆ
ئەر صەد چون لوقمان های وە بان باڵین
نمەدۆم عـیـلاج دەرد شەو نـاڵین
هـەرگـاهـ جـە حـیساب مـەحشەر مـەترسی
ئـەحـواڵ دەردان جـە مـن مـەپـرسی
دەرمـان ئـەی دەرد هـەر حـەلای وێتـەن
جـە لـیـحـاف شەرم پـەروا جـە کـێتـەن؟
هـا نـە قـوبـبـەی سیـم ساختـەی رەببـانـی
رووپـۆشەن جـە لـەعـل فـەیـرۆزەی کـانـی
ئـەر مـەبـۆت خـەڵات مـەردەن نـەپـۆشم
جـامـێ جـەو شەربـەت بـدە بـی نـۆشم
ساتـێ فـکـرش کـەرد چـەنـی خـەیـاڵان
واتش: ئـەی مـەجـنـوون چـۆڵـگـەرد ساڵان
هـەرگـا وە شەربـەت مـەبـۆ عـیـلاجت
رۆشن مـەبـۆ قـەلب دەیـجـوور داجت
درێغـم نـیـەن ئـەر گـیـان وێمـەن
ئـەر پـەی تـۆ نـەبـۆ هـەنـی پـەی کـێمـەن؟

بەراتێ نویشت وە ئیشارەی عەین

واڵای شەربەتدار شەهد شەفەتەین

بدان وە تەکذیب رەسیدەی رافیع

ئەجزای دڵپەسەند پەی دەرد نافیع

هەم قورص هەم قەند هەم شەهد هەم شیر

هەم شاخ نەبات هەم شەکرو پەنیر

بێ بەهانەو عوذر بێ زیادو کەم

هەر شەو شەش مثقاڵ هەر رۆ سێ درەم

رەوانەکەرۆ پەی دەرد فڵانی

تا ئەجەل عومرش نەدەرۆ فانی

(شەفیع) بزانە قەدر حەکیمت

چون زانا وە رەنج بەردەی قەدیمت

جەو ساوە مەعجوون مرواریم وەردەن

دڵ ساکن جە ئێش ماجەراو دەردەن

## سەید صادق

**٩**(*)

هـــــەورامــــــان بــــەنــــــدەن ... ...
چــەرخ چــەم سیــای هــەورامــان بــەنـدەن
خــەیــلــیٚ بــیٚ ڕەزا جــەنـگــی زەنــەنـدەن
مــویـــەریٚ پـــێشدا جــاگـــەی (کشنـــدن!)
چـــەم سیـــاش دایـــم هـــا نـــە شکـــاردا
لانـــەشان بــەستــەن نــە سای مــوغـــاردا
ئـــامـــار بــوێردم بـــەو خـــاك خـــاپـــوور
بشوون واستـــانـــەی پـــیـــر شارەزوور
نـــاغــافــڵ هــوونــەی شەصت بــاڵ ئــامــا
چــریـکــەی عــیشوەی چــەم غــەزاڵ ئـامـا
دیـــم شاهین بـــەچـــیٚ نـــەسا پـــەروەردە
هــێمــان نــە تــۆی لان پــەرواز نــەکــەردە
وە ضەرب مــەهــمــێز قــولاپــەی نـاخــوون
پــێکــا مــورغ دڵ کــەردش سەرنــگـــوون
پـام وە حــەلــقــەی دام ئــەجــەل بــی بــەستــە
ئــەعــزام وە چــنـگـــاڵ شاهـــێن شکستــە
سارێش نـــەبـــی زام لـــەیـــل سیـــاکـــۆ
زامـــیٚ کـــاریـــتـــەر ئـــاوەردی جـــە نـــۆ
(صادق)! تــۆ ئــامــای نــە خــاك هــاوشار
بشی وە لای پـــیـــر دەردت کــــەرۆ چـــار
وە هــەورامــانـدا پــەی چێت کــەرد گـوزەر؟
بـــاوەری زامـــیٚ جـــە ئـــەو کـــاری تـــەر!

(*) ١- کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، بەرگی: ٢٤٣/٣، ١٧٧/٥ ، ٧٥/٦

٢- دەنگی گێتی تازە. ژ: ٢ ، بەرگی: ٤ ، ل: ١٤٢

(*) لە (ڕەشید/٣) وەرگیراوە.

## شەهید

**١**(*)

دڵ لە مەیخانەی مەحەببەت مەستی مەی غەمبارییە
سەر بە سەودای زوڵفی تۆوە ئارەزووی عەططارییە
موددەتێکە خانە شاری موڵکی هیجرت کردوووم
با بە دەردی دڵ بناڵم فیرقەتی یەکجارییە
دێتە بەرچاوی خەیاڵم ... پەیکی دڵ
کووچە کووچە شاری میحنەت طەی دەکا هاوارییە
من لە موددەی عومری خۆم مەیلم بە تۆ دا عاقیبەت
تێدەفکرم شەرت و قەولی تۆ کەچی سەرزارییە
دوێنێ دەتگوت: پێی بڵێن گوڵزاری دەردی من نەڵێ
چۆنی ناڵێ دەمدڕاوە چاوەکەم بازاڕییە
کوا رەفیقان بێنە سەیری مەوجی دەریای ئەشکی من
بەرگی خوێنینم تەماشاکەن برینم کارییە
شیددەتی زستانی دووریت صەرصەری هەڵکرد لە دڵ
بەفری میحنەت کەوتە سەریەك وەقتی ناڵە و زارییە
من کە لەم عیدە بەعیدم بەندم یارانی وەفام!
غەیری هیجران و جەفا هەرچە بڵێم بێعارییە
دەك لەبەر سۆزەی نەسیمی میروەحەی زوڵفت مرم
بۆ کشەی ناری کەبابی دڵ ئەگەر چە یارییە
ئەی دڵا گەر طالیبی وەصلی لە غەم ناڵە مەکە
راهو رەسمی عیشقبازیی ئەووەڵی بیمارییە
سا (شەهید) بۆچی بە قوربانی خەدەنگی تۆ نەبێ؟
تا لەسەر لەوحی دڵی وەك قەددی ئەلفت جارییە

(*) لە (رەشید/ ١) وەرگیراوە.

## شەهید

۲(*)

کـەبك ئـاسا لـە زیـنـدانـی خـەیـاڵت بـەسـتـەیـی دامـم
بە سیحری گۆشەیی چاوت عەجەب حەیران و سەرسامم
بـە شمشادی قـەدی ساقـی! بـە مـیـحـرابـی بـرۆت جـانـا!
لـە بـەزمـی عـەیشی عـیشقت را نـەبورد خۆشی لە ئەییامم
گـڕی عـیشقـی لـە کـێوی دڵ کـە پـەیـدا بـوو هـوەیدا بـوو
دەسووتـێنـیٚ لـەبـەر تـیـنـی هـەمـوو خـاشاکی ئـەندامم
لە پێش صوبحی جەبینت هەر وەکو پەرچەم موقەصصیر بم
وەکـو زوڵـفت خـەجـاڵـەت بم بـە بـیٚ تـۆ بـیٚ کـە ئـارامـم
لـە ئـایـیـنـەی روخـی یـارم کـە دیـتـان عـەکسی خـوممارم
بـە چـاوی حـەزرەتـی ساقـی بـە رەمـزی شوهـرە بـۆ نـامـم
بـڵا لـەم بـەزمـە خـاریـج بـن رەقـیب و مـوددەعـی ئـەمشەو
دەمـی یـەك بـا لـە نـاو دەم نـێین دەمـیٚ حـاصل ببـیٚ کـامم
بە غەیرەز خاکی کۆی عیشقت قوڕی کوێی تر بەسەرماکەم؟
لـە تـۆ بـەولاوە بـۆ کـێی تـر بـنـێرم دادو پـەیـغـامـم؟
تـەڵـخـکـامـیـی نـاکـامیی کە تـەرتیبی کەوت لـەمن ئـاخر
بـە بـەدنـامـیـی ئـەکـەی ئـەیدڵ لـەبـەر بـەختی بـەدەنجامم
لـە بـیـمـی مـوددەعـی دووری کـە دەنـوێنـم لـە تـۆ شایـەد
(شەهـیـد) شاهـیـدمـە دەیـزانـیٚ بـە مـیـثـلـی عـەینـی بـادامـم

---

(*) لە ( رەشید/۱) وەرگیراوە.

(*)٣

قـــەسەم بـــەو پـــەرچـــەمـــی پـــەخشان و خـــاوی!
نـــەكـــا بـــە قسەی رەقـــیب، نـــەمـــبـــردووە نـــاوی
خـــودا بـــبـــڕێ بـــە تـــەڵـــخـــیـــی عـــومـــری دووریـــی
هـــەمـــووی نـــابـــێ بـــە نـــەشئـــەی رەمـــزی چـــاوی
بـــە دانـــەی خـــاڵـــی سەبـــزی بـــولـــبـــولـــی دڵ
خـــەیـــاڵـــی بـــوو ئـــەوا كـــەوتـــۆتـــە داوی
(شەهـــیـــد!) بمرە بـــە بـــێ صوبـــحـــی جـــەبـــیـــنـــی
لـــە ظـــولْـــمـــاتـــی شەوی هـــیـــجـــرانـــی مـــاوی
صەبـــا مـــوشكـــیـــنـــكـــەری صەفـــحـــەی ویـــلایـــەت
كـــە دەم(دی!) مـــن لـــەگـــەڵ عـــەتـــری گـــولاوی
لـــە یـــارانـــی مـــەحـــەبـــبـــەت بـــێ خـــەیـــاڵـــم
لـــە(بـــر!) مـــەستـــم بـــە بـــادەی چـــاوی مـــاوی
كـــە تـــونـــد (دیـــوە!) سۆزی ئـــاگـــری دڵ
مـــلـــی مـــاهـــی صیـــفـــەت بـــوو غـــەرقـــی ئـــاوی (!)

---

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

(*) ١- ژین، ژ: ١٣٠٥.

٢- بەیان، ژ: ٥٢. (شەهیدی).

## شێخ شەمسەدین کێیە؟

شێخ شەمسەدین یەکێکە لەو شاعیرانەی بە زاراوەی گۆرانی شیعری لەدەستی مندایە، ئەگەر بەزاراوەی سۆرانی، یان زمانی فارسی و عەرەبیش شیعری گوتبێ –ئێستا– من هیچیان لێ نازانم.

ئەوەندەیش کە لە ژیانی بزانرێت ئەوەیە خۆی دەڵێت سەیدە و لە نەوەی شێخ حەسەنی مەولاناوایە.

ڕەنگە سەردەمێك هاوچەرخی مەولەوی بووبێت. بەڵام وەك لە شیعرەکانیەوە دەردەکەوێت دوای کۆچی دوایی مەولەویش ئەم لە ژیاندا بووە.

ئەوەیش کە لەو چەند پارچە شیعرەی کە دەست من کەوتوون وەردەگیرێ ئەوەیە: ئەم مامۆستا کوڕێکی بووە عەبدوڵڵای ناو بووە، فەقێ بووە، بۆ خوێندن لە باوکی دوور کەوتووەتەوە، ماوەیەك لە دێی (کانی چەقەڵ) و ماوەیەکیش لە گەرمیان و دەوروبەری (کەلار) بووە، باوکی زۆر بیری کردووەتەوە و زۆر شەیدای دیداری بووە، دیارە ئەو سەردەمەش مۆبایل و ئەنتەرنێت و پۆستی گورج و گۆڵ نەبووە تا هەواڵی بزانێ، بۆیە گەلێ جار پەنای بردووەتە بەر بای شەماڵ – و تەنانەت هەوری ئاسمان– و نامەی پێدا ناردوون بۆ جگەرگۆشەکەی و، ئەو شیعرانەی لەو بوارەدا گوتوونی نموونەی سۆزی باوکێکی دڵسۆزن بۆ کوڕی جگەرگۆشەی. ئیتر نایشزانین ئەم نامانە گەیشتوونەتە دەستی سەید عەبدوڵڵای کوڕی یان نا؟ ئەگەر گەیشتبن ئایا سەید عەبدوڵڵایش وەك باوکی شاعیر بووە؟ ئایا بە شیعر وەڵامی باوکی داوەتەوە؟ ئەم پرسیارانە و چەندین پرسیاری تریش چاوەڕوانی وەڵامن.

کاتی ئامادەکردنی ئەم بەرگەی کەشکۆڵ نامەیەکم نارد بۆ مامۆستا عیرفانی پارسا لە سەقز و هەواڵی ئەم مامۆستا شەمسەدینەم لێ پرسی، ماڵی ئاوا بێت زوو بە دەم نامەکەمەوە چوو هەواڵی بۆ پرسیبووم و بەنامەیەك وەڵامی دامەوە، لەبارەی شێخ شەمسەدینەوە نووسیویە:

«سەبارەت بە شێخ شەمسەدین دەبێ بڵێم: ئاوبارە ئاواییەکە لە بناری شاخەکانی (چل چەمە) کە موڵکی شێخانی شێخ حەسەنییە و، نەسەبی شێخ شەمسەدین تا ئەگاتە شێخ حەیدەری برای شێخ حەسەنی مەولاناوا بەم شێوەیە: (شێخ حەسەن ژنی نەهێناوە و طایفەی شێخ حەسەن لە نەوەی براکانی ئەو شێخ حەیدەر و شێخ ڕەسووڵن) شێخ حەیدەر، موطەهەرەدین، شێخ حەسەن، شێخ شەهابەدین، شێخ حوسەین، شێخ شەمسەدین، شێخ عەبدوڵڵا، لە شێخ عەبدوڵڵا ئەم کوڕانە بوون: محەمەد، عومەر، عەبدولقادر، ئەحمەد.

ئەم بنەماڵە لە ئاواییی ئاوبارە بە درێژاییی مێژوو ئەهلی عیلم و زانست و خوێندن بوون، تەنانەت شێخ عەبدولقادری کوڕی شێخ عەبدوڵڵا یەکێك لە زانایانی گەورەی ناوچەی سەقز بووە و زۆرێك لە مامۆستا و مەلاکانی ئەو ناوچەیە لە خزمەتیدا خوێندوویانە و، لەم ئەخیرەیشدا ئیمامی جومعە و حاکمی شەرعی شاری سەقز بووە تا فەوتی کردووە. هەروەها کتێبخانەیەکی پڕ بایەخی لێ بەجێ ماوە کە جارێکیش بۆ تەماشای ڕۆیشتم بەڵام بەداخەوە جارێ نەمتوانیوە بەخزمەت ئەو کتێبانە بگەم کە لەوانەیە نووسراوە و شیعری شێخ شەمسەدینی باوە گەورەیشی تێدا بێ»

## شەمسەدین

### ١

فـــــــەرامـــــــۆشم بـــــــۆ ... ...

قـیـبـلـەم مـەیـلـەکـەت فـەرامـۆشم بـۆ

مــەتــاع مــاتــەم نــە ئــاغــۆشم بــۆ

بــاری دەرد و غــەم هــەر نــە دۆشم بــۆ

ئــەر وەبــێ یــادت دیـدەم شۆ نــە خــاو

بــیــنــایــی دیـدەم لــێڵاو بــۆ لــێڵاو

ئـەر جـە تـۆ زیـاتـر کـەسێ وە یـارکـەم

بـەرگم تـای پـەڵاس تـەختـەی دەوار کـەم

ئــەگــەر وە بــێ تــۆ بــنــیشم وە شاد

گـەردوونـای گـەردوون کـەردەم نـامـوراد

ئـەر جـە تـۆ زیـاتـر بـواچـووم ئـازیـز

جـوانـە مـەرگ بـام نـە سەردیـی پـایـز

ئـەر جـە تـۆ زیـاتـر –بـاڵا نـەونـەمـام–

قـەبـووڵ کـەم وە یـار عـومـرم بـۆ تـەمـام

قـیـبـلـەم تـا ئـەجـەل دامـەنـگـیـرم بـۆ

شەرتــەن مــەیـل تـۆ هــەر جـە بـیـرم بـۆ

دڵـیـلـم نـە جـام عـیشقـی وێت بـەستـم

تــۆم کــەردەن وە بت وێم بــتــپــەرستــم

(باقي والسلام) دۆستـەکـەی گـیـانـی

زوو جــەوابــی وێت پــەرێم بـکـیـانـی

(باقي والسلام) رۆحــــــــی رەوانم

ئــەی ئــارام جــان قــەزات وە گـیـانم(١)

---

(١) رەنگە ئەمەیشی هەر بۆ شیخ عەبدوڵڵای کوڕی گوتبێ.

(*)(١) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

(*)(٢) لە (رەشید/١) وەرگیراوە .

کلام شیخ شمس الدین آب بارەی کە بشیخ عبدالله پسرش نوشتە[۱]

**۲**

ئـــازیـــز دوور وڵات نـــوور چـــەمـــانم
رۆشنــــــیــــــی بـــــیساط رۆح رەوانم
شیـفـــای ئـــێش و نـــێش دڵـــەی زەبـــوونم
مـــــەرهـــــەم تـــــۆ تـــــۆی زام دەروونم
خـــەیلـــێ بـــی چـــەمـــان چـــەمـــەڕای را بـــی
پـــەی ئـــامـــای نـــامـــەت چـــەم وە نـــیگـــا بـــی
نـــاگـــا جـــە نـــاکـــام نـــامـــەکـــەت یـــاوا
بـــۆسام و مـــاڵام نـــــە دیـــدەم ساوا
تـــەحـــریـــر رەشحـــەی خـــامـــەی عـــومـــەر یـــاد
کـــەردەبـــیـــم بـــە یـــاد عـــومـــرت بـــۆ زیـــاد
نـــیـــگـــام کـــەرد وانـــام وە دەم دەردەوە
دەك رستـــگـــار بـــای ئـــیـــحـــیـــام کـــەردەوە
دومـــای رەمـــەزان قـــاصیـــد رەمـــەزان
کـــیـــاستـــم وە لات ئـــامـــان بـــە دەوان
نـــاوەردش جـــەواب سەبـــەب نـــە چـــێشەن؟
جـــەو بـــۆنـــە دایـــم خـــاتـــرم رێشەن
هـــەردوو چـــەمـــانم سەیـــل هـــوون مـــەکـــنـــۆن
مـــونـــتـــەظیـــر جـــەواب (تـــانـــوی!) ئـــەتـــۆن

**۳**(*)

هـــای شەمـــاڵ چەند جار ئامانی جە دوورا!
چـــەنـــد طـــەی کـــەردەنـــی سارای شارەزوور
دەخـــیـــلـــم شەمـــاڵ جـــەی فـــەصڵ پـــایـــز
عـــەرضەی زەلـــیـــلـــیـــم بـــەرە پـــەی ئـــازیـــز

(۱) واتە: وتنی –شیعری– شێخ شەمسەدینی ئاوبارەیی کە بۆ شێخ عەبدوڵڵای کوڕی نووسیوە.

(*) لە (رەشید/ ۱) وەرگیراوە.

ئەگەر ئە پرسی ئازیزت کامەن
نووری مەردومەك عەبدوڵڵا نامەن
قورەیشی نەسەب (جنة المأوی)
نەتیجەی حەسەن جە مەولاناوا
دەخیلم شەماڵ وێت ئاسا جە دوور
زوو وێت بکیانە پەرێ شارەزوور
ئەر نابەڵەدی مەنزڵگاش جە کۆ
مەشهوورەن مابەین زەڵم و تانجەرۆ
وەر نمەزانی جای ئەو نەو جادا
وا نە دەستگای کەیخوسرەو شادا
دەخیلم شەماڵ وێت ئاسا وە نەرم
بێدارش کەرە بەو ئەسرین گەرم
واچە: ئەو فەقیر خەستەی غەم نەدۆش
من دیم تۆ حاڵش نەشنەوی وە گۆش!
پیرو ئیفتیادەی قامەت خەمیدە
دیدەش هۆن ڕێزەن پەی نوور دیدە
گلاراوشەن شەوان تا بە رۆ
هەر ئاخ ئاخشەن پەی دووری ئەتۆ
تل مەدۆ وە ئێش دەرد سەختەوە
وەی دەردی کاری شوومی بەختەوە
وێنەی قەیس ئاسا وێڵە نە هەردان
وێڵ وێڵ مەگێڵۆ وێڵ و سەرگەردان
جە دوور وەطەنیت وە زار مەگەروان
زیڵەی زایڵەش بەرزەن نە کۆوان
تۆیچ یەند بێ ڕەحمی نەنویسای خەبەر
نەپەرسای ئەحواڵ قەیس زام خەتەر
چە طەور مەویەرۆ جە ماهو ساڵت؟
چۆنەن گوزارش ئەوقات تاڵت؟

خـۆ مـن –دوور جـه تـۆ– دیـده بـیٚ نـوورم
حـەسرەتمەنـد پـەی دیـن تـاسـەی زەروورم
تـۆیـچ بـا رەحـمـەت بـۆ جـاریٚ جـه نـاکـام
ئـــەحـــواڵ خـــەیـــرت بـــنـــویسه وه لام
بـۆ وه شیـفـای ئـیٚش دەرد بـیٚ دەرمـان
وەسەن بـیٚ رەحـمـی، مـروەتـەن ئـامـان!
دمـای زاری و شین دەست بـەمـونـاجـات
بـەرزەن نـه بـارگـەی (قاضي الحاجات)
یـــارەب بـــاجـــەتـــی رەسوول سەروەر
شەفاخوای ئوممەت رۆی دەشتی مەحشەر
بـــەشق چـــار یـــار جـــەمـــع ئـــەولـــیـــا
بـەشق مـەعـصوومین جـەمـع ئـەنـبـیـا
بـــەشق شەهـــیـــدان دەشت کـــەربـــەلا
نـیـگـەهـدارش بـان ئـازیـز جـه بـەڵا
ئـەی قـەیس مـەنـاڵـه دنـیـا بـادەن بـاد
ئـیـنشاڵـلا بـه وەصڵ ئـازیـز مـەبـی شاد

**٤**(*)

هـــەی شەمـــاڵ ئـــامـــان دڵـــم سووزیـــان
قـــەدەم رەنجان کـــەر شۆ وه گـــەرمـــیـــان
مـــەدارا مـــەکـــەر جـــه صوب تـــا شەوان
تـا بـه سەیـرانـگـەی (شاکـەل) و (شیٚروان)
ئـــازیـــزم لـــوان ئـــەو وا نـــەو جـــادا
وا نـــه بـــەزمـــگـــای کـــەیـــخـــوسرەو شادا
عـــەرز بـکـەرۆشا غـــەریـــبـــەن نـــەو جـــا
خـــاتـــرداریش کـــەر (مـــحـــضـتـــا لـــلـــه)
قـــەیس سیـــوای ئـــازیـــز کـــەسیٚوش نـیـــەن
غـــەریب نـــەوازی هـــەر عـــادەت بـیـــەن

---

(*) لە (رەشید/١)وەرگیراوە.

هەر کەس بکەرۆ غەریب نەوازی
بێ شك خوداوەند لێش مەبۆ رازی
دمای عەرض شا واچە بە ئازیز
بە ڕێژەی رازان بەو لەفظ لەذیذ
واچە: تۆ پەی قەیس بەدعەهدیی کەردی
شەرت و وەفا و بەین بە جا ناوەردی
دمای ئێد لوای من نەکەردی یاد
یادت وە خەیر بۆ، بنیشە وە شاد
مەگنۆ وە یادت مەشهوور بە مەعدووم
پێسەش فەرماوان مەولەوی مەرحووم:
یا کاغەز بڕیان، یا مەلا مەردەن
یاخۆ عارتەن دۆس وە یاد کەردەن!
موبارەکت بۆ وەشیی گەرمیان
قەیس حەسرەتمەند سەردی کۆهستان
ئەر گەردەلوولێ تەمێ غوبارێ
بوینان وە چەم نەسەر دیارێ
ئانە گەردەلوول دەروون منەن
غوبار جەستەی زەبوون منەن
چەنی و بەگزادان بنیشە بە شاد
وە گەرمیاندا غەم بدە بە باد
وەر بۆ جە ناکام نامم بەران
یادتان وە خەیر یادمان کەران
ئەر صەد تۆی دەروون پڕ جە وەسواسەن
پەی فێنکیی دڵ ئانە هەم خاسەن
باز هەم دووی دووکەڵ بەرزی و سەرکاوان
گرد کەردەن وە یەخ چەم و گۆلاوان
وەرگەرتەن نەوەر صەحراو کەژو کۆ
بیەن وە رەقیب بەین من و تۆ

وەرنـــە بـــە وێنـــەی شەم و پـــەروانـــە
دەور مـــەدام نـــە دەور دەشت شێروانـــە
تـــا بـــاڵای ئـــازیـــز نـــەویـــنـــام وە چـــەم
لادێ نـــەنـــیشتـــام ساتـــێ وە بـــێ غـــەم

**٥**(*)

ڕەفـــیـــق شەفـــیـــق مـــەحـــرەم تـــۆی ڕاز
مـــەرهـــەم تـــۆتـــۆی زام مـــارانـــگـــاز
ئـــەنـــیس ڕاگـــەی سەفـــەرو حـــەضەر
شیـــفـــای ئـــێش و نـــێش زامـــان خـــەتـــەر
نـــەشنـــەفـــتـــی نـــامـــەی ئـــازیـــزم ئـــامـــان؟
بـــی بـــە شیـــفـــای ئـــێش دەرد بـــێ سامـــان
ساتـــــــــێ شادی و زەوق لادێ زاری و شین
ئـــەو وەصڵ بـــاڵاش، ئـــێد فـــەصڵ غـــەمین
نمەز چـــێش کـــەروون؟ نـــیـــەن تـــەوانـــا
هـــانـــا و هـــاوارەن هـــەی ڕەفـــیـــق هـــانـــا
یـــــاد دەرد تـــــەن فـــــیـــــراق دووری
نـــەمـــەنـــدەن تـــاقـــەت بـــڕیـــان صەبـــووری
فـــیـــراق و دووریـــی یـــەنـــد زۆر ئـــاوەردەن
بـــێزارم جـــە گـــیـــان ڕازیـــم وە مـــەردەن
شەوان تـــــا بـــــە ڕۆ ڕووان تـــــا ئـــــێوار
مـــەنـــاڵـــوون وەی دەرد مـــەگـــەروان بـــەزار
قـــرچـــە و چـــۆقـــەی جـــەرگ، گـــرپـــەو کـــزەی دڵ
عـــالـــەم هـــەراسان کـــول مـــەنـــدەن خـــجـــڵ
سێڵاو چـــــەمـــــان زووخـــــاو دەروون
جـــاریـــەن وە هـــەم بـــیـــەن وە جـــەیـــحـــوون
فـــرمـــێسك هـــوونین تـــکـــکـــەی زووخ زام
قـــەڵـــوەز مـــەپـــێکـــان جـــە صوب تـــا وە شام

(*) لە (ڕەشید/١) وەرگیراوە.

تـــەپـــوکـــۆی دووکـــەڵ دەروون پـــڕ غـــەم
گـــەرتـــەنش نـــەوەر صەحـــراو دەشت و چـــەم
چـــەواشەی چـــەپـــگـــەرد چـــەرخ بـــەدکـــردار
ئـــێنـــە خـــدێشەن نـــیـــەنش قـــەرار
هـــاز پـــای تـــاقـــەت لـــوام نـــەمـــەنـــدەن
پـــیـــریـــی دامـــانـــگـــیـــر قـــامـــەت خـــەم کـــەردەن
پـــیـــریـــی و زەعـــیـــفـــیـــی و صەوم رەمـــەزان
هـــــــەر سێ ... لـــــــوام بـــــــە دەوان

٦(*)

یـــار بـــێ وەفـــای بـــێ بـــەقـــا و بـــەیـــنـــەت!
فـــەرامـــۆش کـــەردەی مـــەیل و مـــەحـــەبـــەت!
رۆشنـــیـــی بـــیساط تـــۆتـــای تـــۆی بـــەصەر!
خـــەیـــرە مـــەقـــدەم بـــای جە ئـــامـــای سەفـــەر!
تـــەشریـــفت لـــوان چـــون شەمـــاڵـــەی بـــاد
ئـــیستـــیـــغـــنـــای (مـــنش!) بـــەردەبـــی جە یـــاد
ئـــەی دار مـــیـــحـــنـــەت دنـــیـــای بـــێ بـــەقـــا
پـــەرێ کـــەس تـــا سەر نـــیـــەنش وەفـــا
حـــەیـــفت کـــەرد لـــوای قـــاصیـــد وە پـــەیـــام
جـــە رووی لـــوطـــفـــەوە نـــەکـــیـــانـــای وەڵام
رەحمت هیچ ناما وەی دووی دڵەی تەنگ
زانـــام بـــێ مـــەیـــلـــی ئـــەمما سەنگ وەی رەنگ!
مـــــن سیـــــوای (آزیـــــزادە!) نـــــەو جـــــادا
کـــەسێوەم نـــیـــەن جـــە رووی دنـــیـــادا
نـــامـــە و پـــەیـــامـــێ، دوٛعـــا و سەلامـــێ
ئـــازیـــزت دیـــەن جـــە صوبـــح و شامـــێ؟
یـــاخـــەیـــر خـــەبـــەرش بـــنـــویسە وە لام
بـــۆ وە شیـــفـــای ئـــێش دەرد بـــێ دەوام

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

٧(*)

ئـازیـز ئـەر وە مـەیـل مـەپـەرسی حـاڵـم
جـە دووریـی بـاڵات تـەن کـۆی زووخـاڵـم
سەرتـاپـای ئـەعـزام ئـالـوودەن وە دەرد
سفـتـەی زووخـاڵـم بـا بـەردش پـەی هـەرد
زەردەی رەنگ نـە طـەرح وەڵگ نـەوپـایـز
پـەرێ و دیـدەنـی دیـدار ئـازیـز
نـازك نـازداران جـەمین پـەڕەی گـوڵ
جـە داخ دووریت گـوڵ مـەنـدەن خـجـڵ
عـەرعـەر قـامـەتـان نـازك ئـەنـدامـان
پـەرێت مـەکـەران شین بـێ سامـان
چـەواشەی چـەپگـەرد چـەرخ بـەدکـردار
جـە چـەپگـەردیـی وێش نـیـەنش قـەرار
ئـەی چـەرخ چـەپگـەرد دەك سەرنگوون بـای
تـۆیـچ بـە وێنـەی مـن جگـەر هـۆنین بـای
لادێ وە راحـەت نـەبـی وە بـێ خـەم
وەصڵ ئـازیـزت نـەویـنـی وە چـەم
چـونـکـە چـەنـی مـن جـەی فـەصڵ پـایـز
بـیـەنـی رەقـیب دیـدار ئـازیـز
هـەنـاسەی سەردیـم نـە دڵـەی پـڕ دەرد
داش نـە سەر کـووان چـارشێو ئـاوەرد
نـەسیـمش وێنـەی سەردی زەمـهـەریـر
نمەبـۆ ئـەو حـەد تـەحـریـرو تـەقـریـر
ئـازیـز چـون شابـاز نـیشت نـە رووی هـەوا
لـوان وە خـدمـەت شای کـەیـخـوسرەو شا
مـن و ستش نـەجـانـەی جـاگـەی بـێ جـا
پـەرێ و مـەیـنـەتـان دنـیـای بـێ بـەقـا

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

ئـەر صەد جـە دووریت هـیـچ نـیـەن حـاڵـەت
ذیـکـرم هــەر ئـێدەن تـۆ بـای سەلامــەت
دڵ بـــە یـــاد وەصڵ بـــاڵات مـــەبـــۆ شاد
بـــەڵ ویــنــن وە چـــەم ئـــەو خـــاڵ ئـــاڵات
لادێ بــنــیشتــایــن وەصل و حــوضووری
بـــدەریـــــن وە بـــاد فـــیـــراق دووری
بـاقــی تــا زیـنـدەم نـە رووی ئـەی دنـیـا
دوٚعـا گـۆم پـەرێ و شای کـەیـخـوسرەو شا

٨(*)

نـــەتـــیـــجـــەی پـــاکـــان سەیـــد سەروەر
ئـــەولاد رەسوول شەفـــاخـــوای مـــەحشەر
بـیـنـایـی چـەمـان تـۆتـای تـۆی بـەصەر
شیـفـــای ئـێش و نـێش زامـــان خــەتــەر
رەفـــیـــق غـــوربـــەت ئـــازیـــز بـــێ گـــەرد
مـــەرهـــەم تـــۆتـــۆی دڵـــەی پـڕ جـــە دەرد
هـۆر گـەرتم خـامـە حـاڵـەت نـەمـەند پـێم
ئـــیـــظـــهـــار کـــەردەبـــیت حـــاڵ دەرد وێم
فـەردەکـەی مـەعدووم (وصف الحال) مـەن
نـەقش تـۆی ضەمـیـر هـــەر نـەیـادمـەن:
«نــە دڵ یــاد زار صەفــحـــەی نـــامـــەشەن
نـە سەرپـەنجە هـۆش گـرتـەی خـامـەشەن»
تـۆ ئـازیـز هـەردوو: بـێ وەفـاو بـێ مـەیـل
فـەرامـۆشکـەردەی قـەیسەکـەی دوجـەیـل
چـەواشەی چـەپـگـەرد منش بـەرد جە یـاد
نمەز چێش کەروون؟ پەی کێ بەروون داد؟
تـــەپـــوکـــۆی دووکـــەڵ غـــوبـــار دەروون
قـرچـەو بـریشتـەی جـگـەر پـارەی هـوون

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

سێڵاو ئــەسریــن چــون بــیــەن ڕەوان
داخــــل بین وە چــــەم بین وە سیــــروان
پــەی کــێ بــەروون داد دەرد بــێ ســامــان
هــانــا و هــاوارەن هــای نــەسیــم ئــامــان
مــــەدارا مــــەکــــەر جــــە نــــەزدیك و دوور
تــا بــە سەیــرانــگــەی سارای شارەزوور
شۆ وەلای ئــازیــز بــیــنــایــی چــەمــان
حــاڵ دەرد مــن وەنــەش کــەر عــەیــان
ئــەر نــابــەڵــەدی جــە یــادت نــەشۆ
مــەشهــوورەن بــە بــەیــن زەڵــم و تــانجەرۆ
یــاتــاخــگــەش مــاچــۆن ئــەو نــە ئــەو جــادا
وا نــە دەستــگــای کــەیــخــوسرەو شادا
واچــە: قــەیسەکــەت وە صەد سۆز و تــەرز
مــــەنــــاڵان وە زار وە زایــەڵــەی بــەرز
وە دەم دەردەوە هــــەر ئــــێدش مــــەوات
هــــانــــا و هــــاوارەن نــــیــــەن دەسەڵات
فــەردەکــەی مــەعدووم مــەولــەوی مــەرحــووم
(وصف الحال) مــەن وەنــەت بــۆ مــەعلــووم:
«چــەم بــی پــەی دیــنش، بیــنــایش کــەم بــی
گــۆشەی بــێ شنــەفت، صەداش مــاتــەم بــی!
تــەن بــی بــارکێشش، خــەستــەی هــیجران بــی
دڵ بــی مــەنــزڵــگــەی مــەیــلش، وێران بــی!
ئــێمــە و مــەیــنــەتــان جــەفــای ڕۆزگــار
دەس نــەگــەردەنین تــا فــەصڵ بــەهــار!»[1]

---

(١) ئەم پارچە و پارچەی ژمارە (٥) زۆر لە یەك دەچن و هەندێك جیاوازی لە نێوانیاندا هەیە، وەك ئەوە وایە یەکێکیان پاکنووسکراوی ئەوی دییان بێت، بەڵام چونکە هەردووکیان لە بەیاضەکەدا هەبوون منیش هەردووکیانم نووسییەوە.

(*)٩

ئـــازیـــزم قـــوربـــان بـــیـنـــایـــی چـــەمـــان
ڕۆشنـــــی بـــــیساط ڕۆحـــــەکـــــەی ڕەوان!
نـــوور مـــەردومـــەك شیـفـــای تـــۆی زامـــان
دەرمــــــان زامــــــان دەرد بـــــێ دەرمــــــان
یـــە خـــەیـلـــێن دڵـــم پـــڕ جـــە تـــاسەتـــەن
نـــە پـــەژارە و فـــیـکـــر نـــە وەسواسەتـــەن
مـــەگـــرپـیـــۆ بـــە تـــاو وێنـــەی گـــڕەی نـــار
تـــاقـــەت لـــێش بـــڕیـــان نـــیـــەنش قـــەرار
تـــەن وەستـــەن وە جـــا چـــون تـــیـر تـیـزپـەڕ
طەی کەردەن کووان صەحراو دەشت و دەر
مـــەداراش نـــەکـــەرد جـــە نـــەزدیك و دوور
وێش یـــاوان بـــە یـــۆرت سارای شارەزوور
دەور مـــــەدان نـــــە دەور دەورەی تـــــانجەرۆ
بـــەڵ وینـــان وە چـــەم بـــاڵاکـــەت جـــە نـــۆ
بـــــە وەصڵ بـــــاڵای ئـــــاڵات بـــــبـــــان شاد
فـــــیـــــراق دووریـــــی بـــــدەران وە بـــــاد
تـــەن حـــەسرەتمەنـدی دەرد هـیـجـران بـار
خـــەستـــەن و کـــەفـتـــەن مـــەنـدەنـان وە زار
ئـــــەر صەد کـــــە دەردان بـــــار دەردمـــــەن
فـــەردەکـــەی مـــەعـدووم نـــە تـــۆی فـــەردمـــەن:
«دڵـــە وە لای تـــۆن، ئـــامـــان صەد ئـــامـــان!
ئـــامـــەشۆش کـــەردەن فـــرەجـــار ئـــامـــان
هـــیـــچ مـــەوەر وە تـــەنگ دیـــانـــەشەوە
پـــــەرێ بـــــەڵایـــــەم بـــــکـــــیـــــانـــــە شەوە
یـــە بـــار مـــەیـنـــەت، یـــە دەرد کـــاریـــم
یـــە دووریـــی ئـــازیـــز نـــە چـــەم پـێواریـم

(*) لە (ڕەشید/١) وەرگیراوە.

کـردگـار چـەرخـەن چـەرخـی چـەمـەر بـۆ
وەرنـــە مـن جـە کـۆ دووری تـۆ جـە کـۆ؟»

۱۰(*)

نـەتـیـجـەی شاهـان شەهـزادەی بـێگـەرد
ئـەصل و نـەسەب خـاص، نـێکزاد نـێکمـەرد
شان و شەوکـەت خـاص پـاوکـەف شیـریـن
شەیـــدا فـــراسیـــاب شا ی والا نـــگین
شەجـاعــەت وێنـەی رۆستـەمـی زەمـان
سەخـــاوەت مـــەشهــوور حـــاتـــەم دەوران
نـیـەن مـیـثـالت جـە مـەهـ تـا مـاهـی
بــە شان و شەوکـــەوت بـــە پـــادشاهـــی
جـە تـەعـریـفـیـاتت خـامـەی بـێ زبـان
نـــەدارۆ تـــاقـــەت بـکـــەرۆ عـــەیـــان
ذیـکـرم هــەر ئـێدەن جـە صوب تـا ئـێوار
نـیـگـەهـدارت بـۆ شای دوڵـدوڵ سوار!
جـەی وەرتـەر (بـەیـاض) کـیـاستـی وە لام
نـوسخـەگـیـری کـەم جـە لای خـاص و عـام
چـەرخ بـەدکـردار دنـیـای نـابـەکـام
فـــرصەتش نـــەدان بـــنـــویسم تـــەمـــام
جـوزئـێشی مــەنـدەن بـە نـاتـەمـامـی
پـــەرێت مـــاوەرۆ ئـــادەم (ثـــانـــوی!)
داخــۆم شهـــزاد و ئـــازیــز بـــێ مـــەیـل
مــەکـەران وە یـاد قـەیسەکـەی دوجـەیـل
دڵـــم وە لای تـــۆن ئـــامـــان وە بـــەدەڵ
مـەنـزڵگـاش گـەرتـەن نـە (کـانـی چـەقـەڵ)
پـەنجەش هـۆرپـێکـان نـە زانـووی پـڕخـەم
بـەڵ بـالای ئـازیـز بـویـنـوون وە چـەم

(*) لە (رەشید/۱) وەرگیراوە.

مـەیـل بـدۆ پـەنـەش، پـێش گـیـرۆ تـاقـەت
وەرنـــە مـــەنـــاڵـــوون تـــا رۆی قـــیـــامـــەت

۱۱(*)

هـــەور نـــەو ئـــامـــان دەسم وە دامـــان!
وەس کـــەر (یـــنـــکـــزە!) شۆ وە گـــەرمـــیـــان
مـــەزانـــووم دڵت کـــەیـــلـــەن جـــە هـــوونـــاو
چـــونـــکـــە مـــەڕێزی ئـــەسریـــنـــان وە تـــاو
تـــۆیـــچ بـــە وێنـــەی مـــن ئـــازیـــز گـــومـــکـــەردە
وێڵ وێڵ مـــەگـــێڵـــی هـــەردە بـــە هـــەردە
تـــەشریـــفـــت لـــوان یـــاوای بـــەو مـــەکـــان
بـــەو هـــەردی هـــەڵـــەت سارای گـــەرمـــیـــان
(مـکث!) بـکـەر نـەو جـا بـەو دڵـەی پـڕغـەم
بـــا بـــاڵای ئـــازیـــز بـــویـــنـــان وە چـــەم
یـاتـاخـگـەش واچـۆن ساران نـەك جـەبـەڵ
مـەشهـوورو مـەعرووف بـە(کـانـی چـەقـەڵ)
چـــەنـــێو بـــەگـــزادان ئـــەوا نـــەو جـــادا
وا نـــە دەســتـــگـــای کـــەیـــخـــوسرەو شادا
بـــۆ تـــا وە ئـــەسریـــن دڵش بـــێدار کـــەر
ئـــەحـــواڵ دەردم وەنـــەش عـــەیـــان کـــەر
واچـە: ئـەو فـەقـیـر خـەسـتـەی بـار خـەم
مـــن دیـــم تـــۆ حـــاڵش نـــەویـــنـــی وە چـــەم
جـە دووریـی ئـازیـز تـەن سفـتـەی قـەقـنـەس
هـەر وە زۆر مـەنـدەن نـیـمـەی نـیـم نـەفـەس
ئـــاخ و داخشەن جـــە صوب تـــا ئـــێوار
مـــەنـــاڵـــۆن وە دەرد مـــەگـــروان بـــە زار
تـۆ وە بـێ رەحـمـی قـەیس مـەنـدەن وە زار
مـەنـدەنـان بـە وەصل فـەصڵ نـەووەهـار

(*) لە (رەشید/ ۱) وەرگیراوە.

## طالیب یا طالیبی

ئەم شاعیرە یان خاوەنی ئەم نازناوە کە (طالیب) یان (طالیبی)یە تا ئێستا من بەرهەمیم نەدیوە و پێشتر لە کەشکۆڵدا بەرهەمیم بڵاو نەکردووەتەوە، ئەمە یەکەم جارە بەرهەمی بڵاو دەکەمەوە، بەداخەوە هیچم لەسەر ژیانی لە دەستدا نییە.

### کەلامی طالیبی، مەرثیە(١)

**١**(*)

ئــازیــزم تــۆ لــوای جــەی دنــیــای بــادی
پــــەی یــــاران مـــەنـــدەن زاری و نــــاشادی
حـــەسرەتت جـــەمـــەن جـــە دڵـــەی پـــڕ دەرد
چەند حەسرەت بەردی جە تۆی گڵکۆی سەرد
داخت بـــێ حـــەدەن جـــە سەحـــرای دڵـــدا
جـــــەرگ یـــــارانت دا وە سەر چـــڵـــــدا
داغ تـــەنـــهـــایـــیت یـــەنـــد زۆر ئـــاوەردەن
کــۆی جــەستــەی یــاران سامــاڵسا کــەردەن
هـــەر یــەك جــە لایــێ پــەی دووریــی بــاڵات
مـــەدۆ وە سەردا خـــاك غـــەم هـــەر سات
نـــار جـــیـــایـــیت بـــڵـــێسە سەنـــدەن
گـــیـــان جـــە بـــەدەنـــدا هـــەر وە زۆر مـــەنـــدەن
دنـــیـــا جـــە دیـــدەی خـــوێشانت تـــارەن
دەك لاڵ بـــام شێوەی تـــۆ نـــادیـــارەن
ئـــای پـــەی نـــەوعـــەرووس وە بـــۆ نـــەکـــەردەت
وای پـــەرێ داخـــان وەتـــۆی گـــڵ بـــەردەت

(١) دیـارە طـالـیـبی ئـەم پـارچـە شیعرەی بۆ شیوەنی جوانەمەرگێك وتووە، لەوانەیشە کوڕابێت بۆیە پلەی شەهادەتی بۆ داناوە، هەروەها وا دیارە ناوی ئەحمەد بووە کە نازانین کام ئەحمەدە و ئەگەر ئەو ڕستەی دوا بەیتیشی بۆ کۆچی دوایی دانابێت ئاوا دەکاتە دەوروبەری ساڵی ١٢٥٢ك.

(*) لە (رەشید / ٣ ) وەرگیراوە.

داخ پەرێ قامەت شیرین خێزەکەت
ئاخ پەی خۆش گوفتار شەکەر ڕێزەکەت
رۆ پەی بەزم و کەیف شادی بەتاڵت!
مەسۆچۆ دەروون وە بای خەیاڵت
سەییدیت زیاد جە سیادەت بی
سەعادەت هەردەم وە شەهادەت بی
مەعلوومەن سەیید خاسەی خودا بی
شەهادەت پەی تۆ بەدرەقەی رابی
وە رەحمەت حەق ئەبەدیی شاد بای
وە رەوضەی بەهەشت ئەبەد ئازاد بای
جە (یوم الخطر) شای عالی جەناب
وەنەت واز کەرۆ ئەبواب بێ حیساب
پەی تەئریخ فەوت سەیید سەروەر
واتم: (پەی ئەحمەد دڵ دایم غەمبەر)

## طالبی بیکی از دوستان نویشته!

**٢** (*)

ئــازیــز گـیـانـیـی پـڕ وەفـا و بـەیـنـەت!
شیـفـای ئـێش زام دڵـەی پـڕ مـەیـنـەت
ئــای جـە تـام زام دووریت نـەسرەفـتـەن
کـوورەی هـیـجـرانت بـڵـێسەی نـەفـتـەن
پـەژارەی فـیـراق تـەن خـەسـتـەی دووریـم
رانــەوەسـتــەکــەی دەرد مــەهــجــووریــم
گـــڕو قـــرچـــەی دڵ زام پـــڕ ستـــەم
شەرارەی مـیـحـنـەت سۆچـنـا جـەستـەم
بـاری جـە دەرگـای حـەیـی سوبـحـانـیـی
ئێدەن تـەمـەنـنـای بـەندەی عـیـصیـانیی
خــاطــرت هــەرگــیــز وە دووریـی دڵـبـەر
نـــە ئــێشۆ بـــە حـــەق (الـلـــە اکــبــر)
دایــم ئــیشارەی وەصڵش نـــەکـــار بــۆ
پـەی تۆ لـەنگـەرش خـاص بـەرقـەرار بۆ
وە عـــیشوەی چـــەمـــان وە نـــازان نــازان
وە رووی نـــازەوە صەد جـــار بـــنـــازان
هـــەر دڵـــەی تـــۆ پـــەی (اولشان!) بـــۆ
بـــەڵام بـــە وەصڵـــێ دڵان لاوان بـــۆ
ئـیشارەی نـاوك مـووژەی خـوێـنـڕێزش
زوڵــفـــان پــڕ پــێچ ئــاهــوان بــێزش
ئـــەو نـــە دڵـــەی خـــەم ئـــێشێ بـکـــەرۆ
ئــێد وە رائـیـحـەی مـەرهـەمـێ دەرۆ
عـەکس چـیـهـرەی لـەیل دەرۆ جـە لایـێ
بـنـمـانـۆ پـەرێت رێحـان ئـاسایـێ

---

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

هــەرسات بــە وەصڵــێ بــەزمت پـڕكـام بـۆ
ئـیشارەی دلــبــەر صوبــح تــا وە شام بـۆ
جامی شادی و ذەوق جە عیشوەی دلبەر
لــەبــڕێز بـۆ وەنــەت تــا وە رۆی مــەحشەر
نەك چون من وە دەرد دووریی بـاڵای لەیل
بنـاڵـی چـون قـەیس نە هـەردەی دوجـەیل
خـەمـكـێش و غـەمـبـار غـەمزەدەی دەوران
دەرامـــــەنـــــدەی دەرد نــــازك نـــــازاران
گــیــروەردەی ئــافــاق جــەور فــیــراقــم
هــەرچــەند موشتـاقی صەدیەك موشتـاقم
بــەڵام چـێش كـەرووم چـارم نـاچـارەن
هــەرچــەنـد هـیجرانت جە لام صەد بـارەن
تـــا فـــەلـــەك لـــێمـــان وە قین و قـــار بـــۆ
صەد شوكـرانـە بـۆ ئـەر هــەر صەد بـار بـۆ
دمـــای شەرح شەوق ئــازیــزەكــەی فــەرد
فــیدای نـامت بـام صەفـایـیش ئـاوەرد
دڵشاد بـــــــی شاد بـــــــی وە دڵ شاد(!)
كـۆكـۆ كـۆی خـەمـان غـەمـان دا وە بـاد
یــــانــــــەی دەروونم ئــــاوا كـــــەردەوە
زەخــمــەكــەی كــۆنــەم جــە یـاد بــەردەوە
مـــەرهـــەم دا نـــە ڕووی دڵـــەی پـــڕ دەردم
خـاص بـی وە تـەسكین هـەنـاسەی سەردم
پــەرسا بـیت ئــەحـواڵ یـار مـۆبـەت كێش
چــە لازم وە شەرح دڵــەی پــڕ جــە ئـێش؟
ئـەو مـەیل، ئـەو مـۆبـەت، ئـەو سۆزش دڵ
بین، هـــەن، مـــەبـــۆ تـــا سەر سەرای گـــڵ
بـــا وەسبـــۆبـــا وەس یـــارەكـــەی گــیـانــی
ئـــەر مـــن نـــەمـــانـــووم هـــەر تـــۆ بمانـــی

بـەڵام ئـازیـزم تـوخـوا تـەنـخـوای مـن
وەی دوو فـەردەی حـەسرەت مـەعـنـای مـن
بشۆ هــەوارگــەی تـوول عــەرعــەر تــەرز
نــەك جـارێ ئـازیـز وە صەد سۆز بــەرز
واچــە: (السلام) مــاوای دڵــپــەسەنــد
یــاگــەی شۆخ و شەنگ نـازدار دڵـبـەنـد
(طـالـیب) پـەژمـوردەی شار خـەتـاتـەن
دوورکـەفـتـەی وەتـەن شای چـەم سیاتـەن

## ٣(*)

پـەی طـەواف خـاك ئـاسـتـانـەی دلـبـەر
چون مەجنوون پەی وێش چۆڵ گێرووم نەوەر
هــەر ساتـێ وە یـاد ئـەو بـاڵای بـێ گـەرد
بــنــاڵــووم وە سۆز وەی دڵــەی پــڕ دەرد
سەنگ بـدووم بـە جـام عیشق (مـەجـنوونی)
نـۆشکـەرووم شووشەی جـام (مـەفـتـوونـی)
عــالــەم جــە نــاڵــەم بـبـۆن هــەراسان
چـون قـەیس مـەجنوون خـاڵی خـاڵخـاصان
وە بـۆی ئــەو بــاڵای عــەنــبــەر فــامــەوە
روو کــەردم ئــەو زێد جــەمین جــامــەوە
وە دڵــەی پــڕ سۆز خـاطـر جـە غـەم کـەیـل
نـە هـەردەی دوجـەیل تـا مـەنـزڵـگەی لـەیل
دەروون پــەژاران خــاطــر پــڕ خــاران
تــا وەئــاسـتــانــەی نــازك نــازداران
جـەو دەم چـون طـەوفـێ وە کـەعبـەکـەی ئـەو
صـەد جـار دەور بـدووم وە قــەطـرو وە دەو

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

کـــــەردم وە سەردا خـــــاك غـــــەم زار زار
خـــاڵـــۆم بـــە سۆز بـــەڵ بـبـــۆن بـێدار
ئـەوسا مـەر بـۆ مـەیـل صەفـای هـەرجـاران
مـــەپـــەرسۆ ئـــەحـــواڵ خـــاطـــر زگـــاران:
چـە کـەسەن وەی طـەور ئـالـوودەی دەردەن؟
دڵ وە مـــەودای غـــەم یـــەکـــجـــار سپـــەردەن
مـــەر قـــەیسەن وەی مـــەیـل بـێ سامـانـەوە
پـــەی طـــەواف لـــەیـــل وە دامـــانـــەوە؟
مـــــەدیـــــە وە لاوە وەی شەکـــــڵ و شێوە
نـیـمـنـیـگـاش رەفـیـق صەد سەودا پـێوە
ئـەڵـبـەت مـەشنـاسوو خـەستـەی دەردەکـەش
مـــوردەی مـــەزاران دووری کـــەردەکـــەش
ئـــەر پـــەرسا وە حـــاڵ دەروون مـــەلالان
جـــەواوش ئـــێدەن فـــەیـــرۆزە خـــالان:
قیبلەم – دوور جە تۆ– چون موردەی مەردە
صەد حـەسرەت وە تـۆی پـەردەی دڵ بـەردە
پـــەی تـــۆ دەروونم زام کـــاریـــــیـــەن
زوخـاو نـە جـەستـەم چون سەیل جارییەن
هـەر پـەی مـن بـێ تـۆ حـەیف صەفـامـەن
جـە تـەنـخـوای صەفـا دایـم جـەفـامـەن
هـــەر پـــەی مـــن دووری بـــالای ئـــالای تـــۆ
پـــەی رەقـــیب نـــیـــگـــای خـــاڵ ئـــالای تـــۆ
پـــەی مـــن زۆخ و زام هـــیـــجـــران بـــالات
پەی ئەو شادی و زەوق وەصل تۆ هەرسات
پـەی مـن شەو تـا رۆ خـاطـر وە غـەم خـەم
پـەی ئـەو سەیـر چـەم شێوەکـەت وە چـەم
پـەی مـن ئـاخ و داخ دڵ وە هـەزار لـەرز
پـەی ئـەو سەیـر بـالای عـەرعـەر طـەرز

گیـان وه کـەف دایم هـەر مـن بـیـم پـەی تـۆ
مـــن بـــیـــم سەرگـــەردان شەوان تـــا وه رۆ
مـن بـیـم گـیـان قـوربـان هـەرسات جە لایـێ
هـــەردەم هـــۆرمـــەدام شیـــوەن صەدایـــێ
هـــەر رۆ وه طـــەرزێ وێم فـیـدات مـــەکـەرد
جـــە لای ئـــەغـــیـــاران بـــازارِم بـــی سەرد
هـــەر وەخـتـــێ بـدیـام تـۆ وه نـیـهـانـی
صەد دڵ مـــەکـــەردم پـــەی تـــۆ قـــوربـــانـــی
هەر خاکێ جەی خاك گوزەرگای وێت بی
پەردەی چەم وه فەرش هەردەم پەرێت بی
ئـێستـــە مـــەویـنـــووم تـــۆ بـــێ مـــەیـلـــەنـی
خـــاطـــر جـــە سەردی مـــۆبـــەت کـــەیـلـــەنـی
وه بـــــاد هـــــەوای رەقـــــیب دڵ سەرد
مـــەستـــەنـی ئـــازیـــز مـــنت جـــە یـــاد بـــەرد
سا ئـــیـــتـــر هـــەر رۆ بـــا هـــەر رۆ رۆ بـــۆ
پەی بەدبەختیی وێم -دوور جە باڵای تۆ-
ئـــەی دەروون مـــەلاڵ زام کـــاری تـــیـــرم
کـــەس نـــیـــەن کـــەرۆ دەواو تـــەدبـــیـــرم
مـــەر مـــن وه شنـــۆی بـــای هـــەنـــاسەوه
وەی طـــالـــەشوومـــی غـــەم ئـــەساسەوه
چون (طـالب)ەکـەی دەروون جە غەم کـەیل
بـدووم وه سەردا پـەی بـێمـەیـلـیـی لـەیل

## حەماغای دەربەند فەقەرە(*)

## (طالیعی)

### ١

گــۆشوارەیـــی یـــار، گــۆشوارەیـــی یـــار
یـــاوا وە دەستـــم گـــۆشوارەیـــی یـــار
بـــۆسام و لـــەبـــان ساوام نـــە روخسار
رەوشەن کەرد عەینەین نوورنەمەندەی تار
پـەرسام جـە بـۆی مـوشك عـەطر گۆشوار
قـــەسەم دام وە زەوق بـــنـــاگـــۆش یـــار
ئـێد شنـەفت جـە مـن گـریـا پـەی دەردم
جـــە دەروون نـــالآن پـــەی ئـــاهـ سەرم
چـەنـد رۆ جـە ئـەیـام سەرەفـرازیـم بـی
چـەنـی بـنـاگـۆش هـەردەم بـازیـم بـی
رویّ لـــە رۆژان بـــەخت نـــاهـــەمـــوار
مـــن کـــەنـــدم تـــایـــیّ لـــە زولّـف نـــازدار
مـــن لـــە تـــرس و خـــەوف کـــار کـــردارش
عـــاجـــز بـــی جـــە مـــن ئـــاخـــێزا قـــارش
دەست ئـاوەرد پـەی مـن، مـن کـێشا وە زۆر
پـارە پـارەم کـەرد مـن ئـەنـداخت بـە دوور
خـەڵـتـان بـیـم نـەو جـا من خـەستـەو بیمار
مـەئـیـووس بـیـم جـە وەصڵ بـنـاگـۆش یـار
تـا (یـوم الـقـیـام) بـە دڵـەو ئـەنـدۆهـ
ڕۆژ فـوغـان مـن، شەو گـریـەی بـیّ شۆ
یـاران (طـالـیـعـی) چـون کـەرۆ زیـان
گـۆشداران وە حـەرف گـووارەی بـیّ زوان

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

نــە مــن زیــنــدەگــیــم وە مــەیــل یــارەن
وەرنـــە دڵ کـــەبـــاب، جـــگـــەر پـــڕ ژارەن

٢(*)

شەمـاڵ شەبـگـەردیت پـەی مـن بـکـەر کـار
مـەنـزڵ بـە مـەنـزڵ تـا مـەنـزڵـگـەی یـار
مـــەشی مـــەویـــەری مـــەیـــل دمـــات بـــۆ
چـــــەمـــــەڕای راتم شەوان تـــــا بـــــە رۆ
بـــۆ نـــەسیـــم رۆح جـــە حین ژووروووت (!)
بـــێدارش کـــەرە وەنـــەش بـــەر سوجـــوود
عـەرضەی عـەریـضەی صەحـیـفـەی دەروون
بـوانـە جـە لای قـیـبـلـەکـەی مـەجـنـوون
وەهـا عـەرزکـەرە: یـەك هـیـجـران بـاریێ
سەر تـا پـا عـوریـان جـە گـیـان بـێزاریێ
نـە هـەردەی دوجـەیـل گـرتـنـەش مـەکـۆ
(مـحـمـد!) عـەوام وێڵ وێڵ مـەگـێڵـۆ
جـە دووریـی بـاڵات دڵ سیـنـە چـاکـەن
بـاڵـیـنش سەنـگـەن لـیـحـافش خـاکـەن
مـەیـل و قـووتشەن ئـیـنس نـام تـۆ
گـاهـ مـات و مـەلـوول گـاهـ دەهـان پـەی کۆ
گـاهـ سوڵـتـان عـیشق گـاهـ زەلـیـل خـوار
گـاهـ هـامـراز وەحش گـاهـ مـەست و خـومـار
بـەیـان کـەر تـەمـام ئـەی زایـڵـەو شین
ئـەی نـام فـیـراق ئـەی ئـاب و ئـەسریـن
بـەڵکـە ئـەو نـازدار جـوقـقـەی تـەل نـە فـەرق
رەحـمـێ کۆوە حـاڵ بـەنـدەی نـەفـام غـەرق
بـۆ روشنـیـی قـەلب سیـای دەیـجـووری
بـنـووسە جـەواب عـەرضەی مـەهـجـووری

---

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

ئـەر شەمـاڵ (دمـکـەی!) بـە جـەواب یـار
مـــن ئـــازار غـــەم تـــۆ مـــەست دیـــار

(*)۳

قـیـبـلـەم سفـیـدەن، قـیـبـلـەم سفـیـدەن(۱)
کـوشتـەی شەخـصێکـم شۆخـەن سفـیـدەن
بـەو خـودا دیـدەش کـول عـالـەم دیـدەن!
صەد سیـاهـ غـولام زوڵـف سفـیـدەن
سفـیـد (گـومشەن!) عـالـەم یـارشەن
تـا سوڵـتـان رۆم تـەڵـەبـکـارشەن
فـنـجـان فـەخـفـوور صەد نـەقشش هـەنـەن
هـەر صەد نـە صوورەت سفـیـد رەنـگـبـەنـەن
تـا شەریـف نـەبـۆ نـە رووی قـاپـی حـەق
چـۆن سفـیـد مـەبـۆ سـتـارەی شەفـەق؟
ئـەر شەریـف نـەبـۆ ئـافـتـاب و قـەمـەر
چـۆن شەوقش عـالـەم مـەگـیـرۆ نـەوەر؟
حـەیفت کـەرد (جـنـوون) کـان کـەماڵ فـەرد
سیـاڕەنگ چـێش بـی تـۆ پـەسەنـدت کـەرد؟
قـەل مـورغ مـوقـەڕەم چـای زەمـزەم پێشەن!
چـونـکـە سیـاهـەن زیـنـەتش چـێشەن؟
درێغ ئـەو زەیـنـەت غـەلـەط نـەکـەردای
ئـەی رەنجە چـەنـی سیـفـدڕەنگ بـەردای
مـەمـانـا پـەی نـام رووی سەر زەمـیـنت
زیـادی عـومـر هـەم پـەرێ دیـنت
تـاکـە مـن زیـنـدەی سەربسات بـیـام
چـون غـولام نـە خـاك کـردارت بـیـام
ئـیستـە دڵ بـریـان سیـای سفـتـەکـۆم
نـە تـۆ خـواجـای مـن نـە مـن غـولام تـۆم

(*) لە (رەشید/۲) وەرگیراوە.

بـەدتـەر (طـالـیـعـی) جـەی داخـە مـەردەن
(جـونـوونـی) تـەعـریف سیـاڕەنگ کـەردەن

٤

میرزام شەمع نوور میرزام شەمع نوور (١)
ئـارۆ دیـم نـە دوور شوعـلـەی شەمـع نـوور
عـەصای مـووسایـی ئـەرقـەمـی دەستـوور
حـەلـقـەدان نـە دەور تـەجـەللای کۆی طوور
وە ئـــەمـــر سوبـــحـــان دانـــای (لـــم یـــزل)
نـیـگـارنـدەی چـەرخ ئـەشیـای بـیٚ بـەدەل
هــەر نـە فـەوق فـەرق قـولـلـەی مـوشك فـام
تــا سەر حـــەدد چین (کـــافـــر الانـــدام!)
سوپـای بـیٚ سامـان صەف پـێـکـان یـەکسەر
گـــەرتـــەن دەور قـــەوس (مـــازاغ الـــبـــصر)
خـــودا (وخـــفـــاه خـــطـــوەء !) خـــەیـــالاّن
غـــارەتـــدا بـــە جـــام بـــوخـــارا مـــالاّن
چین گـەرتـەن وە چین مـا چین دا حـەصار
ئـافـتـاب نـە بـەیـن مـەغـریب دا دیـار
(چـرخـچـی!) چـنـیـان زەنـەنـدەی بـێڕام
ویـــارا نـــە صوبـــح پـــای دامـــان شام
سەر نـــیـــان نـــە فـــەرق قـــەنـــدیـــلان زەڕ
لا قـەیـد بـی نـە فـەتـح ساکن بـی جـە شەڕ
(طـالـعـی) نـەو دەمـدا نـە بـورج حـەی بـی
چـەرخـچـی مـاران وەی واز وەی بـەی بـی

(*) لە (رەشید/ ٦) وەرگیراوە.

## پاشکۆی طالیعی(*)

(١) لە نێوان شاعیرە کۆنەکاندا شەڕەشیعر و کێبەرکێ و خۆنواندن بە چەند جۆر هەبووە و، دەکرێ ئەم بوارە وەك لایەنێکی سەربەخۆ بۆ تۆمارکردنی ئەو جۆرە ئەدەبە و دیاریکردنی توانای شاعیران و سەرکەوتوویی سەرکەوتووانیان بکرێت بە بابەتێکی بەتام و چێژی تایبەتی و تێروتەسەل لەسەری بنووسرێت.

بۆ نموونە لە بواری (خاڵ) و (نەوت) و چەند شتی تردا من وێنە و دیمەنی کاری شاعیرانم تۆمار کردووە. نموونەی (کچ) و (کوڕ)یش لای (نالی) و (حەریق) یەکێکە لەو بابەتانە. ئەم پارچە شیعرەیش لێرەدا دەیخوێنینەوە شاعیر خۆی باسی ئەوە دەکات کە بەربەرەکانی (جنوونی) شاعیری پێ کردووە، خۆشبەختانە پارچە شیعرەکەی (جنوونی)ش کە باسی رەش دەکات لەم بەرگەدا لەناو شیعرەکانی (جنوونی)دا دەخوێنیتەوە.

(*) ١– گەلاوێژ: ژ:١٠س: ١.

٢– دەنگی گێتی تازە، ژ:٦، س:٢، ل:٥٥٧. ١٩٤٤.

٣– بەیان، ژ:١٢٠.

٤– رۆشنبیری نوێ،

٥– هاوکاری، ژ: ٨٢٩، ١٩٨٦/٢/٢٧، ژ:٩٢٠، ١٩٨٧/١١/٥، ژ:٩٦٥، ١٩٨٨/٤/١١.

## شێخ عەبدوڕەحمانی جانەوەرەیی

کەم هەیە لەم شاعیرانەی –کەم تا زۆر– بەرهەمیان لە کەشکۆڵە شیعرەکاندا هەیە خاوەنی دیوانی خۆیان نەبووبن و شانازییان بەو دیوانانەیانەوە نەکردبێت و بە جگەرگۆشەی خۆیان نەزانیبێت، لە هەمان کاتیشدا کەمیان هەیە – یان هەر نییە – کە دیوانەکەی بە باشی پارێزرابێت و دەست چین و نەوەی دوای خۆی کەوتبێت. شێخ عەبدوڕەحمانی جانەوەرەیی یەکێکە لەو شاعیرانەی خاوەنی دیوانی خۆی بووە.

مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس دەفەرمووێ:

«ئەم شێخ عەبدوڕەحمانە دیوانێکی شیعریی هەیە دەستی ئێمە نەکەوتووە. لای شێخەکانی خزمیەتی، بەڵام چەند پارچەیەکیمان بە هۆی شێخ عەبدوڕەحمان ناوێکی خزمیەوە دەسگیر بووە، وا لێرەدا بڵاویان ئەکەینەوە».(*)

مامۆستا مەلا عەبدولکەریم چوار پارچە شیعری ئەم شاعیرەی بڵاوکردووەتەوە. دوای ئەوە لە سەرچاوەکانی بەردەستمدا شیعری ئەم شاعیرەم نەدیوە. ئەگەر دیوانەکەی مابێت بەڵکو لەمەولا دەربکەوێ و بەرهەمەکانی بخرێنە کتێبخانەی کوردییەوە.

خۆشبەختانە مام رەشید هەمەوەند لەو کارە گەورە دڵسۆزانانەیدا ئەنجامی داون بایەخی باشی بە بەرهەمی ئەم شاعیرەیش داوە و، جگە لە چوار پارچە شیعرەکەی کە مامۆستا مەلا عەبدولکەریم بڵاوی کردوونەتەوە (شەش) پارچە شیعری دەست ختسووە و لە کەشکۆڵی ژمارە (١)ی دەستخەتەکانیدا تۆماری کردوون. منیش لێرەدا ئەو شەش پارچە شیعرە دەخەمە پاڵ چوار پارچەکەی مامۆستای مودەڕیس بە هیوای ئەوەی ئەمەیش دوا بەرهەمی ئەم شاعیرە نەبێت بڵاو دەبێتەوە.

چوار پارچەکەی مامۆستای مودەڕیس بڵاوی کردوونەتەوە، من لێرەدا جارێکی تر بڵاویان ناکەمەوە، لەسەر ژیانیشی لەوەی مامۆستا زیاترم دەست نەکەوتووە تا لێرەدا بیخەمە سەر باسەکە، بۆیە بە ئاماژەکردن بۆ کارەکەی مامۆستا دەسبەرداری ژیانی دەبم بەڵکو...

ئەوەندە دەڵێم: ئەم مامۆستا هەندێ جار (ڕەحمان) دەکا بە نازناوی شیعری خۆی، لە هەندێ پارچە شیعری تردا وا دیارە (شێخ)یشی کردووە بە نازناوی شیعری.

---

(*) بڕوانە: مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس، یادی مەردان، بەرگی دووەم، چاپی یەکەم، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا، ١٩٨٢، ل:٤٠٥.

**١**(*)

چـــــــــراخـــــــم وه کـــــــۆ ... ...
ئـەوەنـد کـۆی خـەمـان جـە لام بـەسـتـەن کـۆ
زایـــەڵـــەم بـــەرزەن شەوان تـــا بـــە رۆ
چـــەنـــی ئـــێش زام نـــۆ بـــەسـتـــەکـــەی تـــۆ
خـــوصـووص زایـــەڵـــەی زەدەی شەصت تـــۆ
وەك تـــاف قـــەڵـــوەز زووخـــاو لـــێش مـــەشۆ
پـــــــرشەی فـــــــوارەی زۆخ زام تـــــــۆ
وە رووی زامـــانـــدا تك تك پـــەخش مـــەبـــۆ
نـــاڵـــەم نـــەوای نـــەی نـــەیـچـیـی مـەبـێزۆ
هـــەنـــاسەم وەك دوود نـــە دڵ مـــەخـــێزۆ
ئـەسریـنـم لـە چـەم وەی طـەور مـەتـکـیـۆ
وەك ئـــاوی لافـــاو لـــەسەر قـــولـلـــەی کـــۆ
بـــدیـــە وە حـــاڵـــم سا بـــا رەحـــمت بـــۆ
بـــا هـــەنـــی لـــە بـــەیـــن جـیـــایـیـت نـەبـۆ
وەرنـــە چـــەرخ چـــەپ چـــەواشەی بـــەدخـــوو
مـــن وست ئـــەو تـــوون تـــۆ ئـــەو قـوللـەی کـۆ
پـــێش رووی زامـــان تـــەرکـــەردەن تـــۆ تـــۆ
وەك جـــای عـــەقـرەبـگـــاز هـــەر دەم مـــەدۆ سۆ

**٢**(**)

وێنـــەی پـــەشێوحـــاڵ نـــەقش رووی دیـــوار
وە سیـــاسەنگ بـــای هـــانـــا هـــەی هـــاوار
دیسان تـــازە کـــەرد مـــەیـــل هـــەم جـــە نـــۆ
پـــەی عـــەزم ویصال گوڵغونچـەی وەش بـۆ
ئـــەو جـــەستـــە هـــامـڕاز لـــەیل و نـــەهـــار بـــی
ئـــیسە جـــە گـــۆیـــای حـــەرفـــم بـــێزار بـــی

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

(**) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

بـــــێزارت چـــــێشەن دەروونت ئـــــێشا
مـــەلـــوولـــیت ریشەی جـــەرگ و دڵ کـێشا؟
مـــەعلـــووم بـــێ عـــەبـــەث دەروونت ئێشان
عـــەبـــەث رەنـــج نـــە رای نـــاکـــەست کێشان

**٣**(*)

ئـــــــــــیشارە مـــــــــــەکـــــــــــە ... ...
سەوزە نـــــاز وە قین ئـــــیشارە مـــــەکـــــە
دڵ زەلـــــیـــــلـــــی دەست پـــــەژارە مـــــەکـــــە
دووکـــانـچـــەی شادیـم هـــەم غـــارەت مـەکـە
دیـدە وە غـــوبـــار سورمـــە کـــەیـل مـــەکـــە
شێخت ئـــاوارەی کـــۆی دوجـــەیـل مـــەکـــە

***

ئـــەو پـرچـە پـــەرچین رووی جـــەمین مـــەکـــە
پـــووشین لارەپـــێچ وە سەرویـــن مـــەکـــە
زوڵـــفت وە عـــەرەق عـــەتـــر تـــەڕ مـــەکـــە
وە نـــاحـــەق هـــەوای شۆڕو شەڕ مـــەکـــە
تەرکی وەفا و شەرت گەرمیی مەیل مەکە
شێخت ئـــاوارەی کـــۆی دوجـــەیـل مـــەکـــە

***

یەخەی کەرواست وە ئەنقەس واز مەکە(!)
جـــەرگم پـــاچـیـای مـیـقـراض گـاز مـەکـە
حـــەی وە پـــاسەبـــان دەور بـــەی مـــەکـــە
ریشەی دڵ وە تـــێغ ئـــەبـــرۆت پـــەی مـــەکـــە
عـــالـــەم وە هـــامـدەم قـــەیسی لـــەیل مـەکـە
شێخت ئـــاوارەی کـــۆی دوجـــەیـل مـــەکـــە

***

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

وێنـەی جـام مـەی (هـرسنـیـم!) مـەکـە
کـوشتـەی دار (دوس کسنـیـم!) مـەکـە
بـە وێنـەی فـەرهـاد ڕەنجەڕۆم مـەکـە
لـە هـوون وێمـدا نـگـوونم مـەکـە
چـەنی ئـەغـیـارت هـەرگـیز مـەیل مـەکە
شێخت ئـاوارەی کـۆی دوجـەیـل مـەکـە

٤(*)

قـیـبـلـەم خـاڵ تـۆن ... ...
دڵ صەرعیی سەرسام سەودای خاڵ تۆن
ئـارەزووی بـۆسەی لـێو لاڵ تـۆن
صەڕاف بـاغـچـەی لـیـمـۆی کـاڵ تـۆن
بـە وێم مـەزانـوو پـەرێزاو پـەری
ورشەو شووڵەی شەوق زوهرەو موشتەری
هـومـەیـلا قـیـام زەرپـن بـاڵ زەڕ
لـەیـل صاحـێب شەرت عـەرەبـزادەی بـەڕ
دەردیـنـان دەرد یـاران دڵـدار
مـەعـلـووم نـە عـیشقت بـیـەن گـرفـتـار
هـەر وێم مـەزانـوون عـیشق تـۆ چـۆنـەن
بـاعـیث سزای قـەتـڵ مـەجـنـوونـەن
خـەیـاڵ حـەلـقـە دان نـە یـەخـەی جـامـەت
نـەك نـەسیـم بـدۆ شەو نـە شەمـامـەت
بـەو ئـەبـرۆی هـیـلال چـەفت چـەمـیـدەت
بـەو مـوژەی سێوەنگ دەوران دیـدەت
جـەو ساوە دیـدەم دیـدارت دیـەن
نـەمـەنـدەن تـاقـەت، ئـارامـم نـیـەن
تـا زەلـزەلـەی حـەشر شین فـەرهـاد بـۆ
شەرت بـۆ تـا مـردن هـەر تـۆم لـەیـاد بـۆ

(*) لە (ڕەشید/ ١) وەرگیراوە.

٥(*)

رەنـــــج وە بـــــاد نــــەبـــــۆ ... ...

هیچ کەس وێنەی من رەنج وە باد نەبۆ

شووم و سیـــابـــەخت دڵ نـــاشاد نـــەبـــۆ

وێڵ ولاتـــــان نـــــامـــــوراد نـــــەبـــــۆ

کـەشتـیـی شکستـەی دەریـای نـیل نـەبۆ

چـون قـەتـران بـەخت (سرد!) نـیـل نـەبۆ

هـیـچ کـەس وێنـەی مـن دەربـەدەر نـەبـۆ

ئـــاوارەی وەتـــەن زام خـــەتـــەر نـــەبـــۆ

مـەحـبـووس پـابـەند بـەد طـەوران نـەبۆ

گـــرفـــتـــار دڵ ئـــەسیـــران نـــەبـــۆ

یـاران بـەخت وێم شێویـاگـە چـون خـوم

ستـــارەی دەوڵـــەت جـــە لام بـیـــەن گـوم

(*) لە رەشید/١) وەگیراوە.

٦(**)

شیـــــریـــــن سوپـــــاتــــەن ... ...[١]

ئــاروٚ بــەزمــئـــارای تــیــپ سوپــاتـــەن

تــەمــەنــنـــای غــەزای روٚی کــەربــەلاتــەن

یـــا قـــەصد تـــاراج شار خـــەتـــاتـــەن

زەنــگـــیـــی سواران تــیــپ تــیــپ قـــەراردا

جـــەلـــەورِێزان کـــەرد وە مـــاچین شاردا

سوپـــای سوارەی تـــایـــفـــەی یـــەمـــەن

(خەتا)ش غارەت کەرد ئاما پەی (خوتەن)[٢]

کـوٚرپـە حـەیـتـاران شەرجـوٚی شەرانـگـێز

تـــیـــپ شامـــاران وەیـــواز هـــوٚنـــرِێز

یـەلـغـار کـەرد نـە چین ئـامـا پـەی حـەڵـەب

دەورە دان نـــە دەور دائـــیـــرەی غـــەبـغـــەب[٣]

نـــیـــمـــچـــە قـــەرەوڵ عـــەلـــەم سەوزو دێز

گـــرتـــەن دەورا دەور دیـــدەی سورمـــەرِێز

سەرکـــــردەی لـــەشکـــر سوارەی غـــازی

وەك سوپـــای عـــەرەب وەعـــدەی نـــەی بـــازی

(**) لە (رەشید/١و٢) وەرگیراوە.

(١) مـام رەشید هـەمـەوەند هـەندێ جـار چـەند پـارچـە شیـعری یـەك شاعیری لـە زیـاتر لـە سەرچـاوەیـەك لـە سەرچـاوەکـانیدا دووبـارە کردووەتـەوە، ئیتر نـازانم پێی نـەزانیون، یـان لـە سەرچـاوەگـەلی جیـاواز وەری گرتوون،

گومـانیشم بوٚ ئەمەی دوایی دەچێت، چونکە گەلێ جار جیاوازییەکان زوٚرن و برِوا ناکەم نووسەرەوەی دەستخەت بەو شێوە دەسکاریی بەرهەمی شاعیران بکات. بوٚ نموونەی ئەم باسە، ئەم پارچە شیعرەی دووجار نووسیوەتەوە جارێك لە کەشکوٚڵی ژمارە (٣)و جارێك لە کەشکوٚڵی ژمارە (١)دا بوٚ دەرخستنی ئەو جیاوازییانە لێرەدا پارچە شیعرەکە وەك کەشکوٚڵی ژمارە (١) دەنووسمەوە و لە پەراوێزیشدا جیاوازییە سەرەکییەکانی دیاری دەکەم:

(٢) خەتا... (ن٢) خەتا خوروٚشا هاناکە وەختەن

(٣) یەلغار... (ن٢) یەلغار کەرد وە چین هاتگە وە جەڵەو

دەورەش دا دەور دایرەی غەوغەو

هـوجـووم کـەرد نـە جـا خـورۆشا بـە جۆش

حـــەلـــقـــە دا نـــە دەور گـــۆشوارەی گـــۆش

چـــاپـــوك سواران پـــەی مـــەصاف جـــەنگ

صەف پـێـکـا نـە رووی لـیـمـۆی زەردوەنگ

سوپـــای صەفـئـــارای حـــەبـــەش و زەنـــگـــی

دەستـــەی سیـــامـــار سیـــای سێوەنـــگـــی

هـــەر یـــەك وە نـــەوعـــێ هـــا نـــە خـــورۆشدا

هـــا نـــە وەیشوومـــەی شۆرو خـــرۆشدا

تـــا ئـــەورۆ واچـــان ڕۆژ هـــەیـــهـــاتـــە[(١)]

شێخت زەدەی زام حـــەبـــەش سیـــاتـــە[(٢)]

---

(١) نیمچە قەرەوڵ (ن٢) تیپ چەپاوڵ.

(٢) ئەم بەیتەی دوایی لە نوسخەی دووەمدا نییە.

# عەبدوڵڵا حەسەن

## ١(*)

دلیل لەیل نەدیت؟
فەصلیٚ تۆ ئامای تۆ خودا لەیل نەدیت؟
صاحیٚب شەرت و شۆن وەفا و مەیل نەدیت؟
دڵسۆز مەجنوون کۆی دوجەیل نەدیت؟
هومەیلای پەری سەنگین سام نەدیت؟
قیبلەی عاشقان گوڵەندام نەدیت؟
دەستە کلافان زوڵفی دێز نەدیت؟
شیرین نازدار شای پەروێز نەدیت؟
ئەو سەرو ئازاد سایەدار نەدیت؟
صاحیٚب عیشوە و ناز لەنجە و لار نەدیت؟
گێسوو قەلاخی شەدەلار نەدیت؟
شەوق شێوە خاص شەم روخسار نەدیت؟
دیدە مەست ناز پڕ خومار نەدیت؟
نیم نیگا چۆن باز رۆی شکار نەدیت؟
نازار ئازیز نە باوان نەدیت؟
سپی بەط نە رووی شەتاوان نەدیت؟
ئاهوەکەی خوتەن تاریای گەل نەدیت؟
رەوێڵەی رەم کێش (چرا نکل!) نەدیت؟
بالا چۆن بەیداخ سەربەرزان نەدیت؟
زوڵف چون بەڕەزای قەڵوەزان نەدیت؟
فریشتەی بیٚ عەیب میرەماڵ نەدیت؟
شەمع پەروانەی پەڕ زووخاڵ نەدیت؟
زەوق زیندەگی بیساتم نەدیت؟
باعیث مەندەی حەیاتم نەدیت؟

---

(*) ١- ژین، ژ. ١٢٩٤.

٢- هاوکاری، ژمارەی تایبەتی ١/ ٢/ ١٩٧٢

سا تـــو خـــودا دەلـــیـــل شۆ وە لاشەوە
روخ مـــاڵـــە وە خـــاك گـــەردی پـــاشەوە
سەجـدەبـــەر نـــە رووی خـاڵانش خـــەیـلـــێ
دادو ئـــەحـــواڵـــم عـــەرزکـــەر وە لـــەیـلـــێ
واچـــە: مـــەجـــنـــوونت وە داخـــی تـــۆوە
هـــا وەخـتـــەن بـــنـــیـــۆ سەر وە گـڵـكـۆوە
تـــوانـــاش نـــیـــەن بـــدیـــۆ وە کـــەسدا
هـــا نـــە غـــەرغـــەرەی ئـــاخـــر نـــەفـــەسدا
بـــەڵ بـــدیـــۆ وە رووی ئـــیـــلـــتـــیـــفـــاتـــەوە
مـــەسیـــحـــا ئـــاسا ئـــیـــحـــیـــام کـــاتـــەوە
(عـــەبـــدوڵـــلا) وەی رۆ رۆی مـــەمـــاتـــەوە
ریشەی ئـــــەرواحش تـــــۆ کـــــێشاتـــــەوە

**٢**(*)

هـــــــــــا وە ئـــــــــــــێشەوە...
دڵ پـــەی تـــۆ -خـــاڵـــۆ- هـــا وە ئـــێشەوە
هـــــا وە ئـــــێش گـــــاز ریشە کـــــێشەوە
بـــــۆی دوود دۆزەخ مـــــەیـــــۆ لـــــێشەوە
یـــەکـــجـــار نـــــە تـــاسەت گـــلاراوشەن
بـــڵـــێسەی ئـــاهـــیـــر تـــەوەن تـــاوشەن
داد ئـــــەحـــــواڵت شنـــــەفـــــتـــــم وە گـــۆش
وێنـــەی حـــاڵـداران ئـــەمـــن شیـــم نـــە هـــۆش
نـــەزانـــام وەی طـــەور مـــەسی زامـــانـــی
شەیـــدای شێوەی حـــاڵ نـــەونـــەمـــامـــانـــی
لـــێوەی لـــەبـــی لاڵ لـــەیـــلـــێ نـــازانـــی
شێت شەیـــدای عـــیشق شیـــریـــن ڕازانـــی
دڵ وە مـــەیـــلـــی کـــێ مـــەدەرۆت بـــازی؟
پـــێکـــیـــای خـــەدەنگ کـــام تـــیـــرانـــدازی؟

---

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

وه نـیـم نـیـگـای نـاز کـێ مـەدهـۆشـەنـی؟
چـون بـەهـرام پـەی کـێ سیـاپـۆشـەنـی؟
پـەی کـێ هـای نـە تـۆی لـۆنـگ مـەجنوونـی؟
چـون فـەرهـاد پـەی کـێ کـەلـوەلای هـوونـی؟
زامـانـت وه ئـێش نـیـگـای کـێ خـەستـەن؟
زونـنـارت پـەی دیـن کـام تـەرسا بـەستـەن؟
سا تـو خـودا خـاڵـۆ وێت نـەدەر وه خـەم
سا تـۆیش چـون وەلـی پـەروانـەکـەی شەم
هـەرکـەس نـە سەودای عـیشق یـار نـەبـۆ
وه تـیـری عـەشقش دڵ ئـەفـگـار نـەبـۆ
دەروونش وه نـێش مـەودای خـار نـەبـۆ
پـەیـکـانـان نـە تـۆی جـەرگش کـار نـەبۆ
چـون فـەرهـاد نـەدا وێش وه تـاشەدا
تـافـەی هـوون نـەیـۆ وەسەر لاشەدا
قـەڵـوەزە نـەکـا هـوون نـە زامـانش
گـوڵاو نـەوەنـیـۆ هـۆن نـە زامـانش
نـەنـاڵـۆ وه ئـێش زام تـێشەوه
یـادۆس نـەواچـۆ بـەو گشت ئـێشەوه
نـەیـۆ پـەی شیـنش بـانـووی شای پـەروێز
نـەکـەنـۆ چین چین کـۆی کـڵافـەی دێز
گـیـان تـەسلـیـم نـەبـۆ نـە عشیـق دڵـبـەر
چـەنـی مـەویـەرۆ نـە سارای مـەحشەر
خـاڵـۆ (عـەبـدوڵـڵا) ئـێدەن تـەدبـیـرش
وێت کـەر وه نـیشان پـەیـکـان تـیـرش
بـەڵ نـە سایـەی شەوق جـەمـاڵ لـەیلـێ
دۆزەخ نـەدەرۆ ئـازارت خـەیـلـێ
هـەرکـەس کـوشتـەی ناز نـیـگـای یـارانـەن
نـە جـوملـەی شەهـیـد ئـیمـان دارانـەن

مـــەپـــرسەن نـــە رای رەویـــەی دڵـــداری

پـــێچ مـــەدۆ چـــەنـــی زامـــان کـــاری

## جەوابی عەبدوڵڵا حەسەن(١)

٣(*)

دەروون نـــــە خـــــەم کـــــەیـــــل!...

خـاڵـۆی خـاتـر خـار دەروون نـە خـەم کـەیل

پـێکـیـای تـیـر عـیشق نـیـگـای نـاز لـەیل

قـــەیس پـــای کـــاوان دێوانـــەی دوجـــەیـل

رشتـەی مـەحـەبـبـەت یـاران نـە گـەردەن

قامەت چون کەمان پەی خەم خەم کەردەن

مـــالـــووم بـــی لـــە لام نـــەظـــم نـــامـــەکـــەت

پـەشێویـی ئـەحـواڵ، سەخـتـی زامـەکـەت

وە تـــاقـــیـــق زانـــام ئـــیـــنـــە ئـــەو دەردەن

فـــەرهـــاد ئـــاوارەی بـــێستـــوون کـــەردەن

مـــەجـــنـــوونش وێڵ کـــەرد وە دوجـــەیـلـــەوە

مـــەسۆچـــیـــا وە عـــیشق تـــاسەی لـــەیـلـــەوە

صەنـــعـــات وە سکـــکـــەی سفـــیـــدوارەوە

سەر تـــا پـــا قـــەیـــد بـــی وە زونـــنـــارەوە

تـــــازە پـــــێت یـــــاوان ئـــــێش دەرد دڵ

نـەشنـەفـتـی نـاڵـەی فـوغـان بـوڵـبـوڵ

سەحـــــەر مـــــەخـــــێزیـــــۆ داخ وە دڵـــــەوە

مـونـتـەظـیـر وە بـۆی عـەطـر گـوڵـەوە

پـــەیـــاپـــەی مـــەدۆ وێش وە چـــڵـــەدا

مـــەوانـــۆ وە رووی صەفـــحـــەی گـــوڵـــەدا

---

(١) دیارە (عەبدوڵڵا) ئەم پارچەی لە وەڵامی دۆستێکیدا نووسیوە کە بە (خاڵۆ) ناوی دەبات، وەك مەولەوی و خاڵۆی کۆماسی، بەڵام نازانم ئەم خاڵۆی ئەم کێیە.

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

تــۆیش هــەر ئــەو دەرد دڵ زام کــاریــتــەن
ئـــەو ئـــێش دەروون دەرد کـــاریـــتـــەن
ئـەی ئـێش دەروون، ئـەی سەخـتـی زامـە
دەوایــەش وە عــەطـر لـیـمـۆی شەمـامـە
ئــەی دانــە گــەوهــەر خـاصەی شاهــانــە
پـەی چـێش نـیـهـان بـۆ نـەتـۆی خـەزانـە؟
شیـریـنـی شەمـام شای سەوسەن خـاڵان
مـــەنشوورەن چـــون شەم نـــە سیـــامـــاڵان
بـــاڵاش مـــەنمانـــۆ لـــە بـــەرزە مـــاڵان
مـەگـرپـیـۆ چـون شەمـع شەو چرای خـانـان
(عـەبـدوڵـڵا) دنـیـاش تـەجـرەبـە کـەردەن
خـەیـلـێ کـەس وە ئـێش دەرد دڵ مـەردەن
ئـیـنشاڵـڵا خـاڵـۆم دنـیـاش وە کـامـەن
چـونـکـە نـە سایـەی شێوەی شەمـامـەن

٤(*)

مـــــیـــــــرزام حـــــۆرێ دیـــــم... ...
ئـــارۆ نـــە جـــایـــێ عـــەجـــەب حـــۆرێ دیـــم
حـۆر ریـضوانـی نـەوظـوهـووری دیـم
سەر تـا پـا بـێ عـەیب بـێ قـوصووری دیم
صاحـیـبـی عـیشوە و لـەنجەو لاری دیـم
لـەیـلـی عـامـیـری وەفـاداری دیـم
نـازکـی نـەوخـێز نـازەنـیـنـی دیـم
نـازدار بـاوان مـەهـجـەمـیـنـی دیـم
تـــازە ئـــارایش زوڵـــف و خـــاڵش بـــی
ئـیـرادەی سەفـەر چـەمـچـەمـاڵش بـی
شەیدای دەمـاخ بـەرز شای گـەردەن بێگـەرد
نـیـگـا چـون ئـاهـوو دەلـیـلـەی پـای دەرد

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

چــون بــاز طــەوار جــلــغــۆ نــەگــەردەن
ئــاخــۆ ئــیــرادەی قــەتــڵ کــێش کــەردەن؟
قـــاتـــیـــل فـــەرهـــاد شازادەی چـــیـــنـــەن
سەر پەنجەش وە هوون خوسرە و رەنگینەن
لــۆنــگــی عــەبــداڵــی وە مــەجــنــوون پــۆشا
زەهـــر هـــەلاهـــیـــل وە نـــەوفـــەل نـــۆشا
وە رووی نــــــازەوە دیــــــا پــــێمــــــەدا
هــا بــیــم وە قــەقــنــەس نــە جــای وێمــەدا
فــیــدات بــام ئــازیــز وە نــیــگــاتــەوە
وە شوعــلــەی خــورشیــد سەر گــۆنــاتــەوە
وەی ئــیــعــجــاز یــەدد بــەیــضاتــەوە
وەی سۆز و صەدای مــــەسیــــحــــاتــــەوە
دڵ خــەستــەن کــەفــتــەن هــا وە لاتــەوە
مــــەنــــاڵــــۆ وە دەرد سەکــــەراتــــەوە
هــەتــا زیــنــدە بــام وە حــەیــاتــەوە
دڵ فــــاریــــغ نــــیــــەن وە سەوداتــــەوە
شەوقــی شکــفــتــەی غــونــچــەی دەهــانــی
مــەر کــوڕەی گــەوهــەر خــاسەی خــاقــانــی
ئــەی بــڵــێسەی بــەرق صەفــحــەی پــێشانــی
مــن کــەردەن وە قــەیس مــەجــنــوون ثــانــی
سەوزەی خــاتــرتــەڕ دیــدە قــەتــراتــی
یـــاشا هـــەر نـــە دەور دنـــیـــا بمانـــی
(عــەبــدوڵــلا) نــە داخ حــۆر ریــضوانــی
وەختــەن چــون فــەرهــاد وێش کــەرۆ فــانــی

**٥**(*)

وێش کـــــەردەن ظـــــوهـــــوور ... ...
شەخسێ نەو سەراو وێش کەردەن ظوهوور
شەوق پــــێشانـــیش نمانـــا نـــە دوور
چۆن شەمسی خاوەر نە تۆی پەردەی هوور
حـەنـایـی زوڵـفـان سەرگـۆنـای مـەنشوور
مـەر بـاڵـی بـەیداخ سوپـای سەلم و تـوور
کـۆرپـە حـەیـوەچـان قـەتـرانـی دەیـجـوور
چـون سوپـای ئـێران تـووران کـەرد خـاپـوور
نـیـمـچـە خەدەنگان زەهرالووی شەڕ جوور
مـەر ئـێشی پـەیکـان سەر پـەنجەی تـەیموور
نـیم نـیگـای دیدەی سێوەنگی مـەخمـوور
مەسەن وە سورمەی سوبحانی کۆی طوور
دەهــەن پـیـاڵــەی مــەیـخـانـەی پـڕشوور
کـەیـلـەن نـە بـادەی شەرابـەن طـەهـوور
خـاڵ نـەقش چـیـنـی خـاقـانـی فـەغـفـوور
مـەر تـەختـەی نـەقـقـاش قـەڵـەمی شاپـوور
سفـیـدیـی سککـەی صافـی سەر وە مـوور
نـەرمـتـەر لـە تـووك صافـتـەر لـە بـلـوور
نـاف طـەلـیسم گـەنـج دەربـەستـەی لاهـوور
ئـەسکـەنـدەر نـە قـەعـر دەریـا سەنـد وە زۆر
ئــەو بــەو شێوەی خــاص رشتــەی حــەقــەوە
بــەو ورشەی گــۆنــای گــوڵ زەمـــەقــەوە
نــیشتــەن نــە تــۆی تــاق وەش مــەزاقــەوە
سەرتـــاپـــا وە بــەرگ تــورمــە و تـــاقــەوە
دەستــەی زوڵــف دێز کــەردەن وە سەیــوان
چـون شیـریـن نـە تـاق کـیسرای نـەوشیـروان

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

دەست بــەرد تــۆی شەدە کــێشا بــە بــەردا
هــۆر ئــاسا وە رووی شەمس و قــەمــەردا
چــون بــریــقــەی بــەرق ئــامــا لــە دەردا
ئــاگــر وە یــانــەی عــاشقــان بــەردا
بــەو لــەنجەولارەی شیــریــن ئــاساوە
قــــەدەم بــــەرد وە پشت شەودێز شاوە
مــەخــرامــی وە نــاز مــەشی وە راوە
فــەرهــاد کــەرد وە تــووش تــاقــی (گــەڕا)وە
بــەس بــە نــیــگــای نــاز بــدیــە وە لاوە
شێرۆ هــــا وە قــــەست کــــوشتن شاوە
شیــریــن وە نــیــگــای سای تــەوارەوە
(عــەبــدوڵــلا) وە ئــێش جــەرگ یــارەوە

## در هجو داود افندی گفته

٦(*)

وام زانــا ئــاغــا هــەوای بــاغــیــە
نــەزانــام هــەوای سیــکــە جــاغــیــە
وە سیك سیــــــای صوّغــــــان سەرەوە
دەمــــاخ وە هــــەوای مــــاچــــە خــــەرەوە
أولــــن بــــاغــــوان نــــردە اروادم
دونــــن بــــو وقت بــــوردە سیــــکــــردم
کــەر کــە ئــەیــزانــی ئــاغــا چــە بــاسە
واتش: ئــەوا هــات بــا نــەچــێت خــاسە!
وە قــایــدەی قــانــوون ئــوصوول کــەری
کــەر وە قــەوچــەقــەوچ خــۆی خستــە بــەری
کــەمــێ سەر پــۆزەی حــەربــەی بــۆ نمدا
کــێشا وە جــەمستــەی خــاتــوو یــەك سمدا

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

ئاغا نەو دەمدا خەیلێ دڵشاد بی
صەد پایە بڵندتر نە کەیقوباد بی
چمانکە فەرمان فەتحش وەندەوە
(قارص)ی لە دەست عەرووس سەندەوە
ئەر ئاغا وەی تەور بمێنێتەوە
سیاس تەپۆڵەیش ئەسێنێتەوە![1]

### ٧(*)

شیرین جام جەم... ...
تو خودا بەس بدەر جەلای جام جەم
وە بالاّی نەمام بێ عەیبت قەسەم!
شەوقت لە شوعلەی ئافتاب نیەن کەم
چون خورشید نە بورج چەرخ چوارەمین
شەوقت دا نە ڕووی سەما و سەرزەمین
هەر وەقت جەمینت بدەری جەلا
مەویت وە باعیث هوون کەلوەلا
وە نیم نیگای ناز ئیشارەی عەینەین
دنیات کەرد وە رۆی کەلوەلای حسەین
موژەت چون پەیکان موهەیای سفتەن
کەمەرت پەی هوون عاشقان بەستەن
وەی زوڵف سیای سەهمناکەوە
چون ماران وە دۆش شای ضەحاکەوە
کێت غەڵتان نەکەرد وە ڕووی خاکەوە؟
جەرگ کێت نەدا وە ناواکەوە؟

---

(١) پێشتر سێ بەیتم لەم پارچە شیعرە بلاّو کردبووەوە، بەڵام ئەم پارچە– وەك دەیبینی– نۆ بەیتە و لێرەدا دیاری کراوە کە بۆ (داود ئەفەندی) نووسراوە هەرچەند نازانم داود ئەفەندی کێیە. بڕوانە: «کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، بەرگی دووەم، ل:١٩١».

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

وەی شێوە و تــــەرتــیب نـــازەنـــیـــنـــەوە
(ویـکـچــی!) گـۆشەی عــەرەقـچـیـنـەوە[١]

**عەبدوڵڵا حەسەن در عذر خواهی به نزد سید روستم گفته[٢]**

٨(*)

پــیـر قــەڵــخـانــی، پـیـر قـەڵـخـانــی!
نــەجــیس نــاپــاك پــیـر قــەڵــخـانــی
لــە رەحــمــەت بــەری لـوطـف رەحـمـانـی
داخـڵ وە لــەعـنــەت فـیـعـل شەیـطـانـی
بـێ خـەبـەر نـە کـار کـردەی رەبـبـانـی
گـومـڕای قــەوم نــووح غـەرق طـۆفـانـی
بــە قــامــەت قــەوی وێنــەی قــەوم عــاد
وە قــەهــرو غــەضەب بــەربــاد بین وە بــاد
مــەغــز کـەلـلـەی سەر یـەکـانـە کـرێن!
پــف لــە چـراکــەر! دایـکـی خـۆ تـڕێن!
وەهـــا مـــەنشووری لـــە هـــەمـــوو لایـــێ
نــەجــیسولــعــەیـنـی دەبــاغت نـایـێ
ئــەر بــاوەڕت هــەن وە حــەرف بــەنـدە
لادێ گــۆش بــدەر وەی گشت سەوگــەنــدە:
بـــە دیـــن بـــاطـــل پـــڕ فـــێڵ و فـــەنت!
بـە کـردەوەی بـەد شەیـطـان پـەسەنـدت!
وە کــەلــلــەی یــاران جـەی وەرتـەریـنت!
ئــابـــاو و ئـــەجـــداد کـــەلب وەریـــنت!
وە تـــــــیسك مـــــــردار ساق سوێڵت!

---

(١) ئەم پارچە دوا پارچە شیعری کەشکۆڵی ژمارە (١)ی مام رەشید هەمەوەندە، وا دیارە ئەم پارچە ناتەواوە، ئیتر نازانم هەر خۆی ناتەواو بووە، یان مام رەشید تەواوی نەکردووە و دواییش نەگەڕاوەتەوە سەری.

(٢) واتە: ئەمە شیعری عەبدوڵڵا حەسەنە لە پۆزش و عوزرهێنانەوەدا بۆ سەید رۆستەمی نووسیوە، لە شیعرەکەوە وا دەردەکەوێ وای زانیوە مردووە، دەرکەوتووە وا نەبووە.

(*) لە (رەشیدە/٢) وەرگیراوە

وەی نەجاسەت خڕەی کەمێڵت!
وە تەرس خووگان وە سککەی ″نوصەیر″
وە پۆپ ″ڕێزوار″ عاقیبەت ناخەیر
وە تووڵ ″داود″ وە شەوی ″جەمجەم″
وە بەند شەواڵ دوێت سەید ڕۆستەم!
زەرەرم وە تووڵ ″داود″ یاوا بۆ
پۆخم لە سککەی نوصەیری دابوو
نەزانام نە حاڵ حەیات مەندەنی
شەواڵ عیصمەت گۆران کەندەنی
(بکر!) مەرجانەی جادوو وەندەنی
ئیختیار لە دەست شەیطان سەندەنی
شنەووم ماچان: خاس بە دەماخی
(خرّمە)ی ژنان لە خودا یاخی
هەر های نە هەوەس دەماخ جاران
سیکت ساوداگە بۆ جەمع یاران
ئیرثەکەی قەدیم باوای بێ پیرت
وریابە حیزە نەچوێ لە بیرت
ئەر صەد کە گوناە جای (حق الناس)ە
میراث سەگ بۆ سەگبەچە خاصە
بۆ جەمع یاران ژنان دەبن جەم
شمارەشان کە وە بێ زیاد و کەم
تە قصیرێ مەکە حەتتا مە تاوی
هەروەك خوڕەمەی خێڵ (سنجاوی)
سەرپۆزەی حەربەت گیر بکە لێشان
بدەن بە سەردا پەی بەخت وێشان
بلاّ بمانی تۆ لەو ناوەدا
زەڕەت بێ چون خەر وە زەهاوەدا

(*)٩

خـــــاڵـــۆ دەپـــــرسی ئــــەحـــــواڵ دەردم
شاهـــۆ تـــۆف دەکــــا لــــە ئــــاهـ سەردم
هــەر ئــەوەنـد خــەیـاڵ دووریـی تۆم کـەردەن
(ساراوەنـــد) نــە تـــاو ئــاهـــی مـــن سەردەن
وارگــەکــەی (هــاتـن) تـا سەرکۆی (بـازان)
نشیــنـــگــەی یـــاتـــاخ نـــازەنین نـــازان
چـــونـــکـــە مـــەزانـــن تـــەوەلـــلای تـــوونم
سووچـــیــــان وە ئــــاهـ گـــڕەی دەروونم
لــە هــیــجـران سەخت دەردەکــەی کــاری
(پـــەڕاو) شیــــنشەن (بـــێستـــوون) زاری
دووکــەڵ هــیـجـران دنـیـای بـێ بـونـیـاد
بـیـەن وە رووکـەش (تـاقـەکـەی فـەرهـاد)
قــەڵــوەزەی زووخــاو دڵــەی پـڕ لــە هــوون
دەشتـی (مـایدەشت) کـەردەن وە جـەیحوون
سەیـــل ئـــەسریـــنـــم مـــەڕێزۆ بـــە تـــاو
سەرچـەشمـەی (زمـکـان) کـەردەن وە لێلاو
(بـــنـــی کـــز) رەنـــگین هــوون جــەرگـــمـــەن
(داڵـــەهـــۆ) خـــەریك شین مـــەرگـــمـــەن
هـــەرچـــەنـــد مـــەنـــاڵـــم بـــە داخ تـــۆوە
(بـــاڵـــوول) عـــاجـــزە بـــە (داڵـــەهـــۆ)وە
لـــەوساوە لـــە دیـــن تـــۆ نـــائـــومـــێدم
تـــاقـــەگـــەی (گـــەڕا) بـــیـــەن وە زێدم
کـــردەی چـــەپـــگـــەردەن لـــێرە مـــن وێڵـــم
غـــەریب غـــەمـــنـــاك مـــو ڵك (سەرپـــێڵ)م
دایـم تـازیـەدار خـەستـە و غـەمگـیـنـم
هـــەراسان وە جـــۆش سەیـــل ئـــەسریـــنـــم

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

هـــەنـاسەی سەردم صوب نـە سەحـەر زوو
کـەردەن وە یـەخـبـەنـد تـاف (قـۆرەتـوو)
گـرەی هـــەنـــاسەی دڵـــەی ئـــاهـــیـریـــن
یـەکسەر سۆچـنـا (قـەصرەکـەی شیـریـن)
قـــامـــەت بـــار خـــەم دەروون پـــڕ نـــە داخ
بـیـم وە سیـاسەنگ مـەنـدەی (ئـاخ داخ)
خـــاڵـــۆ شنـــەفـــتت ئـــەی دادو هـــانـــا
تـۆ زانـــات گـــەردوون ئـــەی نـــەردە شانـــا
سا شەرت بـــۆ نـــە زێد وێم ئـــاوارە کـــەم
کـەلـەم وە تـێشەی (فـەرهـاد) پـارە کـەم
وێم کـــەلـــوەلاکـــەم نـــە پـــای (بـێستـوون)
سەرتـاپـای بـەرگـم رەنگین کـەم وە هـوون
رەنـج صەد ساڵـەی وێم وە عـەبـەس کـەم
لاشەم وە خـۆراك (داڵ)و (کـەرکـەس) کـەم
لـۆنگ (مـەجـنـوونـی) بـگـێرووم نـە کـۆڵ
بـــگـــێڵام چـــەنـــی وەحشیـــان چـــۆڵ
وێنـەی کـەبـووتـەر بـنـاڵـم بـە جـۆش
تـا (نـەوفـەل) نـاڵـەم بشنـەوۆ بـە گـۆش
وەخـتـێ بـویـنـۆ جـەستـەی پـەشێوم
نـــەزانم ئـــادەم یـــا صیـــنـــف دێوم
شەرطـم بـۆ چـەنـی (قـەیس) خـەزایـل
بـنـــۆشم پـــیـــاڵـــەی زەهـــر هـــەلایـل
بـپـۆشم لـیـبـاس (شێخ صەنـعـانـی)
تـەرك بـبـۆ لـەلام ذیـکـر سوبـحـانـی
بـەری بم نـە جـەمـع قـەومـان و خـوێشان
گـۆش نـەدەم وە دەنگ یـاهـووی دەروێشان
زونـــنـــاریـــۆ بـــێنـــم پـــەی دیـــن تـــەرسا
بـکـێشم جـاڕووی فـەرش (کـەلـیسا)

شادی وه شیـــوەن چـــەرخ و چـــەمـــەرکـــەم
ڕۆ ڕۆی ڕەستـــاخـــێز (یـــوم المحشر) کـــەم
خـــاڵـــۆ! ئـــەلـــوەدای نـــەتـــۆ جـــیـــامـــەن
نـــیشانـــەی ئـــاخـــر (یـــوم الـــقـــیـــام)ەن
(عـــەبـــدوڵـــڵا) وەخت وادەی مـــەردەنش
لازمـــە خـــاڵـــۆ وە یـــادکـــەردەنش(*)

## گوفتەی دیگر سید فەتاح(۱)

۱(**)

عـــەرضم کـــیـــانـــا وە ڕووی ڕجـــاوە
داویشان وە دەست کـــــەچـــــنك کشاوە
ڕجـام نـا مـەقـبـووڵ عـەرضـەم مـەردوود بـی
ڕەنجم وە زایـــە جـــەفـــام بـــێ سوود بـــی
یـــا بـــاوە قـــەطـــال یـــا هـــۆمـــەرمـــەنـــدان
ئـــەسپش بـــتـــۆپـــۆ وە دەرد سنـــدان
سەقـــاو و مـــەقـــاو قـــوزەڵـــقـــورت سەخت
نـە جـای سـەرکـەلـلـە و سیـنـەبـەنـد و ڕەخت
بـــنـــووسێ پـــێوە خـــارشت و کـــڕی
گـــەڕی و، سەراجـــۆ، لاوازی و لـــەڕی
یـــانـــە گشت یـــەك یـــەك بـنـووسێ پـێوە
نـــەتـــوانـــێ ساتـــی بـــچـــێ وە ڕێوە
بـتـۆپـۆ وە دەرد سەگـبـا و قـەرەقـوش
وە پـــا بمانـــۆ ئـــاغـــای کـــەچـــنك فش!

---

(*) ۱- گەلاوێژ ژ: ۱۰س: ۱.
۲- ژین، ژ: ۱۲۵۲، ۱۲۵۵.
۳- مێژووی ئەدەبی کوردی، عەلادین سەجادی، ل: ۵۸۹، چ: دووەم.
٤- کەشکۆڵی گیو.
٥- کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، بەرگی دووەم/ ۱۸۵.
(۱) وتارێ- شیعرێ-کی تری سەید فەتاح
(**) لە (ڕەشید/۳) وەرگیراوە.

## گفتهء دیگر برای قلخانی گفته

**۲**(*)

نەوەی قەڵخانی... !
کاکەیی رەوشت نەوەی قەڵخانی!
نەصیری مەزهەب گومڕای نەصرانی!
هامشەریك شەڕ فیعل شەیتانی!
رەفیق راگەی قەوم ئەلخە نناس!
هەی مووچە بەش خۆر! راگەی حەق نەناس!
باوەڕ وە ڕۆی حەشر قیامەت مەکەر!
نارەوان دین سەیید سەروەر!
مووچە بەش چێشەن؟ مەکەر ئەی کارە
سەیید هەر تۆ نیت سەیید هەزارە
درۆغ بەرداری مەکەن پەی وێتان
وەها حەرف بەد بواچان پێتان
مەواچی فەتوای شەرع رەسوولەن
حەرف تۆ راستەن شەرعم قەبووڵەن
بەڵێ کەید و فێڵ هەنە نە تێشدا
خەیلێ ناشەرعیی ها نە رێشدا
هەرکەسێ زەڕە مەعریفەت دارەن
جە کردەوەی تۆ خەیلێ بێزارەن
بەو خوا ئاگای ڕووی پشت پەردەن
ئینە کەردەی تۆن هیچکەس نەکەردەن
مەعلوومەن موطیع ئەمر شەیتانی
بەریی جە رەحمەت لوطف یەزدانی
تەوەلای جە دین خواو پێغەمبەر
لاقەید جە عەذاب مەهلەکەی مەحشەر

(*) لە (رەشید/۳) وەرگیراوە.

تـــۆ کـــە مـــووچـــەبـــەش کـــەردی وەعـــادەت
بـــــێزاری جـــــە رای نماو عـــــیـــــبـــــادەت
مـــــوسوڵـــــمـــــان خـــــدێش نمازو رۆزەن
تـــۆ مـــەیـــلت جـــە لای یـــەکـــانـــە بـــۆزەن
بـــەد ئـــەتـــواریـــتـــان جـــە عـــام ئـــیـــظـــهـــارە
جـــــەدو بـــــزورگـــــتـــــان دایـــــە ڕێزوارە
کـــــونش وە (قسبـــــەء) حسەیـــــن و دەرویش
یـــەکـــێشان لـــە پـــاش یـــەکـــێشان لـــە پـــێش
ئـــەگـــەر بـــگـــاواش بـــە صیـــدق و ئـــیـــخـــلاص
کـــارتـــان تـــەمـــام خـــەیـــلـــێ مـــەبـــی خـــاص
قـــیـــبـــلـــەگـــای حـــەقت بـــاوە یـــادگـــارەن
مـــوسوڵـــمـــان صاف جـــە لات کـــوفـــفـــارەن
وە گـــــاو تـــــووڵـــــەن سەوگـــــەنـــــد سەخـــــتت
تـــفـــێ لـــە چـــارەت صەد تـــف لـــە بـــەخـــتت
گـــــاوحـــــۆل داود چـــــەم سیـــــاوتـــــان
ریـــــتـــــاڵـــــەش وە ریش بـــــاوەلـــــبـــــاوتـــــان
پـــــیـــــرە نـــــاحـــــەقت کـــــەوە سوارەن
قـــــەتـــــڵت [اوا!] جـــــە پـــــەتت وە دارەن
وە تـــــووڵ سەوزەن ئـــــومـــــێد و ئـــــەرجـــــووت
وە پـــــای وێت کـــــەفـــــتـــــی وەچـــــاە هـــــارووت
شێخ خـــــاستـــــان بـــــاوە سەفـــــەرەن
سەگ خـــەیـــلـــێ خـــاسەن، جـــەسەگ بـــەدتـــەرەن
ڕۆی مـــەحشەر بـــرپـــان سوود و مـــایـــەتـــان
قـــەصەبـــەی کـــەر وە قـــوون دایـــە شایـــەتـــان
خـــــوانـــــکـــــی دەستـــــوور داود پـــــەرستـــــی
وە کـــــەبـــــاب گـــــۆشت بـــــەرازان مـــــەستـــــی
مـــەقـــبـــوول طـــەبـــعت پـــارگـــۆلـــەی دەڕەن
بـــاقـــی حـــەیـــوانـــات جـــەلات بـــێ فـــەڕەن

ئەر حاڵم نەبۆ جە وڵاتەدا
بە شەرتێ نەیۆ کەس وە لاتەدا
مێگەل مێگەل شێك و یەکانە
گل گل ماوەران شەو وە لای یانە
قەشەی گەورەتان سەیید عەباسەن
زەنش پەی گاین (گورەگل) خاسەن
مالۆس ماوەران مەدۆشن شیرش
قەیماغش خاسەن خوصووص پەنیرش
چەند لەذەت دارەن گۆشت شێك و دەڕ
عافیەتت بێ وەلی ئاخر شەڕ
سوڵتان سەرمەد بێزارەن لێتان
رەحمەتان نیەن وە حاڵ وێتان
شەیتان پەرێتان تەندەن دام بەد
بێزارن جە دین ئەمر محەمەد
عالەم گشت زانان وەی حاڵ و جەستە
هیچ سوودش نیەن ئەی بەرو بەستە
ئەگەر بزانان پادشا و وەزیر
کەردەنت پەنهان شێخ قەتەی بێ پیر
مەکەرات وە پەن واتەی رۆزگار
چون سپەی سیا مەکەرات وە دار
تۆ جەمع یاران مەکەران ثەناش
هیچ گۆشتان نیەن ج ڕۆز فەرداش
خۆتان غافڵن قەوم بێ خیرەد
نە چوار مەذهەب وێتان کەردەن رەد
نوصەیری ئاسا جە ساڵێ یەك شەو
نیەن جە لاتان زەڕە خورد و خەو
فەسادخانەتان هەنەن جە لایێ
نە ژێر زەمینەن نەوا کەس بایێ

گشتش نە جایێ مەکەران کۆمەڵ
وەعزشان مەدۆ شێخ قەتەی چەپەڵ
وەقتێ فەتوای شەرع وێشان پێشان وەت
مەکەرۆن خامۆش چراخ بیدعەت
مەلاشان نیەن، هەر ئەوەن مەلا
جە ناعیلاجی مەواچۆ هەفا
روخسەت بویاران هەرکەس پەی وێتان
هەر یەك شەواڵێ ها بەخشام پێتان
هەر یەکێ زەنێ بگیرۆ پەی وێش
ئەمما نەکەرۆ فەرق پەس و پێش
هیچ فەرقش نیەن فەرزەند و مادەر
شەوەن تاریکەن نەدارۆ زەرەر
تەرك بازیەن ئیمشەو تا سەحەر
موطاعەن ئەمرم کەس نەشۆ وە بەر
باوەرۆن پەرێم یەك سەوسەن خاڵێ
وەڵەدی وەختێ ساوا غەزاڵێ
ئاغا دوێتەکەی تۆ ماچان خاسە
سەرتاپای بالاش دانە و ئەڵماسە
داخۆ وە نەسیب کامم بۆرە لەك بۆ؟
ئەبو حەمدانێ تازە نۆژەن بۆ(!)
وێش بدۆ پێدا وێنەی بۆرە لەك
هەردووش وە جارێ بکەرۆ وە یەك
ژنت وە نەصیب کامین زەلام بۆ؟
بەدنامی وەسەن (ختم الکلام) بۆ

## کەلامی مەلا فەتاحی جەباری

۳(*)

سەیـــــیـــــد دیـــــن خـــــاص!
مـیـرزای پـاك مـەذهـەب سەیید دین خـاص!
پـەروەردەی ئـۆجـاخ بـارگـەی سـەید هـەواس!
کـــولـــێن حـــەرام (دایـــە ڕێزوار) نـــاس
بـــۆز قـــەدیـم ساڵ جـە نـاساز یـاتـاخ!
قـــەسەم بـــەو واریس خـــووگـــان پـــای داغ!
بـــە عـــیشق مـــوقـــەسیـم شەواڵ شیـرداخ!
جـــەمـــجـــەم یـــاران پـــف پـــفـــی چـــراغ!
بـە حـاجـەتـی ئـەو شەو قـەوم کـار خوێش(!)
هـــەر یـــارەن یـــاوەر مـــەکـێشۆ پـەی وێش
تـاکـە کـارخـانـەی شەفـەق مـەبـۆ شەق
زڕەی قـــەیـتـانـەن بـێ پـەروا جـە حـەق
بـە عـیشق تـووڵ سەوز پـەروەردەی (داود)!
تـۆبـــە نـــەشکستـــەی ڕای بـــاول بـــاوت
بـە عـیشق مـووچـەی نـەشکستـەی ساوا!
وە مـــیـــرە مـــیـــرەی مـــاڵ لـــە (بـــاداوا)!
بـە عـیشق (خـذنـکـە)ی (خـەلیـفـە بـاپـیـر)!
جـــای زیـــارەتـــگـــای وەرسوێڵ نـــەگـــیـــر
وە عـــیشق پـــیـــران ڕای (پـــەردیـــوەر) گشت!
گـاهـۆل چـەمـەسیـا جـل مـەخـمـەڵ لـە پشت
مـیـرزام بۆ بـە عیشق گـای مـەخمـەڵین جل!
پـەسـەنـدەی یـاران زەنگ تـەڵا لـە مـل
بـــە عـــیشق بـــارگـــەی (بـــاوە یـــادگـــار)!
یـــە گشت سەوگـــەنـــد بـــۆ سەیـــد دیـــنـــدار

(*) لە (ڕەشید/۲) وەرگیراوە.

سەید عەلی کوڕت (قورەمە)م[1] بەردەن
چەند وەختەن جفتم موعەططەل مەندەن
ئومێدم ئێدەن لە ڕۆی خێرەوە
زوو قورەمەکەم بۆ بنێرەوە

## جەوابی سەید عەباسی قەڵخانی بۆ مەلا فەتاح

٤(*)

مێرزام نامەیێ...!
کیانای پەی من شیرین نامەیێ
نامەی پڕ مۆبەت چون شەمامەیێ
مەرقووم تەحریر موشکین خامەیێ
گۆیا فەرماویت: عەلی کوڕی من
قورەمەش ئاوەردەن وەی زێد و زامن
چەندێ ئیمامان قوببەی نوور گومەت
نویساویت شەفیع پەرێ قورەمەت
تۆ کە نووساویت گاهۆل چەم سیی
حەقت بە قوببەی ئیمامان پەی چی؟
من کە باوەڕم وە گاهۆل نەیۆ
گۆیا وە (داود) یا وە (تووڵ) نەیۆ
وە کوورەی (داود) تووڵە سەوزەکەم
(وسر لی شکستەی جوزکم!)
وە کولێنەکەی قوربان قولی کەم
وە دوو گای داود زەنگ لە ملی کەم
وە کەللەی خووگان پێشەی چراندێش
وە مووی وەرسوێڵ سالیکان پێش

(١) قورەمە یان (کەڵەمە) ئامرازێکی ئەوسای جووتکردن بە گا و هێستر بووە، دیارە لەم پارچە شیعرە و پارچەی دوایی کە وەڵامە بۆ مەلا فەتاح: کە عەلی کوڕی سەید عەباس (قورەمە)ی مەلا فەتاحی دزیوە و سەید عەباس وەڵامی مەلا فەتاحی داوەتەوە، وەك لە دوای ئەمەوە دەیبینی.

(*) لە (ڕەشید/٣) وەرگیراوە.

قـــەسەم وە نـــووزە و نـــوورەی پـــارکـــۆڵـــە
بـــەستـــە بـــووم حـــەضرەت گـــاهـــۆڵ لـــە هـــۆڵـــە
(بـــــاوە یـــــادگـــــار) خـــــەراو کـــــەردە بـــــووم
دووکـــــان (داود) پـــــڕ ئـــــاو کـــــەردە بـــــووم
دەستـــم وە مـــەرقـــەد ئـــاغـــای (دەکـــکـــە) بـــۆ
پـــەی عـــەزم صەلات رووم لـــە مـــەکـــکـــە بـــۆ
رووم رەش بـــۆ وە تـــۆز رای مـــەدیـــنـــەوە
شارم بـــەردە بـــۆ وە گـــڵـــیـــنـــەوە
وە رویٚ پـــەنـــج فـــەرض نـــمـــا کـــەردە بـــووم
ڕۆژەی ڕۆچـــەی ویٚمـــان وەردە بـــووم
کـــەلـــیـــمـــەی تـــەوحـــیـــد وە دڵ وانـــا بـــووم
وەرسویٚڵ ویٚم تـــەمـــام قـــاچـــا بـــووم
سەرم ساوا بـــام جـــە یـــانـــەی کـــابـــە
وانـــابـــووم صیـــغـــەی (رفـــع الـــجـــنـــابـــە)
نـــائـــومـــیٚد بـــام جـــە دیـــن گـــاهـــۆڵ چـــەم رەش
مەحرووم بام جە شۆن پەنجەی مووچە بەش
کـــیٚشابـــووم سیـــواك صۆفـــی وە دەمـــدا
غـــەرقـــبـــام جـــە گـــیٚژاو چـــەشمـــەی زەمـــزەمـــدا
صوب صەدای ئـــاذان ئـــامـــابـــووم وە گـــۆش
شانـــا بـــووم خـــەرقـــەی عـــابـــیـــدان وە دۆش
پـــیٚشانـــیـــم وە ئـــیٚش سەجـــدەوە ریٚش بـــۆ
نـــیشانـــەی تـــانـــەی گشت قـــەوم و خـــویٚش بـــۆ
قـــەومـــان بـــویـــنـــام نـــە پـــای مـــیـــنـــبـــەردا
بـــکـــیٚشوون پـــەردەی خـــەجـــڵـــەت وە سەردا
شەو (قـــایـــم الـــلـــیـــل) رۆژ رۆژەدار بـــام
شەرمـــەنـــدەی کـــولـــیٚن (دایـــە ڕیٚزوار) بـــام
ئـــەر درۆ واچـــوون جـــە ئـــەغـــیـــاران بـــام
تـــەریـــق مـــەجـــلـــیس جـــەمـــع یـــاران بـــام

یانە گشت یەك یەك ئامابووم وە سەر
نامان قەرەمەی تۆ وەی بووم و بەر[١]

(١) ئەم دوو پارچە شیعرە لە دیوانی مەلای جەباریدا هەن، بەڵام لەوێ تێکەڵ کراون و کراون بە یەك پارچە و پارچەکەیش ناتەواوە. لەوێ (٣١) بەیتە و لێرە بە دوو پارچەکە دەبن بە (٣٨) بەیت، جگە لەمانەیش لەوێ ئەوە دیاری نەکراوە کە ئەمە دوو نامەیە و یەکێکیان وەڵامە بۆ مەلای جەباری. هەروەها ئەوەیش نەنووسراوە کابرای کاکەیی نامە بۆنووسراو کێیە. جگە لەمانەیش و لەوانەیش وەك رەشید هەمەوەند نووسیویەتییەوە، هەردوو پارچەکە دەنووسمەوە.

(بڕوانە: دیوانی مەلای جەباری، ١٨٠٦–١٨٧٦ز.– کۆکردنەوە و لێکۆڵینەوە و لەسەر نووسینی عەبدولجەبار محەمەد جەباری، چاپی یەکەم. کەرکووك ١٩٦٨– ل: ٥٩.).

(*) ١– ژین: ١٢٧٢،١٣٧٣، ١٣٨٠.

٢– دەنگی گێتی تازە، ژ: ٤، بەرگی: ٤، ل: ٣٣٥.

٣– کۆواری بەیان، ژ:١٩٨٨/١٤٣.

## فەقێ قادری هەمەوەند

ئەم پیاوە ژیانێکی پڕ لە دەردیسەری و ئاوارەیی و دیلی و بەندی لە بەندیخانەکانی عێراقدا بەسەربردووە. لەو ژیانە سەختەدا قەڵەمەکەیی و چەند پەڕە کاغەزێك هاوەڵی بوون و کە هەستی ئاینی و کۆمەڵایەتی و نەتەوایەتی... لە ناخیدا پەنگی خواردووەتەوە بە وشەی کوردیی ڕەسەن و زاراوەی گۆرانی لە قاڵبی شیعری ناسکدا ئەو پەنگاوەی راداوە و لە جۆگەلەی ڕەوانەوە سەریان کردووە و باخچەی شیعری کوردییان ئاو داوە و، (فەقێ) بە تەنیا خۆی باخچەیەکی هەمەڕەنگ و ڕەنگامەی رازاندووەتەوە و، خۆشبەختانە لە بەندیخانەیشدا خوا کەسی وای بۆ رەخساندووە کۆمەکی بکات بۆ نووسینەوە و پاراستنی ئەو بەرهەمە نەوازانەی، بەجۆرێك دەتوانین بڵێین: بەشی زۆری شیعرەکانی لە لەناوچوون رزگار کراوە.

دواتریش خودا ماموستای پایەبەرز مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیسی بۆ ناردووە تا بەرهەمەکانی کۆ بکاتەوە و (کۆمەڵەی شیعری فەقێ قادری هەمەوەند)یان لێ پێك بهێنێت و کەلێنێکی گەورەی کتێبخانەی کوردی پێ پڕ بکاتەوە.

بەڵام وا دیارە ئەو کتێبە گەورە قەشەنگەیش هەموو بەرهەمەکانی فەقێ قادری نەگرتووەتەوە و شیعری تری ماون دەست ماموستا نەکەوتوون، لەوانەیە هەیان بێت هەر بە یەکجاری تێدا چووبێت، وەك لەوانەیە هەیشیان بێت هێشتا پارێزراو بن و چاوەڕوانی دەستی بەتەنگەوەهاتن بن بۆ رزگارکردنیان.

لەو بەشە بەرهەمەی مام رەشیدی هەمەوەندا کە لە ڕێگەی کاك جیهانگیری کوڕەزایەوە دەست من کەوت چەند پارچە شیعر هەبوو دەست ماموستای مودەڕیس نەکەوتبوون، من لێرەدا بڵاویان دەکەمەوە بەڵکو بۆ چاپی داهاتووی (کۆمەڵە شیعری فەقێ قادر) جێگەی خۆیان بگرن و بچنە ناو دیوانەکەی.

## سەما و زەمین

هەروەها بابەتێکی ئاینی بەناوی (سەما و زەمین) هەیە، کە مامۆستای مودەڕیس دوای چاپکردنی بەشی زۆری دیوانەکە پێیان زانیوە و، دوایان خستووە بۆ کاتێکی تر و لەم بارەوە نووسیویانە:

«ئاخۆ فەقێ قادر (سەما و زەمین)ێکیشی هەیە؟ ڕەشید هەمەوەند لە وتارە باسکراوەکەی ڕۆژنامەی ژینیدا ئەڵێ: فەقێ قادر بێجگە لە دیوانی شیعری کە هێشتا چاپ نەکراوە، کتێبێکی شیعری بەناوی (سەمین زەمین) داناوە کە یەکێکی تر داگیری کردووە و بەناوی خۆیەوە چاپی کردووە».

ڕەشید هەمەوەند نەیوتووە کێیە ئەوەی سەما و زەمینی فەقێ قادری داگیر کردووە و بەناوی خۆیەوە لە چاپی داوە. بەڵام ئەوەی لای هەمووان دیارییە ئەوەیە کۆنترین چاپی سەما و زەمین ئەوەیە عەونی ئەفەندی مدیری ناحیەی باڵەك لە ساڵی ١٩٢٨دا لە چاپخانەی (زاری کرمانجی) لە ڕەواندز چاپی کردووە، بە شێوەی کرمانجیی خواروە، وای لە قەڵەم داوە خۆی دایناوە.

دواتر مامۆستا فاتیحی مامۆستا مەلاکەریم کە ئەم پێشەکییەی نووسیوە باسی ئەوە دەکات کە لە سەرچاوە دەسنووسەکانی لای ئەواندا سەما و زەمین نەبووە و، دواتر د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵیش بۆی ڕاست کردوونەتەوە کە فەقێ قادر سەما و زەمینی هەبووە و، دواتریش لە ڕێی مامۆستا نەریمانەوە نوسخەیەکی (سەما و زەمین)یان دیوەو، لەبەرئەوەی مامۆستا نەریمان بە تەمای چاپکردنی بووە ئەمان دەستبەرداری چاپکردنی بوون.[1]

لەناو ئەو بەرهەمانەی مام ڕەشیددا کە دەستم کەوتوون نوسخەیەك سەما و زەمین بە خەتی مام ڕەشید هەیە، وام بەباش زانی لە تەك ئەم بەرهەمانەی مام ڕەشیددا ئەمیش بڵاو بکەمەوە، بۆ ئەوەی ئەم نوسخەیشی لە دەستدا بێت و بۆ داهاتوو جێگەی سوود و لێکۆڵینەوە بێت.

کە ئەم بەرهەمە بڵاو دەکەمەوە دەبێ ئەوە لە بیر نەکەم کە ئەمەی لە دەستی مندایە یەك نوسخەیە، نوسخەکەیش ناتەواوە، بەو مەعنا نا کە سەرەتا و کۆتاییی دیار نییە– و، مام ڕەشیەد هەندێ شوێنی بە گومانەوە نووسیوە و لە هەندێ شوێندا لە بریی وشەکە بۆشاییی داناوە.

---

(١) بڕوانە: کۆمەڵەی شیعری فەقێ قادری هەمەوەند، مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و فاتیح عەبدولکەریم، چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق، چاپی یەکەم، بەغدا، ١٩٨٠. ل: ٣٦.

## کلام فقی قادر هموند تخلص درویش

## شکایت از دست پیری

**١**(*)

های دەروێش کەردی چەنی حیکایەت
لادێ جە پیری بکەر شکایەت
حەقق جیرانش مەدارە بە چەم
کردەی کارانش باوەر بە رەقەم
پیری وێش کەم کەم بە من دا نیشان
بە تەفرەی ئەمەل ئەعزام کەرد نیسیان
تا وەقتێ زانام سوار بی نە دۆش
عەیش شەبابیم کەردم فەرامۆش
نە دائیرەی چەرخ تەفرەی هەوایی
سفید کەرد سککەی میشك خەتایی
هەوای بەنەفشە فەرقم کافوور کەرد
باهووی پەهلەویم چون موور بی زۆر کەرد
بە گاز میحنەت قووەی زۆرداری
بێ بەها بەردش (٣٢) مرواری
وێنەی (بخت النصر) بێ سووچ و گونا
گۆشم ئەطرەش کەرد، بینام نابینا
هەضم مەعیدە، سەرمایەی قووەت
هەوای شەبابی و خەزانەی شەهوەت
بە قووەی جەبری بەردش بە تاراج
ئێستە بە هەر چوار مەندەنان موحتاج
بەڵغەم و کۆکە، بێ صەبری، نیسیان
هەر چوار بە یەك بار پێم کەردەن ئیحسان
گۆیا ئەلطافش بە من مەنمانان
عەجزش عەطا کەرد خاوم مەستانان

---

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

عـەصاش عـەطـا کـەرد بـەرد ئـیـعـتـیـبـارم
وەی طـەورەن ئـەخـذو عـەطـاش نـە کـارم
سەیـرکـەن چـە لـوطـفـیێ بـە مـن مـەنـمـانۆ؟
دەرد پشت بـــەخشان خـــۆنـــم مـــەستـــانـــۆ!
کـەم کـەم لاغـیـر کـەرد جـەستـەی ئـەندامـم
مـــەستـــانـــان نـــە دڵ دەرگـــاکـــەی فـامـم
بـــیێ بـــەیـــع و خـــەریـــد زەرع و تـــەرازوو
ئـەخـذش کـەرد قـووەت بـازوو جـە زانـوو
نـــە تـــابشت بـــار ظـــوڵـــمش هـــەر زەمـــان
تـــیـــر قـــامـــەتـــم خـــەمـــەن چـــون کـــەمـــان
ستـــــانـــــان رەونـــــەق رەنگ و روخسارم
ئـــیستـــە جـــە عـــەیـــال ویێم شەرمـــەسارم
ئـەجـەل نـە گـۆشەی جـەستـەی پڕ حـەزین(!)
چون گورگ جە پەڕەی جان گەردەن کەمین
دڵ نـــە ئـــیـــدارەی تـــەن بـــیـــەن مـــەئـــیـــووس
هـــەر شەونشیـــنـــەن بـــە نـــاڵـــەی ئـــەفسووس
صەدەمـەی پـیـریـی پـیێم کـەردەن ریش خـەن
جـە لای خـاتـوونـان مـن کـەردەن وە پـەن
جـــە لای مـــەهـــڕووان ئـــیێدەن گـــفـــتـــوگـــۆ:
«دەك تیر نە جەرگ بۆ نەك پیر لە پەهلوو»
ئـــــــەر کـــــــەردەن سەفـــــــەر ... ...
دەبـــــدەبـــــەی دەهـــــۆڵ دڵ مـــــەدۆ صەدا
چـــون بـــای مـــوخـــالـــیـف هـــەنـــاسەم هـــەر سۆ
مـــــەیـــــۆ نـــــە مـــــەقـــــام: وەی وەی و رۆ رۆ
جـــەوانـــیـــم جـــە نـــەو ئـــەر کـــەرد ئـــیـــعـــادە
شەرتـــەن حـــاڵ ویێم کـــەروون ئـــیـــفـــادە
عـەرضەی شەرح دڵ جـە لاش کـەم تـەقـدیـم
بـدەم نـە تـەحـریـر هـەرچـی کـەردەن پـیێم

بەڵ ئەو جەوان مەرد بە ضەرب شمشێر
بستانۆ حەقم نەو جەلـلاد پیر
وەرنە حەسرەتان دەرد كۆنە و نۆ
یەك یەك مەسپاروون وە خاك گڵكۆ
دریغ! جەوانی ئیفتیخارم بی
جەوانی جێگای ئیعتیبارم بی
حەتا جەوان بیم دنیام وە كام بی
نە خەیمەی عەشرەت عەیشم مەرام بی
قەدرم زیاد بی جە لای خاتوونان
هەر یەك وە تەرزێ وێش مەدا نیشان
جەو ساوە پیریم ئامان بە ئەساس
چون ئاهوو جە شێر لێم مەكەن هەراس
(دەروێش) چون ماددەت یاوان بێ رادە
هەنی تۆشەی را بكەر ئامادە
جەوانیت ویەرد پیریت كەفتە پێش
جە دمای پیریی مەرگەن هەی (دەروێش)!
پیریی سست كەردەن رەگت نە ئەعضا
تۆ هەم سست كەر مەیل نە حوبب دنیا
نەی دەمدا نە دەست پیریی و زەبوونیی
بناڵ نە دەرگای زات بێچوونی
ئومێدەن دۆعای پیران زەلیل
مەقبوولەن جە باب شەهەنشای جەلیل
های (دەروێش!) بگیر قاپیی ئەكبەری
مەبۆ جە دەروون مەبۆ ئەڤەری!

## در بی وفایی دنیا گوید

۲(*)

ئـــافـــەریـــن دنـــیـــا چـــەنـــی کـــردارت!
چـــەنـــی زەمـــزەمـــەی بـــەزم بـــازاڕت
تـف نـە چـارەت بـۆ کـۆنـەی حـیـلـەبـاز
مـەکـارەی (مـحـیـل) عـەجـووزەی مـەجـاز
فـیـرعـەون بـێ عـەون شەدداد بـێ داد
نـەمـروود و ضەحـاك بـەتـۆ بـیـن دڵشاد
چـارەت مـەنـۆچـیـهر کـەرد بـە خـاك نـەی
فـەرەیدوون جـە فـەڕ حـاتـەمـی کـەرد طەی
سان ئـەسکـەنـدەر سوپـای سەلـم و تـوور
بـە مـەغـرووریـی تـۆ بین خـانـەخـاپـوور
کـۆ شی کـیـۆمـەرث؟ جـە کـۆن کـەیقـوبـاد؟
یەك یەك چون جەمشید جەمش دای وە باد
عـەجـووزەی دەوران عـەرووسی شێوە
عـاقـڵان جـە عـیشق تـۆ بـیـەن لـێوە
ئـیـبـلـیست کـەردەن بـە گـەوواد وێت
نـەفس بـەشەریـی پـەتـیـارەی سەرشێت
هـەردەم پـەی یـەکـێ مـەپـۆشێ لـیـبـاس
هـەردەم پـەی یـەکـێ مـەبـێ وە رەقـاص
سازەنـدەی دەوران قـەحـپـەی بـێ حـەیـا
کـەس تـا سەر نـەکـەرد جـە سایـەت صەفـا
(فـەقـێ) هـا بـازاڕ دنـیـای بـێ وەفـا
سەوداش هـەر سەممەن مـەتـاعش جـەفـا
هەر کەس مەوجوود بی پەی موڵك عەدەم
ئـاخـر پـەی عـەدەم مـەنـەرۆ قـەدەم

(*) لە (رەشید/۲) وەرگیراوە.

تــۆ خــۆ مـــەزانـــی ئـــێدەن ئـــەطـــوارش
ئـــەگـــەر مـــەردەنـــی مـــەکـــەر بـــازاڕش
گـۆشەگـیـری کـەر پـەی وێت بـە راحـەت
نـــە رەنــج دنـــیـــا وێت کـــەر فـــەراغـــەت
تـۆشەی قـیـامـەت پـەی وێت بـکـەر جـەم
شایـــەد جـــە مـــەحشەر نـــەبـــیـــنـــی ستـــەم
(دەروێش) کـۆتـاکـەر حیکـایـەت بـەس بـۆ
حـــەرفـــیٚ کـافـیـــەن ئـەر کـەسیٚ کـەس بـۆ

٣(*)

مدت خلافت خلفاگان – رضی الله عنهم اجمعین–

دەروێش بـــەیـــان کـەر مـوددەی خـەلافـەت
هــەر یـەکیٚ چـەند ساڵ کـەردەن ئـیمامـەت
طـــوول خـــەلافـــەت بـــووبـــەکـــر صدیـــق
دوو ساڵ سیٚ ماهـ هەشت ڕۆژ بی تەحقیق
طـــوول خـــەلافـــەت حـــەزرەت (عـــومـــەر)
دە ساڵ شەش مـاهـ پـەنـج ڕۆژ بـی مـەگـەر
مـوددەی خـەلافـەت خـەلـیـفـەی سێیـەم
جـــە دوازدە ساڵ دوازدە ڕۆژ بــــی کـــــەم
مـــوددەی خـــەلافـــەت حـــەزرەت عـــەلـــی
چـوار ساڵ و نـۆ مـاە یـەك ڕۆژ کـەم نـەبـی
یـــاوا بـــە (حـــەسەن) خـــەتـــم خـــەلافـــەت
عـــەجـــوورەی گـێتـــی پـێش نـەدا ئـولـفـەت
چـــونـــکـــە زەمـــانـــە سوفـــلـــە پـــەروەرەن
کـەی راغـیب شەخصی فـەضل و هـونـەرەن؟
دمـــای سەلـــطـــەنـــەت ذات مـــەبـــرەکـــە
هـــەنـی حـوکـوومـەت بـی بـە تـەهـلـوکـە

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

مـوددەی ئـیـمـامـەت هـەر پـەنـج خـولـەفـا
سی ساڵ و هــەفت ڕۆژ تــەمــام کــەرد ئــەدا
ئـەر ئـیستـیـفسارکـەن صاحیب تـەئـلـیـف
(عــەبــدولــقــادر)ەن زەلــیــل و زەعــیــف
نـــە دەور دەوران دڵ نـــە گـــەزەنـــدم
ئـەصڵـم هــەمــەوەنــد ئــەسیــر بــەنـدم
نــە سەنــەی هــەزار هــەم سێصەدو یــەك
طــەبــع ئــازمــایــم ئــاوەرد بــە مــەحــەك
(نــاصرالــدیــن شاە) صاحـیـبـقـەڕان بـی
حـەمـیـدخـان سولـتـان ئـال عـوثـمان بـی
بـــەر نـــوور جـــەمـــال ذات مـــصطـــەفـــا
هـــــەزاران دروود هـــــەزاران صەفـــــا

٤(*)

سەوزەی سیـــــــا مـــــــــاڵ... ...
شای شیـــریـــن شێوە سەوزەی سیـــامــاڵ
خــەرامــان قــامــەت هــومــەیـلا کــەمــاڵ
زڵـێـخـا صیـفـەت هـەم شیـریـن خـیـصال
دڵ پـــەرێت نــەگــێژ وەسوەسەی خـــەیــاڵ
پـەی ویت حـاڵـزانـی مـن کـەردی بـێ حـاڵ
بـکــەرە رەحـــمـــێ لـــەیـل سۆسەن خــاڵ
تــۆ لــەیـل ثــانــی مــن قــەیس عـەبـداڵ
بـەڵـقـیسا هـیـمـەت ئـەو شێوە و جـەمـاڵ
رەژیـــدەی قـــودرەت حـــەیـــی لایـــەزال
سەرویـن کـەچ کـەردەن بـۆ جـاە و جـەلال
صەف بـەستـەن نـە دەور حـاشیـەی جـەمـال
وردە ئــەگـریـجــان قــەتـرانـیـی زووخــاڵ
مـەر شێوەی شیـریـن شای ئـەرمـەن مـەحـاڵ

(*) لە (رەشید/ ٤) وەرگیراوە.

دوو دەستە زوڵفان نە دەور جەمین
وێنەی سیامار هەردوو نە کەمین
شوعلەی جەمینش دوو هەفتە هیلال
قەوسەین ئەبرۆش وێنەی حەرف دال
دوو دیدەی سیا چون دیدەی غەزال
مەر دیدەی شیرین خاصەی صاحیب لاڵ
بێنی ئەحمەریی جەدوەل کەشیدە
جاگیر و پەیوەست بەین دوو دیدە
گۆناش گوڵخونچە شەفەق نەداران
دەوابەخش شیفای دەرد بیماران
لەب پەڕەی گوڵنار نە حاشیەی دەم
لەب حیجاب دەم فەم چەشمەی زەمزەم
ئەو فەم خەزانەی پڕ جە گەوهەرەن
ئەوەڵ حەیاتەن دووهەم کەوثەرەن
زەنج زەردوەرەق خاڵان ماوی دێز
مەر شێوەی شیرین شازادەی پەروێز
گەردەن (میل!) یەخ نە سای کەڵوەزان
دایم نە سەودای سیلسیلە و لەرزان
باڵ وە بازووبەن پەنجە چون قەڵەم
بەستەی دەسماڵش وێنەی سەر عەلەم
سینە نەقاشکار سفید چون کافوور
هەر وەخت واز مەبۆ شەوق مەدۆ چون نوور
پەی ئەو سینە و خاڵ دڵ بی ئاوارە
(لاتشبیە) جە طەرح سیما و ستارە
صاحێب سەماوات خالیق کولل شەیء
نە صەحن سینەش سروشتەن دوو بەی
دوو لیمۆی نەوڕەس دوو نارنج کاڵ
جاگیر نە سینەی سەوزەی ماوی خاڵ

کـەمـەربـەنـد بـاریك وە دەسمـاڵ بـەستـەن
هـێمـان وە حـوضـوور هـیچکـەس نـە ڕەستـەن
ناف وە نافەی ناف ئاهووی خوتەن شار
مــەر عــەتــر شەوبــۆ نــە وادەی بــەهــار
ئـیسمش (طـی) و (مـیـم) ئـاخـرش (نـوون)ە
خـولـقـونـدەی خـالـیـق کـار فـیـلـکـوونـە
یـە (فـەقـێ) واتـەن پـەی سەوزەی دڵـگـیـر
نـادیـار نـە عـام مـن کـەردەن ئـەسیـر
هــەرکــەس بــوانــۆ سەراسەر تــەمــام
ئـومـێدەن جـەنـنـەت بـبـۆش بـە مـەقـام

**٥**(*)

چــراغــم قــورئــان، چــراغــم قــورئــان
سەوگــەنــدم بـــە ذات سی جـــزم قـــورئـــان
صەد کـــە لـــە دیـــنت نـــابـــم پـــەشیـــمـــان
قـیـبـلـەم هــەر تـۆنـی بـە دیدەو بـە گـیـان
ویـــرد و ئـــەورادم سەودای خـــاڵ تـــۆن
کـەعـبـەی مـن طـەواف گـۆنـای ئـاڵ تـۆن
جـــە لای خـــوداوەنـــد دیـــنـــم دا شکـــەست
چـون بـتـپـەرستـان بـالاّی تـۆم پـەرەست
مـەعـلـووم بـۆ جـە لات قـیـبـلـەی ئـیخلاصم
خــەلــقــان خــودانــاس مــن تــۆ شنــاسم
یـــاڕەب بـــە حـــاجـــەت سەیـــیـــد سەروەر
کـەلـیـمــەی کـوفـرم نـەدەی لـە دەفـتـەر
خــۆ مـــن دێوانـــەی زوڵـــف عـــەبـــیـــرم
بـبـەخشە گـونـام (فــەقــێ) فــەقــیـرم
(فــەقــێ) سیـا پـۆش پـەی تـۆ مـەجـنـوونـم
رووسیــای قــاپــیــی دەرگــای گــەردوونــم

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

## گفتوگۆی سەما و زەمین

## دانراوی فەقێ قادری هەمەوەند

یاران زەمینەن، یاران زەمینەن
سەیر گفتوگۆی سەما و زەمینەن
موقەدیمەی طەرح بەزم رەنگینەن
مەعرەکەی مەصاف سەما و زەمینەن
بەحث فەضیلەت بەین وێشانەن
نمەز تا ئاخر حەق کامشانەن
ئەوەڵ ئاسمان چەرخ چەپ نگین
واتش: مەرحەبا سەطح سەرزەمین
(دائم الاوقات) هەر شەو تا وە رۆ
جەرگم مەسۆزۆ من وە حاڵ تۆ
بێ قەدر و قیمەت رۆی (ألست) نی
پاکۆی مەخلووقات خاص و کەستەنی
زیندەگیی باطیل عەبەس مەویاری
یاگەی نەجاسەت، جای کرم و ماری
مەئوای مەعصییەت گوناهبارانی
مەنزڵگای تەقصیر شەرمەسارانی
جە ئەصڵ دیوان چون نامەقبووڵی
جای غەیرە مەشرووع قەتل و قوتوولی
زەمین! من پەی تۆ پەشێوەن حاڵم
چۆنت قەرارەن هاوار وە ماڵم؟!
هەرچی قەباحەت توخم ئادەمەن
گشت وە بان تۆ یەکا یەك جەمەن
بارت فەضیحەت، سەربارت تاوان
بۆی عوفوونەتت وە لای من یاوان
مەعلوومەن خالیق بینای بێ دیدە
پەی ئەو قەباحەت تۆش ئافەریدە

شوکـر مــن وێم خــۆ جــاگـــەی پــاکــانـم
گــوزەرگـــای مـــەنــزڵ شەرەفــنـــاکـــانــم
... نــــــیـــــــگـــــــاه نـــــــەدارۆ
جـــەوابت چـــێشەن بـــواچـــە ئـــارۆ

***

## جەوابی زەمین

زەمین ئێد شنەفت وە صەد جەهد و جەخت
لـــەرزاو ستــێزا چـــون زەلــزەلـــەی سەخت
وات: ئـەی پـیرە چـەرخ کـۆم مـەکـەر هـونـەر!
چـەپگـەرد کـەچـبـاز بـەدخووی بـێ خـەبـەر!
تــانـــە مـــەدەی لــێم بـــەڵـــێ مــن خــاکـم
مـن جـە خـاکـیـی وێم هـیـچ نـیـەن بـاکـم
خـــەوف خـــوداوەنـــد نـــە دەروون داروومی
عـــەیب عـــاصیـــیـان پـــەنـــهـان مـەداروومی
جـە گـونـاو تــەقـصـیـر دایـم سیـرِ پـۆشم
سەتـــار ساکـــن خـــاوو خـــامـــۆشم
قــەطــر... دەریــاهـــان یـــەکسەر جـە لامـــەن
وێنـــەی قـــەتـرەی ئـاو نـە دەریـای بـێ بـن
بـــێ ئـــەمـــر خـــودا نـــەکـــەردم رەفـــتـــار
وەرنـــە گـونـاهـبـار ئـــەکـــەم نـگـــوونسار
شاهـــان گشت نــە خـاك بـەردەن مـایـەشان
گشت سایـــەی خـاکـەن بـەرزەن پـایـەشان
هـــەروەخت رازیـــی بـۆ خـودای عـالـــەمیـان
رزق زیـــاد بـــکـــا لـــە کـــولـــل جـیـــهـــان
رۆزیـی مـەخـلـووقـات هـەر مـەخـفـی جودا
یــەکسەر جــە زەمـیــن گشت مـــەبــۆ پـــەیـدا
ئــەنـواع و ئــەقـیـام مـیـوەی ڕەنـگـا ڕەنگ
بـــاقـــی نـــەبـــاتـــات پـــاکـــیـــزە و قـــەشەنگ

ترشی و تاڵی و شۆر شیرینی و شەکر
یەکسەر گشت جە خاك بەر مەیۆ وە بەر
بینای بان سەر جە کەلام وێش
وە کۆی مەرحەمەت لوطف عام وێش
(والتین والزیتون) سەوگەندش وەردەن
جە طوور سینا گفتوگۆش کەردەن
خوصووص سەراوان پاکیزەی دڵبەر
زەلاڵ شیرین ئالاّی موعەطەر
بەر مەیۆ نە خاك مەوج مەدۆ وە هەم
پەرێ زیندەگیی ئەولاد ئادەم
نەك واچی کیذبەن بەن یە ریوایەتەن
(ماء طهورا) کوللی ئایەتەن
گەنج جەواهیر خەزینەی شاران
ثەبات مەعاش بەرز کۆساران
دەخڵش نەو چەرخ نەو ئەفلاکەن
یە گشت جە هیمەت کیمیای خاکەن
تۆ حەیفەن بە وێت ئەوەند مەنازی
هەواو تەکەببور پەی وێت مەسازی
(من جملە) زەمین ئەوەندە پاکەن
وجوود جەناب ئادەم جە خاکەن
ئاخر هەم ئیبلیس تەکەببورش کەرد
سوجدەی بەندەگیی وە ئادەم نەبەرد
پەوکە فەصڵ خاص خودایی بەردەن
سەرتەوق لەعنەت کریا نە گەردەن
ساتی تۆ ئەر وێنەی ئیبلیس ئەغیاری(!)
جەناب ئادەم قەبووڵ نەداری
دال بورهانت چێشەن بنمانە
قەبض قەباڵەت باوەر بوانە

***

## جەوابی ئاسمان

دیسان ئـــاسمـــان ئـــامـــاوە وە دەنگ
واتش: ئـــەی زەمـــیـــن وەنـــەت وارۆ سەنگ
تـــۆ زەمـــیـــن سەخت مـــن ئـــاسمـــانـــم
جـای ذیـکـر و تـەوحـیـد مـەلائـیـکـانـم
خـودا جـە کـەلام قـەدیـم وە چـەنـد طـەرز
ئـــەوەڵ وات: سەمـــا، ئـــاخـــر واتش عـــەرز
مـن خـۆ چـون خـواجـەم تـۆ وێنـەی بـەنـدە
جـەلای وەصف مـن هـەر سەر ئـەفـگـەنـدە
دایـــم پـــەی هـــەورم ئـــومـــێدەواری
پـەی بـادو بـاران خـۆ ئـیـنـتـیـظـاری
ئـــەر مـــن نـــەرێزووم سێڵات بـــاران
تـــەرزەو تـــاو تـــۆف وە کـــۆهساران
تـۆ چـە طـەور مـەبـۆت ئـەو رەنگ و شێوە؟
جـە کـۆ مـاوەری مـەزرەعـە و مـیـوە؟
نـەبـاتـات یـەکسەر مـەبـۆ سەرگـەردان
گشت مـەبـۆ وە پـووش سفـتـەی سەرهـەردان
ئـەر ساڵـێ رەحـمـەت نـەوارۆ جـە سەر
مـەبـۆ وە قـاتـی رۆی (یـوم الـحشر)
رۆزیـی مـەخـلـووقـات گشت جـە ئـەفـلاکەن
جـە سەر مـەوارۆ بـەهـانـەش خـاکـەن
مـەر نـە پـەرسانـی جـەلای ئـەهـل شەرع
مـن سەرم تـۆ پـا مـن ئـەصڵـم تـۆ فـەرع؟
زەمـیـن! مـن پـەرێت صەد دەلـیـل ئـاروون
سـتـارەی شەریـف مـاهـو خـۆر داروون
سا راسـتـەن چـەپ واز چـەرخ چـەپـگـەردم
شەشدەری گشت هـا (نـکـای نـردم!)

حـەرفـم جـە لای حـەق خـەیـلـیٚ پـەسـەنـدەن
دنـیــا وە گــەردش چــەرخ مــن بــەنــدەن
ساتــۆ چــێشت هــەن زەمــیــن سەرشێت؟
بــوانــە تــۆمــار نــا ئــومــێدیــی وێت!

***

## جەوابی زەمین

دیسان هـــەم زەمـــیـــن ستـــێزا وە تـــاب
شەق شەق بــی وە قــیـن ئـامـا وە جـەواب
وات: ئــەی ئــاسمــان بــەرز بــەد خــەیــاڵ
تــنــدو تــوانــا وەسەن تــانــەی تــاڵ
مـەعـلـووم بـۆ جـە لات ئـەر خـێرۆمـەندی
هـــەنـــی دەم نـــەدەی وە خـــودپـــەسەنـــدی
تـــۆ بـــە تـــەكـــەبـــبـــور مـــەشۆ بـــەراوە
تـــەكـــەبـــبـــور نـــەیـــەن بـــە لای خـــوداوە
تـــاكـــە پـــا نـــەبـــۆ سەر وە هـــەرجـــایـــیٚ
نـــە دارۆ قـــیـــمـــەت یـــەك پـــەڕە كـــایـــیٚ
ئـــاخـــر وە تـــۆ چـــێش شەوق مـــاهـــو خـــۆر؟
یـــا سەیـــل رەحـــمـــەت پـــادشای ئـــەكـــبـــەر
خـــەزانـــەی غـــەیـــبـــیـــی نـــە پشت پـــەردەن
پـــەی تـــوخـــم ئـــادەم گشت ئـــیـــجـــاد كـــەردەن
حـــەق ئـــادەم وێش بـــكـــەرە ثـــەنـــا(!)
جـــاریٚ جـــە وەردا شەوق مـــاهـــۆ خـــۆر(!)
مـــنـــیـــچ چـــەنـــد هـــەزار شەمـــع دیـــن داروون
چـــەنـــد خـــورشیـــد پـــاك نـــازەنـــیـــن داروون
هـــەر یـــەك نـــەجـــای وێش بـــەشك مـــاهـــێوەن
قـــەمـــەر جـــە لاشان پـــەڕە كـــاهـــێوەن
چـــەنـــد سەر رەهـــبـــەری قـــەریـــن داروون
چـــەنـــد خـــوداوەنـــد سەرزەمـــیـــن داروون(!)

ئـەی حـەرف نـەعـام عـالـەم عـەیـانـەن
قـەلب مـوئـمـیـنـان عـەرش ڕەحـمـانـەن
غـەیـر جـە مـاهـو خـۆر مـەعلـووم عـامـەن
ئـاسمـان هـەنـی فـەصل تـۆمـەن(!)

***

**وەرامی ئاسمان**

نـۆبـە هـەم وەدەس ئـاسمـان یـاوا
نـرکـنـا و نـالا حـەتـا کـە تـاوا
واتش: ئـەی زەمـیـن کـۆنـەکـای عـەدەم
................................
وجـوودت چـێشەن چـەنـی مـن وەی ڕەنگ
وەی هـەرزەگـۆیـی بـەنـی وە هـام دەنگ؟
مـن بـەرگ ڕووپـۆش سیـم و زەڕ داروون
مـن مـیـزان عـەدل خـەیـرو شەڕ داروون
(مسجـد الأقـصی) پـڕ گـەوهـەر داروون
(سدر الـمـنـتـهـی)ی مـونـەووەر داروون
فـریشتـان پـاک بـێ قـەریـن داروون
جـایـێ چـون ئـەعلای عـیللـیـین داروون
مـەلایك خـاص کـە ڕووبـیـان داروون
قـەڵـەم چـەنی لـەوح هـەم کورسی داروون
مـەئـوای مـوفـەڕەح جـەبـەرووت داروون
چـەنـد ئـیقـلـیم نـوور مـەلـەکووت داروون
سا زەمـیـن چـون تـۆ جـە زەل مـادەنـی
زەمـیـن تـۆ بـێ شەرم ڕوو نـیـهـادەنـی
ئـەوەڵ خـوداوەنـد مـن ئـیـجـاد کـەردەن
هـەم بـە ئـاسمـان سەوگـەنـدش وەردەن
زەمـیـن! جـە داخت دەروونـم ڕێشەن
نـە داری دەلـیـل، جـەوابت چـێشەن؟

***

## جەوابی زەمین

زەمـیـن هـەم جـە نـۆ ئـامـا بـە گـوفـتـار
وات: ئــەی ئــاسمــان بــەرز بــێ مــەدار
مـن هــەن جــە پشتــم شای (ابــو الــبشر)
صەد و بـیست و چـوار هـەزار پـێغـەمـبـەر
گشت جــە خــاك بــێ گــونــاه داروون
چــەنـد قـوطب سەردار ئـەولـیـا داروون
چــەنـد شێخ كـامـڵ چــەنـد مـەلا داروون
چــەنـد هــەزار هــەزار (بـیت اللـه) داروون
ئـەرز بـوقـعـەی پـاك چـەنـی نـوور داروون
... لـیـقـای حـەق سورمـەی طـوور داروون
فـەلـەك جـەی فێشتر ئـیفـتـیخـار مـەكـەر
ئـاخـر هـەر خـاكـەن– ئـەی خـاكت بـەسەر!
خــــاطـــرت وەكــــام مـــرایت شادەن؟
بــنــمـــانـــە چـێشت جــە مــن زیــادەن؟

***

## جەوابی فەلەك

فــەلــەك ئـێد شنــەفت دڵ ئـاوەرد وە جـۆش
هـــەم رەخش رەعـدش ئـاوەرد وە خـورۆش
واتش: مـــن دایــم شادیـــی مــەویــاروون
عـــەرش و ساق عــەرش لامــەكـان داروون
(حملة الـعـرش) زەڕیـن تـاجـم هــەن
تـەخت جـەواهـیـر پـای مـیـعـراجـم هـەن
كـەیـوان كـەوكـەب جـای هـەفـتـەمـم هـەن
چـوار مـەلائـیـكـەی مـوقـەڕەبـم هــەن
دایـم چـون بـەهــار هـەر گوڵگـەشتم هـەن
زیــاتــر جــە گشت مـن بـەهــەشتـم هــەن

سەرجـۆی سەلسەبـیـل مـن طـەهـوورم هـەن
هــەزار هــەزار حـوور بـێ قـوصوورم هــەن
قـومـاش حـولـلـەی رەنـگـا رەنـگـم هـەن
ئـیستـەبـرەق پـۆشان شۆخ و شەنـگـم هـەن
سا تــۆ چـێشت هــەن زەمـیـن خـاڵـیـی؟
مـەگـەر هـەر پـەی بـەخت سیـات بـنـاڵـی!

***

## وەرامی زەمین

سەرزەمــیـن بـوو جـەم جـۆش ئـاوەردەوە
قـوفـڵ قـاپـیـی گـەنـج جـەواب كـەردەوە
واتش: ئـــاسمـــان! قـیـل و قـال مـەكـەر
وێت تـەمـام خـەرەف بـێ كـەمـال مـەكـەر
مـن كـۆی عـەرەفـات، صەحـرای شامـم هـەن
كـەعبـەی مـوعـەظـەم قـیبلـەی عـامـم هـەن
مــەكــان فــەخــر عــەرەصاتــم هــەن
مـەككـەی مـوبـارەك جـای نـەجـاتـم هـەن
سەرچـەشمـەی كـافـوور زەمزەم بـەزمـم هـەن
(حــجــر الأسود) عــەتـر ئـامــێزم هــەن
عــەتـر مـەدیـنـەی مـونـەووەرم هـــەن
مـن حـوجـرەی حـەرەم پـڕ گـەوهـەرم هـەن
هـیـچـكـەس بـێ وضوو نـامش نـە بـەردەن
قـیـاسش چـەنـی بـەهــەشت نـە كـەردەن
ئــیـمــام ئـیسلام سەرزەمــیـنـم هـــەن
چـــوار یـــار پـــاك دنـــیـــاو دیـنـم هـــەن
دنـیـا و مـافـیـهـا حـوور عـیـنـم هـەن
ئاهووی موشك ناف صەحرای چینم هەن
ئـــاسمـــان! وەسەن مــەكـر پــەروازیــی
هـــەنــی كــۆتــاكــەر زمـــان درازیــی

***

## جەوابی فەلەك

فەلەك هەم جە نۆ ئاما وەئاواز
واتش: ئەی زەمین بەدهەوای ناساز
من مەعموور مولّك پادشای حەقم
جای لیقای شەریف فەرد موطلّەقم
گەنجینەی نایاب دانای بێ عەیبم
مەعدەن ئەسرار خەزانەی غەیبم
ئاراستەی کەرەم یەدد قودرەتم
قورب تەجەللای ذات وەحدەتم
بێ گوناه تەقصیر بێ مەلامەتم
سەربەرز دیوان رۆی قیامەتم
زەمین: نیگاکەر تۆ چەند بێ نووری؟
چەند جە فەضل خاص خواوەن دووری؟
زەمین! جە لای حەق من بلّند پایەم
زەمین! تۆ دایم هەر های نە سایەم
من کەوثەرم هەن تۆ دۆزەخ داری
ورنگ سکووت! خەیلێ بێ عاری
کەسێ کە دایم رەنگ دۆزەخ پێش بۆ
توخوا سا مەبۆ فەضل ئەو چێش بۆ؟
حالّیی بە جە وێت بە یەك ئیشارە
جەوابت چێشەن پەنهان مەدارە؟

***

## جەوابی زەمین

زەمـیـن هــەم لـەرزا تـاگـاهــو مــاهــیـی
پـۆشا جــە غــەرەض پــەردەی سیـاهـیـی
واتش: ئـاسمـان حـەرفت چـەند سەردەن؟
خـواوەند تـەنـهـا تـۆش ئـیـجاد کـەردەن!
یـەکـتـای لامـەکـان مـاواش (بـی بـیـن!)
قــەدیـمــەن دایـم هــەر مــەبـۆ (بـریـن!)
(غــافــر الــذنــوب، ستــار الــعــیــوب)
(واحـــد الاحـــد، عـــلام الـــغـــیـــوب)
مـەوجـوودەن بـێ جیسم، گـۆیـان وە بـێ دەم
(سمـیـعـا) بـێ گـۆش، (بـصیـر)ەن بـێ چـەم
بـاقـیـەن حـەقـەن قـەیـیـوومـەن قـەدیـم
رازیــقــەن رەئــووف رەحـمـان و رەحـیـم
دەهــەنـدەی مــەرەض، حــەکـیـم دەردەن
کـەریـم کـارساز بـێ هـەمـتـاو فـەردەن
ئــامــێتــەی خــەیــاڵ، ئـامـێتـەی دڵـەن
ئــاشفـتـەکـاران حـەلـل مـوشکـڵـەن
بـێ مـیـثـل و مـانـەند بـێ خـورد و خـاوەن
وە مــــەخــلــووق وێش دایــم نــەزاوەن
ثـەبـتـەن جـە کـەلام سی جـزم مـەجـیـد
(نــحــن اقــرب) ئــایــەتــی تــەوحـیـد
ئــاسمــان! دە تــۆ خـەیـاڵت جـە کـۆن؟
یـەعـنـی وا نـیـەن تـەنـهـا خـودای تـۆن!
ذات بـــێ زەوال فـــەرد ئـــەعــظـــەمــەن
خـودای تـۆو ئـێمـە و کـولـل عـالـەمـەن
بــەڵــێ مــەعــدەن و کــان گــەوهــەرم
صەد قــەدەم جــە تــۆ شەرەفــنـاکـتـرم

جــــه بــیٚ دەمـــاخــیت دەروونــم ڕێشەن
ئــەر تــۆ مــەزانــی مــن فــەضلــم چــێشەن!
غــورووری بــەرزیت بــەر مــەشۆن جــه سەر
مــــەبـــی وه پـــەنـــدم تـــا (یـــوم المحشر)
فــەضلــم حــەزرەتــەن فــەخــر کــائــیــنــات
بــاعــیث ئــیــجــاد کــولــل مــەوجــوودات
حــەق وێش فــەرمــاوان (لــولاك لــولاك)
پــەی ئــەو سازنــا نــۆ تــاق و ئــەفــلاك
وەگــەر نــە گــەردوون نــە لــەوح نــە قــەلــەم
نــە مــەلائــیــکــان خــاص مــوحــتــەرەم
نە عەرش نە کورسیی نە بەهەشت نە حوور
نــە جــۆی سەلسەبــیــل نــە بــادەی طــەهــوور
نــە ئــەصل طــووبــا نــە حــەوز کــەوثــەر
نــە کــەوکــەب نــە مــاه نــە پــەروین نــە خــۆر
بەڵێ هەم نە خاك نە وەحشیی و طویوور
نــە بــەحــر، نــە بــەڕ، نــە مــاهــی، نــە مــوور
هــیــچ کــام نــمــەبــین نــە رووی دەور دوون
سیــوای ذات پــاك یــەکــتــای (لــم یــکــن)
شەهــەنشای شاهــان تــاك تــەنــهــای فــەرد
پــەی حــەبــیب وێش یــە گشت ئــیــجــاد کــەرد
نـــــامش دەوای دەرد دەردەدارانـــــــەن
ثــەنــاش شەفــاعــەت گــونــاهــکــارانــەن
شەمــع جــەمــع پــاك ئــەنــبــیــاو ئــادەم
(سیــد الــکــونــیــن) ڕەسول خــاتــەم
جــەنــاب حــەزرەت مــوصطــەفــا مــورسەل
سەفــەری مــیــعــراج قــاپــیــی (لــم یــزل)
ڕەشیـــد دیـــوان دەهـــــەنـــدەی داوەر
شارەزای نــۆ طــاق فــەلــەك ئــەخــضەر

سەمیع جە سرووش دانای (لم یکن)
(أدن یا احمد مجتبی أدن)
ئاگای خەڵوەت، پادشای بێ عەیب
مەئذوون مەحرەم جە ئەسرار غەیب
ئەشرەف مەخلووق جە مەه تا ماهیی
(عزیز العزت الاهی(!) )
سەردار زومرەی پێغەمبەران گشت
بەرهەمزەنندەی کەلیساو کەنشت
شای بوراق سوار سالار مەحشەر
عاصیان جە نار دۆزەخ نەجاتدەر
ئومێد عالەم کوبرا شەفاعەت
شەفیع دیوان غەوغای قیامەت
سەرخێڵ ئەفواج ئەنبیاهانەن
خاك پاك تاج تەمام شاهانەن
جە نوور... شای (خیر البشر)
مونەووەر بیەن شێوەی ماه و خۆر
جوبرەئیل دایم پیادە راشەن
میکائیل غولام پابۆس پاشەن
(حملة العرش) خاکەسارشەن
زومرەی مەلائیك ئینتیظارشەن
موشتەری و میزان مەگەر بەندەشەن
زوهرە و عەطارید سەر ئەفگەندەشەن
راستەن خۆ بە هەشت (جنة المأوى)ن
(ابوی) حەزرەت زەڕە پێش یاوان
طووبا شکفتە ناگا دیاشەن
حووران حەسرەتمەند لوطف عەطاشەن
وە میقدار ئەرز بەرزیی سەماوات
وە دیدار پاك محەمەد صەلەوات

ئاسمان! تاکەی بڵندەن ناڵەت؟
ئاسمان! وەسەن جەهل و خەجاڵەت
ئاسمان! زانای من کام زەمینم؟
ئاسمان! پەی تۆ خاتر غەمگینم
ئەو رۆ قیامەت مەبۆ ئاشکار
لوولەت مەکەران چون لوولەی تۆمار
دیدەت مەپۆشۆ پەردەی شەوەزەنگ
چون... کەساس مەکەن وە بێ دەنگ
خۆ من جەو دەمدا چون بوردەبارم
جە سایەی حەزرەت هەر بەرقەرارم
هەنی مەدەر لاف سەرکۆنە و تانە
هەرگیز وێت جە کەس زیاتر مەزانە
جەوابت نیەن حەرفت گشت تەمام
(الامر مطاع، باقي والسلام)
جەوابی ئاسمان رەش
ئاسمان جە حەرف زەمین مل کەچ کەرد
جە گفتوگۆی وێش پەشمانیی بەرد
واتش: ئەی زەمین جە لای کێت وەندەن؟
حەرفت یەکایەك دانا و پەسەندەن!
ئافەرین جە فام دەرگەی عەظیمت
رەحمەت جە ئوستا دەرکەی تەعلیمت
من بێ قەرین بوود نابوودم
جە لای سەرزەمین نیەن وجوودم
تۆ جە واتەی من دڵ مارە وەتەنگ
(آمنا صدق) سەرم دا لە سەنگ
یەقین هەرکەسێ مەغروویش کەردەن
خوداوەند پایەش وە پەست ئاوەردەن
منیچ مەغروور بیم وە نادانی وێم

شەرمـەنـدەگـیـی تـۆ وەی طـەور ئـامـا پـێم
زەمـیـن! تـۆبـە بـۆ هـەنـی نـەکـەم بـاس
تـۆ پـارچـەی قـابـیـل مـن پـارچـەی پـەڵاس
هـیـچ مـەچـۆ وە شۆن کـەردەی نـاگـەردم
بـویـەر جـە تـەقـصیـر وەردەی ویـەردم
ئـەگـەر ئـادەمـەن ئـەگـەر هـەم خـاکـەن
ئـەگـەر مـەلایك ئـەگـەر ئـەفـلاکـەن
گشت هـەر حـەزرەتـەن دایـم پـەنـامـان
مـەبـۆ جـە مـەحشەر شەفـاعـەتـخـوامـان
(قـادر) وە سەرگـەرد ئـەبـرۆی تـاقش بـۆ
فـیـدای گـەرد سم پـای بـوراقش بـۆ
هـەرچـەند عـیـصیـانـم جـە حـەد بـەرشیـەن
شمـارای دەفـتـەر حساوش نـیـەن
شووم و بـێ عـەمـەل هـەم بـێ طـاعـەتـم
مـەبـۆ تـۆ بـکـەی هـەم شەفـاعـەتـم

تمت شد ازدست حقیر سراپا تقصیر مام رشید در شهر سلیمانی گرد شیخ محی الدین در خانەی حاجی عبدالله زرگویزی تأریخ سنە ١٩٧٠، سنە ١٣٩٠هجری»(*)

(*) لە دەستخەتێکی بچکۆلەی مام رەشید وەرگیراوە.

## فەنایی

- -(**)

دیــــدە شەهـــــلاشەن   دیـــدە شەهــــلاشەن
مـــاسان هـــەراسان  دیـــدە شەهــــلاشەن
تـــوویـــا سەرگـــەردان قـــەدد و بـــاڵاشەن
دڵ خــــاو پـــــەرێ شەوق خــــاڵ ئـــاڵاشەن
صۆفـــیـــان سەفـیـل شەم صیـفـاتشەن
نـــەسیـم ئـــەرواح مـــەنـد دیـدەی مـاتشەن
عـــالـــمـــان مـــەعـلـوول تـــای بـــەڕەزاشەن
وێڵ و دەربــــــەدەر قــــــاش سیــــــاشەن
صەد نـــەوفـــەل نـــە داخ هـــەلاهـیـل نۆشەن
بـــەهـرام جـــە بـــەهـرەش قـــەتـرانـی پۆشەن
قـــەیس ئـاوارەی زوڵـف چـون حـەیـتـارشەن
مـــوبـــتـــەلای عـــەیـــنـــەیـــن سورمـــەدارشەن
سەمـــــەنــــدەر سۆزان دانـــــەی خــــاڵشەن
دێوانــــەی دەردیــــن شەم مـــیـــــثـــــالشەن
فـــەرهـــاد فـــریـــفـــتـــە پـــەرێ دیـــنشەن
جـــە قـــەیـــران مـــەوات ئـــەو شیـــریـــنشەن
گشت عـــالـــەم حـــەیـــران جـــامـــە پـــۆششەن
زەعـــــیـــــف پـــــا زەردەی بـــــنـــــاگـــــۆششەن
جــــانـــــی جــــان دادەی گـــــۆشوارە شەن
غــــەریب و ئــــــەسیـــــر شێوە و چــــارەشەن
(فـــەنـــایـــی) فـــانـــیـــی لـــێوەی تـــەورشەن
مـــەجـنـوون چـوڵـگـەرد دەست جـەورشەن

(**) لە (رەشید/٥) وەرگیراوە.

## فەهمی

دەستخەتێکی بچکۆلەم لەلا بوو شیعری شاعیرێکی تێدا بوو نازناوی (فەهمی) بوو شیعرەکان بەخەتێکی خۆش نووسرابوونەوە، کە ساڵی ١٩٧٦ لە لایەنی ئەمنی بەغداوە دەسگیر کرام و ماڵەکەم پشکنرا کۆمەڵێ دەستخەتیان بردم یەکێکیان ئەو دەستخەتە بوو.

ئەو کاتە دەیانوت (فەهمی) نازناوی شیعری مامۆستا سەید عەلی.... ئەو شیعرانەیش شیعری ئەو بوون، بەڵام پێش ئەوەی بیاننووسمەوە یان سوودیان لێ وەربگرم بەو دەردە چوون کە چوون!

مامۆستا حەمەبۆریش دەڵێ: (فەهمی) نازناوی شیعری رەئووف ئاغای برای مەحموود ئاغای هەمەوەند بووە و شیعری جوانی بووە.

ئەم پارچە شیعرە لەم کەشکۆڵەدایە بە نازناوی (فەهمی) نازانم شیعری کام لەو دوو (فەهمی)یە یان (فەهمی)یەکی سێیەمە.

بەهەرحاڵ لێرەدا تۆماری دەکەم بەڵکو لەمەولا بزانرێت شیعری کێیە:

وادەی سفـیـدی شکـۆفـەی پـیـریـن(*)
شکـۆفـەی بـاغـچـەی پـیری دڵـگـیـریـن
شکـۆفـەی بـاغـچـەی پـیـری سفـیـدەن
مـایـەی مـیـوەی غـەم فـامـی هـەر ئـێدەن
نـە بـاغـچـەی سونـبـول تـار مـووری تـاردا
سپـیـی شکـۆفـەی پـیـریـم دیـار دا
مـاتـیـی و زویـریـی زاریـی و دڵـگـیـریـم
پـەی پـەی زیـاد کـەرد پـەژارەی پـیـریـم
ئـاخـر رۆی وەهـار نـەوجـەوانـیـمـەن
ئـەوەڵ رۆی پـایـز زیـنـدەگـانـیـمـەن
هـەنـاسەم چـون بـای خـەزان مـەخـێزۆ
پـەی پـەی بـەرگ شاخ شادیـم مـەرێزۆ
خـەدەنگ بـاڵام چـون کـەمـان خـەم وەرد
راست وە نـیشانـەی فـەنـام روو ئـاوەرد
کـەم کـەم پـیـریـی خـەم وە قـامـەت مـەدۆ
دەم دەم وەعـدەی رۆی قـیـامـەت مـەدۆ

---

(*) ئەم پارچە لە لاپەرە (١١٢)ی کەشکۆڵی ژمارە دووی مام رەشید هەمەوەندا دووبارە بووەتەوە.

پـیریـی یـەکسەر زۆر جـە زانـووم سەنـدەن
سەر وە گــەردنــدا هــەر وە زۆر بــەنــدەن
ساقــی پــام بــەستــەی زنـجـیـر پـیـریـن
دەستـم دامــانت وەعـدەی دەستـگـیـریـن
بــە وێت مــەزانــی وەخـتـم بـیٚ وەختــەن
پـلــەی رای سارای قـیــامــەت سەختــەن
ئـوفـتـادە و خـەستـەم چـارەی پـیریـم کـەر
وە جـامـیٚ جـە مـەی بـۆ دەستگـیریـم کـەر
چــابــوك بــۆ رەفـتــار دڵ وەی رەنــگــەوە
خــەرامــان بــەو نــاز بــاڵای شەنــگــەوە
جـامت جـەم ئـاسا لـەبـرێز کـەر جـەمـەی
پـێم نـۆشکــەر وە یــاد بــەزمـئـارای کـەی
مــەستـیـی وە پـیــران جـەوانــی مــەدۆ
هــێز دووبـــارەی (زرانـــی!) مــــەدۆ
زرنـگــەی گـۆش وێم پـێم مـاچـۆ وە تـاو:
گــاهــیٚ خـــەبــەردار، گــاهــیٚ سەرحساو
هـیـچ وە کـەس نـیـەن نـە گـۆش نـە هـۆشم
مـن پـەنبـەی غـەفـڵـەت کـەڕ کـەردەن گۆشم
نـەی گـوزەرگـای تـەنگ بـازاڕ چـەپـگـەرد
هـەرکـاتـیٚ زانـای ئـەجـەل سمکـۆم کـەرد
بـڵـنـد کـەرد وە سۆز صەدای دڵـتـەنـگـی
بــەڵــکـم بـێدار بـۆ جـەی خــاو سەنـگـی
هـای غـەفـڵـەت تـاکـەی هـامفـەردان ویـەرد؟
بــێدار! بــێدار! کــاروان کــۆچش کــەرد(*)

(*) ١- دەنگی گێتی تازە، ژ: ١٠، بەرگی :٥، ل: ٢٠٥.

## قادر

### ١(**)

دڵـــــم تـــــار بــــــیـــــــەن... ...
هــەی مــوسوڵــمــانــان دڵـم تـار بـیـەن
هــەرچــەنــد مــەگــێڵــووم دڵ دیــار نـیـەن
نــەزانــام جـە کـۆ گـرفـتـار بـیـەن؟
چـــەنــد پــەی دڵ گــێڵام وە شارانـــەوە
وە دڵـــە دڵـــە جـــە مـــاڵانـــەوە
خـەڵـقـان مـەواتـن: غـەمپـۆش کێت مـەردەن؟
واتــم: هـــامسەران دڵــم گــوم کـــەردەن.

***

### ٢

ئـــــازیـــــزم تـــــاکــــــەی؟
زووخـــاوی دەروون نــۆشانـم تـا کـەی؟
بـــەرگ عــەبـداڵـیـم پـۆشانـم تـا کـەی؟
کـوورەی گـڕەی نـار جـۆشانم تـا کـەی؟
زایــەڵـەی قـەشیـوون گـریـانـم تـا کـەی؟
لــە دووریــی بـاڵات بـریـانـم تـا کـەی؟
سەر تـا پـا سفـتـەی زووخـاڵم تـا کـەی؟
پــەری وەصڵ وێت بـەدحـاڵـم تـا کـەی؟
بـۆ بـەشق نـامـەی خـودا و پـێغـەمبـەر
هــەم بـە حـاجـەتـی ئـیـمـامـان یـەکسەر
رەحــم کـــەر وەحـــاڵ دڵـــەی زەبــوونــم
بـــا بـــەس بــۆ هـــەوای سەرد دەروونــم
ئــەتـۆ لـەیـلـەنـی ئـەمـن مـەجـنـوونم
وێنـــەی دێوانـــە ئـــاوارەی تـــوونــم

---

(**) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

## قوباد قەدیم

(*)- -

بـــــــای شەمـــــــــاڵ ڕێشەن ... ...
سفـتـەی دڵ جـە داخ مـەیـنـەتـان ڕێشەن
نـەیـار نـە یـاوەر نـە قـەوم و خـوێشەن
کـەس نـمـەزانـۆ مـن حـاڵـم چـێشەن
لـە عـاجـز عـاجـز لـە پـیـران پـیـرم
گـەردەن گـەبـر طـەوق ڕەوق زنـجـیـرم
وەهـار لـە لـەیـلاخ لە کوردە مـاڵ بـیـم
لـە پـای وەفـراوان چـەشتـەی زولاڵ بـیـم
مـیـرزای خـاتـوونـان شۆخ و شیرین بیم
کـاکـەی کنـاچـان زوڵف عـەنبـەرین بیم
بای شەماڵ ئامان بەم جەستە و حاڵە
ئـەم لاشەی زەعـیـف زەردی جـەمـاڵـە
ئەم لاشەی بیمزەرد بی نای کەفتە من(!)
لـە نـاڵـەی کوهـزاد شەو نـەسرەفـتـە مـن
چابوك سوار بیم جە مەیدان باش بیم
صاحێب جەوانان قەوم و قەرداش بیم
میر سەرحەدگیر لای خان ئاشوور بیم
جـە کـردەی بـەدی یـانـە خـاپـوور بـیـم
نـەشەن بـە شایـی نـەنـیشوون بـێ خـەم
نـەکێشوو سورمـەی سێوەنـگـی نـە چـەم
نـامـم نـە رووی سەنگ سەنگـتـاش غـارە
صەلـەوات بـکـێشۆن دەستـگـام دیـارە

(*) لە (ڕەشید/٥) وەرگیراوە.

## گۆرانی

ــ ــ(*)

شاهــــــــــــم شادیــــــــــــەن... ...
بـــەزم نـــەوهـــالاَن هـــەم ئـــازادیـــەن
بــەزمـئــارای مـەجـلـیس سـتـارە و مـاهـن
نــەشئــەی سەروەشیـی شاهـ و گـەداهـن
پــۆل نــەوهـــالاَن هـــەر یــەك جــە لایـێ
مــەكــەران سەیـران وە نـیـمـنـیـگـاهـێ
گـــا دەم وەخـــەنـــدە چـــەم وە ئـــیشارە
مـــەرەقـــصان وەرەقص گـــۆش و گـــوارە
سەمـــای دەسمـــالاَن رنـگــەی نـــەوهـــالاَن
وشارای پـــەنـــجـــەی پـــڕ نـــە خـــڕخـــالاَن
لـــەرەی لـــەرزانـــە و پـــڵـــپـــڵـــە و لاگـــیـــر
سۆز مـــەدا وە جـــەرگ شێران شێرگـــیـــر
هـــاڕەی مـێـخـەكـبـەنـد كـەمـەرەی كـەمـەر
ورشە و بـــریـــقـــەی تـــاقـــیـــە و كــلاَوزەڕ
گـــردیـــن رازیـــان هـــەر یـــەك وە رەنـــگـــێ
تـــەن پـۆشان وە بـــەرگ مـــەتـــای فـــەڕەنگی
هـــەر یـــەك ئـــیـــنـــتـــیـــظـــار پـــەرێو یـــارێوەن
هـــەریـــەك چـــەمـــەڕای وەفـــادارێوەن
خوصووصەن شەخصێ پەرێ پەیكەری
شاهـــان پـــەسەنـــدەن دلـــبـــەر دلـــبـــەری
رەعـــنـــا قـــامـــەتـــێ هـــەم رەعـــنـــا تـــامـــێ
ئـــاهـــوو سەرقـــەتـــار شای پـــەری سامـــێ
دایـــــر شابـــــازێ شای شەكــــــەر ڕازێ
عـــاشق كـــوشنـــدەی پـــڕ غـــەمـــزە و نـــازێ

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.

روخساره بـەدرێ، دوو هـەفـتـە مـاهـێ
پـێشانـی قـەمـەر، ئـەبـرۆ سیـاهـێ
مـوژانـان خـەدەنگ شۆخ شیرین شەنگێ
نـەزاکـەت دەنـگـێ تـێکـەڵ وە رەنـگـێ
دەس پـڕ خـڕخـاڵـێ دڵ بـێ مـەلاڵـێ
قـۆڵ و بـازوبـەنـد فـەیـرۆزە خـاڵـێ
قـەدو کـەمـەر بـەنـد (آلـدوزکـو!) هـەری
دڵ پـڕ نـە هـیـجران شەرم و شەوهـەری
تـەن دابـی نـە تـۆی ئـالای زەڕنـیـگـار
دێبـای پـڕ جـە نـەقش والای دڵ فـگـار
چون غەزال مەس رەعناوە (مس مس!)
وە نـاز سەرچـۆپـی گـەرتـە بـی وە دەس
وە رووی نـازەوە هـەوادا دەسمـاڵ
سۆز مـەدا وە جـەرگ شاە کـەمـەرلاڵ
جـە هـاڕەی خشڵ زڕەی لـەرزانـە
سەنگ مەدا وە بەخت خوێش و بێگانە
جـا خـاڵـی نـە بـای جـاگـەت خـاڵـیـەن
تـەمـام ئـەی عـەیشە جـە لام تـاڵـیـەن

## کەلامی مەلا مەحموود[١]

**١** (*)

کـۆڕپـە حـەیـتـاران تـووك طـاوس کـار
سەوزە کـلافـان چـون رشتـەی زونـنـار
چون رەقاص رەقص صەدای (سخ!) ساز
وەبـای بـادوەشێن مـامـا وە پـەرواز

(١) نازانم ئەم مەلا مەحموودە کێیە. شاعیرێك هەیە بەناوی مەحموودی حەمە پاڵەوان نازانم لە تەك ئەم مەلا مەحموودەدا یەکدەگرنەوە یان نا.

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

مــەشنــیــا وە بــان قــورص قــەمــەردا
گاهـ وە رووی میحراو گاه وە حەجەردا
هەر لادێ صەد جار دڵەی پڕ جە دەرد
بــەو زونــنـــارەوە طــەوافش مــەكــەرد

## مەفتوون

**١** (**)

هامسەران چارەی هیچكەس شووم نەبۆ
هـیـچـكـەس گیرۆدەی رای عـەدووم نـەبۆ
مــن وەی غــەریــبــی دڵــەی ڕێشەوە
وەی نــاڵــە و فــوغــان سزا و ئـێشەوە
وەی دوورد دەروون كــــوورە ئــــاساوە
وەی رووح سەراسیــم تــەن تــەواساوە
وەی نــاتــەمــامــی ضەعـیـف حــاڵـەوە
وەی نـەحسیـی تـاڵـەی بـەدئـیـقبـاڵـەوە
چەرخ وەی بێ ڕەحمیی ساڵ وەی قاتیە
مــاڵ وەی بــێ نــانــی دڵ وەی قــاتــیــە
تــەن وە بــێ قــەبــاو سەر وە بــێ دەستــاڕ
كەفتەم من وە كونج یانەی تەنگ و تار
فــەڵــەك وەی سزام هــەر نــاڕازیــیــەن
پــەی فـەتـوای قـەتـڵم جە كارسازییەن
نـــە سەر مـــەبـــازۆ نـــە سازۆ چـــارەم
نــە مــەدۆ مـەڵـهـەم دڵـەی صەد پـارەم
هەواش كەردەن سەرد باران بە جۆشەن
هـــوونـــاو دەروون دڵ وە خـــورۆشەن
ئـەڵـبـەت مـن دوورم جـە راگـەی ئـیسلام
گـیـروەردم جـە نـاو قــەوم كـەچ كـەلام

---

(**) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

یاران سەیرکەران من چەند گیان سەختم
چەندێ بەد ئیقباڵ چەند من بەدبەختم
جەی وەخت سەردیی ئەوەڵ زمستان
سێ رۆ مـوارۆ دەستان بە دەستان
یانە چون مەغار وە بێ نارو دوود
هەر ناڵەم مەیۆ وێنەی دەرد ئالوود
نە من پارەم هەن نە کەس پارەدار
نە کەسێوتەر هەن رەحم کەرۆ بەی کار
ئەر فیرار کەردم بە قەطرە و دەوان
ماچان: بێ جیهەت جە خۆشیی لوان!
یارەب خۆت موخبیر مەزانی جە حاڵ
چۆنن زیندەگیی عومر بەد ئیقباڵ
وێت رەحم نەکەی موشکیلەن کارم
گیروەردەی پەیکان قوللاب ژارم
ئەر وێم نەجات دەم دڵ مەبۆ پارە
مەبۆ بنیشم چارم ناچارە
حەکیم جە دەردم وێش وستەن کەنار
هیچ نمەپەرسۆ رای چارو ناچار:
بیمار مەندەنی یاخۆ مەردەنی؟
میزاجت گەرمەن یاخۆ سەردەنی؟
تیماری حەکیم بە دڵ نیا بۆ
مەبۆ چون (مەفتوون) روو جە فەنابۆ

**۲**(*)

مەهـ سیمای شیرین عەرعەرین قامەت
لەفظ دەوای مەعجوون شیفای گشت زامەت
خەرامان چین سفیدتەر جە بەت
طاوس نمای دوور مەیل و خاڵۆ خەت

(*) لە (رەشید/۲) وەرگیراوە.

تـەرتـیب دا جـەمـین دائـیرەی مـەهـوەش
تیٚ نیشان کەردەن خاڵ وە هـەشت و شەش

***

صاحـێب فـەیـرۆزە و مـرواری و لاڵـەن
ئـاهـیـردان وە مـاڵ وێرانـە مـاڵـەن
نـەیشاپـوور دەور مـانـی خـەیـاڵـەن
مەعلووم ئەو گەنجوور فەیرووزە و خاڵەن
ثەبت کەردەن جە لەوح سیەین مونەققەش
فەیرووزە نە جای خاڵ دوو هـەشت و شەش

***

مـوشکـیـن کـلاڤـان ئـاوێزان کـەردەن
سەر نـەسەر ئـاوێز فـەوق پـاش بـەردەن
ئـەبرووان قـەتران بـێ خـەطـاط رەشتـەن
نـەو سوەیـل (لـنـجـەی تـیـراو چشتـن!)
نـەو سوەیـلـی رەنگ مـەسازۆ وە نـەخش
بـیـان بـوینـان خـاڵ دوو هـەشت و شەش

***

شوعـلـەی پـێشانـیش خـاوەر مـەبـێزۆ
بـێ خـاوەر ڕێزەی ئـەنـوار مـەڕێزۆ
سیـانـەرگسان جـە خـاو مـەخـێزۆ
بـە مـژان هـوون چـەنـد کـەس مـەڕێزو
زەڕ زنـجش پـۆشان زەنـگی مـار حـەبـەش
دایم نە شەڕەن خاڵ دوو هەشت و شەش

***

حـەنـایـی پـەنجەی بـلـوور بـێگـەرد
شەوق مـەدۆ چـون خـۆر لـیـمـووان زەرد
خالق پەی قەندیل جەننەت ئیجاد کەرد
جە دیدەن چەند کەس گیان جە راش سپەرد

پەرێ ئێد کێشان خەدەنگ جە تەرکەش
قاتیلەن پەی عام خاڵ دوو هەشت و شەش

***

کەمەر باریکەن موو جە لاش مەحکەم
ماچی بلوورەن لێش مەگرێو شەم
دوو شەمامەی زەرد نام نیان دوو مەم
یا بەی یا لیمۆ یا دوو قوبەی شەم
نەدیەنم مەر تورك تەتار سەرکەش
جەلاد ڕۆح بۆ خاڵ دوو هەشت و شەش

***

ئەر ببۆ جارێ تەشریف باوەرۆ
وە بێ قیامەت مەحشەر ماوەرۆ
ئەو وەخت مەوج هوون جە دڵ مەکەرد نەخش
بوینام وە چەم خاڵ دوو هەشت و شەش

***

راسەن یە لەیلەن لەیل من نیەن
لەیل صاحێب شەرط میرزای ثانیەن
لەیل من فرێ مەینەتان دیەن
سەر تاپا وە تۆی قەلاخی شیەن
(مەفتوون)م میرزام چون تۆ دەروون نەخش
پەی لەیل عامیر خاڵ دوو هەشت و شەش

**٣**(*)

میرزام سفید سۆڵ
زوڵف دەستەی کڵاف باڵا سفید سۆڵ
شۆخێ و تەڕلانێ نازك خەرامێ
غەمزە و ناز فرۆش زوڵف سیا دامێ
منش وە حەڵقەی دامش کەردەن گیر
نەجاتم نیەن تا مەردن ئەسیر

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

هـــەرچـــەنـد مـردیــا وە نـیـم نـیـگـای نــاز
ئــەرواح جــە لای مــن مــەکــەردش پــەرواز
کـــەمــــانش وە دەست خـــەدەنگ جـــە زامــــان
وێنـــەی قـــەزای قـــەصت نـــەدارۆ ئـــامــــان
مــژانش قـــەتـــران چـــنگ وە هـــوون رشتـــەن
مـــەزەو چـــزەی زام عـــاشقـــان چـــەشتـــەن
ئـــەر بـــەیـــۆ جـــارێ دیـــدەش بـــنـــمـــانـــۆ
جـــە وەردا ئـــەجـــەل پـــەرێش مـــەکـــیـــانـــۆ
ئـــامـــان یـــەك هـــوونـــرێز بـــێ ئـــامـــانـــێوەن
شابــــــاز شەشدانگ شیـــــروان لانـــــێوەن
رەوێڵـــەی رەمـــکـــێش ئـــاهـــووی تـــەتـــارەن
گـوڵـخـونـچـەی بـێ غـەش رەوەندەی خـارەن
چـون ئـازیـزمـەردە قـەلاخـی سەربـکـەن(!)
دیـدە و دڵ هـوونـیـن سیـاهـی جـەرگـەن
لـێوش نـەکـەردەن واز بـە شەکـەرخـەنـد
وێنـەی غـونچـەی گوڵ دەهـەن کـەردەن بـەند
پـــــەشێو زارەن، دەروون مــــاتــــەمــــەن
کـۆگـای خـەم خـەرمـەن پـەژاران جـەمـەن
مـەگـەر ئـیـنشاڵـڵا بـە لـوطـف رەحـمـان
شاد بـووم وە بـاڵاش لاقـەیـد جـە غـەمـان
بـیـاونـۆش وە وەصڵ دڵ سووچـیـای وێش
سارێش کـــەرۆ رێش زام تـــیـــر نـــێش
خـەلاص بـووم جـە قـەیـد ویـەردەی ساڵان
شاد بوو چەنی دۆست شای سەوسەن خاڵان
(مـەفـتـوونـی ) کـوشتـەی قـەلاخـی پـۆشەن
چون مەجنوون کەڵپۆس سەوداش نەدۆشەن

٤(*)

شابـــاز شەشدانگ نـــە جـــەمـــع خـــاسان
رەوێڵـەی رەمـكـێش شای مـودبـیر مـاسان
سەر قــەتــارەی جـەیـر جـە (كل !) هــەراسان
سەربــاشقــەی كـەڵـڕم مـوشكـین هـەنـاسان
داخـــــدار تــــۆن دڵــــەی صەد پــــارە
ئــــاوارەن جـــە زێد دڵـــەی ئــــاوارە
بـیـنـایـی عـەیـنـەیـن ضیـاش نـەمـەنـدەن
وە تـاقـی ئـومـێد زیـنـدەگـیش كـەنـدەن
كــــەسێ دەردەدار غــــەریب شار بـــۆ
دیـدە نـابـیـنـا جــە خـاص بـێزار بـۆ
بـێ كـەس بـێ دەستـگیر بـێ دەواو حـەكیم
خەلاصیش چۆنەن نەی جای ترس و بیم؟
كـوشتـە بـۆ كـوشتـەی یـار دڵ جـە سەنگ
تـەرسای بـتـپـەرست دڵ مـائـیل وە جـەنگ
بـێ رەحـم و ئـیـنـصاف بـێ وەفـا و مـروەت
دەست كـێشا وە نـار یـەكـێ گـۆزەی نـەفت
گـا نـەفت گـا ئـاهـیر گـا تـیر مـەشانـۆ
دەردەدار مــــەبـــۆ چـــە طــــەور بمانـــۆ؟
قـیـبـلـەم ئـەر صەد تـۆ شۆخ و شەنـگـەنـی
حـەیـفت هــەر ئـێدەن دڵ جـــە سەنـگـەنـی
ئـاخـر تـۆ صەنـەم مـن صەنـەم پـەرست
رەحـــمـــێ لازمـــەن شۆخ دیـــدە مــەست
كـــافـــر رەحـــمش بـــۆ نـمــەدۆن سزاش
راحـەت مـەدۆن پێش جـە تـەنخوای جـەزاش

---

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

### ٥(*)

مـــــــيـــــــــرزام ئـــــــــــازارەن...

مــيــرزام دڵ جـــە دەست دەوران ئــازارەن

كـۆگــای خـەم خـەرمـەن شاديـم فـيـرارەن

ستـــــارەی سەعــــدم هـــــەر نــــە پــێوارەن

مـەيـنـەت رووش كـەردەن، نـامـەد ديـارەن

راحـــەتـيـم كـۆچ كـەرد، صەفـــام بـێزارەن

دڵ هــەر جــە وەسواس بـيــنــايـم تــارەن

خـــاتــرم خـەستـەی خـەمـيــن و خــارەن

نـيشانـەی ئـيـقـبـاڵ چـەفـتـيم نـە كـارەن

دڵ جــۆش و خــۆن نــۆش قـنـيـاتـم ژارەن

جـۆش هــەرس وێنـەی سەيـل بـەهـــارەن

سەر نــووك نـــەشتـــەر نــە دڵ هـــەزارەن

دڵ وە ساخ غــــــەم زەلـــــيــــل و زارەن

بـێ خـەبـەر جـە فـيـعل لـەيل و نـەهـارەن

خـەتـای كـەس نـيـەن بـەختـم بـەدچـارەن

نـەونـەهـاڵ گـوڵ بـاغـچـەم بـێ بـارەن

مەحرووم جە گوڵ گەشت سەير و شكارەن

نــائــومـێد جــە وەصڵ فــەصڵ بــەهـــارەن

(مــەفـتـوون) ديـدە و دڵ ئـيـنـتـيـظـارەن

چـــەمـــەڕای ئـــامـــای دەلـــيــل يــارەن

---

(*) لە (رەشيد/٢) وەرگيراوە.

٦(*)

چـــــوڵ نشیــــــنــــه خـــــۆم

چـون قـەیس بـێ بـەرگ چـۆڵ نشیـنـە خـۆم

بـەخت سیـاو شووم دڵ خـەمـینـە خـۆم

مـەحـرووم نـە دیـدار دنـیـاو دیـنـە خـۆم

ئـارامـەنـدەی دەور بـێدیـیـانـە خـۆم

ڕەفـیـق وەحشی و دێریـانـە خـۆم

سەرسام سادار زەدەی دێوە خـــــــۆم

پـابـەست زنـجـیـر مـەکـرو ڕێوە خـۆم

دوورکـەفـتـەی وەتـەن هـەراسانـە خـۆم

مـەحـرووم مـەجلیس گشت خـاسانـە خـۆم

سەرتـاپـا سفـتـەی گـڕەی نـارە خـۆم

دڵ پـارەی قـولاب نـێش خـارە خـۆم

دڵ مـەلـوول خـەم ڕسوای عـامـە خـۆم

شەیـدایـی بـێ هـۆش عـەقڵ و فـامـە خـۆم

وە تـیـرو تـانـەی نـاکـەسانـە خـۆم

دوستـاخ هـەردەی کـوردستـانـە خـۆم

مـەحـبـووس زنـجـیـر خـەیـاڵانـە خـۆم

مـایـەی فـکـر و هـۆش وە تـاڵانـە خـۆم

ڕووزەرد دیـوان هـامسەرانـە خـۆم

گـیـرۆدەی مـەیـنـەت دڵـگـرانـە خـۆم

بـێ قـەدرو قـیـمـەت جـە لای نـاسە خـۆم

تـەن لـوخت و عـوریـان بـێ کـراسە خـۆم

گـیـروەردەی فـەڕەنك تـازە دیـلـە خـۆم

کـەشتـی شکستـەی بـەحـر نـیـلـە خـۆم

---

(*) لە (ڕەشید/٢) وەرگیراوە.

مـــایـــەی لاو بـــەردە بـــێ هـــاومـــاڵـــە خـــۆم
دڵ سیـــای قـــەقـــنـــەس کـــۆی زووخـــاڵـــە خـــۆم
(مـــەفـــتـــوون) دەردان سەر ئـــەفـــگـــەندە خـــۆم
رووسیـــای دەرمـــاڵ خـــوداو بـــەنـــدە خـــۆم

٧(*)

یـــــــــــــــــاشا هـــــــــــــــــەزار ساڵ
یـــاشا ئـــەی درەخت تـــا بـــە هـــەزار ساڵ
تـــا ئـــەو رۆ دەوران دنـــیـــا بـــۆ بـــەتـــاڵ
بـــمـــانـــۆ وەی فـــەڕ وەی بـــەخت و ئـــیـــقـــبـــاڵ
بـــاڵاش صنـــەوبـــەو شیـــفـــاش صـــەنـــدەڵ بـــۆ
دائـــیـــم جـــە دەمـــاخ گـــوڵـــغـــونـــچـــەی گـــوڵ بـــۆ
(سیالش !) وێنەی سەرو سەهەند ئەفزا بۆ(!)
مـــەلـــەکـــان جـــە شاخ فـــیـــرقـــەش رەزا بـــۆ
تـــەرز و طـــەور بـــەرگش سەبـــز و خـــۆشنـــیـــگـــار
دایـــم  بـــدرەوشۆ چـــون لالـــەی بـــەهـــار
عـــەطـــرش وێنـــەی عـــوود دایـــم بـــخـــێزۆ
رایـــحـــەی عـــەنـــبـــەر جـــە لاش بـــە بـــێزۆ
چـــون مسك تـــاتـــار فـــەرسەنگ بـــە فـــەرسەنگ
عـــەطـــرش بـــنـــمـــانـــۆ وە هـــەر شاخ و سەنگ
مـــەلـــەك جـــە شاخـــەش تـــەسبـــیـــح بـــوانـــان
(شرابـــا طـــهـــور) جـــە رووش بستـــانـــان
حـــووران بـــنـــیـــشان جـــە سای سەهـــەنـــدش
مـــونـــەووەر کـــەران تـــەخت و پـــابـــەنـــدش
هـــەرکـــەسێ ئـــیـــسلام رای حـــەق شنـــاسەن
وێنـــەی مـــن دەردیـــن خـــەیـــاڵش پـــاسەن
بـــکـــەران گـــوزەر سای سەهـــەنـــد بـــێد
بـــداران رەونـــەق چـــون تـــەخت جـــەمشیـــد

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

چـــونــکـــە شنـــۆی بـــێد غـــەریب نـــەوازەن
هـــەواش فـــەرەح بـــەخش دەروون پـــەروازەن
تـــەسکـــیـــنـــی دڵـــەی زەدەی خـــارانـــەن
صەبـــووریـــی فـــیـــراق شنـــۆی یـــارانـــەن
هـەرکـەس چون (مـەفتوون) زەدەی خـەدەنگ بۆ
بـــار غـــەم بـــە دۆش دەروونش تـــەنگ بـــۆ
بـــنـــیشۆ نـــە پـــای سای سەهـــەنـــد بـــێد
بـــەڵ جـــە قـــاپـــیـــی حـــەق نـــەبـــۆ نـــائـــومـــێد

٨(*)

ئـــــــــــــالـــــــــــــوودەی دەردەن...
یـــە جـــەستـــەی مـــنـــەن ئـــالـــوودەی دەردەن؟
یـــە چـــیـــهـــرەی مـــنـــەن جـــە دەردان زەردەن؟
یـــە ئـــاهـ مـــنـــەن چـــون یـــەخـــبـــەنـد سەردەن؟
یـــە نـــاڵـــەی مـــنـــەن مـــەیـــۆ جـــە کـــاوان؟
یـــە لاشەی مـــنـــەن جـــە (هـــون!) ولاوان؟
یـــە زایـــەڵـــەی مـــن صوب نـــە سەحـــەردا؟
یـــە فـــریشتـــەی مـــنـــەن خـــاو وەنـــەش سەردا؟
یـــە مـــنـــەن فـــیـــراق ئـــەلـــوەدام بـــەرزەن؟
واوەیـــلا و شیـــنـــم جـــە هـــەزار تـــەرزەن؟
یـــە زاریـــی مـــنـــەن سەنگ مـــەتـــاونـــۆ؟
چـــون قـــەیس قـــەدیـــم لـــەیـــل مـــەلاونـــۆ؟
یـــە ئـــەشك مـــنـــەن شەتـــاو کـــەردەن لـــێڵ؟
یـــە فـــریشتـــەی مـــنـــەن لـــۆنگ وستـــەن وە پـــێڵ؟
یـــە مـــنـــەن بـــەرگـــم قـــەلاخـــیـــی رەخـــنـــەن؟
گـــیـــرۆدەی قـــولاب تـــۆڕدارم سەخـــتـــەن؟
یـــە تـــاڵـــەی مـــنـــەن چـــەواشەی دەورەن؟
یـــە بـــەخت مـــنـــەن ئـــالـــوودەی جـــەورەن؟

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

یــە چــەرخ مــنــەن چــەواشەی عــامــەن؟
یــە دڵــەی مــنــەن دایــم نــاکــامــەن؟
یــە دیــدەی مــنــەن پــەردەی تــەم پــۆشان؟
یــە ئــەروای مــنــەن جــام مــەرگ نــۆشان؟
یــە مــنــەن (مــەفــتــوون) صەحــرای نــەهــاتم؟
یــە مــنــەن دایــم کــۆی خــەم خــەڵاتم؟

۹(*)

عـــــــەلــــــیــــــم دانـــــــــا ....
کـــەریـــم کـــارساز عـــەلـــیـــم دانـــا
جـــەبـــبـــار قـــودرەت صاحـــێب تـــەوانـــا
سەبـــەبسازکـــار دانـــا و نـــەدانـــا
بـــەصیـــر بـــێ عـــەیـــن سەمـــیـــع بـــێ گـــۆش
رەحـــیـــم و رەحـــمـــان سەتـــتـــار سیـــرپـــۆش
مـــەعـــبـــوود بـــێ عـــەیب فـــەرد لامـــەکـــان
بـــێ نـــەقص و خـــەلـــەل کـــەرەم فـــراوان
نـــەقـــقـــاش تـــەصویـــر پـــەردەی نـــیـــهـــانـــی
مـــوبـــەڕڕا جـــە شیـــرك قـــەوم کـــوفـــرانـــی
حـــەکـــیـــم حـــازیـــق دەوای بـــیـــمـــاران
ئـــەنـــیس غـــەمـــخـــوار دەروون خـــومـــاران
دەلـــیـــل و رەهـــبـــەر گـــومـــکـــەردەی راهـــان
فـــرازنمای بـــەخت حـــیـــکـــمـــەت نـــمـــاهـــان
مـــوخـــبـــیـــر جـــە خـــەیـــاڵ دڵ وە دەردان رێش
صەبووریی جـەسـتـەی خـەسـتـەی جـەفـاکێش
مـەعـلـوومـەن خـالـیـق خـەلـقـەندەی عـامـی
حـــەیـــیـــی لایـــەمـــووت هـــەم لایـــەنـــامـــی
کـــەسی بـــێ کـــەسان فـــریـــادڕەسەنـــی
شەهـــەنشای عـــادیـــل هـــەم دادڕەسەنـــی

(*) لە (رەشید/۲) وەرگیراوە.

فەرموودەی وێتەن کەردەنی بەیان
ئیظهارەن جە عام چەند ئایەی قورئان
بێ ماوا و مەکان خالیق مەجید
(نحن اقرب من حبل الورید)
کەردەنت ئیظهار جە ئایەی موبین
(هو الرزاق ذوالقوة المتین)
هەم ئەمر وێتەن کەردەنت ئیجرا
(فان مع العسر) هەم (یسرا)
یارەب ئیستیدعای ئەی کەلب رووزەرد
جە قاپی رەحمەت (واحد الاحد)
ئەر صەد رووسیا و شەرمەسارەنان
دوور جە راگەی راست بەدڕەفتارەنان
تەرك ئەمرم کەرد نەهیم گرت وە پێش
شەیطان لەعین فرصەت زانا لێش
هەرچە تۆ فەرمای روو لێش نەکەردم
خەوف عەذابت جە دڵ نەبەردم
ئیظهارت کەردەن جە پەردەی حیجاب
فەرمانت ئایەی (شدید العقاب)
هەر کەس جە فەرمان ئەمرت بەرشیەن
زومرەی یاغییەن باوەڕش نییەن
بەڵام جەسایەی (سید الانام)
قاپی رەحمەتت وازەن پەرێ عام
بەیانەن جە ئایەی کەلام قەدیم
(ان اللە هو التواب الرحیم)
شەیتان وەی کردەی نافەرمانەوە
وەی ئەفعال قەجبێ سامانەوە
وەی رەهنومای کوفر وە عام نماوە
وەی نافەرمانیی ئەمر خوداوە

هـێمـا نـەکـەردەن قـەطـع رای نـەجـات
تـا ئـەورۆ نـەومـێد مـەبـۆ جـە حـەیـات
مـاچـۆ: جـە سایـەی لـوطـف خـوداوەنـد
چـونـکـە غـەفـوورەن ذات بـێ مـانـەنـد
فـــەرمـــوودەی وێشەن (ذات تجلّــــی):
(ولا تـــقـــنـــطـــوا مـــن رحـــمـــة الله)
هـێمـا ئـەو شەیـتـان ئـومـێدش هـەن پـێت
رای عـەفـو غـوفـران طـەلـەب کـەرۆ لـێت
مـن کـەردم عـیصـیـان جـە شەیـتـان بـەدتـەر
نـافـەرمـانـیـم هـەن جـە قـاپـیـی داوەر
ئـەر شەیـتـان خـەیـاڵ تـۆبـەش نـە کـەردەن
سوجـــدە وە جـــەسەد ئـــادەم نـــەوەردەن
چـون مـن جـە نـوطـفـەی (صفـی الـلـه)م
ئـــومـــەت حـــەزرەت رەسولـــولـــڵاهـــم
شەیـتـان بـێ تـۆبـەن مـن صەدجـار تـۆبـە
بـــاجـــەتـــی رەسوول بـــدەریـــم نـــۆبـــە
مـن بـە ئـیـخـلاصی تـۆ بـە لـوطـف وێت
نـیـگـاهـداری کـەر ئـەی بـەنـدەی سەرشێت
ئـیـبـلـیس لـەعـیـن مـن نـەدۆ وە یـاد
نـەشووم وە سەر فـیـکـر طـائـیـفـەی شەداد
صەد هەزاران کەس جە دەرگات بی خاص
بـە فـیـکـر تـۆبـە رای حـەقـیـقـەت نـاس
(مەفتوون) صەد روتبە جە وان کەمتەرەن
ئـەفـعـال زشتـم جـە حـەد ئـەودەرەن
بـەڵام کـەلب بـاب ئـەهـل ئـیـمـانـم
ئـیـنـتـیـظـار بـە لـوطـف ذات سوبـحـانـم

۱۰(*)

یـــــــاران ئـــــــاخـــــــرەن ...
یـــاران نـــیشانـــەی دنـــیـــا ئـــاخـــرەن
نـــێکـــی جـــە پـــێوار بـــەدی ظـــاهـــیـــرەن
عـــەلامـــات مـــەوجـــوود ئـــەر کـــەم ئـــەر فرەن
گـــردیـــن عـــەجـــائـــیب عـــەلامـــات بـــەد
پـــەیـــدا بـــی جـــە عـــام گشت جـــە راگـــە رەد
هـــەر چـــە خـــوداوەنـــد فـــەرمـــان بـــە رەسوول
جـــە نـــەص ئـــایـــەی کـــەلام مـــەقـــبـــوول
بـــیـــەن ئـــاشکـــار تـــەمـــام مـــەعـــلـــوومـــەن
نـــیشانـــەی ئـــیـقـبـاڵ مـوسوڵـمـان شوومـەن
مـــورشیـــد نـــادیـــار شێخـــان بـــێ شوونـــەن
واریـــعـــان نـــایـــاب زاهـــیـــد نـــگـــوونـــەن
دۆعـــا مـــوستـــەجـــاب نـــاڕەوا مـــەنـــدەن
عـــابـــیـدان خـــەرقـــەی تـــەقـــواشان شەنـــدەن
شاهـــان گشت زەنـــجـــیـــر نـــاعـــەدلـــی کێشان
زوڵـــم فـــەیـــلـــەقـــووس ئـــامـــان وە رێشان
وەزیـــران تـــەدبـــیـــر بـــەدی مـــەواچـــان
نـــەدیـــمـــان کـــەردەی کـــەچـــیـــی مـــەساچـــان
نـــاظـــیـــران نـــە فـــکـــر کـــەم و کـــەستـــەنـــان
غـــولامـــان قـــاپـــی شکـــات بـــەستـــەنـــان
نـــائـــیـــبـــان خـــەریك ریشوە مـــەگـــیـــران
خـــادم نـــیـــن وە تـــەنگ خـــاتـــر زویـــران
حـــاکـــم نـــاپـــەرسێ داد فـــەقـــیـــران
زاڵـــم نـــیـــن وە تـــەنگ نـــاڵـــەی ئـــەسیـــران
ئـــەمـــیـــران خـــەریك خـــەراجـــات سەنـــدەن
فـــەڕاشان ریشەی رەعـــیـــەتـــان کـــەنـــدەن

(*) لە (رەشید/۲) وەرگیراوە.

نـۆکـەر پـەی (قـلـخ !) قـەتـارە بـەسـتـەن
هـیـچ نـیـەن وە تـەنگ شکـات پـەرسـتـەن
مـیرزا و مـونشیـان هـەر یـەك کـار بـەدەست
دایـم هـەن جـە فـیکر فیعل بـەدی و کـەست
هـەر یـەکـیٚ جـە فـیکـر بـەدی کـەردەنـەن
بـەعـزیٚشان خـەریك شەراب خـوردەنـەن
بـەعـزیٚ پـەی زیـنـا جـە کـارسازیـیـەن
بـەعزیٚ هـەر خـەریك بـەچـچـەبـازیـیـەن
قـانـوون بـە حـورمـەت شەرع بـیٚ نموودەن
حـەق نـامـەعلـوومـەن نـاحـەق مـەوجوودەن
قـازیـیـان خـەریك ریشفـەت وەردەنـەن
چـرای راگـەی شەرع مـەخـفـی کـەردەنـەن
عـالـم بـیٚ عـەمـەل پشت کـەردەن بـە دیـن
وەردادەن جـە دەست رای صیـدق و یـەقـیـن
بـەعـزیٚ جـە مـەلا سیٚ سوورەش وەنـدەن
جـە قـازیـی کـاغـەز نـائـیـبـی سەنـدەن
کـەردەن وە تـاپـۆ هـەرکـەس ولاٚتـیٚ
هـەریـەك عـەشرەتـیٚ هـەریـەك دیٚهـاتـیٚ
بـیٚ خـەبـەر جـە کـار شەرع و ئـەرکـانـەن
بـەری جـە راگـەی دیـن و ئـیـمـانـەن
نـا بـەڵـەد جـە عـیلـم مـەسئـەلـەی طـەلاق
نـمـەزانـان حـوکـم صیـداق و نـیـفـاق
پـەریٚ شەش دیـنـار خـەیـاڵش پـاسە
مـەکـەرۆ عـیـلاج لـەفـظ (ثـلاثة)
بـە دیـن ویٚشان هـەرکـەس بـیٚ پـەروا
ریـجـعـیـە و بـائـیـن مـەکـەران دەوا
دەسـتـوور ئـەقـوام رەویـەی شەنـیـعـە
صیـغـەشان کـاغـەز بـەیـع و بـەدیـعـە

تـەعلـیـق نـەمـەنـدەن، خـولـع نـیـەن جـە کـار
تـەڵاق هـیـچ نـیـەن، تـەحـلـیـل بـە کـەنـار
نــیــکــاح فــاسـیــد بــیــەن وە عــادەت
جــە کــەس نــاپــرسن حــەرف شەهــادەت
یـەنـد زیـنـای بـیٚ حـەد جـە بـەیـن ئـیسلام
نـەمـەنـدەن جـە خـەڵق رای راستیی ئـەحکام
مـەخـلـووق یـەنـد لـیـبـاس مـەعصییەت پۆشان
دایــم پــەی حــەرامــواردەن مــەکــۆشان
هـیـچ حـەڵاڵ مـەحض نـیـەن جـە رووی عـام
حـــەڵاڵ وێشان کـــەردەن بـــە حـــەرام
شێخـــان شەب و ڕۆژ تـــەقـــوا مـــەکـــەران
جــە دیــوان حــەق شەکــوا مــەکــەران
عـومـرشان یـاوان بـە شەصت و هـەفـتـاد
مــەکـێشان ریشەی وێشان جــە بـنـیـاد
تـا بـەعـزیٚ بـاطـیـن پـەیـدا مـەکـەران
پــەی هــەواو هــەوەس وە بــاد مــەدەران
خـەلـقـان مـەکـێشان وە سایـەی کـەمـەنـد
بـە شیـن و زاریـی بـە زایـەڵـەی چـەنـد
تـۆبـەی بـەدیـعـەت مـەدەران پـێشان
یـا وە یـەك هـەفـتـە (یـاهـو) مـەکـێشان
بـەعـد چـەنـد هـەفـتـە دەروێشان دیـن
ئـەوەن مـەوەران حـەرام بـە تـەمـکـیـن
ئـەوەن مـەبـان جـفت زەوجـە بـیٚ نـیـکـاح
گشت بـەری مـەبـان جـە راگـەی مـوبـاح
ئـەوسا خـەیـاڵات خـەتـەرەی نـاشەرع
فـکـر قـەبـیـحـات بـیٚ بـەهـرە جـە وەرع
مـــاوەران وە دڵ هـــەر یـــەك جـــە لایـــیٚ
هـەر یـەك وە نـەظـەر، هـەریـەك خـەتـایـیٚ

هەرچە فیعل قوبح بەدی و خەبیثەن
خاترخوای مەجاز طەبع ئیبلیسەن
گردین وە جارێ مەگیران وە پێش
نیەنان وە تەنگ جەفای ئێش و نێش
خەلقان گشت ئەنگوشت عیبرەت مەگیران
تەپڵنامەی شێخ وە عام مەدەران
دەهان غەیبەت مەکەرۆن گوشاد
بە جارێ وێشان مەبان رەنج وە باد
دەروێش و صۆفی خەلیفەی سیڕپۆش
خەرقەی ریایی شەندەن وە رووی دۆش
ئیسە جەی ئەتراف جەی عەرصەو مەکان
جەی حوکم ناعەدل جەی ئاخر زەمان
حەڵاڵشان کەردەن دەروێش و صۆفی
نەظەر جە زەنان جە رای بێ خۆفی
باقیی مەخلووقات ئەقوام و میللەت
گردین وە جارێ کەفتەن وە ذیللەت
ئەهل مەسکوونی و عەشائیرنشین
طائیفەی عەرەب تورکان پڕ کین
گردین ئەشقیا یەکسەر شەروورن
جە رەفتار ئەمر شەریعەت دوورن
یەکێ هەر جە شۆن غارەت بردنە
یەکێ هەر نە فکر حەرام خواردنە
بەعزێ هەر خەریك ئیجارە کاری
بەعزێ هەرجە شۆن فیعل مرداری
ئەشقیا خۆشحاڵ کاسبان زەلیل
بێ کەسان جە شووم فەقیران عەلیل
فەرزەند جە بابۆ حەیا نەدارۆ
بابۆ فەرزەندش وە خاك مەسپارۆ

تـەرەحـوم نـیـەن جـە لای قـەوم و خـوێش
گشت کـەردن راگـەی بـەخـیـلـیـی وە پـێش
بـاران بـێ خـێرەن زەمـیـن بـێ فـەڕەن
مـەخـلـووقـات تـەمـام ئـالـوودەی شەڕەن
بـەرەکـەت بـڕیـان جـە رووی سەرزەمـیـن
رەحـمـەت نـەمـەنـدەن جـە سەمـای رەنـگـین
قـەحـطـیـی بـە دەوام (فـراخـی !) کـەمـەن
خـەزنـەی کـرم و مـار پـەی بـەعـزێ جـەمـەن
تــەمــاع زیــادەن نــەفسانــی زۆرەن
نـوور حـەق جـە رووی ئـیسلامـی دوورەن
کەس وە کەس نیەن هەرکەس پەی وێشەن
چەند کەس دڵشادەن چەند کەس دڵڕێشەن
نـەفسی نـەفسیـەن هـەرکـەس پـەی کـارێ
هــەرکـەس گـیـرۆدەی قـولـلاب خـارێ
عـەجـەب دەورێوەن کـەس نـەدیـەن وە چـەم
بـابـۆ پـەی فـەرزەنـد هـیـچ نـەدارۆ غـەم
وەخـتـێ فـەرەیـدوون نـیشت وە تـەخت زەڕ
دەوران دنــیــاش گشت ئــاوەرد وە فــەڕ
تـەمـامـی دنـیـاش وە سێ حـیـصە کـەرد
هـەر حـیـصەی وە دەست فـەرزەنـدێ سپـەرد
ئــیــرەجش نــیــا وە تــەخت ئــێران
سەلـم کـیـاست وە رۆم، تـوور پـەرێ تـووران
تـا وە چـەنـد هـەفـتـە دنـیـا ویـاران
بـێ خـەبـەر مـەکـر رۆی رۆزگـاران
شەیـتـان مـەلـعـوون تـوورش جـە را بـەرد
بـە فـیـکـر بـاتـڵ قـەصد ئـیـرەج کـەرد
سەلـم و تـوور وە هـەم تـەدبـیـر سازنـان
سوپــای بــێ سامــان وە هــەم رازنــان

قـاصیـدێ پـەی مـەکـر کـیـاست وە ئـێران
وە لای شا ئـــیـــرەج شەهـــەنشای شێران
وە عـــەزم دیــدەن وە بـــێ سوپـــای جـــەم
هـــەر سێمـــان وە عـــەیش بـنـیشیـن وە هـــەم
تـــا وە دوو هـــەفـتـــە جـــەرگشان جـــەم بـــی
گـــەرتـن بـــەزم مـــەی، دڵان بـــێ خـــەم بـــی
شەوێ سەلـــم و تـــوور هـــەردوو هـــۆرێزان
پـــەی قـــەتـل ئـیـرەج بـــە قـــەصد ستـێزان
لاشەش وە ئـــەڵـمـــاس گـولْـنـــاری کـــەردەن
جـــە تـۆی رەخت خـواب گـیـانش سپـــەردەن
وەخـــتـــێ کـــە یـــاوا خـــەبـــەر بـــە ئـــێران
وە لای فـــــەریــــدوون پـــــادشای شێران
مـــەنـــووچـــەهـــر پشنگ چـوارده ساڵـــە بـــی
دوخـــتـــەرزای ئـــیـرەج پـڕ قـــەبـاڵـــە بـــی
فـــەرەیـدوون ئـــەوش کـــەرد وە جـــانشیــن
کـێشا بـــەیـداخـــان سوپـــای سەهـــمـگـیـن
جـــە هـــەردوو طـــەرەف شاهـــان بـــە ضەروور
خـــورۆشان بـــە هـــەم سوپـــای سەلـم و تـوور
سوپـــای بـــێ سامـــان پـــۆشا رووی زەمـیـن
رووی زەمین نەخش بی چون لالەی رەنگین
هـــەر صەدای گـورز بـی قـاژەی خـەدەنـگـان
هـــەر نـــەعـرەی فـیـل بـی نـاڵـەی نـەهـەنگـان
چەند هەزار سوپا جەم بی جە رووی دەشت
هـــوونـــاو مـــەڕێزا وێنـــەی سەیـــل وەشت
هـــــەر تـــــا وە سێ ساڵ رەزم شێران بـــــی
جـــەنگ و مـــەعـرەکـەی تـوور و ئـێران بـــی
مـــەنـووچـــەهـــر وێنـــەی شێر چـنگ بـــە هـــوون
سەرتـاپـاش جـە هـوون تـەمـام بـی نـگـوون

وێنەی قەهرەمان جەمەردەن نەترس
پەی خوونی ئیرەج مەکێشا نەفەس
سەلمش پارە کەرد سوپاش پەرێ توور
توورش هیلاك کەرد یانەش کەرد خاپوور
وێنەی گەلاوێژ سوپاش کەر قەهار
کوشتار مەکەردەن لار وە بان لار
سوپاش دا وە باد ریشەکەن کەردش
غارەت و خەزنە بێ حەد ئاوەردش
ئینتیقامش سەند هەرتا کە تاوا
دمای فەتح سوپاش وەلای (من !) یاوا
بەیداخش کێشا سەرکێشا بە هەور
رووی سارا پۆشا وێنەی سوپای موور
خەیمەی ڕەنگارەنگ نەی جا کەرد وە پا
بینای کارسازیی قەڵای من نیا
گاڵ دا سوپاو سان هەر یەك توربەی خاك
باوەران پەرێ قەڵاچەی موغاك
جەمع سوپاو سان زانان وە فەرمان
وە توربەکێشان خاکم وە ئەیوان
هەر سەر سوارێ یەك توربەش بکەفت
تا بنێم وەی قەڵای دڵ سووچیای نەفت
جەو دما ئاوەرد بەنای ئوستاد کار
ئوستادش شەشصەد شاگرد سێ هەزار
نەقاشیم کەردەن نە تام بیم تەیار
بە وەعدەی بیست ڕۆژ قوللەم دا دیار
تاج فەرەیدوون نگین و خاتەم
ئاینەی ضەحاك چەنی تەخت جەم
قەراردان زینەت مەیموونەی شاهی
زینەت ئارا کەرد پەی خاتر خواهی

وێنـەی فـەرەیـدوون مـەنـوچـیـهـر و زاڵ
لـوان نـیشت وە بـان تـەخت خـۆش ئـیقبـاڵ
کـــورسی نشیـــنـــان چـــەپ و راست شاهـ
نـیشتـەن وە تـەمـکـیـن چـەنـی زەڕ کولاهـ
هـــەفت هـــەزار سەردار کـورسی نشیـن بـی
نـۆصەد پـادشای صاحـیب نـگـیـن بـی
دەو دوو هـــەزار پـــەهـــلـــەوان کـــار
گشت وێنـەی نـەهـەنگ ئـەژدەهـای خـونـخـوار
دایـم ئـیـنـتـیـظـار ئـەمـرو کـارش بـیـن
سەر جـە ئـیطـاعـەت جـە ئـیـخـتـیـارش بین
دە هـــەزار غـــولام زەڕیـــن کـــەمـــەر بـــی
دوو هـــەزار شاطـیـر راگـەی خـەتـەر بـی
پـــانـصەد یـاساوڵ طـەبـر وە دۆش بـی
دوو هـــەزار غـولام حـەلـقـە وە گـۆش بـی
دوو نـۆصەد هـــەزار تـیـپ و سوپـاش بـی
پـەی رەزم و نـــەبـــەرد دایـم جـە لاش بـی
چـل جـە خـاتـوونـان حـەرەم سەراش بـی
دوو هـــەزار کـەنـیـز دایـم جـە راش بـی
چـــەنـــد نـــازداران وە نـــاز پـــەروەردە
چـــەنـد کـلاوزەڕیـــن رووی پشت پـــەردە
ئـــامـــان بـــەی قـــەڵا گـرتشان مـــەقـــام
قـولابـی و (خـلـد !) عـەطـر عـەنـبـەر فـام
قـــەڵاش سپـــارا وە تـــیـــرانـــدازان
هـــەر چـوار ئـەطـراف خـەنـدەق ئـاب رێزان
مـەجـلـیسشان گـرد چـون مـەجـلـیس جـەم
چـون بـــەزم هـــۆشەنگ بـێ زیـادو کـەم
جـە لایـێ ساز بـی جـە لای مـۆسیـقـار
جـە یـەك لاسێ تـار چـل تـار و چـەهـار تـار

جە ئاواز چەنگ هەم ساز و روباب
کزەی مووکەشان جەرگ مەکەرد کەباب
نرکەی نەقارەی، گرمەی باڵەبان
صەدای نای و نەی ئەوئای موطریبان
نۆشا نۆش جام ئێچا ئێچ مەی
خۆش خوانان تار شەوان کەردن طەی
وەختێ رۆژ مەبی شا مەشی وە تەخت
مەجلیس مەڕازان بە ئەسباب و رەخت
دیوان مەگێڕاو خەلعەت مەبەخشا
خەزانەی بەخشش هیچ نەمەلەخشا
یەتیم بە دامان، گەدا بە خەروار
مەبەردەن هەریەک عەطای بێ شومار
گەدا مونعەم بی، غەنی خۆش دەماغ
موفلیس تەوانگەر، رەعیەت وە پەرداخ
تا وادەی سی ساڵ نەی قەڵاچەی سەخت
خەلعەت بەخشان کەرد مەنووچەهر جە تەخت
جە ناکا ئەجەل رەختش بەرد وە خاک
مەن مەندەم بێ ناز جەی خاک موغاک[١]

(١) ئەم پارچە شیعرە لە دوای شیعرەکانی مەفتوونەوە نووسراوە، بەڵام نازناوی کەسی تێدا نییە و لەبەرئەوەی لە پێشیەوە (و لە) نووسراوە تا ڕاست دەبێتەوە شیعری کێیە لەگەڵ شیعرەکانی مەفتووندا دایدەنێم.

## مەڵکەی جوانڕۆیی

مامۆستا نەجمەدین مەلا لەبارەی ئەم شاعیرەوە نووسیویە:

لەسەر واتەی چەند زانایەك نووسیومە:

زانا و شاعیری شیرین وتار (مەڵکە) ساڵی ۱۱۹۹ھ. لە ناوچەی جوانڕۆدا هاتووەتە دنیاوە، خوێندنی لەلای زانا و شاعیری بەناوبەنگ (مەلا خدری رواری) تەواو کردووەو هونەری شیعر لەوەوە فێر بووە. مامۆستای شاعیران وە بولبولی گوڵزاری نیشتمان (شیخ عبدالرحیم معدوم) سەرەتای خوێندنی لە لای خاوەنی سەرگوزەشتە تەواو کردووە. ساڵی ۱۲٤۰ھ. کە خەسرەو خانی ناکام، کوڕی ئەمانوڵڵاخان جڵەوی حوکمداری ئەردەڵانی گرتە دەست مەڵکەی بانگ کردووەتە سنە لە قوتابخانەی دارالاحسان کردوویەتی بە مامۆستا و مووچەی بۆ بڕیوەتەوە.

مەڵکە هەڵبەستەکانی زۆری ئامۆژگاری و فەلسەفەیە، بەڵام چونکە لەسەر شێوەی کوردی هەورامییە کەم کەس تێی ئەگا. ئەم هەڵبەستەی خوارەوەی لە کاتی خۆیدا بەهەشتیی پیرەمێرد گۆڕیویەتییە سەر شێوەی کوردی سلێمانی:

ئەو تیرەی رۆستەم نایە ناو کەوان
دای لە رۆبیتەن بێزراندی لە گیان[(۱)]

ئەم پارچە شیعرە لێرەدا بە دەقە گۆرانییەکەی وەك لە دەستخەتەکانی مام رەشید هەمەوەندم وەرگرتووە بڵاوی دەکەمەوە.

### مەڵکەی جوانڕۆیی[(*)]

۱[(**)]

تیرێ کە رۆستەم هەوادا نە شەست
داش نە رۆبیتەن رای نەجاتش بەست
منیش هەر ئەو تیر ئەو کەمان ئەو شەست
ئەو زۆر ئەو بازوو ئەو قووەت ئەو دەست
وە دەم زامەوە تلیام وە بێ دەنگ
رۆم چون رۆبیتەن بی وە شەوەزەنگ

(۱) بڕوانە: ژمارە (۱۳۳۱)ی ڕۆژنامەی ژین.
(*) لە (رەشید/۱) وەرگیراوە.
(**) ۱– ژین، ژ: ۱۲۲۰، ۱۲۲۱.

**٢**

هــەنــی نــەواچــان وە فــەرهــاد رەنــدەن

نــەقش شیـریـنش نـە رووی سەنگ کـەنـدەن

دەك ڕێزە دەست بای وەر جە گیان کەندەن

کــە تــێشە وە رووی دیــدەی وێش شەنــدەن

## کەلامی مەلا پیرە[١]

بــەو شەفـافــی نــوور شوعـلــەی شەمــەوە

جــەمین بــەو جــەلای جــام جــەمــەوە

خــاڵ وە حــاشیــەی زنــج و دەمــەوە

بــەنــدەن بــە دەورەی چــای زەمــزەمــەوە

جــووتــیّ زەڕ فــنــجــان هــا وە سیـنــەوە

وە تــەخت سیــنــەی مــەڕمــەڕیــنــەوە

پــێچــیــاگــە وە بــەرگ دێبــای چــیــنــەوە

نــایــافــتــەن وە رووی سەرزەمــیــنــەوە

نــاف وە نــافــەی نــاف ئــاهــوو بــەرەوە

چــون نــەرگس وە جــام سیــم زەڕەوە

قــەد وە کــەمــەرەی فــەڕەنگ زەڕەوە

(مــەلا) کــوشت وەداخ دیــدەی تــەڕەوە

## کەلامی مەلا نەوشادی ناودەربەندی

**١**(*)

مـیـرزام وەی وەستـان مـیـرزام وەی وەستـان

ئــاڕۆ شیــم وە سەیـر پــا (طــاق وەستــان)

تــێدا دیــم صوورەت ڕۆستــەم دەستــان

دلــێر دلــێران جــە بــادە مــەستــان

---

(١) لە سەرچاوەکانی بەردەستمدا هیچم لەبارەی ئەم (مەلا پیرە)وە دەست نەکەوت.

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

نـاڵـداروو بـاڵـدار ئـینس و جین و طـەیـر
گرد وە صوورەت بەند فەرهاد پەرێ سەیر
شیـریـنـی شیـریـن لاڵـپـۆشی خـوسرەو
فـەرهـاد وە هـیـجـران شاپـوور وە ئـەدەو
مـەدرا بین نـە فـەوق صوورەت بـەنـد تـاق
پـەی خـۆش نمایـی تـاق خـۆش مـەذاق
سەیـر کـەردم صوورەت یـاران گشت تـەمـام
پـەرسام: ئـەی رۆسـتـەم نـەوەی زاڵ سام
واتـەم: پـیـلـەتـەن پـەهـلـەوان پـێش!
جـە دوشمـن نـەتـەرس بـەور بـێ ئـەنـدێش!
پـەی چـی بـەی طـەورە خـامـۆش و خـاویت
طـووران زۆر گـرتـەن مـەر (نمتـو دیت)؟
ئەندێشەت جە کێن خەوفت ها نە جەرگ؟
ذاتت نـەمـەنـدە مـەتـەرسی جـە مـەرگ؟
وێت پـەنـهـان کـەردەن نـە سای کـەڵـوەزدا
پـۆشانـی خـەرقـەی خـاك وە رووی سەردا
دیسان بـێدار بـە چـە وەخـتـی خـاوەن؟
مـەعـرەکـەی نـەبـەرد ئـەفـراسیـاوەن
گـۆ جـە مـەیـدانـەن هـا سەربـازیـیـەن
کـەشاکـەش شەصت تـیـرانـدازیـیـەن
زۆر ئـازمـای زۆر زۆر ئـاوارانـەن
جـەنگ رای هـەفـتـخـوان مـازیـنـدەرانـەن
رۆستـەم جـات خـاڵـیـی یـاران نـە جـەنگەن
جـەنگ گـا و شێر بـەورو پـڵـنـگـەن
هـومـان پـەژارەی جـەم ئـاوەریشەن
جـە مـەیـدانـەدا (بـری بـری!) شەن
(ئـەشکـەپـۆس) گـەرتـەن رای مـەیدان وە بـەن
ضـەروور مـەپـەرسۆ نـام (پـیـلـەتـەن)

پـــیـــران وه جـــوقـــەی پـــەڕ طـــاوسەوه
بـــەرز مـــاچـــۆ وه بـــان سوپـــای طـــووسەوه
جـــای شکـــار تـــۆ نـــەخـــچـــیـــرشانـــەن
هـــەرچـــی تـــۆ کـــەردی وه ویـــرشانـــەن
ئـــیـــمـــڕۆ ئـــەو رۆژەن بـــاج نـــە زاڵ سەنـــدی
گـــلـــیـــم گـــۆش گـــردی پـــۆست بـــەور کـــەندی

## جەواب

دیـــم دەنـــگـــیٚ ئـــامـــا وه زار زارەوه
نـــەو کـــەڵـــوەز و تـــاق  رووی مـــەغـــارەوه
جـــە دەروون دڵ کـــێشا یـــەك ئـــاهـــیٚ
ئـــاهـ مـــەتـــاونـــا سەنگ سیـــاهـــیٚ
دوود ئـــاهـ نـــە ئـــەوج سەمـــای هـــەفـــتـــەمین
ڕێزا ستـــاران کـــەفت وه رووی زەمین
واتش: ئـــەی حـــەکـــاك مـــەنـــدەی زەمـــانـــە
وەس بـــدەر لـــە مـــن ئـــەی تـــیـــرو تـــانـــە
جـــەفـــابـــەردەی دەور دەروون پـــڕ جـــە غـــەم
کـــۆن کـــێومـــەرث شای جـــەمشیـــد جـــەم؟
مـــەجـــلـــیس ئـــارای بـــەزم جـــەمشیدجـــام نـــۆش
ضەحـــحـــاك زۆرمشت زۆج مـــار نـــە دۆش
هـــۆشەنگ، پـــەشەنگ، خـــاقـــان، فـــەخـــفـــوور،
صەفئـــارای  صفووف سوپـــای سەلم و طوور
صەدای تـــەپـــڵ کـــۆس کـــەللـــەی کـــەیـــقـــوبـــاد
شای حوکوومەت بـــەرز صاحیب عەدل و داد
مـــەعـــرەکـــەی مـــەصاف کـــەیـــکـــاوس کـــەی
جـــەڵای زەڕجـــۆشەن تـــریـــفـــەی سەر نـــەی
بـــەهـــرام چـــۆبین نـــێزە گـــرت وه چـــەنگ
کـــۆن شای نـــەوزەر؟ هـــەم تـــەیموور لـــەنگ

داد پـەی ئـەسکـەنـدەر شاه صاحـێب هـۆش
داد پـەی نـەوشیـروان، خـوسرەو لاڵ پـۆش
شا سەفـــەر بـــە تـیـــپ گشت ئـــامـــادەوە
وە سەیـــف سەنـــگـــپـــاچ زەهـــرا و دادەوە
نـەکـەردەن تـەمـام دنـیـای دوور مـەنـزڵ
گشت وە مـــەرگ مـــەوت داخـــڵ بین وە گـــڵ
کـۆن شەخص شەریـف وێنـەی بـاب ئـادەم؟
مـــەحـــرەم ئـــەسرار نـــە رەوضەی حـــەرەم
کـۆن نـووح نـەبـیـی مـوعـجـیزات بـەیـان
کـەشتـیـی دا نـە بـەحـر جـە خـەوف تـۆفـان؟
کـۆن نـاز و رجـای صالـح پـێغـەمـبـەر؟
حـــازر بـــی پـــەرێش نـــاقـــە لـــە حـــەجـــەر
کـۆن ذیـکـر و تـەقـوای زەکـەریـای ذاکـیر؟
وە کـەردەی تـەقـدیـر خـوداوەنـد شاکـیـر
کـۆن طـیـنـــەت پـاك صاف ئـیـبـراهـیـم؟
خەوف نە کەرد جە نار وە مەذهەب قایم
وە کـۆ شی یـەحـیـا شوعـەیب چـەنـی هـوود؟
ئـەمـیـران عـەلـەم پـاکـان مـەعـبـوود
کـۆن پـیـر کـەنـعـان گـۆشەی خـەم مەسکەن؟
نـابـیـنـای زیـنـدان چـای (بـیـت الحزن)
کۆن مووسای عیمران؟ کوا عیسای مەریەم
ئـاگـاهـدار سیـڕ کـارخـانـەی ئـەعـظـەم
کـــۆن داود وە زۆر حـــەیـــدەریـــیـــەوە؟
وە یـــەدد قـــودرەت ئـــەهـــگـــەریـــیـــەوە
کـوانـــێ سولـــەیمان صاحـێب سام و زۆر؟
جـە فـــەرمـــانش بـی جـەمـەل تـا وە مـوور
حـوکـمش لـە ئـایـەی ئـەنگـوشتـەریـی بـی
چـــەتـــر سەیـــوانش پـــڕ لـــە پـــەری بـــی

مووددەتێ نە دەور دنیابی دڵشاد
گاهـ مولووك دێو گاه تەختش وە باد
کۆن (خضر) و (ئیلیاس) ئاب حەیات نۆش؟
زیندەی سەربسات بەرگ باقی پۆش
کۆن مصطەفا؟ نووربەخش نازدار
فەرزەندزادەکان ئەحمەد موختار
سەیید سادات پێغەمەران گشت
ئال و ئەولیای چەند هەزاران پشت
کۆن باقر چەنی جەعفەر و کاظم؟
بە واگای میللەت ئەوان بین لازم
کۆن تەقی و نەقی؟ کوانێ عەسکەری؟
دایم جە ئەوراد ئاگای حەیدەری
کۆن ئیمام رەزای خاس خۆراسان؟
موعجیزات مەنشوور کار بەدەست ئاسان
کۆن ئەسەدوڵلا ئەمیر صەفدەر؟
کوشندەی کوففار کوندەی خەیبەر
چەند پێغەمەران نەتیجەی حساب
شێخان پاك باز دوعا موستەجاب
چەند پادشاهان صاحێب تاج و تەخت
لە دەور ئادەم تا ئەی وادە و وەخت
ئەی چەرخ چەپگەرد پڕ طەلیسماتە
نوقم کەرد نەی خاك رەفت نەهاتە
فەرەیدوون وە فەڕ قۆشەن ئاراوە
ئیرەج وە شەکەوت سان و سوپاوە
گەرشاسب وە جەبر زۆر ئازماوە
وە جەنگ دێوان وە کۆی فەناوە
کەیخوسرەو وە جام جیهان نماوە
وەو مورەصصەع تاج تەخت تەلاوە

وەو پــەهــڵــەوانــان گــورز وە دۆشەوە
دڵ وە کین هـــــوون سیـــــاوەحشەوە
چـەند پـەهڵـەوانـان صاحێب گورز و رەخش
ئـەولاد کـەیـان زەڕ وە ئـەسپـەر بـەخش
تـا وەتـاق مـوراد (شیـد اسب اطـرد!)
سەر سەرداران دلـــــێران گـــــورد
قــەیــتــەران گــرد غــرشت گـولـڕەنگ
هـامـدا و دێوان رۆی مـەساف و جـەنگ
قـاتـڵ قـەهـرەمـان مـەعرووف و مـەشهوور
دلـێر پـڕ زۆر شەش پـای بـەحـری گـیـر
سام نـــــەریمان زاڵ زەبـــــر دەست
دلــێران کــار صاحــیب تــیــر شەست
رۆستــەم وە جــەوشەن پــۆست بـەورەوە
وە قـــۆشەن کـــەشی هـــەزار طـــەورەوە
وە نــۆصەد مـــەنــی گــورز سامـــەوە
وە رەخش گـورز کـێش زەڕ لـیـجـامـەوە
رەستـاخـێز پـەی زاڵ رۆ پـەرێ رۆستـەم
فـەنـابین بـە دەست چـەرخ پـڕ ستـەم
فـەرامـەرز وە زۆر بـاهـووی بـاڵـەوە
وە جـەنگ بـەهـمـەن چـەنـی ساڵـەوە
سوهـــراب وە صەولـــەت ضەرب زۆرەوە
وە قـەوشەن کـەشیـی سوپـای طـوورەوە
بـرز و وە نـەهـیب هـوزەبـرانـەوە
جـیـهـانـگـیـر وە جـەنگ عـادیـانـەوە
جـیـهـانـبـەخش وە پشت ئـەبلـەقـانـەوە
وە جـەنگ پـڕ زۆر قـەهـقـەهـانـەوە
دێو گـلـیـم گـۆش ئـەزرەق جـادوو
ئـەرژەنگ ئـەکـوان گـرۆهـا گـروو
کـوانـێ دێو سفـیـد بـەو دەمـاخـەوە؟

وه یــاڵ و گــۆپــاڵ کــەلــلــە و شاخــەوە
دوود هــەنــاسەش چــون سیــاتــەم بــی
زەلــیـل بــە ئــاهــووی چــنگ رۆستـەم بـی
کـــوانـــیٚ نـــادر شای دەست بـــەنـــد شێران؟
ئــــاوەردش وه گـــیـــر ئـــێران و تــووران
کـوانــیٚ بـەهـرام شاهـ نمەدپـۆشیـی کـەرد
وه زۆر گــولّــەنــدام نــە چین بــەرئــاوەرد
فـەرهــاد شەهـزادەی بـلّـنـد ئـیـقـبـاڵ بـی
پــەی خــاڵ شیــریــن زەوقش بــەتــاڵ بــی
ئـــاوەردش جـــە بـــێخ کـــۆه گـــرانـــی
قــولّــەنگ وێش بــی وه هــوون گــیــانــی
چـەنـد پــادشاهــان یــەکــایــەك جـەنـگـی
ئـــێران و تـــووران رۆم و فـــەرەنـــگـــی
هـەر یەکیٚ صاحێب چەند سوپاو سان بین
هـەر یـەکـیٚ هـامداو چـەند پـەهلّـەوان بین
فـــەلّـــەك تـــاج و تــەخت سانــاوه لــێشان
ئــاثــار یــەکــیٚ نــەمــەنــدەن جــێشان
گـــەداو پـــادشا مـــالّـــدارو بـــیٚ مـــاڵ
(مـعـنّـی !) بـەخـیـل پـیـر قـامـەت دال(!)
یـانــە وه کـۆ شین؟ کـوانـیٚ کـیٚ مـەنـدەن؟
فـــەلّـــەك بـــەردشان نـــە دنـیـــا کـــەنـدەن
دادم پـــــەی سەردار سەرحـــــەد زابـــــل!
بـــێداد پـــەی رۆستـــەم دلـــێر کـــابـــل!
لـــێت مــەعـلـووم بـبـۆ حـەکـاك دلّـتـەنگ
رۆستـەم نـەمـەنـدەن بـخـێزو پـەی جـەنگ
یـە کـەردەی فـەرهـاد چـیـنـی چـل چەنگەن
یــە رۆستــەم نـیــەن نــەقش رووی سەنگـەن
وه رووی تــــاقـــــەوه کـــەردن نـــەقششان
تــــاکـــە راگـــوزەر بـــکـــەن تــەمـــاشان

یـە (نـەوشـاد) واتــەن قــەبــرش پـڕ نـوور بـۆ
رۆحش نــە عــەذاب جــەهــەنــنــەم دوور بـۆ

## مەلا نەوشاد(*)

**٢**(**)

صـەڕاف ـــــــــــــــــان دەور
مــیـــرزام جـــەی وەرتـــەر صـەڕافـــان دەور
شیــریــن کــەلامـــان نــەظـم سوخــەن بــەور
مــەدح شا واتـــەن هـــەر یـــەك وەیـــەك تـەور
ئـێمـەیش کـەمـتـەریـن خـاك پـاشا نـیـەن
کـــەلب ئـــاسانـــەی شاهـ مـــەردانـیــیـــەن
یـــەك مـــەکـانـــێ هـــەن جـــە وڵاتـــی فـارس
سەحرای فەرەح بەخش ئاب ویسعەت خاس
سێ مـــەنـــزڵ لـــە شار شیـــرازە و دوورەن
دەشت (ارجـنـــە) نـــامش مـــەشهـــوورەن
عـــەجـــەب سەراوێ لـــێش مـەبـۆ جـاری
زوڵاڵـــتـــەر لـــە تـــەرح دانـــەی مـرواری
سەلمان نـــەو دەمـــدا تـــاف جـــەوانـــی
راش کەوت ئەو سەراو سەرچەشمەی کانی
شەرارەی سەبـــوون گـــەرمـــا وە تـــاو بـــی
عـــەزم سەراو کـــەرد حـــاجـــەتش ئـاو بـــی
نـــەو دەمــدا سەلمان عـــاریــفـــان دەستـوور
دەست بەرد جامەی تەن لە بەدەن کەرد دوور
شی نـــە تـــۆی سەراو مـــەدرا بـــە خـامــۆش
دیش نـــەعـرەتـەی دەنگ شێر ئـامـا وە گۆش
سەلمان نـــــەو دەمـــــدا لا کـــــەرد وە لاوە
رەمـــــەقش رەم کـــــەرد مـــــدرا وە پـــــاوە

(*) ١– ژین: ١٣٥٤
(**) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

دیش كە یەك شێرێ زەنندەی پڕجۆش
گاهـ گاهـ نە رووی خەشم مەكەرۆش خورۆش
دوو پەنجەش وەستەن نەبان نمەدپۆش
نە سینەش مەیۆ صەدای تەپڵ كۆس
جارجار مەخرۆشۆ شێر بی سامان
شكارش مەیلەن نمەدۆش ئامان
سەلمان ئیختیار نەمەندش وە دەس
پەنا بەرد وە ذات فەرد فریاد رەس
وات: كەس بێ كەسان فەرد فریادڕەس
یا دەستگیر دەست دەرمەندەی بێ كەس
یا سیڕ قودرەت هیچ كەس نەزانا
هانا وە لای تۆ هەر ئەمجار هانا
دەرمكە لە گێژ گەرداب ماتەم
شێر ئیستیخوانم نەشكنۆ وە هەم
نەجاتدەر نە دەست ئەی بەدسروشتە
بەدخوو بەدمیزاج ئەی زۆر وە مشتە
خوداوەند جە سەر دۆعاش كەرد قەبووڵ
دیش كە سوارێ چون شەماڵ نوور
مەركەبش لە تەرح رەوەندەی رەهوار
مەیۆ وە راوە چون بادو باڵدار
سەلمان وات: سوار (حسبة لله)
بڕەس وە فەریاد پەی رەزای ئەڵلا
فەڵەك نەرد بەد شانا وە بەختم
شێر تەكیە بەستەن لە باڵای رەختم
مەخرۆشۆ وە هەم شێر بێ سامان
شكارش مەیلەن نمەدۆم ئامان
سوار ئێد شنەفت غەڕڕا نە ئەسەد
ئەسەد عارەقش بەرشی نە جەسەد

رەمەقش رەم بی مدرا وە پاوە
قەلب بێ رۆحیی نیا وە لاوە
وات: ئەر شێرەنی بشۆ وە بێشە
ئەر ئەصڵت پاکەن ئەی پیشە چێشە؟!
شێر ئەو شێر خاصەن ئەژدەر شکار بۆ
نەك وەك تۆ راگیر رای راویار بۆ
شێر وە خەجاڵەت سەرش وست وە پێش
رووش کەرد وە مەسکەن قەدیم ماوای وێش
سەلمان خەلاص بی نە وەسواس مەرگ
چونکە عوریان بی حەولش دا پەی بەرگ
جامەی تەن پۆشا چەسپان و چالاك
سوجدەی زەمین بەرد روو مالا نە خاك
سەلمان وات: سوار جە کۆ ئامانی؟
بواچە پەنەم راز نیهانی
سوار وات: سەلمان هەنی مەترسە
هەنی و ئەحوالان لە من مەپرسە
دەستە لەو نەرگس لەو سەرسەراوان
لەو نەرگس تەرِ توحفەی تەراوان
هەرکام شکۆفەش رۆزگار نەوەردەن
بچین بدەر پێم پەرێ بۆنکەردەن
سەلمان ئێد شنەفت وە تەعجیل تاو
چنی دوو دەستە نەرگس نازاو
گوڵدەستە چەنی عارفانە بەست
پەرێ ئەو سوار گرتش نە رووی دەست
سوار گوڵش سەند دەردەم بی رەها
گوم بی نە مابەین دنیاو مافیها
دووصەد ساڵ ویەرد بە ئەمری داوەر
ظاهیر بی جە بەطن ئەمیر سەروەر

سەلمان جەو دەمدا ئوفتادە بی پیر
بی وە لەلەی شا شێر نە بێشە گیر
روێ ئارەزووی سەیر باغش کەرد
شی وە نەخلستان شاهـ چەنی وێش بەرد
شا نیا وە بان شاخ خورماوە
وێش نە پای درەخت مدرا وە پاوە
شا مەخوارد خورما مەشانا سەنجە
ئەعضایی سەلمان پێش مەبی رەنجە
سەلمان وات: ئەی شا کوودەکی وەسەن
مەکە وە عادەت کار ناپەسەن
تۆ هێمان لێوت نە شیر نەشستەن
هیچ کەس وە مەردیی نامت نەنویشتەن
تەجرەبەی نەبەرد حاصڵ نەکەردەن
هیچ کەس وە مەردیی نامت نەبەردەن
نامان وە گۆشت صەدای داروگیر
پەی تۆ باو نیەن بازیی چەنی پیر
شا واتش: سەلمان کوودەك واتی پێم
من حاشام نیەن لە کوودەکی وێم
دەشت (ارجنە) لە خاطر داری؟
کەفتە بیت وە دەست شێر شکاری؟
ئەو دەشت پڕ بیم لە خاطر لوان
رەمەقت.. جەستەت ناتەوان؟
وێت نە تۆی سەراو شێرچەنگ لەسەر رەخت
ئاسمان دووربی زەمین بی سەخت
مەخرۆشا دەمدەم شێر بێ سامان
شکارش مەیل بی نمەدات ئامان
ئەو سوار کێ بی ئەو رۆ نەو دەمدا؟
چەپەی نەرگست ئاوەرد وەکێ دا؟

ماما وه راوه چون باد شەبگیر؟
تا تۆ رزگار کەرد لە دەست ئەو شێر؟
واتش: فیدات بام شازادەی دلێر
بە چی ناونیشان منت سەند لە شێر؟
شای شیرین کەلام ئاما وه پایان
تۆی بەغەڵ واز کەرد نەرگس نمایان
شکەفتەن نەرگس هێمان نە پەژیان
ماچی بە تازه لە چەمەن کەنیان
مەولام نە تۆی جامە نەرگس نمانا(!)
سەلمان نەو دەمدا بە سیرِش زانا
واتش: فیدات بام (حسبة للە)
بویەر لە تەقصیر پەی رەزای ئەڵلا
بویەر نە تەقصیر نادانم کەردەن
مەبۆ نە تەقصیر نادان ویەردەن
شا فەرما: سەلمان تۆ مەبە دڵگیر
لە هیچ بابەتێ تۆ مەبەر زویر
شێر نمەلەخشۆ لە صەدای مەگەس
مەحاڵەن لێڵ بۆ جەیحوون بە هەوەس
دەستمان لە دامان ئەو شا ببۆ گیر
سەلمان خەلاص کەرد لە چنگاڵ شێر
یە (نەوشاد) واتەن مەدح شا کەردەن
پەنامان بەو شا دەر خەیبەر کەندەن(١)

(١) ئەم بابەتەی مەلا نەوشاد– کە داستانێکە بۆ خۆی– لە قاڵبێکی ئاینی و بگرە وەك بەشێك لە (سیرەت) گێڕاویەتییەوە و دایڕشتوە بەڵام ئەوەندەی من خوێندوومەتەوە و دیومە بابەتی وا لە سەرچاوە ئیسلامییەکاندا نییە. ئەوەیش زیاتر ئەم بابەتە دەخاتە بەر گومان ئەوەیە: کە دوای کۆچی پێغەمبەر – در بۆ شاری مەدینە و موسڵمانبوونی سەلمان حەزرەتی عەلی ئەوەندە منداڵ نەبووە پێویستی بە (لەلە) بێت.

## وەجدی

ـ ـ(*)

مـوددەتـێکـە گـەردشی ئـەم چـەرخـە کـردوومـی زەلیل
– دوور لـە دڵدار و نیگارم– ئەی موسوڵمانان دەخیل
ئەشکی خوێنین دێ لە چاوم هەر وەکوو سەیلی بەهار
چۆن دەبن مونکیر بە عەشقم ئەی رەفیقان بێ دەلیل؟
بۆ چە رەحمێکت نەکرد ئەی دولبەری شیرین کەلام؟
یـا دەڵـێی عـادەت وەهـایـە دەبـێ زۆر بـێ قـەتـیـل؟
من چم و حەددم چییە گەر بەحثی ئەو دڵدارە کەم؟
دەستـگیـری هـەردوو دنیـام هـەر ئـەوە گـەر بێ کـەفیل
خـۆ بـلا تـەصویـری بـاڵات ئـەی نـیـگـاری دڵـفریب
کاری مانی و نەقشکێشی چین نییە سەروی جەمیل
زاهـیدان مـەنـعـی دڵی من بـۆچ دەکـەن ئێوە و خودا؟!
بـاغ و کـۆسار و دەر و دەشت بـۆتـە گـوڵزاری خـەلـیـل
بـێ شك و شوبـهـە بـزانـن بـەو حـوسنـی سەردارە یـار
غـەیـری ذاتـی ئـەو نـیـیـە بـۆ مـن ئـەگـەر بمبێ کـەفیل

## وەلی دێوانە

١(**)

وە خـــــــــــــاڵ تـــــــــــــــوەن ...
نـــوور لـــیـــقـــای حـــەق وە خـــاڵ تـــوەن
شوعـــلـــەی شەم وە شەوق جـــەمـــال تـــوەن
دەردیـــــنـــــان وە داخ کـــــەمـــــال تـــــوەن
لـــەیـــلا کـــەنـــیـــزەك شیـــریـــن بـــەنـــدەتـــەن
صـەد زلـــێخــای مــیــصر وە زەڕ سەنـدەتــەن

(*) لە (رەشید/١) وەرگیراوە.
(**) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

(هومەیلا)ی زەریف (بەڵقیسا)ی باڵدار
گوڵشای (گوڵەندام)، (عوزاری) گوڵعوزار
یەکا یەك حەیران بەژن باڵاتەن
باڵای نەونەمام سەوڵ ئاڵاتەن
دلارام دەور سەمەنبۆی پەری
(مەنیجەی بێژەن)، (زوهرە) و (موشتەری)
(خەرامان) حەیران حوسن زێباتەن
(گوڵ جەمین) رەند جان وە فیداتەن
حۆران جەنەت فریشتان فەرش
ئەنا خوانتەن جە زەمین تا عەرش
گوڵ جە گوڵستان وە داخ تۆوەن
داخداران وە داخ دەماخ تۆوەن
هەرچەند پەروانان هەن جە سارا و کۆ
گشت ماتەن جە شەوق شەم ئەفرۆز تۆ
من چون پەروانە هەر جانفیدای تۆم
هیجران جەمین بەزم ئارای تۆم
وە سەرگەردت بام شای سپیی شەمان
سەرگەردان تۆوەم دوور جە هامدەمان
بە عیشق خاڵ وێت خاترشادم کە
یا روخسەت، یا مەرگ، یا ئازادم کە
ئیستە بەو چەنیم لادی سازا بە
جەی گشت عەزابی گەردەن ئازا بە

## مەلا وەڵەدخان (غەمناکی)

**١**(*)

دیـــــــــــدەم لــــــــــــێڵاوەن ...
دیـــدەم پـــەی دیـــدەت دیـــدەم لـــێڵاوەن
ئـــەسریـــن دیـــدەم چـــون سێڵ تـــاوەن
پـــەی دیـــای دیـدەت دیـدەم بـێ خـــاوەن
گــێسووی مــوشکــینت پـــەخش و وڵاوەن
ئـــاوێزان وە رووی قـــورص ئـــافـتـــاوەن
کـــرژەن، گـــرنجەن، گـــاهـ لـــوول و خـــاوەن
مـــوعـــەطـــەر عـــەطـــر مـــیسك و گـــوڵاوەن
چون مـەجنوون مـاوام نـە هـەردە و کـاوەن
وە شەو مـــەنـــزڵـگـام کـــاو و سوورخـــاوەن
دەروون چـــون کـــوورەی حـــەدداد وە تـــاوەن
مـــەقـــامـــم جـــە فـــەرق کـــەڵـــلـــەی پـــەڕاوەن
چـــونـــکـــە ئـــامـــەشۆت راگـــەی سەراوەن
جـــەو بـــۆنـــە کـــەشتـــیـــی دیـدەم پـڕ ئـاوەن
(غـــەمـنـاکـی) غـــەمـبـار بـەنـدش سیاوەن
پـــەرێ نـیـگـای لـــەیـل وە مـــەرگ نـزاوەن

**٢**(*)

لـــــــــەیـــــــــلـــــــــم وازکـــــــــەردەن...
لـــەیـلـم چـون شابـاز یـەقـەش وازکـەردەن
مـــیشکین کـــڵافـــان وەستـــەن نـــە گـــەردەن
هـــەزاران نـــە داخ هـــیـــجـــرانش مـــەردەن
رازنـــان سەرویـــن شای شیـــریـــن دەستـــوور
دیدەش سێوەنگەن وە سورمەی کۆی طوور

(*) لە (رەشید/٥) وەرگیراوە.

(*) لە (رەشید/٥) وەرگیراوە.

شەوق پــێشانــیش مــەدرەوشۆ چــون شەم
بــەرق مــەدۆ چــون شەم دەمــادەم هــەردەم
ئـەبـروان چـون قـەوس یـەك شەوەی هـیلال
کــەشیـدەی ئـوسـتـاد بـیـنـای بـێ زەوال
جـەمـینش چـون جـام جـیـهـان نمـای جـەم
چون شەعشەعەی بەرق نە سەمای هەفتەم
ئــەنــف ئــەلــفــوار کــەشیــدەی قــودرەت
وە یـــەدد قـــودرەت کـــێشیـــان ئـــەو خـــەط
لـەب لـەعـل یـاقـووت قـرمـزی و گـوڵـنـار
نــازکـــتـــەر جـــە بـــەرگ هـــەڵاڵ کـۆهسار
دەم طـەرح فـنـجـان کـارخـانـەی فـەخفوور
کـەیـلـەن نـە عـەطرات شەرابـەن طـەهـوور
سیـنــە سیــم صاف خــۆلاصەی بــێگــەرد
مـەدرەوشۆ نـە طـەرح شوعلـەی شەفـەقزەرد
قـوفـڵ سینـەبـەنـد وە ئـەنـقـەست ژەنـدەن
جـفـتـێ شەکرەبـەی نـە سینـەش بـەنـدەن
دیــارە نـــە تـــۆی جـــامـــەی قـــەنــاوێز
چــون لاڵ هــورمــز خــەزێنــەی پــەروێز
دەورش وە پــەرژیـن دوگـمـەی سیـم تـەنـدەن
چــون نــەقش چـیـنــی یـادگــار مــەنـدەن
بـــاڵا سەوڵ صاف ساوای عـــەرعـــەری
چــون تــووڵ بــاخــات بـەڵـقـیسای پـەری
نــاف نــاف تــەتــار خــۆتــەن خــۆرئــاوا
کــەیــلــەن جـە بـۆی عـەتـر غـەزال ساوا
هـیـچ نـەدارۆ عـەیب جـە سەر تـا دامـان
ڕەژیـــدەن وەی ڕەنگ سەوڵ خـــەرامـــان
یـــاشا ئـــەی نـــەمـــام شۆخ دڵ پـــەسەن
عــومــرش بمانــۆ تــا هــەزارو هــەن

پـــەی رۆشنـــی عـــەیـــن (دەردیـــن) دەردان
ئـەنــاش بــواچــۆن جــە لای هــامـفــەردان
کـــەمـــتـــەریـــن جـــە داخ بـــەنـــدەوازەوە
وەخـــتـــەن سەر بـــیـــنـــۆ وە شیـــرازەوە

**٣**(*)

جـــــەی شوعـــــلـــــەی شەمـــــە... ...
(تـــبـــارك الـــلـــە) جــەی شوعــلــەی شەمــە
جــەی نــوور مــونــیــر چــەرخ چــوارەمــە
جــەی شەوق جــەمــال مــاهـ دووهــەفــتــەمــە
جــەی تــاق مــیــحــراب ئــەبــرۆ کــەمــانــە
جــەی مــەودای مــوژگــان مــەست قــەتــرانــە
جــەی سیــم ئـــەنــف ئــەلــف نــیــگـــارە
جــەی گــۆنــای گــوڵ بــێز گــوڵ گــوڵــزارە
جــەی زوڵــف کــەمــەنــد دڵان پــێ گــیــرە
جــەی حــەلــقــەی تــەنــاف گێسوو زنجیــرە
جــەی لــەعــل لــەبــان پــڕ جــە گــەوهــەرە
جـــــــەی راز رازان رێزەی شەکـــــــەرە
جــەی چــای زەنـــەخــدان شێوە شیــریــنــە
جـــەی زنـــج زێبـــای تـــۆپ زەرپـــنـــە
جــەی مــیــنــای بــلــوور مــەمــلــوو جــە بــادە
جـــەی ساق گـــەردەن سوراحـــیـــی سادە
جــەی نــیــم نــیــگــای نــاز ئــەو نــاز فــرۆشە
جـــەی گـــۆشواران ئـــاوێزای گـــۆشە
جــەی جــفــت قــەنــدیــل چــەمــان جــە نــوورە
جــەی صەدر سیــنــەی سفــیــد کــافــوورە
جــەی سام و هــەیبــەت ئــەی سام سەنگینە
جــەی ساعــیــد سیــم پــەنجە رەنــگــیــنــە

(*) لە (رەشید/٥) وەرگیراوە.

جـــەی خــــەرام خـــاو رەفت غـــەزالـــە
جـەی کـەتـف و کـەمـەر ئـاهـووی بـەرمـاڵـە
جـەی خـەشم و غـەزەب شیـریـن نـیـگـارە
جـەی نـاف مـوشکین ئـاهـووی تـەتـارە
مەر طەرح تەصویر صەنعان کەرد جە دین
وەڵـــلا مـــەر شێوەی گـــوڵـــەنـــدام چین
چـەنـد ئـەیـیـام سەردار سەوڵان تـەڕ بـۆ
ئـەسپـەردەی ئـیـمـام زامـن جـە بـەڕ بـۆ

٤(*)

ئـــــەی بـــــێ وەفــــا دۆست ... ...
ئەی بێ شەرت و شۆن ئەی بێ وەفا دۆست
وە کـۆسا کـەوی کـۆس وە بـان کـۆس
مـنت کـەرد قـەیس لـێوەی شان وە پـۆس
چەند ساڵ وە ئەندووهـ من کێشام جەفات
ئـازیـز مـەردەبـی! چـە خـاس بـی وەفـات؟!
ئـەی بـێ شەرت و شۆن تـۆم وە لـەیـل زانـا
جـەو بـۆنـە سەرمـەشق مـەجـنوونـیم وانـا
قەیس ئاسا دەستوور عەصام گرت وە دەست
کـەمـەرم نـە عـیشق سەودای خـاڵت بـەست
وێم کەرد وە مەجنوون وە تۆم وات لەیلی
نـەزانـام بـێ شەرت بـێ وەفـاو مـەیـلـی
چـەنـد وێنـەی فـەرهـاد بـێستـوون تـاشام
جـە بـێ وەفـایـیت هـیـچ نـیـەن هـاشام
چەند وێنەی مەجنوون ماوام دوجەیل بی
قـنـیـات و ویـردم هـەر بـاس لـەیـل بـی
واتم: یـە لـەیـلـەن رەویـەی لـەیـل دارۆ
ئـەڵـبـەت رەویـەی لـەیـل وە چـەم مـەدارۆ

(*) لە (رەشید/ ٥) وەرگیراوە.

خـۆ مــن نــەزانــام بــێ وەفــاو مــەیـلــی
دوور نــە عــەهـدو شەرت ئـیـقـرار لـەیـلـی
مــن وێنــەی مــەجـنــوون رسوای زەمــانــە
پــاڵــدام وە تــانــەی خــوێش و بــێگــانــە
ئــازیــز بــەو گـۆنــای گـوڵـڕەنـگت قـەسەم!
بــەو دیــدەی سیــای سێوەنــگت قــەسەم!
قـــەسەم وە بـــاڵای رەشیـــدەی سوەیـــل!
جـە تــۆ زیــاتــر مــن نــەداروون مــەیـل
وە لـەیـلـێ! لـەیـلـێ! وێڵ بـیـم نـە شاران
بــێزار بــیــم جــە دیــن دیـدەی نــازداران
جـــێوتـــی ئـــەوراد وادەی صوبـــح و شام
من ثەناگۆت بیم – جە مین نوقرەی جام!–
تـۆ کـەمـتـر کـەنـیـز زێد جـە بـاوان دوور
مـن تـۆم کـەرد پەسەند شاهـان و فـەخفوور
شای شیــریــن ئــاسا بــێ شەرت لــێوە
رێزەی بــێ شەرتــیــی گــوڵ شێوەت پــێوە
یـــە (مـــەلا) واتـــەن جـــە زێد تـــەوەلا
پـــەرێ خـــاڵ تـــۆ بــیـــەن مـــوبـــتـــەلا

## میرزا وەڵەدخان[1]

### ٥(*)

غـــەمـــنـــاکـــیـــی نـــە دڵ...(**)
دەردێ جـــە دەردان جـــا گـــەرتـــەن نـــە دڵ
دڵ وستـــەن نـــە گـــێژ گـــەرداب مـــوشکـــڵ
بـــەدتـــەر نـــە جـــای گـــاز مـــاران مـــەدۆ چـــڵ
سزاش عـــەظـــیـــمـــەن زامش نـــاسۆرەن
سۆزانـــتـــەر جـــە نـــار گـــڕەی تـــەنـــوورەن
تەرسوون ئەو دەرد بۆ مەجنوون بەرد وە نەجد
قـولـّەنـگش وە هـوون فـەرق فـەرهـاد رەشت
(ورقە) وست وە چۆڵ (صەنعان) جە دین بەرد
(بـــەهـــرام) نمەدپـــۆش چین و مـــاچین کـــەرد
بـــادەی نـــامـــوراد وە (نـــەوفـــل) نـــۆشا
تـــا خـــاك نمنـــاك ئـــەلحەدش پـــۆشا
خـــەریك مـــەنـــدەنـــان مـــن وەی دەردەوە
وەی دەرد قـــەهـــهـــار نـــە تـــۆی پـــەردەوە
تـۆ رەمـزێ جـە عـیـلـم (لـوقـمـان) وەنـدەنـی
بـە واریث نـە جـای (مـەجـنـوون) مـەنـدەنـی
ضەمـیـرت پـڕ زەوق زیـنـەت (ظـلالـن!)
سەراچـەی طـەبـعت کـەیـل کـەمـاڵـەن

(١) ئەم پارچە شیعرە لەسەری نووسراوە (فنونی) دوایی بە قەڵەمێکی تر کراوە بە (میرزا وەڵەدخان) لە دوا بەیتیشدا نازناوی (فنوونی) نووسراوە.
هەروەها ئەم پارچە شیعرە وەك نامە بۆ شاعیرێك نووسراوە، دوور نییە. وەك لە یەکەم بەیتیدایە – ئەو شاعیرە کە نامەکەی بۆ نووسراوە ناوی یان نازناوی – (غەمناکی) بووبێت، (غەمناکی)ش وەك لە شوێنی خۆیدا (مام رەشید هەمەوەند) دیاری کردووە نازناوی شیعریی (مەلا وەڵەدخان)ە.
(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.
(**) ١– کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی بەرگی: ١/١٠١، ٤/٨٤.
٢– بەیان ژ: ٦٨/١٩٨١.

وێنەی غەواصان دەریای دوور مەنزڵ
(نکون بر!) نە بەحر مەوج دەریای دڵ
بزانە چێشەن دەوای ئەی دەردە!
ئەی دەرد قەهار پەنهانیی پەردە
یا نیگای عەینەین یا زەدەی دێوەن
یا سام سایەی باڵ پەریان پێوەن
نامەی فەرەح بەخش دەوای دەردانم
بکیانەن پەرێم نە جای فەردانم
وەرنە (فونوونی) دەردش قەهارەن
قەیس ئاسا جە زێد قەدیم ئاوارەن

## ڕاوەپڵنگی یوسف بەگ

پێشتر چەندین جار باسی ڕاوو شکارم لە شیعری شاعیرانی کورددا کردووە و چەندین پارچەیش شیعریانم لەم بوارەدا بڵاو کردووەتەوە، ئەم پارچە شیعرەی یوسف بەگیش یەکێکی دییە لەو پارچە شیعرانە کە باسی ڕاو و کەرەستەکانی ڕاوی ئەو سەردەمەی تێدایە، هەندێ لەو وشە و زاراوانەی یوسف بەگ لێرەدا بەکاری هێناون لەلای من نامۆن و پێشتر نەمبیستوون و هەندێکیانم بۆ نەخوێنراوەتەوە و بەگومانەوە نووسیومن.

لەبارەی یوسف بەگی شاعیریشەوە هیچ نازانم و نازانم کەی و لە کوێ ژیاوە و، ئەمە یەکەم جارە شیعری بڵاو دەکەمەوە.

### یوسف بەگ

**١** (*)

مـــیـــرزام کـــەردەوە، مـــیـــرزام کـــەردەوە
ڕویَ دڵ هـــەوای کـــەڵ کـــۆ کـــەردەوە
هـــەوەس دا ستـــێز دڵ لـــە پـــەردەوە
لاقـەیـد بـیـم جـە هـۆش فـکـر مـەردەوە
هـۆرگـەرتم مـاردم تـەرەقـە مـەشهـوور
مـەنـزڵ بـێ قـیـاس، مـوورپـێك نـە دوور
ساختـەی قـامـەت وەش، نـاڵـەی بڵند دەنگ
سەمـیـع سامـوتـکـەر، بـێخ دەروون تـەنگ
بـاقـی مـەصالـیـح ڕۆی شکـار ضەروور
قـەتـار و خـاشە خـەریـتـەی مـەزبـوور
پـێکـام لـە کـەمـەر یـەك یـەك لـە قـارشت
چەنی تیر ئەو چەپ خاشەی ڕاست نەمشت!
چـەنـی دوو سێ فـەرد نـەوڕەسیـدەی نـەو
سەروەش خـەنـدەران ڕوو کـەردەن ئـەو کـەو
بـوکـوژ جـاسووسان یـەك یـەك دایـن نـە وەر
هـات هـات پـەیـابـی ئـەجـەل دا خـەبـەر

---

(*) لە (ڕەشید/٢) وەرگیراوە.

ڕۆحم تازه بی جه هەیهات دەنگ
صەیادان ئاسا وێم کەردم وه سەنگ
دیم نه پای مەغار تاش تاوێرێ
پەیدا بی پڵنك بەڵا چون شێرێ
تاو مەدا بێ خەوف، باز مەدا بێ غەم
شکار ئامۆز بی مەگێڵنا چەم
نامووس دام نەصرەت ئێنه سیرەتەن
ئەر بەرشۆ نه دەست یه چی غیرەتەن!
صەد که پڵنگەن مۆڵەت نەدارۆ
بەڵێ ڕۆزگار سەرزەنشت دارۆ
دەك نامەردت کەن فرصەتەن ئاڕۆ
کەی پڵنگ تابشت شێربەچه دارۆ؟
خۆلاصەی کەلام وێم تەیار کەردم
سەعداسای قەدیم سەر نەئاسۆ بەردم
هۆر کێشام چەخماخ نارین دام (اورو!)
چەم دام ئەو جاسووس سەر لەسەر (بسو!)
کەردم وه نیشان پێشانی پڵنگ
سەرپل دام ئەو پل پای نماشەی تفەنگ
بێ چرکه و گرپه کێشیا له خاشه
جه تەقەی ماردم ڕۆژ بی چەواشه
کاویان له دەنگ کاوان مەغاران
واتم: هەی (وچول!) شای میرشکاران
پەراشەی پەرشش پاشیا ئەو توون
تەختەی تاوێران گوڵ گوڵ بی جه هوون
بەو برینەوه تاو حەملەش دا
ڕەعداسای بەهار نرکناو غەڕا
نەزانا بەوێش دەردش کارییەن
جەرگش پارەی شەصت نادیارییەن

تــا ئــەجــەل مــوژدەی مــەوتش دا نــەگــۆش
پــاكــێشا وە پــەس كــەوت و شی نــەهــۆش
ز رانـــی زەحـــمـــەت دا نـــە رووی زەمین
وات: ئــەجــەل (صدق تـو!) هــای نــە كــەمین
بـــا مـــن بـــنـــاڵـــم وەی گشت ئـــێشەوە
پـــۆستـــم بـــویـــنـــان بـــە دەروێشەوە
(یـــوسف) مـــەدەر لاف فـــەلـــەك خـــدێشە
گـــا پــۆست پــەی بــڵــنگ گـــا پــەی دەروێشە
وەی دنـــیـــای فـــانـــی مـــەبـــەنـــدە كـــەمـــەر
تۆیش دووی جەوانیت بەر مەشۆ جە سەر

## شێخ یوسفی دالآن

– –(١)

مـــــیـــــرزام جـــــەخـــــتشەن
ئـــارۆ نـــەوسوەیـــل جـــەهـــد و جـــەخـــتشەن
یـــەكسەر سۆچـــیـــان (نـــاو ابـــر قـــو!)
سا راستـــەن زووخش نـــەیـــاوان وە تـــۆ
هـــەر هـــەورێ مـــەیـــۆ وە لای وەشتـــەوە
هـــاوتـــاف تـــۆف پشتـــان پـــەشتـــەوە
گـــەردەلـــوولشەن مـــەدۆ وە هـــەمـــدا
تـــەرزە و قـــەرزاڵـــەن وە تـــۆف و تـــەمـــدا
ئـــانـــە هـــەنـــاسەی قـــەیس چـــۆڵـــگـــەردەن
كـــوورەی دڵ نـــە تـــاو دوود دڵ سەردەن
ئـــەو سەیـــل ئـــەسریـــن فـــیـــراق بـــەرزە
ئـــەو هـــەنـــاسەی سەرد... صەد تـــەرزە

(١) ئەم پارچە لە كەشكۆڵی ژمارە (٢) و كەشكۆڵی ژمارە (٣)ی رەشید هەمەوەندا هەیە، بەڵام چونكە سەرەتاكانیان زۆر لەیەك جیان و لە ناوەوەیشیاندا كەمێك جیاوازیی هەیە وام بەباش زانی هەردوو نوسخەكە بنووسم.

کەیلەن وە ئەسرم تاف گۆلاوان
سا راستەن (لاوش!) بە تۆ نەیاوان
یەقین وەڵەدەی وەحش ناشنەخت
نە چەشتەنت ئێش گرەی زام سەخت
ئەشکەنجەت نەدات وە زانووی ظەریف
هەتیتەکێش نیت وە گاز حەریف
خەمت نەکەردەن شەو خەیاڵ خەم
وە نیگای پەنهان نەوەردەنت چەم
ئەمما عەزیزم شۆخ شیرین خاڵ
گۆش بدەر وە دەرد دڵ وە عەرضەحاڵ:
هەر شۆخێ شیرین شەکەرین بار بۆ
مەبۆ صاحێب لەنج هۆش و گۆش دار بۆ
غەمزە فرۆش بۆ وە ناز چە ئەنداز
ریشەی دڵ کێش بۆ وە نازەنگ گاز
تا (یوسف) پەرێش عەبداڵ بەڕ بۆ
شەو سەرین رۆژ دەشت وە ئەسرین تەڕ بۆ

## شێخ یوسف(١)

**٢**(*)

هــەی هــەی نــە پــرووز گــڕکــۆی هــەنــاسەم
نـــــە شیــــــددەت شۆڕ شەرارەی تـــــاسەم
هــەرچــەنــد مــەرز و بـووم نــە حــەواڵیم هــەس
کــەژ و کــۆ و کــەمــەر سارا و شەط و بــەس
شەم و شیــو و چــەم کــاو و کــۆهـ بــەس
شاخ و داخ و دەشت عـــێراق تــا تــەوەس
نــە بــرووزکــەی بــەرق هــیــجــران دووری
نــە چــەخــمــاخــەی رەعد ئــەندووهـ دووری
یـــەکسەر سۆچـــیـــان تـــا وە بـــەرقـــۆ
ساڕاستـــەن زووخش نـــەیـــاوان بـــە تـــۆ
هـــەر هـــەورێ مـــەیـــۆ وە لای وەشتـــەوە
هـــا وە تـــاف طـــۆف پشتـــان پشتـــەوە
گـــەردەلـــوولشەن مـــەدۆ وە هـــەمـــدا
ئــەرزەو (قــرظــالــن!) وە تــۆف تــەمــدا
ئــانــە هــەنــاسەی قــەیس چــۆڵــگــەردەن
کـــوورەی دڵ نـــە تـــاو دوور دڵ سەردەن
ئـــەو سەیــل ئــەسریــن فــیــراق بــەرزە
ئــەو هــەنــاسەی سەرد بــیــنــی صەد تــەرزە

---

(١) ئەوەندەی من گەڕاوم و پەیم پێ بردووە سێ شاعیرمان هەیە بەنازناوی یان ناوی یوسف شیعریان وتووە، ئەوانەیش:

١– یوسف یاسکە. بڕوانە بووژاندنەوەی مێژووی زانایانی کورد لە ڕێگەی دەستخەتەکانیانەوە، محەمەد عەلی قەرەداغی، بەرگی سێیەم، ل: ٣٦٩.

٢– شێخ یوسف: کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، بەرگی دووەم، ل: ٨٠.

٣– سەرچاوەی پێشوو، ل: ١٥٦.

٤– یوسف بەگی ئیمامی هەیە. لە ژمارە (١٣٠٢)ی ژیندا شتێکی لەسەر نووسراوە.

(*) لە (رەشید/٢) وەرگیراوە.

یـــەقین وەڵـــەدەی وەحش نـــاشنـــەخت
نــە چــەشتــەنت ئـێش کـزەی زام سەخت
ئــەشکــەنجەت نــەدان وە زانــۆی زەریــف
هــەتــیــتــەکـێش نـیت وە گـاز حـەریـف
خــەمت نــەکــەردەن شەو خــەیــاڵ خــەم
وە نـیـگـای خـەیـاڵ نـوور دیـدەی چـەم
ئــەمما عــەزیــزم شۆخ شیــریــن خــاڵ
گــۆش بـدەر وەدەرد دڵ وە عــەرض حــاڵ:
هــەر شۆخــێ شیـریـن شەکـەریـن بـار بـۆ
مەبۆ صاحێب ذەوق هۆش و گۆش دار بۆ
غــەمـزەفـرۆش بـۆ وە نـازچــەی ئـەنـداز
ریشەی دڵــکــێش بــۆ وە نـــازەنگ گـــاز
تــا (یـوسف) پـەرێش عـەبـداڵ بـەڕ بـۆ
شەو سەرین رۆژ دەست وە ئەسرین تەڕ بۆ

## یاسین تەپە - قەڵای مایس

ئەم پارچە شیعرەی لێرەدا دەیبینی ناوی شاعیرەکەی لەسەر نەنووسراوە، ناوی بابەتەکەیش دیار نییە. بەوەی لە ناوەڕۆکی پارچە شیعرەکە وەردەگیرێ ئەو ناونیشانەی سەرەوەم بۆ دانا، ئەوەیش لە پارچە شیعرەکە و سەبکی شاعیر وەردەگیرێ، دەردەکەوێ شاعیر - شاعیرێکی بە توانا و هەست ناسك و بیرتیژ بووە. خەیاڵی بەرز و توانای شیعری باڵا بووە، بەڵام بەداخەوە لەلایەکەوە پارچە شیعرەکە ناتەواوە، لەولایشەوە ناوی شاعیر و کاتی گوتنی شیعرەکە دیار نییە، ئەگەر ئەمانە هەبووایەن پارچە شیعرەکە - کە ئێستەیش بایەخی زۆری هەیە - بایەخێکی زۆری دەبوو.

بیرۆکە و بابەتی شیعرەکە وەك (سوڵتان جومجومە) وەهایە.

داستانی (قەڵای خاو)ی فەقێ قادری هەمەوەندی یان (فەقێ خەڵووزەیی)ش یەکێکە لەم بابەتانە.

هەروەها (مەلا نەوشاد)یش کە گفتوگۆ لەگەڵ پیرەدارێکدا دەکات دەچێتە ئەم قاڵبە.

### «خاوەن نەزانراو»

### یاسین تەپە و قەشقەر(*)

یــاران یــاوەران یــەکسەر خــاص و عــام
گــۆشدەن وە کــردار دنــیــای نــاتــەمــام
ڕۆژێ دەروونــم چــون دیك مــەجــمــەر
جــۆشش سەنــدە بــی قــوف ئــاوەرد وەسەر
خــەیــاڵــم بــە تــاو مــەگــرِیــا چــون نــار
دڵ نــە گــریــان بــی چــون ئــەبــر بــەهــار
کــەلــلــەم بــێهــۆش بــی، شای عــەقــڵ مــاتــڵ
سوپــای غــەم جــەم بــی نــە بــارخــانــەی دڵ
فــیــکــرم پــەرێشان، فــەهــمــم بــێ عــەمــەل
ڕۆحــم ئــامــادە پــەی ئــامــای ئــەجــەل
قــووەی نــاطــیــقــەم بــەنــد زنــجــیــر بــی
بــەخــتــم بــە نــاحــەق وێڵ و ئــەسیــر بــی
سەراسەر ئــەعــزام لــەژێر بــار غــەم
وێنــەی دەمــاوەنــد پــێچــیــابــی وە تــەم

---

(*) لە (ڕەشید/٣) وەرگیراوە.

خـوڵاصه: خـەیـلـێ حـاڵـم پـەشێو بـی
وێنـەی قـەهـرەمـان نـە بـەنـد دێو بـی
جـە عـاجـزیـی حـاڵ جـەیـحـوون دەروون
چون لێوەی بێهۆش نەك وێنەی مەجنوون
شیـم وە سەر قـوڵـڵـەی (یـاسیـن تـەپـە) نـام
جـە نـاو شارەزوور مـەشهـوورە تـەمـام
وەقـتـێ نـیـگـام کـەرد وە ئـەطـراف کـۆ
یـاران خـەرابـتـەر مـن بـیـم رەنـجـەڕۆ
دیـم کـە دەستـکـارەن ئـەو گـرد عـەظـیـم
نـیشانـەش یـەکسەر کـارخـانـەی قـەدیـم
بـەرزەن صاحـێب بـەرز زۆر وەفـەڕ بـیـەن
خـەیـلـێ وە پـەرداخ فـرە عـەجـیـبـەن
ئـەطـرافش خـەنـدەق بـورج قـەڵای سەخت
جـەنـگـەڵ و شوغـڵ شنـاوەر درەخت
مـەعـلـووم شار بـیـن جـە عـەصر قـەدیـم
دەستـکـار شاهـان نـادیـرەی نـەدیـم
خـەیلـێ فکرم کـەرد خـەیـاڵ کـەردم لـێش:
یـە پـاتـەخت کـێن جـە شاهـان پـێش؟
سەراو ئـەیـوانش جـاگـەش ظـاهـیـرەن
(الـحـال) وە حـیـلـەی دنـیـا بـاهـیـرەن
عـەجـیب مـەکـانـێ هـەم عـەظـیـم شارێ
جـاگـەی بـاصەفـا خـاص یـادگـارێ
دڵ ئـارەزووش بـی بـزانـم ئـەی شار
کـێ بـیـنـاکـەردەن هـەر جـە ئـەوەڵ جـار؟
گـوڵ وە دەورم بـی جـە بـان ئـەو کـۆ
سەرسام سەرعـیـی کـەردم جـوست و جـۆ
یـەك کـەڵـڵـە سەرێ نـاگـاهـ دیـم وە چـەم
پـۆسیـدەی ئـەفسەر غـەرق تـۆز و تـەم
نـیشتـم وە زەمـیـن نـەظـەر کـەردم لـێش

قەدیم کوهەن ساڵ پێشینان پێش
واتم: ئەی کەللەی پۆسیدەی ئەفسەر
مەپەرسووم چەنەت بەشق پێغەمبەر:
پەی چێش نە سایەی سیای خاک سەرد
خەریك مەندەنی چەنی تۆز و گەرد؟
شەرحێ بەیان کە جە ئەحواڵ وێت
خەیلێ مەتڵەبەن حەق رازیی بۆ لێت
مەردی یا زەنی؟ یا موسوڵمانی؟
یاخۆ لەسەر دین ئەهل نەصرانی؟
حەیاتت جە عەهد کام پادشا بی؟
ئەهل شوهرەت بیت یاخود گەدابی؟
کورسینشینان بەگلەر و میر بیت؟
یا جە بەدحاڵان ئەهل فەقیر بیت؟
ئاثار ئەی شار یەکسەر دیارەن
پاتەخت جاگەی کام شەهریارەن؟
چەند ساڵەن خەریك خاك سەردەنی؟
وە کام دەرد سەخت وەی طەور مەردەنی؟
خۆلاصە هەرچی مەزانی بەوێت
بەیان کەر پەرێم خەیر بەیۆ وە رێت
بە ئەمر قودرەت بینای بەهتەرین
کارساز کاران جیهان ئافەرین
ئاما صەدایێ جە جومجومەی سەر
وەقتە بی– یاران!– رۆح بەرشۆ وە بەر
وە لەفظ فەصیح ئاما وە جەواب
واتش: ئەی صەڕاف مەعنەوی کیتاب
دیارەن صاحێب نوطق و کەلامی
صەفوەتت نە دڵ هەس وە تەمامی
مەعلوومەن جە لام صاحێب دەردەنی

هەوای کەژ و کۆ پەوکە کەردەنی
ئەڵبەت بە دەردێ هەنی گرفتار
پەوکە مەپرسی حاڵ رۆزگار
جەوهەرت جەولان مەدۆ نە دەروون
خەیاڵت پەشێو فکرت تووناو توون
تاوێ بنیشە ببەر با خەبەر
ئەحواڵ دنیا تەمام سەراسەر
بەیانکەم پەرێت بەندە بە زاریی
بنووسە پەی وێت پەی یادگاری
مەپرسی جە من: مەردێ دلێر بیم،
صاحێب زۆر و زات ئیحسان و خێر بیم
جە عەهد ضەحاك من نەوجەوان بیم
باش باڵا دەست دەنگ دلێران بیم
هەم نامم قەشقەر چابوك سوار بیم
جە رۆژ مەیدان تەنها دیار بیم
شەجیع و شەفیق رەفیق میر بیم
دایم هامنشین شان وەزیر بیم
وەقتێ بەگلەران مەشین بە شکار
من جە بیم سەرڕاو نە سەر هەر دیار
جە دەوڵەت و ماڵ ئەشیاو دەفینە
ئەسباب و ئەجناس جە هەزار وێنە
چوار مەحبووب خاص باڵا نەونەمام
شۆخ تاقیەلار وێنەی گوڵەندام
رەفیق من بین حەڵاڵ و هامسەر
صاحێب خەط و خاڵ نازدار و دلبەر
نە دیم جە دنیا هەم و تەم و غەم
عەیشم بی دائیم چون جەمشید جەم
مەردێ دلێر بیم صاحێب عەقڵ و هۆش

دایـم نـە مـەجـلـیس ضەحـاك مـاردۆش
چـون ضەحـاك صاحـێب زوڵـم بـێحـەد بـی
زاڵــمـیش جــە حــەد (مــروشا!) رەد بــی
رۆژێ یـەك شەخـصێ بـە نـاڵـە و خـورۆش
سەربــڕی جــە تــەن پــەی مــاران دۆش
یــەکــێ جــە ئــەولاد ضەحــاك بـێدیـن
نـامش (مـایس) بـی صاحـێب قـەهـر و کین
بــەڵــێ عــادل بــی زۆر صاحـێب ویـقــار
قــەهــرش بــی چــەنــی ضەحــاك مــردار
جـە قـەهـر بـابـۆش بـینـاکـەرد ئـەی شار
پــــەی یــــادگــــاریــــی دەور رۆزگــــار
وە دە مــــەحــــەلــــلــــە ئــــەی شار سازنــا
چــون بــاغ بــەهــەشت تــەمــام رازنــا
هــەر مـەحـەلـلـەیێ پـەنـج هـەزار یـانـە
خـانـەی شەصت زەرعـیـی وە بـێ بـەهـانـە
نـیـصفش جـە بـلـوور نـەقش فـەخـفـووری
ئــەلــوان قــرمــز سەبــزو کــافــووری
قــەصر و ئــەیــوانش یــەکسەر تــەڵادۆز
مــەنمانــا وە شەو وێنــەی نــیــمــەڕۆز
جـە تـاق و نـیـمـتـاق کـڵاو فـەڕەنـگـی
نـەقـاش صەد تـەرز ئـوسـتـای یـەمـەنـی
هـۆدەی مینـابـەند شوعلـەش چون ئـەنجوم
فــەرشش رەنــگــاڕەنگ صاف ئــەبــریشم
چــەنــد جــە مــنــاران بــەرز هــەوا بــی
دەمــاغش نــە بــورج فــەلــەك ساوابــی
کـەنگرەی بـورجش بـەرز بـی وێنـەی قـاف
خـەیـلێ بـڵـنـد بـی صاف جـە سیم صاف
بـێ تـۆز و بـێ گـەرد خـاك نـەبـی تـێدا
چــمــان نــوور حــەق وەشتــە بـی پـێدا

صەد حەمامش بی بە ئیسم حەمام
ئەیوان و دیوار منمانا چون جام
قەیسەری و دووکان هەم راستە بازاڕ
مەیدان دەڵاڵ، ئاهەنگەر هەزار
قەساب و بەقاڵ بەزاز و توجار
مەشغووڵ بین دایم هەزاران هەزار
جە رایحەی عەتر ئەدویەی عەتار
خاستەر جە مەشام سینە و مەم یار
جە گشت حەصاریۆ عەرعەر چناران
سایەش کنا بی جە مێرغوزاران
باغ و باغاتش بێ حەد و شمار
ئەنجیر و ئەمroود ئەنگوور و ئەنار
نارنج و لیمۆ چەنی زەردەبەی
مەلەریان وە ناز چەنی سەر گوڵ نەی
شیرین شەفتالوو هەم سێب لاسوور
چون قەوس و قەزەح مەنمانا جە دوور
ئاو جە فەواران بەرز مەبی تا سەر
پەخش مەبی وە بان سەنگ تاش مەڕمەڕ
شەتاوان جاریی وە ئەطراف شار
سەرسەبزو بورچین مەلان صەدهەزار
گەردەلوول تۆز کوورەی ئاسیاوان
هەر چەرخی باری چون سورمەی چاوان
درەختان بەرز سەر جە کەهکەشان
مەلەریان چون قەد باڵای مەهوەشان
صەف صەف و رەنگ ڕەنگ گوڵ نە شەتاوان
چون سەوزەی پەری وێشان مەلاوان
نە هەر چوار طەرەف گوڵ و گوڵزار بی
رایحەش دایم وێنەی بەهار بی ...[1]

---

(١) بەداخەوە ناتەواوە!!

## میرزا مەحاك

مامۆستا نەجمەدین مەلا لەبارەی (مەحاك)ەوە نووسیویە: میرزا مەحاك لە ئێلی (داوودە)یە، شاعیرێكی زانا و شیرین زمان و نیشتمانپەروەر بووە، لە دوا ڕۆژەكانی سەدەی سیازدەهەمی هیجریدا كۆچی دواییی كردووە. وەكو لە كاكە ڕەشیدی هەمەوەندم بیست (مەحاك) بێجگە لەوەی كە خوێندەوار و شاعیر بووە لە ئاهەنگ و بەستەی كوردیدا گۆیندەیێكی هێجگار دەنگخۆش بووە، بە وتنی (قەتار و ئەڵڵا وەیسی) لە چیادا مەل و جانەوەرانی ڕام كردووە، ئەم هەڵبەستەی خوارەوە نموونەیەكی شیعریەتی كە لە كاكە ڕەشیدم وەرگرتووە.

پێش مەرگ ڕاسپاردە ئەكا:

هـــــــامسەران مـــــــــەردم ... ...
ئـەگـەر تـەقدیر بـی جە ناكا مـەردم...(١)

### مەحاك(*)

**١** (**)

هـــــــــامسەران مـــــــــــەردم...
ئـەگـەر تـەقـدیـر بـی جـە نـاكـام مـەردم
سێ ڕۆ وەر مــــەرگ (وعــد الـلـــه) دەردم
هـێـمـام تـەن وە خـاك سیـاهـ نـەسپـەردم
قــەومــانــم بــیـــان دەورم بـگــیــران
پـــەرێم بـــچـــەڕان جـــە نـــەزم ئـــێران
نــەوا جــەو دەمــدا جــەستــە خــەستــە بــام
وە حــوكــم حــاكــم زیــان بــەستــە بــام
دەورم بـگــیــران بـــە شایــی و مــەزاق
سێ ڕۆ وەر جــە مــەرگ بــویـنـان تـفـاق
سیــامــاڵ هــۆردەن نــە جـێـگــای ڕاستــی
چوار گۆشەش پاك بۆ چون جێگای شایی

---

(١) بڕوانە: ژمارە (١٣٨٣)ی ڕۆژنامەی ژین.

(*) ١– ژین: ژ: ١٣٨٣.

٢– دەنگی گێتی تازە. ژ:١١، بەرگی: ٥، ل:٢٢٣.

(**) لە (ڕەشید/٢) وەرگیراوە.

چوار گۆشەی قورنەی سیامال ئاودەن
پیرەژن جە ناو شیوەنم قاودەن
نازك نازداران پۆیلە وەسەران
تاوێ وەحوجەت شینم بکەران
ئەڵبەت جەنازەم مەبۆ فەرامۆش
زڕەی پۆیلەشان بشنۆم بە گۆش
لە جێگای یاسین صورنا و دەهۆڵ بۆ
پیرەژن قاودەن با دەورم چۆل بۆ
صەف صەف نازداران جە دەورم کۆ بۆ
چەنی صەداشان هەر ئاغا ڕۆ بۆ
نەو دەم جەم مەبان جە سیامالێ
تەنخواکەن لێشان جە زوڵفێ تالێ
با نەبۆ وە غەم من وە دیدەی وێم
جە نیزاع مەرگ هۆشم مەبۆ پێم
بینیەن نە تۆی چین بەقیەی کفندۆز
پەی یادگاری قیبلەی دوور جە هۆز
قەومێ چابوك پا هەم قەوم و هەم خویش
وە تاوو تەعجیل بلۆ باچۆ پێش
واچۆ: مەجنوونت وەختەن ببۆ فەوت
وەصیەتش کەردەن وەرجە (ملك الموت)
جە غەرغەرەی مەرگ تەقەلای جێمدا
وەر جە (ملك الموت) بیاوۆ پێمدا
ئەر تەشریف ئاوەرد شای شیرین ئەندام
مارزان گۆنای وێش بەرۆ وەزام
وە قەید قانوون شەرط وەرینم
بەیۆ بنیشۆ جە ژوور سەرینم
جەنازەم بەو طەور بلاونەوە
سەنگ سەر کێوان بتاونەوە
قەترە قەترە ئەسر جە دیدەی نمناك

بـــڕێزۆ وه بـــان جـــەنـــازەی (مـــەحـــاك)
قـــەتـرەی جـە ئـەسرش (بکـنـو!) جـە گـیـان
خـــاسـتـــرەن جـــە ئـێش صـیـــراط و مـیـــزان
ئـــەڵـــبـــەت نـــەو دەمـــدا مـــەمـــانـــۆ هـــۆشم
صەداش چـــون یـــاسیـــن بـــەیـــۆ وه گـــۆشم
وه پـــەنـــجـــەی شادەت ئـیشارەت کـــەردم
مـــەعـنـــاش جـــە هـیـجـران بـاڵای تـۆ مـەردم
دەستت بـــــاوەرە بـــــیـــــنـــــەر وه دەستـــــم
مـــەعـنـــاش هـــەر ئـێدەن نـه جـای گشت کـەسم
ئـــەوسا مـــن مـــەردم جـــە کـــێ شەرمـــتـــەن؟
واوەیـــــلای وه راست شیـــن گـــــەرمـــتـــــەن
ئـــەر دەستـــەی زوڵـــف قـیـبـلـــەم پـێم مـــەبـۆ
تـــەحـقـیـق رۆی حـــەشر جـــەننـــەت جێم مـــەبۆ
ئـــــەو دەستـــــه زوڵـــــفـــــان سیـــــای قـــــازمـــــە
بـــــیـــــنـــــەر وه دەستـــــم وەنـــــەم لازمـــــە
رووم کـــەن نـــه قـیـبـلـــەی شەریـف گـوزیـن
تـــەسلـیـم بـــم بـــه ئـــەمـــر (رب الـعـــالـمـیـن)
گـــۆنـــای گـــوڵـــنـــارت هـــۆرکـــەنـــه جـــه بـێخ
سیـــــا زوڵـــــفـــــانت پـــــارەکـــــەر وه تـــــێغ
لازم زوڵـــــفـــــانت بـــــه تـــــێغ کـــــەری چـــــاك
بـــڕازنـــی وه بـــان جـــەنـــازەی (مـــەحـــاك)
شیـــنـــم بـــکـــەران شیـــوەنـــم خـــەیـــلـــێ
تـــەرمـــم بـــکـــەران بـــه زوڵـــف لـــەیـــلـــێ
تـــــەرمـــــم بـــــوستـــــان بـــــدەن بـــــه وەردا
قـــــەوم و ئـــــەقـــــریـــــبـــــام بـــــدەن وه سەردا
بـــمـــنـــەن وه بـــان ئـــەسپ چـــوارچـــۆوە
بسپـــــاردەن وه خـــــاك مـــــەزار نـــــۆوە
بـــه ئـــەمـــر تـــەقـدیـر (رب الـعـــالـمـیـن)
مـــەلا بـــوانـــۆ جـــەو دمـــا تـــەڵـقـیـــن

جـه دمـای تـەڵـقـیـن قـەومـان خـوێشان
یـەکـایـەك بشیـن بـە یـانـەی وێشان
مـن بـارزەن چـەنـی داخ دەردەوە
جـە یـانـەی تـاریك سەنگ سەردەوە
مـن بـارزەن چـەنـی ئـەعـمـاڵ وەریـن
نـەو خـانـەی زوڵـمـات سیـای سەهـمگـین
نـەکـیـر و مـونـکـەر مـیـان وە سەریـنـم
مـەپـرسن دەفـتـەر کـردەی وەریـنـم
(اسود الـوجـهـان ازرق الـعـیـنـان)
سوئـال مـەکـەران کـردەوەی جـیـهـان
نـەکـیـر مـەواچـۆ: دەیـنت وە گـەردەن
جـە دنـیـای رۆشن تـۆ چـێشت کـەردەن؟
مـەیـووم وە زبـان مـن چـەنـی نـەکـیـر
وە لـەفـظ فـەصیـح مـەکـەرووم تـەقـریـر
مـاچـووم: مـن بـە عومر چوارده ساڵان بیم
دایـم نـە تـەعـریـف سەوسەن خـاڵان بـیم
چـەند ساڵ چـەند وەخت عـومـرم ویـەردەن
غـەیـر جـە مـەدح خـاڵ کـارم نـەکـەردەن
یـە وەصیـەتـنـامـەی دێوانـەی شێتـەن
هـەردوو مـەواچـۆن کـەسێ وا صاف بـۆ
جـە گشت بـابـەتـێ گـونـاهش عـاف بـۆ
نـەکـیـر مـونـکـەر تـۆیش کـەیـفـی وێتـەن
دەنگ هـەلـهـەلـە بشنـەفـتـام وە گـۆش
چـون کـوورەی حـەداد مـاوەردم خـرۆش
یـە (مـەحـاك) واتـەن ئـێش جـەرگشەن
یـە وەصیـەتـنـامـەی رۆژ مـەرگشەن

— —(*)

ئـــیـــبـــتـــیـــدا بـــە نـــام (حـــی لایـــنـــام)
وە رەوضـەی رەسوول هـەردەم صەد سەلام
حـــافـــظ بـــە حـــاجـــەت سی جـــزمـــەی کـــەلام
ئـــەو نـــە حـــیـــفـــظت بـــۆ سەراسەر تـــەمـــام
حـــافـــظ بـــە حـــاجـــەت ئـــایـــات تـــەنـــزیـــل
هـــەر هـــەفت قـــیـــرائـــەت وانـــات بـــە تـــەرتـــیـــل
حـــافـــظ بـــە حـــاجـــەت قـــورئـــان رەهـــبـــەر
بەو خەتمەت مەکەرد هەر شەو تا سەحەر
مـــەرتـــەبـــەی شەریـــف قـــەدر مـــوعـــەلـــلات
هـــــــەوای روکـــــــنـــــــابـــــــاد گشت ...
بـــە (الـــلـــە اکـــبـــر) چـــەشمـــەی حـــەیـــاتت
بـــــە شۆخـــــیـــــی شێوەی شاخ نـــــەبـــــاتت
(یـــا لسان الـــقـــلب) بـــادەی وەحـــدەت نـــۆش
عـــەلـــلام دانـــا مـــەرد صاحـــیـــب هـــۆش
هـــەر شەو رەوضـەی تـــۆ وەنـــەش وارۆ نـــوور
نـــەو شەکـــری بـــادەی (شرابـــا طـــهـــور)
نـــە رەوضـەی ریـــضوان رۆحت نـــە گشت بـــۆ
مـــاوات نـــە گـــوڵـــزار بـــاغـــچـــەی بـــەهـــەشت بـــۆ
یـــەك مـــوددەعـــام هـــەن مـــەگـــیـــرووم نـــە دڵ
یـــا پـــیـــر مـــورشید طـــەریـــقـــەت کـــامـــڵ
بـــبـــۆ بـــە دەلـــیـــل پـــەی وەصف حـــاڵـــم
بـــدەرۆ نـــەویـــد مـــوژدەی ئـــیـــقـــبـــاڵـــم
ئـــومـــێدم ئـــێدەن هـــیـــمـــەت کـــەری کـــار
فـــەردێ پـــێم بـــاری نـــەو نـــەظـــم ئـــەشعـــار
(حـــافـــظ) مـــن صیـــدقـــم بـــە تـــۆ بـــیـــەنـــا
(فـــبشر بـــالـــخـــیـــر بشر بـــیـــتـــنـــا)

---

(*) لە (رەشید/٣) وەرگیراوە.

# ئەم کەشکۆڵەیش

## کەشکۆڵی بێورەیی

خوێنەری ئازیز وەك دەبینی ئەم بەرگەم بۆ بەرهەمەکانی مام رەشید هەمەوەند داناوە و بەرگەکەیش بە بەری رەنجی ئەو پیاوە مەزنە دەوڵەمەندە و گەورەترین بەرگی کەشکۆڵی کەلەپووریشە تا ئێستە چاپم کردبێت، بەڵام پێش ئامادەکردنی ئەم بەرگە ئەم بابەتەم لەسەر کەشکۆڵی (سەعید بێورەیی) ئامادە کردبوو وام بەباش زانی ئەم بابەتەیش لێرەدا جێگە بکەمەوە و دوای نەخەم بۆ کاتێکی تر.

## کەشکۆڵی بێورەیی

لە ماوەی تەمەنی کۆکردنەوەی بەرهەمی کەلەپووری مامۆستایان و شاعیرانماندا چەند دەستخەتی ناتەواو و شڕ و پواوم کۆ کردووەتەوە، کە هەندێکیان گەلێ شپرزە و شێواو و بێ سەروبەرن و، بەئاسانی سوودیان لێ وەرناگیرێ. بەو بۆنەوە شتی وایان هەیە دەمێکە دەستم بۆ نەبردووە و گوێم نەداوەتێ. لەم رۆژانەدا لە کاتی گەڕانم بە شوێن هەندێ شیعری شاعیرێکدا رێگەم لە چەند پارچە و پاشماوە بەیاض و کەشکۆڵێك لەوانە کەوتەوە و، دوای سەرنجدانیان یەکێکیان لەوانی تر زیاتر- ئەمجارە- سەرنجی راکێشام، بۆیە جیام کردەوە و، وتم: با بە شێنەیی سەرنجی بدەم بەڵکو سوودێکی هەبێت.

ئەم دەستخەتە لە شێوەی بەیاضدایە و ناتەواوە و لە چەند جێگەیدا دڕان و کەوتنی تێدایە. بەڵام لە تەك ئەوانە هەموویدا سەرچاوەیەکی بە بایەخە بۆ لێکۆڵینەوەی بەرهەم و دیوانی چەند شاعیری ناوداری کورد.

بۆ ئەوەی ئەم سەرچاوەیش بە مێژووی ئەدەبی کوردی بناسێنین و، پسپۆڕان و لێکۆڵەرەوان لە سەرچاوەیەکی رەسەنی بەرهەمی ئەو شاعیرانە ئاگەدار بکەینەوە کە بەرهەمیان لەم بەیاضەدا هەیە، ئەم چەند دێرەم لەسەر نووسی:

وەك گوتم ئەم دەستخەتە ناتەواوە و سەرەتا و کۆتاییی روونی دیار نییە. چەند کەس بەشدارییان لە نووسینەوەیدا کردووە، لەوانە (سەعیدی بێورەیی، محەمەد سیاه، بێخود...) بەڵام بەهۆی ئەوەوە ئەم سەعیدی بێورەییە یەکەم جارە ناوی دەبیسم و، خەتەکەی خۆشە و، بەشی زۆری کەشکۆڵەکەیش لە خەتی ئەو دەچێت کەشکۆڵەکەم بەناوی ئەوەوە ناونا.

وەك چۆن هیچ لەبارەی نووسەرەوە بەرێزەکەی نازانم هەروەهایش هیچ لە کات و شوێنی نووسینەوەی نازانم.

لە یەك جێگەدا دوو پارچە شیعری تێدایە لە کۆتاییدا نازناوی (بێخود)یان پێوەیە و لە سەرەتایشیەوە نووسراوە (لمحرره) واتە شیعرەکان هی ئەو کەسەن کە نووسیونیەوە، واتە بەخەتی شاعیرەکەن. بەڵام ئەم شیعرانە لە دیوانی بێخوددا نین و، هەندێکیش لە شێوازی خەتی بێخود ناچن و، شێوەی نووسین و جۆری کاغەز و مەرەکەبەکەیش وا دەگەیەنن تەمەنی دەستخەتەکە لە سەد ساڵ زیاتر بێت و، بۆ ئەوە

ناشێ ئەو بێخودە مامۆستا مەلا مەحموودی بێخود بێت و، ڕەنگە شاعیرێکی ترمان پێش بێخود ئەم نازناوەی بووبێت.

کەوابێت دیسان هیچمان لە مێژووی دروستی دەستخەتەکە دەست نەکەوت. پاش چاوگێڕانێك بە دەستخەتەکەدا دەبینین- ئەوەی زانرابێت- دوو سێ کەس بەشدارییان لە نووسینەوەیدا کردووە و، مۆری دوو سێ کەسیشی پێوەیە، واتە دەستاودەستی کردووە و، لای چەند کەسێ بووە.

وەك ئاماژەیشمان بۆ کردووە، لە چەند شوێنیدا پەڕە و چەند پەڕەی کەوتووە یان دەرهێنراوە و، بەوەیش هەندێ لە سەرەتا و کۆتاییی پارچە شیعری چەند شاعیرێکی ناو دەستخەتەکە ناتەواو دەرچووە.

دوای ئەمانە کە سەرنجێکی تری دەستخەتەکە دەدەینەوە دەبینین ئەوانەی کاریان تێدا کردووە وەستا و شارەزا و گوڵبژێرێکی چاکی باخچەی گوڵزاری شاعیرانی کورد بوون و، بەزەوقێکی ئەدەبیی بەرزەوە گوڵچنییان کردووە و، زانیویانە بە چ جۆرێك کەشکۆڵەکە دەڕازێننەوە و، بە کام گوڵ و- کام گوڵ دەیڕەنگێنن.

بەڵام شتێکی تر لە کارەکەیاندا جێگەی سەرنجە و نەدەبوو وایان بکردایە و، ئەگەر بەو شێوەی ئێستە نەبووایە ڕەنگامەییی کەشکۆڵەکە بالاتر دەبوو.

ئەو سەرنجە بچووکەیش وەك دەڵێن: تەکنیکییە و پێوەندیی بەرێکخستنی ناوەڕۆکی دەستخەتەکەوەی هەو دەبوو، وەك لە گەلێ کەشکۆڵدا وەها کراوە، شاعیرەکان جیا بکرایەنەوە و، کە شیعری شاعیرێکی دەست پێ کرد تا هەموو شیعرەکانی ئەو تەواو نەبووایە نەچووایەتە سەر شیعری شاعیرێکی تر، بۆ نموونە کە (نالی) دەست پێ کرا شیعری (کوردی) یان (سالم) یان یەکێکی تر نەنووسرایە، بەڵام لێرەدا وا نییە و ناو بەناو شیعریان نووسیوە و، هیچ ڕێبازێکی ورد لە نووسینەوەی شیعرەکاندا پەیڕەوی نەکراوە و، تێکەڵاوییەکی زۆر لەم بارەوە هەیە.

هەر لە دامێنی ئەم کەشکۆڵەدا دەچینەوە لای ئەو قسەی گەلێ جار نووسیومانە و کردوومانە: تا سەرچاوەیەکی زیاتر بدۆزرێتەوە و، تا ناوەڕۆکی (بەیاض) یان کەشکۆڵێکی زیاتر بخرێتە سەر خەرمانی سەرچاوەی ئەدەب و مێژووی کوردی و، ناو و بەرهەمی شاعیرانمان زیاتر بدۆزرێتەوە: زیاتر کاری پسپۆڕان و لێکۆڵەرەوان ئاسانتر دەبێت و، مەودای جوغزی کاریان فراوانتر دەبێت و، بە ڕەسایی و ڕەهاییی زیاترەوە دەتوانن پەلی قەڵەمیان بهاون و، مەودای بیریان فراوانتر بکەن و، بەوەیش بەرهەمی بەپێزتر و، کاری لەبارتر و گونجاوتر دەخەنە بازاڕ و کتێبخانەی کوردی.

لەم بەیاضە بچکۆلەدا کە من بزانم ئەمە یەکەم جارە بە مێژووی ئەدەبی کوردی دەناسێنرێت، ناوی چەند شاعیری نەناسراو و، بەرهەمی بڵاونەکراوەی چەند شاعیر و، نوسخەی تری شیعری چەند شاعیری ناسراومان لە دەستدا دەبێت، کە هەریەکەیان لە بواری خۆیدا بابەتێکی تازە و نەوازەی لێکۆڵینەوە و لەسەرنووسینی دەبێت.

لەم هەلەدا شیعرەکانی (بیمار) دەخەینە پاڵ ناساندنی بەیاضەکە و، چۆنمان بۆ ساغ بووەتەوە وەها

دەیهێنینەوە سەر ڕێنووسی باوی کوردی و، وێنەکەیشی لە تەکدا بڵاو دەکەینەوە بۆ ئەوەی خوێنەری ئازیزیش هاوکاریمان بکات لە ساغکردنەوە و هێنانەوە سەر ڕێنووسی کوردیی شیعرەکاندا.

لە تەك ئەو شیعرانەدا ئەم کەشکۆڵە لە خۆی گرتوون سێ پارچە شیعری تێدایە بەنازناوی (بیمار) ئەوەیش لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا زانرابێ (سالم)ی ساحێبقەران- ماوەیەك- بە نازناوی بیمار شیعری گوتووە، منیش چاوێکم بە دیوانی (سالم)دا گێڕا، گوتم : بەڵکو ئەم شیعرانەی تێدابێت. نەبوو، دواتریش سەرێکم لە ژمارەکانی (ڕۆشنبیری نوێ) دا کە کاتی خۆی کۆمەڵێك شیعری (سالم)یان بۆ یەکەم جار تێدا بڵاو کرابووەوە، گوتم: ڕەنگە لەناو ئەوانەدا بێ لەوێیش نەبوون. دوای ئەوانە شوێنی ترم لە بیر نەبوو شیعری (سالم)یان تێدا بڵاو کرابێتەوە. جا ئەگەر ئەمانە شیعری سالم بن با بۆ یەکەم جار لێرەدا بڵاو ببنەوە، یان ئەگەر شاعیرێکی ترمان هەبێت بەم نازناوە با ناوی بخەینە ناو ناوان و مێژووی ئەدەبی کوردی لێ بە ئاگا بێنین.

بۆ ئەو شیعرانەی تریش کە لەم کەشکۆڵەدان- جگە لەو شیعرانەی لە دیوانەکاندا وەك نالی و کوردی و حاجی... بڵاو کراونەتەوە- بەگوێرەی توانا دەیانخەمەوە سەر ڕێنووسی باوی کوردی و، چاوەڕوان دەبم بەڵکو بە یارمەتیی خوا لە بەرگی حەوتەمی کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیدا بڵاویان بکەمەوە.

دەمێنێتەوە ئەوەیش نەبوێرم (بەیاض)ەکە (١٢٤) لاپەڕەیە لە شێوەی (بەیاض)دا -واتە پێوانەکەی (١٦×٧) لاپەڕەی هەشت بەیت شازدە دێر زیاتر و کەمتری تێدایە، چەند کەس بەشدارییان لە نووسینەوەیدا کردووە، دوور نییە خۆی لە بنەڕەتدا کەشکۆڵی محەمەد سەعیدی بێورەیی بووبێت و ئەوانی تر بۆ یادگار و لەسەر داوای ئەو؛ ئەو شیعرانەیان نووسیبێتەوە. وەك گوتیشم لە چەند شوێندا کەوتنی پەڕە، یان لێ دەرهێنانی تێدایە.

دواتر و دوای ئامادەکردنی ئەم بەرگە بۆ چاپ لە دوو دەستخەتدا دوو مێژووی ژیانی سەعید بێورەییم دەستکەوت کە هەردووکیان جێگەی بایەخ و سوودن.

لە دەستخەتێکدا کە لەلای خۆم پارێزراوە نووسیومە: ساڵی ١٣٠٠ك. لە گوندی پێنجوین نووسیویەتییەوە.

بەپێی دەستخەتی ژمارە (٦٢/ع) سەعید بێورەیی کوڕی سەید عەبدوڵلایە ساڵی ١٣٣٢ك لە ژیاندا بووە.

## بیمار

### ١

ئەمن و خەڕووسی ئاشفتە حاڵ، هەریەك بە دەردێ پڕ خەیاڵ
شەو تا سەحەر خەومان بەتاڵ، ئەو قووقەقووق من ناڵەناڵ
پەروانە وو من (مقنلاین!)(١)، صەیدی دووصەد دامی بەڵاین
هەریەك بە نەوعێ جانفیداین، ئەو بۆ چرا من بۆ جەماڵ
شادی و صەفا بۆ من ونە، جەور و جەفا هەر بۆ منە
چاوم لەگەڵ خەو دوشمنە، نەم ماوە ئیدراك و کەماڵ
هاتە سەر رووم قەطرەی جواناو، ئەزرایلی خۆم دی بە چاو
یاران عیلاج کەن کفن و ئاو، کوشتوومی یاری روو بە خاڵ
کەوتوومە حاڵی غەرغەرە، نەم ماوە قووەی نزگەرە
رۆحی رەوان سا تۆ وەرە، جێی رۆح لە تەن وا بوو بەتاڵ
ئیمشەو ئەمن دەمرم یەقین، جواب بەن بۆ یاری نازەنین
زوو بێ بکا بۆم سەختی شین، وا رۆحەکەم دێتە زەواڵ
وا گیان دەدەم وەك کۆهکەن، هەڵسە وەرە شیرین سوخەن
تا نیم رەمەق ماوە لە تەن، مەمکە بە هیجرت پایەماڵ
ماهی صەومە نزدیکی عید، صایم بە (عید)ن پڕ ئومێد
بۆ صەومی من ئەبرۆت نەدید، ظاهیر دەکا رۆژووم بەتاڵ
قوربان ئەمن (بیمار)ی تۆم، مات و ضەعیف و زاری تۆم
بێخاو و شەوبێداری تۆم، تۆش جارێ من بێنە خەیاڵ

### ٢

ئەگەر غەم ماڵی دنیا بێ، حەریفی خواجە نوعمانم
ئەگەر شادیی بە دەوڵەت بێ، رەفیقی مام سولەیمانم
هەناسەم گەر فەلەك نەگرێ، فولك بگری بە حەققی نووح
لە دەریای ئەشکی نووحم، تابیعەی هام فولکی طۆفانم

(١) ئەم وشەم بە دروستی بۆ نەخوێنرایەوە سێ نوختە بەسەر (ق)ەکەوە دانراون، گومانم بۆ ئەوە دەچێت (موفتەلاین) لە باتیی (موبتەلاین) بێت.

زەمـانـە بـاری مـەجـنـوونـیـی ئـەمـەنـدە خستـە سەرشانـم
وەکـوو گـێسوویـی لـەیـلا دەرهــەم و گـرژ و پـەرێشانـم
کـە مـاڵ رابـورد کـەمـال رابـورد فـەهـیمـی مـەنفـەعـەت نـادا
کە طالیع نوست دەنووم خۆم ئەگەر هامدەرسی لوقمانم
نـەدامـەت گـەر وەکـوو دەوڵـەت ئـەویش روتـبـە جـەلا بـێ
لـەسەر کـورسی مـیـحـەن لـە مـوڵـکدا ئـێستـاکـە سوڵـتـانـم
کلاوی ئەهلی نەگبەت گەر حسابی کەن ئەفسەری فەقرە
(بـلا شبـە مـثـل) لـەم مـەرکـەزە هـامـدۆشی خـاقـانـم
هـوجـوومـی جـۆششی شیـوەن دەروونـی نـەوعـێ تـاوداوم
وەکـوو هــەوری بــەهـاریـی رۆژ و شەو دایـم خـورۆشانـم
وەکـوو مـەعـلـوولـی (استـقـا) فـیـراق کـارێکی پـێ کـردم
جـیـهـان تـاریـکـە لێم، لـەم عـومـر و ئـەحـواڵـە هـەراسانـم
ئـەگـەر صەد شۆخـی وەك یـوسف لـە میـصرا هـامـنشیـنم بـن
بـەبـێ تـۆ هـێنـدە دڵ قـەبـضە دەڵـێی مـەحـبـووسی زیـندانم
بــە سۆفـاری خــەدەنـگـی کـافـر (بـیـمـار) و ئـوفـتـادە
مـوسوڵـمـانـان مـوسوڵـمـان بن عیـلاج ئـاخر موسوڵـمـانـم!

٣

پـەنـجـە بـۆ تـەصویـری ئـەبـرۆت پـەیـڕەوی مـانـیـی دەکـا
خـامـە زنـجـیـر گـێسووتـە عـومـر ئـەفشانـیـی دەکـا
قــووتــی رۆحــە لــێوەکــەت یــاقــووتــی ئـاودارە کـوڵـم
مــەنـعـی بـازاڕی عـەقـیـق و لـەعـلـی روممانـیـی دەکـا
گــەر (لــێردء!) نــاز و ە ئــاواز تــۆ بــگــریــتــە گـوێ
طـووطـی شیـریـن زبـان چـون عـەزم خـۆشخـوانـی دەکـا
قـامـەتـی نـەوخـێزی شیـریـنت نـەهـاڵـی جـەنـنـەتـە
سەروی رەعـنـای لـەلات کـەی مـەیـلـی هـامشانـیـی دەکـا؟
بـەرگـی سەرتـاپـام نـمـەد بـێ بـا بـەشەرطـێ تـۆم بـبـێ
تــاراو و بــەرگــە لــەلام صەد شاڵـی کـرمـانـیـی دەکـا

دڵ بــە نــەشئــەی عــەکسی مــەستــی چــاوەکــەت (لایـعـقـل)ە
بــۆ کــەبــابــی جــەرگــی مــن لــێوت نــمــەکـدانــیــی دەکــا
سا هــەزار جــارت دەخـیـل بـم حـەرفـی بـەدکـار مـەشـنـەوە
هــەر چــە دەربــارەم بـکـەی پـیـرە شەیـطـانـیـی دەکـا (!)
لــێوی یــاقــووتت نــگــیــنــی خــاتــەمــی نــادر ظـوهــوور
مـوهـری دەستـی (ئـاصەف)ە ئـەمـری (سولـەیـمـانیی) دەکا
کــەس نــیــیــە ئــەو شۆخــە حــاڵـیـی کـا لــە سۆزی ئـاتـەشم
پــێی بـڵـێ (بـیـمـار)ی شەوقت وا غـەزەلـخـوانـیـی دەکـا

## ناوەرۆکی کەشکۆڵەکە:

١- پارچەیەك شیعری فارسی، سەرەتاکەی ناتەواوە.

٧- کوردی.

٨- سالم.

٩- نالی.

٩- مەحوی.

١١- حاجی (حاجی قادری کۆیی).

١٣- کوردی.

١٣- مەستیی- ناوی رەسووڵە - نووسراوی پەریشان ٥٢٦.

١٤- شەمسی تەبریزی.

١٧- پارچەیەك شیعری فارسی.

١٩- پارچەیەك شیعری فارسی.

٢٠- خاکی.

٢٢- صەبری.

٢٣- پارچەیەك شیعری ناتەواوی فارسی. (مۆری محەمەد سەعید)

(لێرەدا تا لاپەڕە ٣٠ کەوتووە)

٣١- جامی.

٣٢- فیکری.

٣٣- کوردی.

٣٤- (لێرەیشدا کەوتن هەیە) بەشێکی دوو چامەکەی نالی و سالم هەیە.

٣٨- (جواب قصیده نالی از طرف سالم)

٤٢- مۆری (عبده بکر)، (تمت شد از دست محمد سیاه).

٤٤- خاقانی.

٤٥- هیجری- کوردی.

٤٦- نالی.

٤٦- مصطەفا بێگ- کوردی.

٤٧- نالی.

٤٩- كوردی.

٤٩- نالی.

٥٠- بیمار

(لێرەدا سێ لاپەڕە کەوتووە)

٥٤- هیجری- کوردی.

٥٨- مەحوی.

٦٠- فیکری.

٦١- نالی.

٦٢- هیجری.

٦٣- حاجی.

٦٧- هیجری.

٦٩- کوردی.

٧٢- صابیر.

٧٤- کوردی (محمد سیاه).

٧٦- کوردی.

٧٧- بیمار.

٧٨- کوردی.

٨٤- نالی.

٨٥- کوردی.

٨٦- شەمسی تەبریزی.

٩٠- پارچەیەك شیعر لە ستایشی شێخ عەبدولقادری گەیلانی.

٩٢- پارچەیەك شیعری گۆرانی.

٩٦- کوردی.

٩٧- غەریب.

٩٨- (تمت شد کاتبه سعید البیوری)

٩٩- (لمحرره) یەك فەرد.

١٠٠- سێ بەیت

١٠٢- چەند فەرد

١٠٣- مظهر.

١٠٦- نالی.

١٠٧- مظهر.

١٠٨- پارچەیەك شیعری جووت قافیە لە باسی شێخ مصطفایەکدا.

١٠٩- تەعریفی حیماری نالی.

١١٠- تەخمیسی فانی لەسەر کەلامی نالی.

١١٢- نالی.

١١٣- (لمحررە) بێخود.

دوای ١١٥ کەوتن هەیە. دوای ئەوە پارچەیەك شیعری گۆرانی.

## صەبری

**١**

نــەثــاری پــێ رەسوولــم [بــری خــراجــات دلــی زارم!] دڵــزارم
لــە ڕێی حــەقــدا عــیــلاجــم کــە کــە کــوشتــەی پــەرچــەمــی یــارم
خــەیــاڵ و عــەقــڵ و هــۆش و فــیــکــر و ئــارامــم لــە دەست ڕۆیــی
دەخــیــل رەحــمــێ بــە حــاڵــم کــە غــەریب و وێڵــی کــۆسارم
وەرە بــۆ خــاطــری ئــیــخــلاصیــم کــە وەك بــێ مــەیــلــی دڵــدارە
بــچــۆرە خــزمــەتــی دڵــبــەر کــە بــەس ڕەنجوور و بــیــمــارم
عــەجــایب مــوضطــەریب حــاڵــم، دەخــیــل سوڵــتــانــی کیشوەر دەی!
عــیــلاجــێ کــە ئــەوا سووتــا خــەزانــەی حــیــلــم و ئــەفــکــارم
کــە ئــیــقــلــمــیــی وجــوودم کــەوتــە بــەر جــەیشی مــوژەی زووم وت:
خــودا حــافــیــظ بــێ هــەی عــەقــڵ و قــەرار و ئــابــڕوو و عــارم
بــە هــەرحــاڵ خــۆم لــە بــن بــاری غــەریــبــی گــرت و صەبــرم کــرد
کەچی دەردی فیراق هات و ئەویش وا بوو بە سەربارم‌بە لەهب...[١]

(١) لێرەدا چەند لاپەڕە کەوتووە و بەمەیش پارچە شیعرەکە ناتەواو بووە و، دوور نییە شیعری تری ئەم شاعیرە تێدا چووبێت.

## صابیر

### ١

بـۆچـە وا دیسان کـەمـەربـەسـتـەیـی بـەقـیـنـم بـەدمـەذەب؟
دوشمـنت خـۆ نـیـم کـەوا تـیـنوو[١] بـە خـوێنم بـەدمـەذەب!
چـاوەکـەم حـاجـەت نـیـیـە تـۆ دەست (دیـفت!) رەنـجـەکـەی
یـەك ئـیشارەت کـافـیـیـە بـۆ مـن نـەمـێـنـم بـەدمـەذەب
پـێم دەڵـێن: زاهـیـد وەرە تـۆ دەست لـە یـارت هـەڵـگـرە
دڵ لـە دەست عـەیـیـاری وەك تـۆ چـۆن دەرێنـم بـەدمـەذەب؟
مـن لـەگـەڵ ئـەفسوونـگـەریـی چـاوت دەبێ چۆن دەربـەرم؟
بـا لـە مـەغـریب دەرسی سەحـحـاریش بخـوێنم بـەدمـەذەب؟
وەك سەگـی خـۆت بـانگ دەکـەی نـاوی مـنـیش جـارێ بـەرە
دا مـنـیش رووم بـێ لـە روودا چـاو (هـیـم!)[٢] بەدمـەذەب
(صابـیـر) ئـاسا عـاجـزن خـەڵـقـی لـە نـاڵـەم رۆژ و شەو
کـاریـگـەر نـابـێ لـە تـۆ ئـاهـی حـەزیـنـم بـەدمـەذەب

### ٢

داد لـە دەست دەوران بـکـەم یـاخـۆ لـەبـەر ئـیـقـبـاڵـی بـەد؟
یـا لـە تـاو عـەشقـی جـەوانـان یـا لـە ئـازاری حـەسەد؟
ئـەو ئـەگـەر داوێنـی گرتـووم ئـەم یـەخـەی هـێنـاومـە دەست؟
ئـەو ئـەگـەر خستـوومـی ئـەم گرتـوومـی بـەربـادی لـەگـەد
ئـەم ئـەگـەر خـوێنـم دەخـوا ئـەو ئـیستـیـخوانـی رێزە کـرد
ئـەم ئـەگـەر رۆحـم دەکـێشێ ئـەو دەسووشێ[٣] جەسەد
دەورەیـان داوم لـە چـوار لا زەحـمـەتـە رۆح بـەرمـە دەر
دەستـگـیـریـم گـەر نـەکـاتـن (قـل هـو الـلـە أحـد)

(١) ئەمە خۆی وا نووسراوە بەڵام دەبێ (تینووی) یان (تینوو بە خوێنمی) بێت.
(٢) رەنگە ئەمە (هەڵێنم) بێت.
(٣) لێرەدا دەبێ (دەسووشێنێ) بێ یان (بەم دەسووشێ) بێ.

عــەرصەگــام پــێ تــەنگــە خــەیـلـێ تــەڵـخــە ئــەوقــاتــم خــودا
ڕێی خــەلاصیـم پــێ نـیشان دەی بــەشقــی (اللــە الـصمـد)
لــەشکری غــەم هــەر طــەرەف قــەلـعــەی نـیشاطـی گـرتـە نـاو
(لــم یــلــد) فـــەریـــاد ڕەسیــی یــارا (ولــم یــولــد) مـــەدەد
(صابـــیـــری) بـــەدحـــاڵـــە ئـــاخـــر دیـــارە وا رسوا دەبـــێ
چـــارەیـــێ یـــا (لــم یــکــن لــە ) بـــاجـــەتـــی (کــفــوًا أحــد)

## غەریب

### ١

شەرارەی شەربـەتـی مـەرگـە نـەظـارەی چـاوی مـەخـمووری
ئــەمــارەی (ضربت!) مــەرگــە صەفـی مـوژگـانـی تـابـووری
کــە زوڵــفــی وەك حــەبـلــی بــاڵا بــە لای دەوری قــەدی وەستــا
وتــم: نــەفــی وجــوودی زومــرەی عــوشتــاقــە مــەنــظــووری
بە جیلوەی جیسمی روخساری بە لەهجەی نازە ڕەفتاری
شکـانـدی طـوبـەیـی ظـاهـیر، دڕانـدی سەطری مـەسطووری
کــەلـیـمـی ئـێـمـە سووتــاوە تــەجــەلــلای طــووری دیداری
تـــەعــالــەڵــلا لـــە نـــووری فـــایـــەق خـــورشیـدی بـلـــووری
دەسا ئەی ناخودا بەس داخە تو خودا لەنگەری میحنەت
لــە بــەحـری عـیشقـدا سوڵـطـانـی صەبـر غـەرقـە واپـۆڕی
لــە دنـیــا کــافــریش حــاڵـی بــەحــاڵـی مــن نــەبــێ یــارەب
(غــەریب)ی بــێدڵ بــێ دڵـبــەر مـیـحـنـەتـمـانـدەی دووری

### ٢(١)

لــە هــەوری نــاری چــاوم هــێندە دەبــاری ئــەشکی غــەمبــاری
سەرای جیسمی خـەرابـەی سەیـلـی خـوێنـە بـانـی دیـواری

---

(١) ئەم پارچە شیعرە لە دوای پارچە شیعرەکەی پێشووەوە نووسراوە، لەوەی پێشوودا نازناوی (غەریب) هەیە، لەمەیاندا هیچ نییە، بەڵام لە سەرەتایەوە نووسراوە (ولە) واتە ئەمەیش شیعری ئەو شاعیرەیە کە پێشتر شیعرەکەی نووسرا.

دەچێ بۆ عالەمی باڵا پەیاپەی دووکەڵی ئاهم

لە باڵای بەرزی ئاڵاوە طەرزی زوڵفی شاماری

قەتیلی خەنجەری عیشقی بتان قەط نامرێ ناوی

بەڵێ مەجنوون هەتا رۆژی قیامەت گەرمە بازاڕی

کە پێچی پەرچەمی دادا و پێچی بەرقەعی لادا

فوغان و زایەڵە و شین بە جارێ خستیە نێو شاری

گوزەر چاکە لە هەودای داوی زوڵفت دانەکەی خاڵی

حەزەر چاکە لە مەودای تێغی ئەبرۆی شۆخی مووکاری

هەتا طاقەت بوو صەبرم گرت و بێتابیم نەکرد ساتێ

کە سووتا خانەکەی صەبرم وتم: یاران (نبا!) چارێ(١)

## خاوەن نەزانراو

**١**(٢)

رەفیقان هەر دڵێ وا پڕ جەفا بێ

دەبێ صەیدی موژەی شێخ مصطەفا بێ

بە نووری جەبهەتی (او خون!) نەوابێ

وەکوو بەی رەنگ رەنگە...

لەبەر غەمزەکە رەنگی وەك حەنا بێ

لە تاوی طەلعەتی رۆحی کیشا بێ

بە زاری وا دەڵێ: ئای بۆ روبابێ

بیا ساقیی بدە جامی شەرابێ

---

(١) لە کۆتاییی ئەم پارچەوە نووسراوە (تمت شد، کاتبە سعید البیوری).

(٢) ئەم پارچە شیعرە لە کۆتاییەوە ناتەواوە و، لە سەرەتایشیەوە ناوی کەس نەنووسراوە، واتە نازانین شیعری کێیە.

ئەوەی لەم پارچە شیعرەدا جێگەی سەرنجە ئەوەیە جووت قافیەیە و هەموو پارچە شیعرەکەیش بەو شێوە تا کۆتایی دەڕوات، واتە وەك دەبینی قافیەی هەردوو تاکی بەیتەکان بە (... ابێ) تەواو دەبێت. ئەم شێوە لە شیعری شاعیرانی کورددا زۆر نییە.

لەولایشەوە شیعرەکان وەك (تەرجیعبەند) دەچن و، ناوی شێخ مستەفا لە کۆتاییی هەر کۆپلەیەکدا دەگوترێتەوە، بەڵام هەمدیسان نازانین ئەم (شێخ مستەفا) کێیە.

بــه شمشێر هــەر دڵــێ دووڵــەت کــرابــێ

دەبێ سەودای (بردی!) شێخ مصطەفا بێ

***

ڕەواجــی دڵ وەهـــایـــە بـــا وەهـــا بـــێ

بـــڕابـــێ یـــا دڕابـــێ تـــا ڕەوابـــێ

بــە مـیـثـلـی خـۆی نـەبـووە وا شەبـابـێ

بــە نـــووری ئـــەو وەکـــوو ئـــەو داڕژابـــێ

لۆ نییە[١] ئـەو بـکـا نـاز و عـیـتـابـێ

دڵــی عــالــەم بــە جــارێکــان لــە لابـێ

بـــە تـــیـــر هـــەرکـــەسێ پشتـــی شکـابـێ

دەبـێ ئـەو نـیـمـنـیـگـای شێخ مصطـەفـا بـێ

***

بـــە بـــادەی نـــەرگسی چـــاوی نـــوا بـــێ

خـــەلاصی نـــیـــیـــە بـــا هـــەر شکـــا بـــێ

لــە چـیـنـی پـەرچـەمی دڵ چـیـن نـرابـێ

لــە جـێگـەی تـیـرەکـەی ئـەو خـوێن ڕژابـێ

***

## لمحررە

١

تـیـری مـوژەت لـە گـۆشەی جـەرگـم دەچـێتـە دەر

بـیـمـارە چـاوەکـان بـە حـاڵـم نـیـیـە خـەبـەر

سینـەم مـەکـی بـە خـوفـیـە بـە عـونـنـابـی لێو وتـی:

بـۆ دەردی دڵ دەوا نـیـیـە بـە غـەیـری گـوڵ شەکـەر

ئـابـی حـەیـاتـی بـردووە لـێوی نـەبـاتـی تـۆ

تـابـی خـەیـاڵی وەصڵی گوڵی رووی نییە شەکەر

(١) (لونیە) ئەم شێوە و شێوەی چەند وشەی تری لە شێوەیەك زیاتر خوێندنەوە هەڵدەگرێ و، چەند جێگەیشیمان بۆ ساغ نەکرایەوە و بەگومانەوە نووسیمان.

پێ موت بە ئاوی دیدە: ئەوەندە بۆچ لێڵی تۆ؟
فەرمووی: بەڵێ لە گۆشەی جەرگت دەیێمە دەر!
دوودی دڵە لە کوورەی سینە سەحەر دێ؟
یاخۆ تەمە لە کێو و کەلاوان ئەگاتە سەر
کێشام هەناسەکەم بە زوڵف بە خەندێکەوە گوتی:
کێ نافی موشکی چینی بە با داوە سەربەسەر؟
(بێخود) خەیاڵی طورە و موشکینی نەدەی بە با
تا خوێنبەهای ئاهووی چینت نەیێتە سەر!

## ولە

## ٢

گریا بەچاوی لێڵی وەسان ئەبری بەهمەنی
ئەنگوت بە خوفیە بادی صەبا غونچە پێکەنی
زاری هوزاری زارە هەمیسان لە دەوری گوڵ
وا چڵ خاری گرتووە وەك خاری دامەنی
سوجدەی تەشەککور لەسەر ئەم برد [سبرة!] برد
بۆیە کەچە وەنەوشە هەموو وەقتێ گەردەنی
تا لای نەدا نەسیمی صەبا پەردە غار
چیهرەی عەرووسی لالە بە سوور نەبوو غەنی
قومریی بە وەجهی نەو دەکا، فاخیتە نیدا
سەرو بە عیشوە قەد دوو تا [کرد غنی!]
دەرچوو لە کونجی صەومیعە صۆفیی بە مەیکەدە
وەصڵی کە بوو بە دوختەر [ز ترك کرد تلی!]
شەبنم حەبباتی جەمعی نەباتە لە صور هور
بۆ حەشری ئەهلی باغە دەبارێ وەکو مەنی
هەر مورغێ نەعتی ذاتت بە ئیسمێ ئەدا دەکا
(قومری) بە (یاکریم) و (کەرا). (یاهو الغني)
مەئیووسی بارەگاهی رەحمەتە (بێخود) کەسی نەبێ
مەسمووعی قەولی (احمد مختار) [مدعنی!]

# مەستی

## ١

لەناو خاص و عەوامم ئابڕ و چوو
دەسا چارێ بەبێ تەکلیف و ئەرجوو
عیلاجێ کە، دەخیلت بم هەزار جار
لە مەرگی خۆم وەڕەز بووم، طاقەتم چوو
ئەگەر صەبرە و، ئەگەر عەقڵ و، وەگەر هۆش
دەکەم هەرسێ فیدای چاوەکەی توو
لە تابی رووی [سورخت!] وا دەسووتێ
دەروونم لێی دەیێتن عەینی بۆ سوو
شەو و رۆژی لە هیجرانت دەزانی
دەیە ناڵەم وەکوو قومریی لە هەر سوو
دڵی زام بە زاریی با بناڵێ
لە یار و یاوەرانم دەربەدەر بوو
جونوونی زوڵفی تۆم و سا ئێستا
بکە بەندم بە حەلقەی چینی گێسوو
نەماوە چار و تەدبیرم بە غەیری:
هەمیشە دابنیشم دەستەوئەژنوو
هەموو دۆست و رەفیقانم بزانن
منم (مەستی) خەیاڵی چەشمی جادوو

## مەجدی

لەناو ئەو پەڕە- پەڕە و پاشماوەی دەستخەت و کەشکۆڵ و بەیاضە کۆنانەدا کە لەملا و لا کۆم کردوونەتەوە یەك پەڕە کاغەزی پەرپووت و پتورکاو هەیە، سێ پارچە شیعری تێدایە نازناوی (مەجدی)یان لە کۆتاییەوە هەیە.

بە فیهرەست و کەشکۆڵ و شوێنەوارەکانی لای خۆمدا گەڕام، ناو و باسی (مەجدی)م نەبینی. دواتر سەرنجی کتێبی (گلزار شاعران کردستان)م[1] دا دوو شاعیرم بەنازناوی (مەجدی) دی.

یەکەمیان: حاجی میرزا عەبدولمەجیدی ناسراو بە (ملك الكلام) و شاعیر بەنازناوی (مەجدی)ی کوڕی کەریمی کوڕی رەجەبی کوڕی شێخا بەگ... ساڵی ١٢٦٨ك ساڵی ١٣٤٤ك ساڵانی لەدایکبوون و کۆچی دوایی ئەم شاعیرەن. شیعری فارسیی لەو کتێبەدا هەیە.

دووەمیان: محەمەد مەجدیی مەهابادی. ساڵی ١٣٠٢ك هەتاوی لە شاری مەهاباد لەدایك بووە و، شیعری فارسیی لەو کتێبەدا هەیە.

ئەم دوو شاعیرە کوردن بەڵام شیعری کوردییان لە دەستی ئێمەدا نییە تا لە تەك شێوازی ئەم شیعرانەی ئێرەدا بەراوردیان بکەین و بزانین لە شێواز و زاراوە و زماندا لەیەك دەچن یان نا؟

ئەو پەڕە کاغەزە سێ پارچە شیعری تێدایە و بەوە دیوانەکە کۆتاییی دێت، ژمارەی لاپەڕە (٣٢)ی بەسەرەوەیە، کە دەبێ ئەو دەستخەتە تا ئەو جێگەیە (٣٢) لاپەڕە بووبێت، ئیتر هیچی تر لەبارەیەوە نازانین و، نازانین دیوانەکەی چ مەبەستگەلێکی شیعریی تێدا بووە.

### مەجدی

(بحر الياء)

بـە خـەلـلاقـێ کـە دایـم ساڵ و مـانگ و ڕۆژ و شەو دێنـێ
دڵـی مـن هـەر خـەیـاڵـی مـاچـی لـێوی ئـاڵـی ئـەو دێنـێ
لـە صبحـەینـێ کـە ئـەو بـەو قـەددە رەعنـایـە بـەسەرمـا بـێ
ڕژانـی خـوێن و فـرمـێسکـی دوو چـاوم نـیـوەشەو دێنـێ
چـرای بـەرقـی جـەمـاڵت مـەجلیسی ئێمـەی مونـەووەر کرد
چرا و شەمعانی مەجلیسی تازە چۆن لەم (قصە ضوا) دێنێ؟
بـەرەوڕووی مـانـگـی تـازە گـەر بـوێستـێ ئـەبـرۆیـانت
بـە سوجدە حـەلـقـەکێشان صەد وەکو چون ماهـ دەنوێنێ

---

(١) بڕوانە: گلزار شاعران کردستان، تألیف: سید عبدالحمید حیرت سجادی، چاپخانەی رامین تهران ١٣٦٤، ل: ٢٢٠-٢٢٦.

چلۆن مەنعم دروستە چونکە پابەستەی کەمەندی تۆم
خەمی دوو زوڵفەکەت ئەسپی زەمانەی (لاجکو!) دێنێ
کەسێکی گەر بڵێ صەبرم لە هیجرانت دەبێ مومکین
بە قەلبی خۆی خەیاڵێکی مەحاڵ و (لاجلو!) دێنێ
ئومێدی شادیی قەلبم بە وەصڵی چاوی جادووتە
کەچی غەمها و مەحزوونی جودایی بۆم بەدەو دێنێ
بە طەبعێکی سەقیم و هەم عەقیم (مەجدی) دەکا وەصفت
وەکوو چی وایە بۆ نێو خەرمەنی جۆ دانە جۆ بێنێ!

**٢**

نەماوە طاقەت و صەبرم سەعاتێ
ئەجەل وەك شیری بوڕڕانم دەگاتێ
لە جیاتیی شەککەری لەعلی لەبانت
زەمانە زەهری جانسۆزم دەداتێ
غولامێکی فەقیر و خانەزادەم
بڵێ تیری موژەت دەستم نەکاتێ
لە ڕێی تەعویذی وەصڵی روومەتی رۆح
ئەدەم گەر پێم بڵێن هاتی، بە هاتێ
منم نۆ ماڵی عیشقت نەونیهالا
کەرەم فەرموو خەڵاتێ یا بەراتێ
لە مەزرای بەدەنما تۆوی فرمێسك
دەچێنم بۆ ئومێدی حاصلاتێ
درەختی باغەکەت پڕ نار و سێوە
بە ئیستیحقاق ئەکەم داوای زەکاتێ
شەوی میعادی وەصڵە جانی (مەجدی)
لە ناری فیرقەتت ئاخر نەجاتێ

**٣**

کـەمـەنـدی عـیشقـی تـۆ ساتـێ لـە دڵـمـا گـەر نـەبـێ، نـابـێ
خـەدەنـگـی چـاوی مـەخـمـوورت کـە کـاریـگـەر نـەبـێ، نـابـێ
قـەسەم بـەو موصحـەفـەی کولْـمەت کە من مـەعلوولی عیشقـی تۆم
بـە بـێ یـەك ئـایـەتـی وەصڵت دەروون خـەستـەگـیی چـابـێ[١]
ئـەوانـەی قـاصیـدی مـەیـدانـی عـیشقـی تـۆن بـڵـێ بـمـرن
لـە سێ بـازا کـەسێکـی کـورتـی هـێنـا هـەر دەبـێ دابـێ
لـە چـاوم دێتـە خـوارێ خـوێنـی گـەش، دوور بـێ لـە روخسارت
عـیـلاجـی نـاکـرێ بـێ تـۆ هـەتـا قـەطـرەیـێ تـیـا مـابـێ
هـەمـوو عـالـەم خـەریـکـی (فك!) و مـەقـصوودانـی دنـیـایـین
خـەجـاڵـەت بـم کـەچـی دیـکـەم بـە غـەیـرەز تـۆ لـە دڵـدابـێ
جـەمـالـی خـۆت بـە پـووشین و حـەریـر و سرکـەیـی پـۆشی
کـە یـانـی مـن نـەظـەر نـاکـەم، خـوداگـیـر بـم ئـەگـەر وابـێ!
لـە لـێوی نـاسکـی ئـاڵت ئـەگـەر مـاچـێ کـەرەم فـەرمـووی
یـەقـیـن تـوێشووی قـیـامـەتمە و ئـەوەنـدە عـومـریشم مـابـێ
بریندارانی[٢] عـیشقـی تـۆم ئـەگـەر ساغـیـم تـەمـەنـنـایـە
لـە مـەجـنـوونـانـی دەرگـاتـم هـەتـا عـەقـڵـم لـە سەردا بـێ
ئـەسەف عـومـری بـە ضایـع دایـی و وەصڵێکت نـەبوو (مـەجدی)
حـەیـاتت رۆیـیـوە و (دیـوان)ەکـەت وا چـاکـە کـۆتـا بـێ

(١) ئەمە لە دەستخەتەکەدا هەر وایە، بەڵام دەبێ (چانابێ) بێت.
(٢) ئەمەیش لە دەستخەتەکەدا هەر وایە، بەڵام بۆ ئەوەی ماناکەی بگونجێ دەبێ یا (بریندارێ) بێ، یا (لە بریندارانی).

**ناوی ئەو شاعیرانەی لەم بەرگەدا بەرهەمیان هەیە:**

١- ئەحمەد بەگی کۆماسی

٢- خانای قوبادی

٣- زەلیلی

٤- شەهید

٥- مەلا ئەحمەدی قسرت

٦- جنوونی

٧- حەماغای دەربەند فەقەرە

٨- میرزا شەفیع

٩- عەبدوڵڵا حەسەن

١٠- شەمسەدین

١١- شێخ عەبدورەحمانی جانەوەرە

١٢- تالیب

١٣- سەید فەتاحی جەباری

١٤- مەفتوون

١٥-مەلا گەرمیانی

١٦- مەلا نەوشاد

١٧- یاسین تەپە

١٨- یوسف بەگ

١٩- فەنایی

٢٠- مەلا مەحموود

٢١- مەحاك

٢٢- وەلی دێوانە

٢٣- مام بەکر خومانەیی

٢٤- سەید صادق

٢٥- قادر

٢٦- مەجدی

٢٧- مەڵکە جوانڕۆیی

٢٨- مەلا پیرە

٢٩- گۆرانی

٣٠- فەهمی

٣١- غولام رەزا

٣٢- میرزا ئەڵماس خان

٣٣- قوباد قەدیم

٣٤- مەلا وەڵەدخان

## پێڕست


١- پێشکەش ..... ٥
٢- دەفتەر نفووسی رەشید هەمەوەند ..... ٦
٣- وێنە لە دەستخەتەکان ..... ٧
٤- سەرەتایەك ..... ٢٧
٥- رەشید هەمەوەند کێیە؟ ..... ٢٨
٦- بەسەرهاتی ژیانی ..... ٢٩
٧- شوێنەوارەکانی مام رەشید هەمەوەند ..... ٣٠
٨- دیوانی رەنجووری ..... ٣٣
٩- کۆتایی ژیانی مام رەشید لەخواترسیی ..... ٣٣
١٠- وەسیەتی مام رەشید ..... ٣٤
١١- دەبێ مام رەشید دانراوەی بووبێت؟ ..... ٣٥
١٢- سەرچاوەکانی ئەم پێشەکییە ..... ٣٦
١٣- لە دامێنی ئەم بەرگەدا ..... ٣٧
١٤- فیهرەستی بەرهەمەکانی مام رەشید ..... ٤٢
١٥- کەشکۆڵی ژمارە دووی رەشید هەمەوەند ..... ٤٩
١٦- کەشکۆڵی ژمارە ٣ ..... ٦١
١٧- کەشکۆڵی ژمارە ٤ ..... ٧٢
١٨- کەشکۆڵی ژمارە ٥ ..... ٧٥
١٩- کەشکۆڵی ژمارە ٦ ..... ٨٣
٢٠- کەشکۆڵی ژمارە ٧ ..... ٨٥
٢١- کەشکۆڵی ژمارە ٨ ..... ٨٥
٢٢- دەستخەتەکانی شانامە، داستانی یەکەم ..... ٨٦
٢٢- داستانی دووەم ..... ٨٧
٢٣- نادرشا، یان نادر نامە ..... ٨٩
٢٤- دەستخەتێکی تر ..... ٩٠
٢٥- داستانی رۆستەمی زاڵ ..... ٩١
٢٦- بەهرام وگوڵەندام ..... ٩٢
٢٧- دەقی سێیەم ..... ٩٣
٢٨- هەفت لەشکر ..... ٩٤
٢٩- دەقی شەشەم ..... ٩٥
٣٠- مەنیجە و بێژەن ..... ٩٦
٣١- جنگنامە، فرامرزو بزر و ..... ٩٧
٣٢- دەقی نۆیەم ..... ٩٨

٣٣- دەقی دەیەم ..... ٩٩
٣٤- دەقی یازدەهەم ..... ١٠١
٣٥-کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی بەرگی حەوتەم ..... ١٠٣
٣٦- ئەحمەد بەگی کۆماسی ..... ١٠٥
٣٧- مەلا ئەحمەدی قسرت ..... ١١٥
٣٨- وەڵامی مەلا محەمەد ئەمین ..... ١١٦
٣٩- میرزا ئەڵماس خان ..... ١٣١
٤٠- مام بەکر خومانە ..... ١٣٥
٤١- جونوونی ..... ١٣٨
٤٢- خانای قودبادی ..... ١٤٨
٤٣- زەلیلی ..... ١٥٣
٤٤- غولام رەضا ..... ١٥٧
٤٥- سولەیمان گەرمیانی ..... ١٥٨
٤٦- مەلا گەرمیانی قوولەیی ..... ١٦١
٤٧- لەیلێ و مەجنوون - میرزا شەفیع ..... ١٦٣
٤٨- میرزا شەفیع و نەوسوەیل ..... ١٩٣
٤٩- بەهارییاتی میرزا شەفیع ..... ١٩٩
٥٠- جوابی هەڵاڵە ..... ٢٠٥
٥١- میرزا شەفیع ..... ٢٠٧
٥٢- سەید صادق ..... ٢١٧
٥٣- شەهید١ ..... ٢١٨
٥٤- شێخ شەمسەدین کێیە ..... ٢٢١
٥٥- طالیب یا طالیبی ..... ٢٣٥
٥٦- طالب بیکی از دوستان نویشته ..... ٢٣٧
٥٧- حەماغای دەربەند فەقەرە ..... ٢٤٢
٥٨- پاشکۆی طالیعی ..... ٢٤٦
٥٩- شێخ عەبدوڕەحمانی جانەوەرەیی ..... ٢٤٧
٦٠-عەبدوڵڵا حەسەن ..... ٢٥٤
٦١- گوفتەی دیگر سید فەتاح ..... ٢٦٧
٦٢- گفتەء دیگر ڕای قلخانی گفته ..... ٢٦٨
٦٣- کەلامی مەلا فەتاحی جەباری ..... ٢٧٢
٦٤- فەقێ قادری هەمەوەند ..... ٢٧٦
٦٥- سەما و زەمین ..... ٢٧٧
٦٦- کلام فقی قادر هموند تخلص درویش ..... ٢٧٨
٦٧-گفتوگۆی سەما و زەمین ..... ٢٨٦

٦٨ – فەنایی ٣٠٠
٦٩– فەهمی ٣٠١
٧٠– قادر ٣٠٣
٧١– قوبادی قەدیم ٣٠٤
٧٢– گۆرانی ٣٠٥
٧٣– کەلامی مەلا مەحموود ٣٠٦
٧٤– مەفتوون ٣٠٧
٧٥– مەڵکەی جوانڕۆیی ٣٢٩
٧٦– کەلامی مەلا پیرە ٣٣٠
٧٧– جەواب ٣٣٢
٧٨– مەلا نەوشاد ٣٣٧
٧٩– وەجدی ٣٤٢
٨٠– مەلا وەڵەدخان (غەمناکی) ٣٤٤
٨١– ڕاوە پڵنگی یوسف بەگ ٣٤٩
٨٢– شێخ یوسفی داڵان ٣٥٣
٨٣– یاسین تەپە – قەڵای مایس ٣٥٧
٨٤– میرزا مەحاك ٣٦٣
٨٥– کەشکۆڵی بێورەیی ٣٦٨
٨٦– بیمار ٣٧١
٨٧– ناوەرۆکی کەشکۆڵەکە ٣٧٤
٨٨– صەبری ٣٧٧
٨٩– صابیر ٣٧٨
٩٠– غەریب ٣٧٩
٩١– خاوەن نەزانراو ٣٨٠
٩٢– لمحررە ٣٨١
٩٣– مەستی ٣٨٣
٩٤– مەجدی ٣٨٤
٩٥– ناوی ئەو شاعیرانەی لەم بەرگەدا بەرهەمیان هەیە ٣٨٧